

Nr 82

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till förordning om ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen den 26 maj 1954 (nr 521), m. m.; given Stockholms slott den 8 mars 1963.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet hållna protokoll, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

1) förordning om ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen den 26 maj 1954 (nr 521);

2) förordning om ändring i ölförsäljningsförordningen den 23 mars 1961 (nr 159);

3) förordning angående ändring i förordningen den 25 februari 1955 (nr 38) om försäljning av alkoholfria drycker;

4) förordning om förbud i vissa fall mot förtäring och förvaring av rusdrycker och öl m. m.;

5) förordning angående ändring i förordningen den 26 maj 1961 (nr 181) om försäljning av teknisk sprit och alkoholhaltiga preparat;

6) förordning angående ändrad lydelse av 10 § 1 mom. förordningen den 1 december 1959 (nr 507) om allmän varuskatt;

7) lag angående ändrad lydelse av 2 och 3 §§ lagen den 9 maj 1958 (nr 205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m.;

8) lag angående ändrad lydelse av 23 § lagen den 30 juni 1960 (nr 418) om straff för varusmuggling; samt

9) lag angående ändrad lydelse av 63 § lagen den 27 juli 1954 (nr 579) om nykterhetsvård.

GUSTAF ADOLF

G. E. Sträng

Propositionens huvudsakliga innehåll

De i propositionen framlagda förslagen berör ett flertal avsnitt av lagstiftningen på det nykterhetspolitiska området. Förslagen bygger bl. a. på de utredningar som verkställts av 1961 års nykterhetslagkommitté och 1959 års utskäkningsutredning. De viktigaste innebär skärpningar i reglerna för rusdrycksinköpen och i ansvarsbestämmelserna för olovlig försäljning av rusdrycker.

När det gäller utminuteringsen, förordas en begränsad inköpsregistrering beträffande personer som misstänks för missbruk eller langning. En allmän registrering av rusdrycksinköpen avstyrkes däremot. Det nuvarande avstängningsförfarandet föreslås utvidgat. Sålunda skall den, som inom viss tid gjort sig skyldig till fylleri eller rattfylleri vid mer än ett tillfälle, automatiskt avstängas från inköp. Systemet med spärllistor göres effektivare för att motverka langarnas inköp. I samma syfte rekommenderas vissa inskränkningar i fråga om brännvinsförsäljningen.

En obligatorisk allmän legitimationskontroll avstyrkes. I stället förordas en väsentlig skärpning av kontrollen inom de nuvarande bestämmelsernas ram. Legitimationshandlingarna skall i fortsättningen vara försedda med fotografi. Reglerna för ombudsköp skärpes i viss utsträckning.

Den nu inom vissa områden pågående försöksverksamheten med måltidsfri utskänkning föreslås fortgå ännu någon tid, innan definitiv ställning tas till måltidstvängets slopande. Samtidigt förordas en utvidgning av försöksverksamheten till att omfatta hela landet. I samband härmed föreslås vissa bestämmelser, avsedda att ge bättre tillsynsmöjligheter och ökade befogenheter för de övervakande myndigheterna i fråga om drinkbarer och självservering av rusdrycker. De s. k. förtäring- och förvaringsförbuden ges en klarare utformning.

Utskänkingsutredningens förslag om liberalisering av bestämmelserna angående tillverkning, försäljning och beskattning av ciderdrycker avstyrkes.

I syfte att skapa bättre förutsättningar för bekämpandet av den illegala sprithanteringen föreslås strängare straffbestämmelser för langning. Straffet för grovt brott föreslås sålunda höjt till straffarbete i högst två år. Förverkande skall kunna användas i större utsträckning.

Vidare föreslås bl. a. ett förenklat förfarande med beslagtagna rusdrycker och ändrade regler om gåvoförsändelser.

De nya reglerna skall enligt förslaget i huvudsak träda i kraft den 1 oktober 1963.

Förslag

till

Förordning**om ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen den 26 maj 1954
(nr 521)**

Härigenom förordnas *dels* att 54 och 82 §§ rusdrycksförsäljningsförordningen den 26 maj 1954 skola upphöra att gälla, *dels* att 1 §, 12 § 4 mom., 17, 18, 20, 35, 37, 41, 44 och 45 §§, 46 § 2 mom., 47 § 1 mom., 49 och 55 §§, 63 § 2 mom., 64 § 1 mom., 80 § 1 och 4 mom., 81 § 1 mom. samt 83, 86 och 90 §§ samma förordning¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

1 §.

Till r u s d r y c k e r — — — och starköl.

Med s p r i t d r y c k förstås sådan sprit som icke är att hänföra till teknisk sprit, alkoholhaltigt preparat eller *apoteksvara*.

Med v i n — — — volymprocent etylalkohol.

Med s t a r k ö l — — — tiondels viktprocent.

12 §.

4 m o m. Utan hinder — — — vanlig ordning;

c) resande, som ankommit från utrikes ort, eller person, som varit anställd på fartyg men därifrån avmönstrar, för eget eller familjens bruk eller som gåva till närstående för *personligt* bruk tullfritt eller mot erläggande av stadgad tull införa rusdrycker i enlighet med av Konungen meddelade bestämmelser;

d) till proviant — — — föreskriven ordning;

(Föreslagen lydelse)

1 §.

Till r u s d r y c k e r — — — och starköl.

Med s p r i t d r y c k förstås sådan sprit som icke är att hänföra till teknisk sprit, alkoholhaltigt preparat eller *läkemedel*.

Med v i n — — — volymprocent etylalkohol.

Med s t a r k ö l — — — tiondels viktprocent.

12 §.

4 m o m. Utan hinder — — — vanlig ordning;

c) resande, som ankommit från utrikes ort, eller person, som varit anställd på fartyg men därifrån avmönstrar, för eget eller familjens bruk eller som gåva till närstående för *hans eller hans familjs personliga* bruk tullfritt eller mot erläggande av stadgad tull införa rusdrycker i enlighet med av Konungen meddelade bestämmelser;

d) till proviant — — — föreskriven ordning;

¹ Senaste lydelse av 1 §, 12 § 4 mom., 18 och 35 §§, 80 § 1 och 4 mom., 81 § 1 mom. samt 90 § 2 mom. se 1961:184, av 17, 20, 37 och 41 §§, 46 § 2 mom. samt 90 § 1 mom. se 1957:212 ävensom av 86 § se 1959:133, 1960:430 och 1961:184.

(Nuvarande lydelse)

f) rusdrycker transiteras i enlighet med de föreskrifter generaltullstyrelsen meddelar; *samt*

g) vin och starköl, som medföras såsom proviant på järnvägståg i internationell trafik, införas i den utsträckning som erfordras för bespisning av passagerare under tågets gång inom riket.

17 §.

Vid utminutering — — — varan erlagts.

Innan rusdrycker utlämnas eller försändas till köpare, skall denne på begäran styrka sin identitet och ålder medelst av myndighet utfärdad *handling eller på annat sätt som finnes kunna godtagas*. Samma skyldighet åvilar ombud för köpare i fråga om såväl honom själv som köparen. Ombud skall tillika på begäran styrka sin behörighet medelst skriftlig fullmakt, i vilken angivas de varor som skola köpas.

18 §.

Rusdrycker må — — — tjuguet år.

Utminutering må vägras den, beträffande vilken nykterhetsnämnd meddelat beslut som avses i 14 § 2 mom. lagen om nykterhetsvård, *så ock* den, som icke må försälja rusdrycker och som *enligt underrättelse från nykterhetsnämnd*, genom laga kraftätagande dom *högst ett år dessförrinnan* befunnits skyldig till brott som avses i 80 eller 81 § eller till försök eller medverkan som avses i 89 § 1 och 2 mom. denna förordning. *Det åligger detaljhandelsbolaget att för kommun eller annat lämpligt område upprätta och till utminuteringsställena inom området utsända*

(Föreslagen lydelse)

f) rusdrycker transiteras i enlighet med de föreskrifter generaltullstyrelsen meddelar;

g) vin och starköl, som medföras såsom proviant på järnvägståg i internationell trafik, införas i den utsträckning som erfordras för bespisning av passagerare under tågets gång inom riket; *samt*

h) rusdrycker, som inkomma till riket i enstaka gåvoförsändelse till enskild person för hans eller hans familjs personliga bruk, tullfritt eller mot erläggande av stadgad tull införas i enlighet med av Konungen meddelade bestämmelser.

17 §.

Vid utminutering — — — varan erlagts.

Innan rusdrycker utlämnas eller försändas till köpare, skall denne på begäran styrka sin identitet och ålder medelst av myndighet utfärdad *eller därmed likvärdig handling försedd med fotografi*. Samma skyldighet åvilar ombud för köpare i fråga om såväl honom själv som köparen. Ombud skall tillika på begäran styrka sin behörighet medelst skriftlig fullmakt, i vilken angivas de varor som skola köpas.

18 §.

Rusdrycker må — — — tjuguet år.

Utminutering må vägras den *som är upptagen på särskild förteckning (spärllista)*.

På spärllista skall upptagas

1) den beträffande vilken nykterhetsnämnd meddelat beslut som avses i 14 § 2 mom. lagen om nykterhetsvård;

2) den som icke må försälja rusdrycker och som genom laga kraftätagande dom befunnits skyldig till brott som avses i 80 eller 81 § eller till försök eller medverkan som avses i 89 § 1 och 2 mom. denna förordning *eller till sådant förfarande med alkoholhaltiga drycker som av-*

(Nuvarande lydelse)

förteckning över dem, som sålunda må vägras utminutering, samt att minst en gång varje kvartal med vederbörande nykterhetsnämnd upptaga frågan om vilka som böra upptagas på sådan förteckning.

(Föreslagen lydelse)

ses i 69 § lagen om nykterhetsvård eller 89 § barnavårdslagen; så ock 3) den som genom laga kraftägande dom befunnits hava vid mer än ett tillfälle inom en tidrymd av tolv månader gjort sig skyldig till rattfylleri eller fylleri.

Spärrlista skall av detaljhandelsbolaget upprättas för län eller annat lämpligt område. Den som enligt vad under 2) i tredje stycket sägs må vägras utminutering skall upptagas på mer än en sådan förteckning i den mån så finnes erforderligt för att hindra honom från inköp. Förteckningarna skola förnyas för varje månad.

Om upptagande på spärrlista beslutar kontrollstyrelsen. Den som upptagits på spärrlista skall avföras därifrån, i fall som under 1) i tredje stycket avses vid utgången av den tid som nykterhetsnämnden bestämt, i det under 2) i tredje stycket nämnda fallet efter tolv månader samt i det under 3) i samma stycke avsedda fallet efter sex månader.

20 §.

Ej må någon såsom ombud eller på därmed jämförligt sätt med anskaffande av rusdrycker tillhandagå den som kan antagas ej hava fyllt tjuguetta år eller missbruka alkoholhaltiga drycker eller vara berörd av sådana drycker eller annat berusningsmedel.

Ej heller må någon genom särskild, för ändamålet driven rörelse eller eljest i större omfattning och mot ersättning tillhandagå annan med anskaffande av rusdrycker.

Det är — — — på utminuteringsställe.

35 §.

Tillstånd till utskänkning på passagerarfartyg, i restaurangvagn på järnvägståg eller på luftfartyg som i linjefart befordrar passagerare (trafikutskänkning) meddelas av

20 §.

Ej må någon såsom ombud eller på därmed jämförligt sätt med anskaffande av rusdrycker tillhandagå den som kan antagas ej hava fyllt tjuguetta år eller missbruka alkoholhaltiga drycker eller vara berörd av sådana drycker eller annat berusningsmedel eller den som enligt 18 § må vägras utminutering.

Ej må någon genom särskild, för ändamålet driven rörelse eller eljest i större omfattning tillhandagå annan med anskaffande av rusdrycker.

Det är — — — på utminuteringsställe.

35 §.

Tillstånd till utskänkning på fartyg, på järnvägståg eller på luftfartyg som i linjefart befordrar passagerare (trafikutskänkning) meddelas av länsstyrelsen i det län, där re-

(Nuvarande lydelse)

länsstyrelsen i det län, där rederiet, järnvägens styrelse eller luftfartsföretaget har sitt säte. Har rederiet, järnvägens styrelse eller luftfartsföretaget icke säte inom riket, meddelas tillstånd av överståthållarämbetet.

De i — — — å trafikföretaget.

37 §.

Rätt till — — — endast starköl.

Tillstånd till trafikutskänkning må avse vin och starköl. För fartyg, som förmedlar regelbunden persontrafik till utländsk hamn, eller luftfartyg, som i linjefart befordrar passagerare till eller från utländsk flygplats, må dock tillståndet avse alla slag av rusdrycker.

41 §.

Beträffande överlåtelse — — — avtal upprättas.

Är ej fråga om trafikutskänkning, följer med sådan överlåtelse skyldighet för rättighetsinnehavaren att hos detaljhandelsbolaget inköpa alla för rörelsen erforderliga rusdrycker. Överlåtelse av tillstånd till trafikutskänkning medför skyldighet att hos bolaget inköpa sådana rusdrycker, som äro avsedda för utskänkning i restaurangvagn samt på fartyg och luftfartyg vid färd mellan svenska hamnar och svenska flygplatser.

Vid överlåtelse — — — äger samband.

44 §.

Utskänkingsställe skall — — — ej försvåras.

Utskänkning må — — — av konditorivaror.

Angående *beskaffenheten av utskänkingsställe* äger Konungen utfärda de bestämmelser som kunna er-

(Föreslagen lydelse)

deriet, järnvägens styrelse eller luftfartsföretaget har sitt säte. Har rederiet, järnvägens styrelse eller luftfartsföretaget icke säte inom riket, meddelas tillstånd av överståthållarämbetet. *Tillstånd till utskänkning på järnvägståg må endast om särskilda skäl därtill äro avse annan del av tåget än restaurangvagn.*

De i — — — å trafikföretaget.

37 §.

Rätt till — — — endast starköl.

Tillstånd till trafikutskänkning må avse vin och starköl *eller alla slag av rusdrycker. Tillstånd att utskänka* alla slag av rusdrycker må dock *endast om särskilda skäl därtill äro meddelas i fråga om järnvägståg eller i fråga om fartyg, som ej* förmedlar regelbunden persontrafik till utländsk hamn, eller luftfartyg, *som ej i linjefart befordrar passagerare till eller från utländsk flygplats.*

41 §.

Beträffande överlåtelse — — — avtal upprättas.

Är ej fråga om trafikutskänkning, följer med sådan överlåtelse skyldighet för rättighetsinnehavaren att hos detaljhandelsbolaget inköpa alla för rörelsen erforderliga rusdrycker. Överlåtelse av tillstånd till trafikutskänkning medför skyldighet att hos bolaget inköpa sådana rusdrycker, som äro avsedda för utskänkning *på järnvägståg* samt på fartyg och luftfartyg vid färd mellan svenska hamnar och svenska flygplatser.

Vid överlåtelse — — — äger samband.

44 §.

Utskänkingsställe skall — — — ej försvåras.

Utskänkning må — — — av konditorivaror.

Angående *utskänkingslokalernas anordnande och beskaffenhet* äger Konungen *eller, efter Konungens be-*

(Nuvarande lydelse)

fordras utöver vad i livsmedelsstadgan föreskrives om serveringslokal.

45 §.

Ombyte av — — — vederbörande tillståndsmyndighet.

46 §.

2 m o m. Spritdrycker må — — — med måltid.

Föreskrifter angående — — — första stycket.

Konungen må *beträffande viss ort eller visst område* medgiva undantag från stadgandet i första stycket. Innan sådant beslut fattas, skola fullmäktige i *därav berörda kommuner* genom intendentens för utskänkingsärenden försorg erhålla tillfälle att yttra sig i frågan. Medgivande må ej lämnas, om fullmäktige i kommunen förklarat att utskänkning av spritdrycker utan samband med måltid icke bör äga rum i kommunen. Lämnas medgivande, utfärdar Konungen de särskilda föreskrifter i avseende å utskänkningen som prövas erforderliga. Medgivandet må när som helst återkallas.

47 §.

1 m o m. Rusdrycker må — — — och helgdagar.

49 §.

På *passagerarfartyg* må rusdrycker utskänkas endast till besättning och passagerare. På luftfartyg må utskänkning äga rum endast under färd.

(Föreslagen lydelse)

myndigande, kontrollstyrelsen utfärda de bestämmelser som kunna erfordras utöver vad i livsmedelsstadgan föreskrives om serveringslokal.

45 §.

Ombyte av — — — vederbörande tillståndsmyndighet.

*Inrättande av drinkbar eller annan väsentlig ändring i utskänkingslokaler*nas anordnande eller införande av *självserving för rusdrycker* må ske endast efter godkännande av *intendenten för utskänkingsärenden*.

46 §.

2 m o m. Spritdrycker må — — — med måltid.

Föreskrifter angående — — — första stycket.

Konungen må medgiva undantag från stadgandet i första stycket. Innan sådant beslut fattas, skola fullmäktige i *kommun, som beröres av beslutet*, genom intendentens för utskänkingsärenden försorg erhålla tillfälle att yttra sig i frågan. Medgivande må ej lämnas, om fullmäktige i kommunen förklarat att utskänkning av spritdrycker utan samband med måltid icke bör äga rum i kommunen. Lämnas medgivande, utfärdar Konungen de särskilda föreskrifter i avseende å utskänkningen som prövas erforderliga. Medgivandet må när som helst återkallas.

47 §.

1 m o m. Rusdrycker må — — — och helgdagar.

Utskänkning i drinkbar må ej förekomma med mindre utskänkning samtidigt bedrives i annan del av *utskänkingslokalerna*.

49 §.

På *fartyg* må rusdrycker utskänkas endast till besättning och passagerare. På luftfartyg må utskänkning äga rum endast under färd.

(Nuvarande lydelse)

55 §.

Ej må den som handhar utskänkning eller någon hos honom anställd söka förmå gäst att å utskänkingsstället inköpa rusdrycker eller tillåta, att något av det sålda medföres därifrån; ock vare det gäst förbjudet att sålunda medföra utskänkt rusdryck.

63 §.

2 m o m. Beslut som länsstyrelse eller polismyndighet meddelat enligt denna förordning länder omedelbart till efterrättelse, där ej annorlunda är föreskrivet eller särskilt förordnas.

64 §.

1 m o m. Avskrift av — — — kommunens nykterhetsnämnd.
Har polismyndighet — — — underrättas därom.
Har detaljhandelsbolaget — — — nykterhetsnämnd underrättas.

80 §.

1 m o m. Den som säljer rusdrycker utan att äga rätt därtill enligt denna förordning eller överskrider sådan rätt, straffes för olovlig försäljning med dagsböter eller fängelse i högst sex månader. I ringa fall skall dock ej till straff dömas.

Är brottet grovt, vare straffet fängelse i högst ett år.

Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, om försäljningen bedrivits i större omfattning eller yrkesmässigt.

4 m o m. Rusdrycker, som — — — förklaras förverkade.

(Föreslagen lydelse)

55 §.

Den som handhar utskänkning eller hos honom anställd må ej söka förmå gäst att å utskänkingsstället inköpa rusdrycker. *Från utskänkingsställe må icke någon medföra eller tillåtas medföra utskänkt eller eljest utlämnad rusdryck.*

63 §.

2 m o m. Beslut som länsstyrelse eller polismyndighet meddelat enligt denna förordning så ock beslut som kontrollstyrelsen meddelat enligt 18 § förordningen länder omedelbart till efterrättelse, där ej annorlunda är föreskrivet eller särskilt förordnas.

64 §.

1 m o m. Meddelande om beslut, som avses i 18 § fjärde stycket förordningen, skall av kontrollstyrelsen i rekommenderat brev snarast tillsändas den som beslutet avser.

Avskrift av — — — kommunens nykterhetsnämnd.

Har polismyndighet — — — underrättas därom.

Har detaljhandelsbolaget — — — nykterhetsnämnd underrättas.

80 §.

1 m o m. Den som till någon säljer rusdrycker utan att äga rätt därtill enligt denna förordning eller som överskrider sådan rätt, straffes för olovlig försäljning med dagsböter eller fängelse i högst sex månader. I ringa fall skall dock ej till straff dömas.

Är brottet grovt, vare straffet fängelse eller straffarbete i högst två år.

Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, om försäljningen utgjort led i en verksamhet som bedrivits i större omfattning eller yrkesmässigt.

4 m o m. Rusdrycker, som — — — förklaras förverkade.

Vid olovlig försäljning av rusdrycker uppburet vederlag må, efter vad som prövas skäligt, förklaras

(Nuvarande lydelse)

81 §.

1 m o m. Den som tillhandagår *an-
nan* med anskaffande av rusdrycker
i strid med föreskriften i 20 § första
stycket, straffes såsom för olovlig för-
säljning enligt vad i 80 § stadgas.

Rusdrycker, med — — — förklaras
förverkade.

83 §.

Bryter någon mot 46 § 1 mom., 48
eller 59 § eller bryter gäst å utskänk-
ningsställe mot 54 eller 55 §, straffes
med böter, högst etthundra kronor.

86 §.

1 m o m. Rusdrycker som till ri-
ket införs av annan än den vilken
enligt 12 § är berättigad till införsel
av sådana drycker må, därest varan i
behörig ordning anmälts till tullkla-
rering, åter utföras i enlighet med de
föreskrifter generaltullstyrelsen äger
meddela. Sker ej återutförsel inom
två månader efter det varan enligt
vad i tullstadgan sägs skall anses ha-
va mottagits av tullanstalt, tillfaller
varan kronan, och skall för dess räk-
ning med varan förfaras på sätt i
90 § 2 mom. är stadgat.

Av resande *medförda rusdrycker*,
vilka efter utgången av tid som i fö-
regående stycke sägs kvarligga hos
tullverket, skola, ändå att den resan-
de enligt 12 § är berättigad till införsel
av dryckerna, behandlas på sätt i
nämnda stycke för där avsedda rus-
drycker är föreskrivet.

2 m o m. Angående påföljd för
olovlig införsel av rusdrycker och för
försök därtill stadgas i lagen om
straff för varusmuggling. I fråga om

(Föreslagen lydelse)

*förverkat till kronan. Utgjordes ve-
derlaget av annat än penningar och
finnes det ej i behåll, må i stället
värdet förklaras förverkat.*

81 §.

1 m o m. Den som tillhandagår
någon med anskaffande av rusdryc-
ker i strid med föreskriften i 20 §
första stycket, straffes såsom för
olovlig försäljning enligt vad i 80 §
stadgas.

Rusdrycker, med — — — förkla-
ras förverkade.

83 §.

Bryter någon mot 46 § 1 mom., 48
eller 59 § eller bryter gäst å utskänk-
ningsställe mot 55 §, straffes med bö-
ter, högst etthundra kronor.

86 §.

1 m o m. Rusdrycker som till ri-
ket införs av annan än den vilken
enligt 12 § är berättigad till införsel
av sådana drycker må, därest varan i
behörig ordning anmälts till tullkla-
rering, åter utföras i enlighet med de
föreskrifter generaltullstyrelsen äger
meddela. Sker ej återutförsel inom
två månader efter det varan enligt
vad i tullstadgan sägs skall anses
hava mottagits av tullanstalt, tillfal-
ler varan kronan, och skall för dess
räkning med varan förfaras på sätt i
90 § 2 mom. *andra stycket* är stad-
gat.

*Rusdrycker, vilka medföras av re-
sande eller inkomma i gävo försän-
delse till enskild person och vilka ef-
ter utgången av tid som i föregäen-
de stycke sägs kvarligga hos tullver-
ket, skola, ändå att den resande eller
den till vilken försändelsen är ställd
enligt 12 § är berättigad till införsel
av dryckerna, behandlas på sätt i
nämnda stycke för där avsedda rus-
drycker är föreskrivet.*

2 m o m. Angående påföljd för
olovlig införsel av rusdrycker och
för försök därtill stadgas i lagen om
straff för varusmuggling. I fråga om

(Nuvarande lydelse)

försäljning av olovligt införda rusdrycker skall gälla vad i 90 § 2 mom. sägs.

4 m o m. Den som — — — med dagsböter.

5 m o m. Erfordras i — — — skall förfaras.

90 §.

1 m o m. Rättighet att verkställa beslag tillkommer tulltjänsteman i fall som i 86 § sägs. I övrigt gäller angående beslag vad därom finnes stadgat i rättegångsbalken, dock icke i fråga om den tid inom vilken åtal sist skall hava väckts.

2 m o m. Rusdrycker som enligt denna förordning eller annan författning förklarats förverkade skola, därest de äro i försäljningsdugligt skick, hembjudas till detaljhandelsbolaget eller partihandelsbolaget. Kunna förverkade drycker på grund av sin beskaffenhet ej tillhandahållas allmänheten, skola de hembjudas till partihandelsbolaget. Bolag till vilket rusdrycker sålunda hembjudits vare skyldigt att till skäligt pris inköpa

(Föreslagen lydelse)

förfarandet med rusdrycker, som enligt samma lag förklarats förverkade, skall gälla vad i 90 § 2 mom. andra stycket sägs. Vad där stadgas skall gälla även beträffande rusdrycker, som ej förklarats förverkade men skola säljas på grund av bestämmelser i tullstadgan eller annan författning.

3 m o m. Med den erlagda köpesumman för rusdrycker, som försålts på grund av stadgandet i 1 mom. eller bestämmelser i tullstadgan, skall i tillämpliga delar förfaras på sätt i tullstadgan föreskrives beträffande köpesumman för gods, som enligt samma stadga blivit genom tullverkets försorg försålt å auktion; och skall, därest enligt tullstadgan viss tid skall räknas från auktionsdagen, tiden i stället räknas från den dag, då betalning kommit tullverket till handa.

4 m o m. Den som — — — med dagsböter.

5 m o m. Erfordras i — — — skall förfaras.

90 §.

1 m o m. Angående beslag av egendom skall vad i allmänhet är stadgat om beslag i brottmål äga motsvarande tillämpning, där icke annat följer av vad nedan stadgas.

Rätt att verkställa beslag i fall, som i 86 § sägs, skall tillkomma tulltjänsteman.

Bestämmelserna i 2 § lagen den 9 maj 1958 om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m. skola tillämpas jämbväl då beslag skett av egendom, som kan antagas vara förverkad enligt denna förordning.

2 m o m. Förverkad egendom tillfaller kronan.

Med förverkad egendom skall förfaras på sätt i 3 § lagen den 9 maj 1958 om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m. är föreskrivet.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

den hembjudna varan. Är värdet så ringa, att det ej kan anses motsvara forslingskostnaderna, skall varan bevisligen förstöras.

Samma lag vare där rusdrycker som ej förklaras förverkade skola försälgas på grund av bestämmelser i tullstadgan eller andra författningar.

Med den erlagda köpesumman för rusdrycker som försålts på grund av stadgandet i 86 § 1 mom. eller bestämmelser i tullstadgan skall i tillämpliga delar förfaras på sätt i tullstadgan föreskrives beträffande köpesumman för gods som enligt samma stadga blivit genom tullverkets försorg försålt å auktion; och skall, därest enligt tullstadgan viss tid skall räknas från auktionsdagen, tiden i stället räknas från den dag, då betalning kommit tullverket till handa.

3 m o m. Värdet av förverkad egendom tillfaller kronan.

1. Denna förordning träder i kraft, såvitt avser 1 § den 1 januari 1964 och såvitt avser 17 § den 1 april 1964, samt i övrigt den 1 oktober 1963. Brott, som begåtts före sistnämnda dag och som ej enligt tidigare bestämmelser kunnat föranleda upptagande på sådan förteckning som avses i 18 §, må icke till följd av de nya bestämmelserna läggas till grund för beslut om sådan åtgärd.

2. Förordningens bestämmelser skola gälla redan före ikraftträdandet i avseende på åtgärder som erfordras för tillämpningen därefter. Äldre bestämmelser skola alltjämt äga tillämpning beträffande förhållanden som hänföra sig till tiden före ikraftträdandet, dock skola de nya bestämmelserna i 90 § 1 mom. äga tillämpning jämväl å beslag som består den 1 oktober 1963.

Förslag

till

Förordning

om ändring i ölförsäljningsförordningen den 23 mars 1961 (nr 159)

Häri genom förordnas dels att 33 § ölförsäljningsförordningen den 23 mars 1961 skall upphöra att gälla dels att 25 §, 32 § 1 mom., 34 och 38 §§ samma förordning skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

25 §.

25 §.

I lokal, där öl må utskänkas efter tillstånd enligt denna förordning, är

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

det förbjudet att förtära eller låta någon förtära rusdrycker eller ersättningsmedel därför. Ej heller må rusdrycker eller sådana ersättningsmedel förvaras, i lokalen eller eljest, på sådant sätt att det kan befaras att de förtäras av gästerna.

Vid utminutering — — — äger förfoga.

32 §.

1 m o m. Den som säljer öl utan att äga rätt därtill enligt denna förordning eller överskrider sådan rätt, straffes för olovlig försäljning av öl med dagsböter. I ringa fall skall dock ej till straff dömas.

Är brottet grovt, vare straffet dagsböter eller fängelse i högst sex månader. Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, om *den olovliga* försäljningen bedrivits i större omfattning.

34 §.

Bryter någon i annat fall än i 32 eller 33 § sägs mot vad i denna förordning är stadgat eller mot föreskrift som meddelats med stöd av förordningen, straffes med böter, högst trehundra kronor.

38 §.

Har domstol avgjort mål mot någon som bedriver yrkesmässig försäljning av öl eller mot någon hos sådan försäljare anställd angående brott som avses i 32—34 §§, åligger det domstolen att inom fjorton dagar från domens meddelande översända avskrift av domen till den myndighet som utfärdat tillståndsbevis eller, om sådant bevis ej utfärdats, till länsstyrelsen.

Vid utminutering — — — äger förfoga.

32 §.

1 m o m. Den som *till någon* säljer öl utan att äga rätt därtill enligt denna förordning eller som överskrider sådan rätt, straffes för olovlig försäljning av öl med dagsböter. I ringa fall skall dock ej till straff dömas.

Är brottet grovt, vare straffet dagsböter eller fängelse i högst sex månader. Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, om försäljningen *utgjort led i en verksamhet* som bedrivits i större omfattning.

34 §.

Bryter någon i annat fall än i 32 § sägs mot vad i denna förordning är stadgat eller mot föreskrift som meddelats med stöd av förordningen, straffes med böter, högst trehundra kronor.

38 §.

Har domstol avgjort mål mot någon som bedriver yrkesmässig försäljning av öl eller mot någon hos sådan försäljare anställd angående brott som avses i 32 *eller* 34 §, åligger det domstolen att inom fjorton dagar från domens meddelande översända avskrift av domen till den myndighet som utfärdat tillståndsbevis eller, om sådant bevis ej utfärdats, till länsstyrelsen.

Denna förordning träder i kraft den 1 oktober 1963. Äldre bestämmelser skola dock alltjämt äga tillämpning beträffande förhållanden som hänföra sig till tiden före ikraftträdandet.

Förslag

till

Förordning**angående ändring i förordningen den 25 februari 1955 (nr 38) om
försäljning av alkoholfria drycker**

Härigenom förordnas *dels* att 6 § förordningen den 25 februari 1955 om försäljning av alkoholfria drycker skall upphöra att gälla *dels* att 1 § och 10 § 2 mom. samma förordning skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

*(Nuvarande lydelse)***1 §.**

Med alkoholfri — — — vo-
lymprocent alkohol.

Vad som är att hänföra till lätt-
öl anges i förordningen *angående*
tillverkning och beskattning av *malt-*
drycker.

Under försäljning — — —
på stället.

10 §.

2 mom. *Låter den som bedriver
utskänkning eller någon hos honom
anställd rusdrycker, ersättningsmedel
därför eller öl förtäras eller förvaras
i strid mot 6 § första stycket, straffes
med dagsböter.*

*Bryter gäst mot 6 § första stycket,
eller utskänker någon alkoholfria
drycker på otillåten tid, straffes med
böter, högst trehundra kronor.*

*(Föreslagen lydelse)***1 §.**

Med alkoholfri — — — vo-
lymprocent alkohol.

Vad som är att hänföra till lätt-
öl anges i förordningen *om* till-
verkning och beskattning av *malt-*
och läskedrycker.

Under försäljning — — —
på stället.

10 §.

2 mom. Utskänker någon alko-
holfria drycker på otillåten tid, straf-
fes med böter, högst trehundra kro-
nor.

Denna förordning träder i kraft den 1 oktober 1963. Äldre bestämmelser skola dock alltjämt äga tillämpning beträffande förhållanden som hänföra sig till tiden före ikraftträdandet.

Förslag
till
Förordning
om förbud i vissa fall mot förtäring och förvaring av rusdrycker
och öl m. m.

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Rusdrycker eller öl, som ej i laga ordning utskänkts, eller ersättningsmedel för rusdrycker må icke någon förtära eller tillåtas förtära i lokal eller på plats

där serveringsrörelse bedrives;

där innehavaren yrkesmässigt upplåter lokalen eller platsen för anordnande av sammankomster i slutna sällskap, då han genom anskaffande eller servering eller annorledes tillhandagår med mat eller dryck; eller

då där i annat fall än nu sagts rätt till utskänkning av rusdrycker eller öl föreligger.

Drycker, som icke få utskänkas i lokalen eller på platsen, eller ersättningsmedel för rusdrycker må ej förvaras på sådant sätt att det kan befaras att de förtäras av gästerna.

Förbuden skola gälla varje lokal eller plats, som användes i eller för sådan verksamhet som avses i första stycket.

Med serveringsrörelse förstås varje yrkesmässigt bedriven verksamhet, i vilken mat eller dryck mot ersättning tillhandahålles till förtäring på stället.

2 §.

Bestämmelserna i 1 § skola icke gälla, där på grund av stadgande i 10 § andra stycket ölförsäljningsförordningen öl må utskänkas utan tillstånd.

3 §.

Bryter den som bedriver serveringsrörelse, yrkesmässigt upplåter lokal eller plats eller i annat fall innehar rätt till utskänkning eller någon hos honom anställd mot bestämmelse i denna förordning, dömes till dagsböter.

Bryter annan mot bestämmelse i denna förordning, dömes till böter, högst trehundra kronor.

Husbonde ansvarar för sådant i första stycket avsett brott, som begås av hans husfolk eller i hans arbete antagen person, liksom vore brottet begånget av honom själv, såframt ej omständigheterna göra sannolikt att brottet skett utan hans vetskap och vilja.

Denna förordning träder i kraft den 1 oktober 1963.

Förslag

till

Förordning

angående ändring i förordningen den 26 maj 1961 (nr 181) om försäljning av teknisk sprit och alkoholhaltiga preparat

Härigenom förordnas, att 1 och 4 §§ samt 5 § 1 mom. förordningen den 26 maj 1961 om försäljning av teknisk sprit och alkoholhaltiga preparat skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

1 §.

Med teknisk — — — nu sagts.
Teknisk sprit — — — stark de-
naturerad sprit.

Med alkoholhaltigt pre-
parat förstås vara som innehåller
mer än 2,25 volymprocent eller, såvitt
avser icke flytande vara, 1,8 viktpro-
cent etylalkohol och som icke är apo-
teksvara eller hänförlig till tulltaxe-
nummer 22.03—22.08 eller 22.09 A el-
ler B.

Med partihandelsbolaget
— — — omnämnda detaljhandelsbo-
laget.

4 §.

Teknisk sprit må utan särskilt till-
stånd införas till riket av partihan-
delsbolaget. Tillstånd erfordras ej
heller i fall då denaturerad teknisk
sprit eller alkoholhaltiga preparat
införas annorledes än i handelssyfte
eller för yrkesmässig förbrukning.

För annan — — — av kontrollsty-
relsen.

Vad i — — — generaltullstyrel-
sen meddelar.

5 §.

1 m o m. Försäljning av — — —
i allmänhet.

För försäljning av alkoholhaltiga
läkemedel på apotek gälla de särskil-

(Föreslagen lydelse)

1 §.

Med teknisk — — — nu sagts.
Teknisk sprit — — — stark de-
naturerad sprit.

Med alkoholhaltigt pre-
parat förstås vara som innehåller
mer än 2,25 volymprocent eller, såvitt
avser icke flytande vara, 1,8 viktpro-
cent etylalkohol och som icke är hän-
förlig till tulltaxenummer 22.03—
22.08 eller 22.09 A eller B och ej hel-
ler är sådant läkemedel, för vilket
läkemedelsförordningens bestämmel-
ser gälla.

Med partihandelsbolaget
— — — omnämnda detaljhandelsbo-
laget.

4 §.

Teknisk sprit må utan särskilt till-
stånd införas till riket av partihan-
delsbolaget. Tillstånd erfordras ej
heller i fall då denaturerad teknisk
sprit eller alkoholhaltiga preparat
av resande införas annorledes än i
handelssyfte eller för yrkesmässig
förbrukning.

För annan — — — av kontrollsty-
relsen.

Vad i — — — generaltullstyrel-
sen meddelar.

5 §.

1 m o m. Försäljning av — — —
i allmänhet.

För försäljning av alkoholhaltiga
läkemedel gälla de särskilda bestäm-

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

da bestämmelser som Kungl. Maj:t melder som Kungl. Maj:t meddelar.
meddelar.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 1964. Äldre bestämmelser skola dock alltjämt äga tillämpning beträffande förhållanden som hänföra sig till tiden före ikraftträdandet.

Förslag

till

Förordning

angående ändrad lydelse av 10 § 1 mom. förordningen den 1 december 1959 (nr 507) om allmän varuskatt

Härigenom förordnas, att 10 § 1 mom. förordningen den 1 december 1959 om allmän varuskatt¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

10 §.

10 §.

1 m o m. Från skatteplikt — — —
till sjukhus.

9. Spritdrycker och viner samt tobaksvaror och cigarretpapper, vilka införas i den ordning som avses i 12 § 4 mom. c) rusdrycksförsäljningsförordningen eller 1 § andra stycket förordningen om tobaksskatt.

1 m o m. Från skatteplikt — — —
till sjukhus.

9. Spritdrycker och viner samt tobaksvaror och cigarretpapper, vilka införas i den ordning som avses i 12 § 4 mom. c) och h) rusdrycksförsäljningsförordningen eller 1 § andra stycket förordningen om tobaksskatt.

Denna förordning träder i kraft den 1 oktober 1963.

¹ Senaste lydelse av 10 § 1 mom. se 1961:165.

Förslag

till

Lag

**angående ändrad lydelse av 2 och 3 §§ lagen den 9 maj 1958 (nr 205)
om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m.**

Härigenom förordnas, att 2 och 3 §§ lagen den 9 maj 1958 om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m. skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

2 §.

Angående beslag av egendom som avses i 1 § skall vad i allmänhet är stadgat om beslag i brottmål äga motsvarande tillämpning, med följande avvikelser:

(Föreslagen lydelse)

2 §.

Angående beslag av egendom som avses i 1 § skall vad i allmänhet är stadgat om beslag i brottmål äga motsvarande tillämpning, med följande avvikelser:

1. Beslagtagen egendom må bevisligen förstöras, om dess värde är ringa eller egendomens förstörande eljest måste anses försvarligt. I annat fall må egendomen försälgas, rusdrycker till det i rusdrycksförsäljningsförordningen omnämnda partihandelsbolaget, öl till tillverkare av sådan vara och annan egendom på sätt som med hänsyn till egendomens beskaffenhet finnes lämpligt. Belopp, som erhållits vid försäljning av beslagtagen egendom, tillfaller kronan.

Beslut om förstörande eller försäljning meddelas av undersökningsledaren eller åklagaren.

Går beslag åter och är egendomen jämlikt denna paragraf förstörd eller såld, skall ersättning av allmänna medel utgå med belopp, som motsvarar egendomens pris vid försäljning till allmänheten eller eljest finnes skäligt. Beslut om ersättning meddelas av åklagaren. Är den som drabbats av beslaget missnöjd med beslut om ersättning, äge han inom en månad från det han erhöll del av beslutet påkalla rättens prövning därav. Ansökan härom göres vid den domstol, som ägt upptaga fråga om beslagets bestånd. Ersättning utbetalas av

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

1. Vad i 27 kap. 7 § rättegångsbalcken är stadgat om att åtal skall väckas inom viss tid skall ej gälla i annat fall än då rätten utsatt sådan tid.

2. Väckes ej åtal, prövar åklagaren, huruvida egendomen skall vara förverkad enligt vad i 1 § sägs. Förordnande därom meddelas skriftligen. Där ej påföljden förelagts och godkänts i samband med strafföreläggande, äge den, från vilken beslaget skett, hos åklagaren anmäla missnöje med förordnandet inom en månad från det han erhöll del därav. Anmäles missnöje, har åklagaren att, om ej beslaget finnes böra hävas, väcka talan om egendomens förverkande. Sker det ej inom en månad från det anmälan gjorts, skall beslaget gå åter.

3 §.

Med rusdrycker som förklarats förverkade enligt denna lag skall förfaras på sätt i 90 § 2 mom. rusdrycksförsäljningsförordningen föreskrives. Annan förverkad egendom skall på lämpligt sätt föryttras eller, om myckenheten är ringa, bevisligen förstöras.

Belopp, som — — — tillfaller kronan.

länsstyrelsen efter framställning av åklagaren.

2. Vad i 27 kap. 7 § rättegångsbalcken är stadgat om att åtal skall väckas inom viss tid skall ej gälla i annat fall än då rätten utsatt sådan tid.

3. Väckes ej åtal, prövar åklagaren, huruvida egendomen skall vara förverkad enligt vad i 1 § sägs. Förordnande därom meddelas skriftligen. Där ej påföljden förelagts och godkänts i samband med strafföreläggande, äge den, från vilken beslaget skett, hos åklagaren anmäla missnöje med förordnandet inom en månad från det han erhöll del därav. Anmäles missnöje, har åklagaren att, om ej beslaget finnes böra hävas, väcka talan om egendomens förverkande. Sker det ej inom en månad från det anmälan gjorts, skall beslaget gå åter.

3 §.

Egendom, som förklarats förverkad enligt denna lag, skall, i den mån så ej förut skett, bevisligen förstöras eller försäljas efter vad i 2 § är stadgat om beslagtagn egendom.

Belopp, som — — — tillfaller kronan.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 1963 och skall äga tillämpning jämväl å beslag, som består vid lagens ikraftträdande.

Förslag

till

Lag**angående ändrad lydelse av 23 § lagen den 30 juni 1960 (nr 418)
om straff för varusmuggling**

Härigenom förordnas, att 23 § lagen den 30 juni 1960 om straff för varusmuggling skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

23 §.

Är beslagtagen — — — egendomens avyttring.

(Föreslagen lydelse)

23 §.

Är beslagtagen — — — egendomens avyttring.

Då beslag lagts å rusdrycker, som kunna antagas vara förverkade enligt denna lag, skola bestämmelserna i 2 § 1 lagen den 9 maj 1958 om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m. äga motsvarande tillämpning.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 1963 och skall äga tillämpning jämväl å beslag, som består vid lagens ikraftträdande.

Förslag

till

Lag**angående ändrad lydelse av 63 § lagen den 27 juli 1954
(nr 579) om nykterhetsvård**

Härigenom förordnas, att 63 § lagen den 27 juli 1954 om nykterhetsvård¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

*(Nuvarande lydelse)***63 §.**

Påträffas alkoholhaltiga — — —
för anstalten.

Med *rusdrycker* som omhändertagits enligt första stycket skall förfaras på sätt i 90 § 2 mom. *rusdrycksförsäljningsförordningen* föreskrives. Annan omhändertagen egendom skall på lämpligt sätt föryttras eller, om myckenheten är ringa, bevisligen förstöras. Belopp, som erhållits vid försäljning av omhändertagen vara, tillfaller kronan.

*(Föreslagen lydelse)***63 §.**

Påträffas alkoholhaltiga — — —
för anstalten.

Med *egendom*, som omhändertagits enligt första stycket, skall förfaras på sätt i 3 § lagen den 9 maj 1958 om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m. föreskrives. Belopp, som erhållits vid försäljning av omhändertagen egendom, tillfaller kronan.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 1963.

¹ Senaste lydelse av 63 § se 1958:206.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 25 januari 1963.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM, HERMANSSON, HOLMQVIST, ASPLING.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Sträng, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *vissa ändringar i rusdrycksförsäljningsförordningen, m. m.*, samt anför därvid följande.

I. Inledning

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 13 oktober 1961 tillkallade jag den 20 i samma månad såsom utredningsmän med uppdrag att verkställa utredning angående frågan om alkoholreklamen och angående de tekniska förutsättningarna för registrering av inköp vid utminuteri ng av rusdrycker regeringsrådet S. S. Walberg, tillika ordförande, direktören i Aktiebolaget Vin- & spritcentralen G. F. Bergendal, direktören i Nya systemaktiebolaget K. G. Erbacke, byråchefen i kontrollstyrelsen A. O. Hillbo och lagbyråchefen i finansdepartementet, numera rättsavdelningschefen i kommunikationsdepartementet B. G. Holmquist. I direktiven för utredningsmännen framhöll jag att utredningen angående registrering av rusdrycksinköp borde bedrivas så skyndsamt som omständigheterna tillät.

Utredningen, som antagit benämningen *1961 års nykterhetslagkommitté*, överlämnade med skrivelse den 22 februari 1962 delbetänkande (SOU 1962: 13) med förslag till skärpta regler för rusdrycksinköp. Betänkandet var enhälligt i samtliga huvudfrågor.

Av nykterhetslagkommitténs författningsförslag torde förslaget till förordning om ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen (Rff) få fogas vid statsrådsprotokollet i detta ärende såsom *Bihang A*.

Över betänkandet har *yttranden* inkommit från kontrollstyrelsen, statskontoret, riksåklagarämbetet, överbefälhavaren, socialstyrelsen, statspolisintendenten, generalpoststyrelsen, statens ungdomsråd, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Kalmar, Blekinge, Malmöhus, Hallands, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Skaraborgs, Värmlands, Örebro, Västmanlands, Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, länsnykterhetsnämnderna i Stockholms, Malmöhus, Göteborgs och Bohus samt Västernorrlands län, utredningen för översyn av brottsre-

gistreringen, Nya systemaktiebolaget, Föreningen Sveriges polismästare, Föreningen Sveriges stadsfiskaler, Föreningen Sveriges landsfiskaler, Svenska nykterhetsvårdsförbundet, Centralförbundet för nykterhetsundervisning, Svenska nykterhetsfrämjandet, Sveriges nykterhetsvänners landsförbund, Sveriges storloge av IOGT, Nationaltemplarorden, De kristna samfundens nykterhetsrörelse, Svenska arbetsgivareföreningen, Landsorganisationen i Sverige, Sveriges akademikers centralorganisation, Tjänstemännens centralorganisation, Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund och Högerens ungdomsförbund.

Vid riksåklagarämbetets yttrande har fogats utlåtanden av statsåklagarna i Stockholm, Göteborg och Malmö. Länsstyrelserna i Uppsala, Östergötlands, Kronobergs, Blekinge, Göteborgs och Bohus, Skaraborgs, Värmlands, Örebro, Västmanlands, Kopparbergs, Jämtlands och Norrbottens län har inkommit med av dem infordrade yttranden från länsnykterhetsnämnden i vederbörande län. Vidare har flertalet av länsstyrelserna bifogat yttranden från olika lokala organ. Överståthållarämbetet har överlämnat yttranden från poliskammaren och stadsfullmäktige i Stockholm, som i sin tur inhämtat yttrande från nykterhetsnämnden. Länsstyrelsen i Uppsala län har överlämnat yttranden från poliskammaren i Uppsala samt nykterhetsnämnderna i Uppsala och Enköping, länsstyrelserna i Östergötlands och Kronobergs län yttranden från intendenten för utskänkningsärenden i vederbörande län, länsstyrelsen i Blekinge län yttranden från nykterhetsnämnderna i Karlskrona, Karlshamn, Ronneby och Sölvesborg, länsstyrelsen i Malmöhus län yttranden från poliskamrarna och nykterhetsnämnderna i Hälsingborg och Malmö samt Föreningen Malmöhus läns landsfiskaler, länsstyrelsen i Hallands län yttrande från intendenten för utskänkningsärenden i länet, länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län yttranden från intendenten för utskänkningsärenden i länet, poliskammaren i Göteborg, polischefen i Uddevalla samt nykterhetsnämnderna i Göteborg och Uddevalla, länsstyrelsen i Skaraborgs län yttranden från landsfogden i länet, stadsfiskalerna i Lidköping och Skövde, nykterhetsnämnderna i Falköping, Lidköping, Skara och Skövde samt Tibro köping, Binnebergs, Järpås och Stentorps kommuner samt Skaraborgs distrikt av Svenska nykterhetsvårdsförbundet, länsstyrelsen i Värmlands län yttranden från landsfogden i länet, poliskammaren i Karlstad, stadsfiskalen i Kristinehamn samt nykterhetsnämnderna i Arvika, Karlstad, Kristinehamn och Säffle, länsstyrelsen i Örebro län yttranden från poliskammaren och nykterhetsnämnden i Örebro samt nykterhetsnämnden i Karlskoga, länsstyrelsen i Västmanlands län yttrande från intendenten för utskänkningsärenden i länet, länsstyrelsen i Kopparbergs län yttranden från intendenten för utskänkningsärenden i länet samt nykterhetsnämnderna i Borlänge, Hedemora, Ludvika och Mora köping ävensom Grangärde och Stora Tuna kommuner, länsstyrelsen i Västernorrlands län yttranden från landsfogden i länet samt drätselkamrarna i Härnösand, Kramfors, Sollefteå, Sundsvall och Örnsköldsvik, länsstyrelsen i Jämtlands län yttrande från nykterhetsnämnden i Östersund

samt, slutligen, länsstyrelsen i Norrbottens län yttranden från nykterhetsnämnderna i Haparanda, Kiruna, Luleå och Gällivare kommun. Sveriges akademikers centralorganisation har överlämnat yttrande av Sveriges so-
cionomers riksförbund.

I detta sammanhang synes det lämpligt att till behandling upptaga även vissa andra föreliggande förslag till ändringar i rusdrycksförsäljningsförordningen. Jag avser här dels de förslag som tidigare framlagts av 1959 års utskänkingsutredning, dels vissa förslag som i olika sammanhang framförts från riksåklagarämbetet m. fl. beträffande bl. a. förordningens ansvarsbestämmelser.

1959 års utskänkingsutredning tillkallades med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 5 juni 1959 för att utreda vissa frågor rörande utskänkningen. Ledamöter i utredningen var kanslirådet i finansdepartementet N. E. B. Fjellander, ordförande, numera byrådirektören hos kontrollstyrelsen J. P. E. Collett, intendenten för utskänkingsärenden T. Deutgen, direktören i Nya systemaktiebolaget S. Hafström samt byråchefen i numera bankinspektionen K. W. Ström.

Sitt betänkande, »Förenklingar i utskänkingslagstiftningen — Ciderfrågan» (SOU 1961: 52), överlämnade utredningen med skrivelse den 5 september 1961. Betänkandet var enhälligt.

Av utskänkingsutredningens författningsförslag torde förslagen till förordning om ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen samt förordning med vissa bestämmelser om förtäring och förvaring av rusdrycker m. m. få fogas vid statsrådsprotokollet i detta ärende såsom *Bihang B och C*.

Över betänkandet har *yttranden* inkommit från kontrollstyrelsen, generaltullstyrelsen, socialstyrelsen, medicinalstyrelsen (efter hörande av medlemmen av styrelsens vetenskapliga råd docenten G. Lundquist), järnvägsstyrelsen (efter hörande av Aktiebolaget Trafikrestauranger), lantbruksstyrelsen, kommerskollegium, överståthållarämbetet och samtliga länsstyrelser, Aktiebolaget Vin- & spritcentralen, Nya systemaktiebolaget, Föreningen Nya systemaktiebolagets distriktschefer och biträdande intenter, Föreningen Sveriges polismästare, Föreningen Sveriges stadsfiskaler, Föreningen Sveriges landsfiskaler, Svenska stadsförbundet, Svenska landskommunernas förbund, Svenska nykterhetsvårdsförbundet, Centralförbundet för nykterhetsundervisning, Svenska nykterhetsfrämjandet, Sveriges nykterhetsvänners landsförbund, Sveriges storloge av IOGT, Nationaltemplarorden, De kristna samfundens nykterhetsrörelse, Östergötlands läns nykterhetsförbund, Kronobergs läns nykterhetsförbund, Falu nykterhetsförbund, Västerås nykterhetsförbund och Kretslogen Viljan av IOGT, Föreningen Skattepliktiga bryggerier, Malt- och läskedrycksförbundet, Svensk industriförening, Svenska bryggareföreningen, Kooperativa förbundet, Sveriges köpmannaförbund, Sveriges centrala restaurangaktiebolag, Svenska turisthotellens riksförbund, Sveriges hotell- och restaurangförbund, Hotell- och restauranganställdas förbund, Föreningen Allmännyttiga kafébolag, Stockholms kaféidkareförening, Bygdegårdarnas riksförbund, Folketshus-

föreningarnas riksorganisation, Riksförbundet Landsbygdens folk, Sveriges pomologiska förening, Sveriges yrkesfruktodlares riksförbund, Urshultsbygdens fruktintressenters samorganisation, Svenska landsbygdens ungdomsförbund samt Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund.

Ett flertal av de i ärendet hörda myndigheterna har bifogat särskilda yttranden från av dem hörda instanser. Sålunda har kontrollstyrelsen överlämnat yttranden från distriktsöverkontrollörerna inom styrelsens lokalförvaltning och socialstyrelsen yttranden från bl. a. nio länsnykterhetsnämnder. Kommerskollegium har överlämnat yttranden från samtliga handelskamrar i riket. Länsstyrelserna i Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Östergötlands, Kronobergs, Gotlands, Kristianstads, Malmöhus, Hallands, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Skaraborgs, Värmlands, Örebro, Västmanlands, Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands och Norrbottens län har överlämnat yttranden från länsnykterhetsnämnden i vederbörande län. Flerparten av länsstyrelserna har vidare överlämnat yttranden från olika lokala organ. Överståthållarämbetet har bifogat yttranden från poliskammaren och stadsfullmäktige i Stockholm. Länsstyrelsen i Uppsala län har överlämnat yttranden från poliskammaren i Uppsala, Föreningen Uppsala läns landsfiskaler samt nykterhetsnämnderna i Enköping och Uppsala, länsstyrelsen i Södermanlands län yttranden från intendenten för utskänkningsärenden i länet och poliskammaren i Eskilstuna, länsstyrelsen i Östergötlands län yttranden från intendenten för utskänkningsärenden i länet, poliskammaren i Norrköping och stadsfullmäktige i Linköping, länsstyrelsen i Jönköpings län yttrande från Jönköpings länsavdelning av Föreningen Sveriges landsfiskaler, länsstyrelsen i Kronobergs län yttranden från intendenten för utskänkningsärenden i länet, stadsfiskalen i Växjö, länsavdelningen av Föreningen Sveriges landsfiskaler, drätselkammaren i Växjö, stadsfullmäktige i Ljungby samt kommunalfullmäktige i Alvesta och Älmhults köpingar, länsstyrelsen i Gotlands län yttrande från stadsfiskalen i Visby, länsstyrelsen i Kristianstads län yttranden från intendenten för utskänkningsärenden i länet, stadsfullmäktige i Simrishamn och Ängelholm samt kommunalfullmäktige i Åhus köping, länsstyrelsen i Malmöhus län yttranden från poliskamrarna i Hälsingborg och Malmö, föreningen Malmöhus läns landsfiskaler, stadsfullmäktige i Hälsingborg och Malmö, kommunalfullmäktige i Brunnby, Klagstorp och Rängs kommuner samt Malmöhus läns hushållningssällskap, länsstyrelsen i Hallands län yttranden från intendenten för utskänkningsärenden i länet, poliskammaren i Halmstad, stadsfiskalen i Varberg, länsavdelningen av Föreningen Sveriges landsfiskaler, stadsfullmäktige i Halmstad, Kungsbacka och Varberg samt kommunalfullmäktige i Söndrums kommun, länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län yttranden från intendenten för utskänkningsärenden och landsfogden i länet, poliskammaren i Göteborg, stadsfullmäktige i Göteborg, Kungälv, Lysekil, Marstrand, Strömstad och Uddevalla samt kommunalfullmäktige i Ljungkile, Munkedals, Stenungsunds, Södra Sotenäs och Tanums kommuner, länsstyrelsen i Älvsborgs län yttranden från intendenten för utskänkningsärenden i länet samt stadsfullmäktige i Alingsås, Borås, Trollhättan, Ulricehamn, Väners-

borg och Åmål, kommunalfullmäktige i Bengtsfors, Kinna, Lilla Edets, Melleruds, Skene och Svenljunga köpingar, Dals Eds, Herrljunga, Starrkärrs, Stora Lundby och Tranemo kommuner samt kommunalnämnden i Björketorps kommun, länsstyrelsen i Skaraborgs län yttranden från intendenten för utskänkingsärenden, landsfogden och hushållningssällskapet i länet, föreningen Skaraborgs läns landsfiskaler, Västergötlands köpmannaförbund, Västergötlands och Norra Hallands handelskammare samt Skaraborgs läns fruktodlareförbund, länsstyrelsen i Värmlands län yttranden från intendenten för utskänkingsärenden i länet, poliskammaren i Karlstad, stadsfiskalerna i Arvika och Kristinehamn, länsavdelningen av Föreningen Sveriges landsfiskaler, stadsfullmäktige i Arvika, Filipstad, Hagfors, Karlstad, Kristinehamn och Säffle samt kommunalfullmäktige i Sunne köping, Fryksände och Värmlandsbergs kommuner, länsstyrelsen i Örebro län yttranden från landsfiskalerna i Karlskoga, Lindesberg och Nora distrikt, stadsfullmäktige i Karlskoga, Kumla och Örebro, kommunalnämnden i Degerfors köping samt nykterhetsnämnderna i Askersund och Degerfors, länsstyrelsen i Västmanlands län yttranden från intendenten för utskänkingsärenden i länet och poliskammaren i Västerås, länsstyrelsen i Kopparbergs län yttranden från intendenten för utskänkingsärenden i länet, stadsfiskalen i Falun, landsfiskalerna i Avesta, Ludvika, Mora, Rättviks och Sätters distrikt, länsavdelningen av Föreningen Sveriges landsfiskaler, stadsfullmäktige i Avesta, Borlänge, Ludvika och Säfer, kommunalfullmäktige i Mora köping, Leksands, Malungs och Rättviks kommuner, nykterhetsnämnden i Falun, Kopparbergs läns nykterhetsförbund samt Nykterhetsnämndernas Dalaförbund, länsstyrelsen i Gävleborgs län yttranden från stadsfiskalen i Söderhamn, landsfiskalerna i Ovanåkers och Ljusdals distrikt, drätselkammaren i Hudiksvall, kommunalnämnden i Valbo kommun, nykterhetsnämnden i Gävle samt Gävleborgs läns nykterhetsvårdsförbund, länsstyrelsen i Västernorrlands län yttranden från nykterhetsnämnderna i Härnösand, Kramfors och Sundsvall, Sköns och Ånge köpingar samt Ramsele och Själevads kommuner, länsstyrelsen i Jämtlands län yttranden från rådgivande nämnden i länet, stadsfiskalen i Östersund, landsfiskalen i Frösö distrikt, stadsfullmäktige och nykterhetsnämnden i Östersund samt kommunalfullmäktige i Frösö köping ävensom slutligen länsstyrelsen i Norrbottens län yttranden från poliskammaren i Luleå, polischeferna i Kiruna och Gällivare, landsfiskalerna i Haparanda och Jokkmokks distrikt, stadsfullmäktige i Haparanda, Kiruna och Luleå, kommunalfullmäktige i Gällivare och Nederkalix kommuner samt kommunalnämnden i Jokkmokks kommun. De av länsstyrelsen hörda stads- och kommunalfullmäktige har i flertalet fall bifogat yttranden från vederbörande nykterhetsnämnder.

Såsom redan nämnts, föreligger utöver nu berörda två betänkanden ett flertal särskilda framställningar med förslag till ändringar i Rff:s *ansvarsbestämmelser*.

Sålunda har *riksåklagarämbetet* i en till finansdepartementet den 20 juni

1961 inkommen skrivelse hemställt om sådan ändring av Rff, att maximistraffet för grov olovlig försäljning av rusdrycker skärpes från fängelse i högst ett år till straffarbete. Över framställningen har yttranden avgivits av kontrollstyrelsen, socialstyrelsen, 1961 års nykterhetslagkommitté, utredningen rörande specialstraffrätten och Nya systemaktiebolaget.

Två av de i sistnämnda ärende hörda remissinstanserna — 1961 års nykterhetslagkommitté och utredningen rörande specialstraffrätten — har i sina yttranden framfört förslag till ytterligare ändringar i Rff:s ansvarsbestämmelser. *Nykterhetslagkommitténs* förslag avser ändrad utformning av stadgandet om straff för grov olovlig försäljning i syfte att klarlägga frågan om brottskonkurrens. Förslaget från *utredningen rörande specialstraffrätten* syftar till att möjliggöra förverkande av vinning vid olovlig försäljning. Över nu nämnda förslag har yttranden avgivits av kontrollstyrelsen, riksåklagarämbetet och Nya systemaktiebolaget ävensom av utredningen rörande specialstraffrätten respektive nykterhetslagkommittén. Riksåklagarämbetet har bifogat yttranden av statsåklagarna i Stockholm, Göteborg och Malmö.

Från *poliskammaren i Göteborg* samt *Stockholms stads rätts- och polisdirektion* har i skrivelser den 28 november 1961 respektive den 24 januari 1962 framlagts förslag om förenklingar i förfarandet med beslagtagna och förverkade rusdrycker. Över förstnämnda framställning har yttranden avgivits av kontrollstyrelsen, generaltullstyrelsen, riksåklagarämbetet, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Malmöhus, Göteborgs och Bohus samt Västernorrlands län, utredningen rörande specialstraffrätten, Aktiebolaget Vin- & spritcentralen och Nya systemaktiebolaget. Åtskilliga av dessa remissmyndigheter har bifogat yttranden från lokala instanser. Sålunda har generaltullstyrelsen överlämnat yttranden från tulldirektionerna i Stockholm, Göteborg och Malmö samt tullkamrarna i Gävle, Hälsingborg och Norrköping, riksåklagarämbetet yttranden från statsåklagarna i Stockholm, Göteborg och Malmö, överståthållarämbetet yttranden från poliskammaren i Stockholm samt Stockholms stads rätts- och polisdirektion, länsstyrelsen i Malmöhus län yttranden från poliskammaren och andre stadsfogden i Malmö ävensom länsstyrelsen i Västernorrlands län yttranden från polismästaren i Sundsvall samt landsfiskalerna i Borgsjö, Hotings, Kramfors, Njurunda, Ramsele och Sollefteå distrikt. Statsåklagaren i Stockholm har till sitt yttrande fogat bl. a. ett yttrande av t.f. byråchefen M. Börjesson vid åklagarmyndigheten i Stockholm. Över framställningen från Stockholms stads rätts- och polisdirektion — som grundar sig på ett av direktionens hittegodskommitté avgivet betänkande med förslag till ändrade bestämmelser angående av polisen omhändertagna rusdrycker — har yttranden avgivits av länsstyrelserna i Malmöhus samt Göteborgs och Bohus län ävensom Nya systemaktiebolaget. Länsstyrelsen i Malmöhus län har därvid överlämnat yttranden av poliskammaren och andre stadsfogden i Malmö.

Ansvarsbestämmelserna i Rff beröres också i en den 24 augusti 1962 dagtecknad skrivelse från *kontrollstyrelsen*, i vilken styrelsen hemställer

om införande av uttryckligt förbud för gäster att från utskänkningsställe medföra till dem utlämnade rusdrycker och öl. Över detta förslag har, efter remiss, yttranden avgivits av riksåklagarämbetet, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Göteborgs och Bohus samt Kopparbergs län, utredningen rörande specialstraffrätten, Nya systemaktiebolaget, Sveriges hotell- och restaurangförbund, Föreningen Allmännyttiga kafébolag samt Sveriges centrala restaurangaktiebolag. Riksåklagarämbetet har bifogat yttranden från statsåklagarna i Stockholm, Göteborg och Malmö samt Föreningen Sveriges landsfogdar, Föreningen Sveriges stadsfiskaler och Föreningen Sveriges landsfiskaler, överståthållarämbetet yttrande från poliskammaren i Stockholm samt länsstyrelserna i Göteborgs och Bohus och Kopparbergs län yttranden från länsnykterhetsnämnden i respektive län.

Vidare har den 28 september 1962 från *kontrollstyrelsen* inkommit förslag om ändrade bestämmelser beträffande införsel av rusdrycker i gåvoförsändelser. Över framställningen har yttranden avgivits av generaltullstyrelsen, generalpoststyrelsen, järnvägsstyrelsen, Aktiebolaget Vin- & spritcentralen samt Nya systemaktiebolaget.

Tillkomsten av läkemedelsförordningen den 14 december 1962 (nr 701), vilken träder i kraft den 1 januari 1964 och genom vilken bl. a. den nu gällande apoteksvarustadgan upphäves, har aktualiserat vissa detaljändringar i Rff och andra författningar. Förslag härom har inkommit från kontrollstyrelsen i skrivelse den 12 november 1962. Över denna skrivelse har yttrande avgivits av medicinalstyrelsen.

Slutligen må nämnas att ett flertal skrivelser i här berörda lagstiftningsfrågor inkommit från olika organisationer och enskilda.

Jag anhåller nu att till närmare behandling få upptaga förevarande lagstiftningsfrågor.

II. Allmänna synpunkter

Utredningsförslagen

De olika förslag som nu föreligger till behandling griper in i flera betydelsefulla avsnitt av den nykterhetspolitiska lagstiftningen — de berör såväl utminuterings- och utskänknings- som ansvarsbestämmelserna för olovlig försäljning av rusdrycker.

När det gäller utminuterings- har nykterhetslagkommitténs uppdrag i första hand varit att utreda de tekniska förutsättningarna för en allmän registrering av rusdrycksinköpen. Härvidlag har kommittén efter en prövning av de till buds stående möjligheterna kunnat konstatera, att flera registreringsmetoder rent tekniskt sett är genomförbara. Alla de föreliggan-

de alternativen har emellertid i andra hänseenden befunnits förenade med allvarliga nackdelar — främst stora olägenheter för allmänheten och betydande kostnader. Då härtill kommer att en allmän inköpsregistrering enligt kommitténs mening skulle ha ringa betydelse som nykterhetsfrämjande åtgärd, har det för kommittén framstått som uppenbart att införandet av en sådan registrering inte kan förordas. Kommittén avstyrker sålunda en dylik åtgärd. I stället förordar kommittén att reglerna för rusdrycksinköpen skärpes i olika hänseenden utan införande av en allmän inköpsregistrering. Förslagen innefattar bl. a. utvidgning av möjligheterna för avstängning av missbrukare och langare samt införande av allmän legitimationskontroll.

Som bakgrund till sina ställningstaganden framlägger kommittén vissa allmänna synpunkter på de nykterhetspolitiska åtgärderna.

Till att börja med framhåller kommittén att konsumtionsutvecklingen — ehuru åtskilliga positiva drag kan påvisas — i flera hänseenden är ägnad att inge oro. Även om de skötsamma konsumenterna synes använda mindre sprit nu än förr, har de som missbrukar alkohol eller står på gränsen till missbruk ökat sin konsumtion. Totalt sett ligger alkoholmissbruket avsevärt högre än under motbokstiden. Som särskilt oroväckande framhålles den fortlöpande starka ökningen av missbruket bland ungdomar. En av kommittén verkställd undersökning har, påpekats det, bekräftat tidigare antaganden att de kategorier som missbrukar alkohol svarar för en förhållandevis mycket stor del av konsumtionen.

Det anförda ger enligt kommittén stöd för den uppfattningen att samhällets nykterhetsfrämjande åtgärder även beträffande försäljningspolitiken i främsta rummet bör inriktas på ungdomsåldrarna och de alkoholskadade. I fråga om den praktiska tillämpningen av en sådan målsättning konstaterar kommittén till en början, att ungdomar under 21 år redan enligt nuvarande bestämmelser är utestängda från att själva göra inköp i systembolagets butiker. Likaledes är åtskilliga grova missbrukare avstängda från inköp. Det gällande systemet för avstängning är emellertid inte helt effektivt och har inte heller avsetts att vara detta. Ungdomar och missbrukare anskaffar sålunda i huvudsak sin sprit på annat sätt än genom inköp i systembutikerna, nämligen från langare men också från vänner och mer eller mindre tillfälliga bekanta. Dessa omständigheter ger dock enligt kommitténs mening inte anledning att avstå från tanken på skärpta regler för utminuteringen. Såsom redan framgått har kommittén tvärtom kommit till den uppfattningen att vissa skärpningar är motiverade. Kommittén vill emellertid understryka att de framlagda förslagen inte framträder med anspråk på att ensamma lösa dagens nykterhetsproblem. Vid förslagets utformning har kommittén självfallet också, påpekats det, tagit hänsyn till att endast begränsade samt — när det gäller ungdom och missbrukare — huvudsakligen indirekta resultat kan uppnås genom åtgärder inom utminuteringen.

Om effekten av de föreslagna åtgärderna gör kommittén, slutligen, bl. a. följande allmänna uttalande.

Tillsammanantagna torde de av oss föreslagna åtgärderna vara ägnade att försvåra åtkomsten av rusdrycker för missbrukare och langare och indirekt för sådana ungdomar och missbrukare som skaffar sin sprit i den illegala handeln. Möjligheterna att bevisa langning ökas. Något avgörande hinder kommer de nya bestämmelserna självfallet inte att innebära, och de torde bli utan nämnvärd effekt i fråga om överlåtelse mellan arbetskamrater och i liknande fall.

Det synes emellertid realistiskt att räkna med att vissa missbrukare kan få ett stöd för en nyktrare livsföring. Man äger även utgå ifrån att langarnas verksamhet blir så pass försvårad, att utbudet på den illegala marknaden blir mindre och priserna på denna kommer att stiga. Att samhället vidtager åtgärder i medvetande om att de kan få den sistnämnda effekten kan synas stötande. Det bör emellertid hållas i minne, att prishöjningen på den illegala marknaden kan sägas utgöra en spegelbild av att åtkomsten av rusdrycker försvåras för ungdomar, missbrukare och langare. Den innebär också, i vart fall för de missbrukare som använder alla tillgängliga kontanter på sprit, att de förtärda mängderna minskar.

Såsom inledningsvis framhållits kan skärpningar i utminuteringsbestämmelserna ensamma icke lösa de föreliggande nykterhetsproblemen. Företages sådana skärpningar tillsammans med intensifierade positiva åtgärder och en anpassning av spritpriserna till den ekonomiska utvecklingen, synes emellertid vissa förbättringar ligga inom det möjligas gräns.

Självfallet kommer de av oss föreslagna åtgärderna att förorsaka allmänheten vissa, om än ej alltför allvarliga olägenheter. De kommer även att medföra icke obetydliga kostnader, tillhoppa ca åtta milj. kronor om året. En beklaglig konsekvens av ekonomisk natur blir vidare, att det framgångsrika rationaliseringsarbete som bedrivits inom Nya Systemaktiebolaget icke längre synes kunna fullföljas enligt förut uppdagna riktlinjer. Det får bli en avvägningsfråga om de möjliga nykterhetspolitiska vinningarna kan anses uppväga olägenheterna för allmänheten och kostnaderna. För vår del har vi funnit att så är fallet.

De förslag till förenklingar i *u t s k ä n k n i n g e n*, som framlagts av 1959 års utskänkingsutredning, innefattar ett definitivt slopande av måltidstvänget vid servering av andra spritdrycker än egentligt brännvin. Därjämte förordas en liberalisering av nuvarande bestämmelser om bl. a. utskänkning i samband med dans samt införande av fri prissättning på spritdrinor och starköl. Förslag framlägges också om ändrad gränsdragning för de s. k. förtärrings- och förvaringsförbuden i syfte att i möjligaste mån eliminera nuvarande tillämpningssvårigheter. Utskänkningsskatten bör enligt utredningens mening tills vidare bibehållas.

De sålunda framlagda förslagen innebär, sedda som en helhet, inte obetydliga lättnader i den nuvarande regleringen av utskänkningen. De är, som utredningen framhåller, att se mot bakgrunden av att utvecklingen på restaurangområdet ända sedan 1955 i stort sett varit tillfredsställande. Utredningen har sålunda funnit att utvecklingen under senare tid i riktning mot ett mera fritt och differentierat restaurangliv på det hela taget inte medfört några påtagliga missförhållanden. Även erfarenheterna av försöken med måltidsfri utskänkning har enligt utredningens uppfattning varit gynnsamma. Den ogynnsammare utveckling av alkoholkonsumtionen som in-

trädde 1961 hänför sig huvudsakligen, påpekas det, till utminuteringsen. De föreslagna förenklingarna skulle enligt utredningens mening med hänsyn till vad nu sagts inte innebära någon fara från nykterhetssynpunkt.

Vad beträffar ciderfrågan har 1959 års utskänkingsutredning inte funnit anledning att ur nykterhetspolitisk synvinkel motsätta sig tillverkning och försäljning av ciderdrycker på mindre restriktiva villkor än de som gäller för närvarande. Utredningens förslag innebär att ciderdrycker i allt väsentligt jämsättes med maldrycker.

Av de övriga frågor, som tagits upp i de inledningsvis redovisade framställningarna, är självfallet de, som avser ansvarsbestämmelserna för olovlig rusdrycksförsäljning, av den största betydelsen. Syftet med dessa framställningar är att bl. a. genom skärpning av straffen möjliggöra ett effektivare bekämpande av den illegala hanteringen. Vad som därvid särskilt betonas är det tydliga sambandet mellan spritmissbruket och langningen.

Remissyttrandena

De av 1961 års nykterhetslagkommitté framlagda förslagen rörande utminuteringsen har givit ett stort antal remissinstanser anledning att framföra mera principiella synpunkter på nykterhetspolitikens utformning. Man har dock i intet fall ifrågasatt ett frångående av de grundläggande principerna i det system med fri försäljning, som infördes genom 1954 års reformbeslut. I flera yttranden betonas särskilt, bl. a. av *Svenska nykterhetsvårdsförbundet*, att någon anledning till ändring i den hittillsvarande inställningen i detta hänseende inte föreligger. *Länsstyrelsen i Östergötlands län* framhåller sålunda att den gällande lagstiftningen om försäljning av rusdrycker — med vissa nu aktuella ändringar — alltså torde vara väl ägnad som underlag för samfällda åtgärder med syfte att motarbeta sociala skadeverkningar av den i princip fria försäljningen.

Svenska nykterhetsfrämjandet uttalar bl. a. följande.

Nykterhetsfrämjandets principståndpunkt är att 1954 års nykterhetslagstiftning utgör den grund på vilken åtgärder mot alkoholmissbruk för avsevärd tid framåt måste byggas.

Motiveringen till lagstiftningsreformen var ju den, att ransoneringsidén hade visat sig i stort sett verkningslös. Senare utredningar har endast bekräftat de rön som nykterhetskommittén härutinnan redovisade. Givetvis kan framtiden medföra nya erfarenheter men ännu kan tiden inte vara inne för en vare sig hel eller halv återgång till det utdömda systemet.

Samtidigt som enighet sålunda råder om att den nuvarande ordningen för försäljning av rusdrycker i det väsentliga bör bibehållas, ansluter man sig å andra sidan allmänt till kraven på effektiva åtgärder för att förbättra det rådande nykterhetstillståndet, även om bedömningen av det nuvarande läget skiftar mellan olika yttranden. Särskild vikt fäster man genomgående vid att missbruket bland ungdomen bekämpas.

När det sedan gäller frågan om den lämpligaste utformningen av de nyk-

terhetspolitiska åtgärderna, betonas i alla remissyttranden — liksom i kommittébetänkandet — den utomordentliga betydelse som måste tillmätas positiva och förebyggande åtgärder på alla områden, såsom upplysning och forskning liksom ungdoms- och nykterhetsvård. Beträffande frågan i vad mån jämte andra åtgärder skärpningar i reglerna för rusdrycksförsäljningen bör genomföras råder däremot delade meningar. Även om en majoritet av de hörda remissinstanserna ansett sig kunna stödja kommitténs förslag i varje fall på någon eller några punkter, har de allra flesta ifrågasatt det lämpliga och ändamålsenliga i att genomföra kommitténs förslag i hela dess omfattning. Länsstyrelserna i Södermanlands, Jönköpings, Kronobergs, Kalmar, Hallands, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Örebro, Gävleborgs och Västerbottens län liksom Svenska nykterhetsfrämjandet, Svenska arbetsgivareföreningen och Sveriges akademikers centralorganisation avstyrker helt kommitténs förslag. Ett par länsnykterhetsnämnder liksom Centralförbundet för nykterhetsundervisning ifrågasätter om inte viss försöksverksamhet bör genomföras innan man tager definitiv ställning till de framlagda förslagen.

De remissinstanser som helt avstyrkt kommittéförslaget har kommit till den uppfattningen att förslagets genomförande skulle åsamka den sköt-samma delen av allmänheten alltför stora olägenheter och dra alltför stora kostnader. Man betvivlar också att de förordade försäljningsrestriktionerna skulle kunna få någon egentlig effekt. Samhällets resurser bör i stället, framhålls det, inriktas på positiva nykterhetsfrämjande åtgärder.

Länsstyrelsen i Södermanlands län förklarar sig för sin del inte kunna dela kommitténs åsikt att de nykterhetspolitiska vinningar som kan uppnås med förslagen uppväger de därmed förenade olägenheterna och kostnaderna. Länsstyrelsen anför.

Att söka komma till rätta med missförhållandena genom de skärpningar av utminuteringsbestämmelserna, som de sakkunnigas förevarande förslag innebär, anser länsstyrelsen icke vara rätta vägen. Länsstyrelsen betvivlar, att man härigenom kan erhålla åsyftat resultat i nämnvärd utsträckning. Även om förslagen skulle genomföras, kommer missbrukarna säkerligen att finna på utvägar för att få tillgång till rusdrycker. Dessutom torde missbrukarnas antal få betraktas som relativt litet i förhållande till antalet sköt-samma förbrukare av rusdrycker. Att detta till trots belasta sistnämnda kategori med de föreslagna skärpta inköpsrestriktionerna anser länsstyrelsen icke vara rimligt.

Kommitténs förslag måste, framhåller *länsstyrelsen i Jönköpings län*, anses i så hög grad präglade av den förutvarande lagstiftningens karaktär, att förslaget med fog torde kunna betecknas som ett nytt restriktionssystem. Länsstyrelsen anför.

Ett nytt restriktionssystem enligt kommitténs förslag torde icke nämnvärt förbättra nykterhetsförhållandena utan endast skapa irritation bland allmänheten och en negativ inställning till nykterhetsfrämjande åtgärder samt medföra höga kostnader i förhållande till den sannolikt begränsade effekt som eventuellt kan vinnas.

De erfarenheter som gjorts under motbokssystemets tid torde visa att det i längden sannolikt ej finns möjlighet att genom restriktioner av olika slag begränsa alkoholmissbruk. För främjande av folknykterheten måste alltså, såsom fastslogs i samband med 1954 års riksdagsbeslut, de viktigaste medlen vara positiva åtgärder: undervisning, upplysning, ungdomsvårdande åtgärder, forskning samt medicinsk och annan vård av alkoholskadade. Det torde vidare vara erforderligt med en utbyggnad av de personella resurserna inom nykterhetsvården i de större tätorterna.

Svenska arbetsgivareföreningen gör bl. a. följande uttalande.

På alkoholens konto torde i många fall få skrivas en hög frekvens av yrkesskador och frånvaro i företagen. Nykterhet på arbetsplatsen är regelmässigt ett oefftergivligt ordningskrav, som är inskrivet i kollektivavtalen, och arbetsgivarna är berättigade vidta disciplinära åtgärder, om detta krav åsidosättes. Alkoholproblemen kan emellertid inte helt bemästras härmed utan arbetsmarknadsparterna har funnit det nödvändigt att i samråd söka ingripa genom upplysning och undervisning.

Erfarenheterna visar emellertid, att alkoholproblemen i arbetslivet utgör en återspeglning av det allmänna nykterhetstillståndet, varför även den samhälleliga nykterhetspolitiken är av betydande intresse också från ren arbetsmarknadssynpunkt. Föreningen hälsar givetvis med tillfredsställelse alla samhällseliga åtgärder, som har en positiv nykterhetspolitisk verkan, under förutsättning att de icke har i övrigt menliga följder. Enligt föreningens mening är det dock synnerligen tveksamt, om utredningens förslag uppfyller dessa krav.

Med viss ledning av de erfarenheter, som arbetslivet tillhandahåller beträffande alkoholproblemen, skulle föreningen vilja ifrågasätta, om icke de största nykterhetspolitiska vinningarna står att vinna icke genom generell verkande åtgärder utan genom intensifiering av undervisning och upplysning samt av medicinska och andra vårdåtgärder. Föreningen vill därmed emellertid icke ha sagt, att nuvarande rusdrycksförsäljningsregler skulle vara helt idealiska.

Svenska nykterhetsfrämjandet vill som sin mening uttala att återhållsamhet och försiktighet bör iakttas när det gäller nykterhetslagstiftningen. Lagbestämmelser som redan på förhand kan väntas bli i huvudsak skenparagrafer torde, framhåller nykterhetsfrämjandet vidare, på längre sikt motverka sina tänkta goda syftsmål. Så länge man i huvudsak håller fast vid 1954 års nykterhetslagstiftning med i princip fri utminuterings- och utskänkning av rusdrycker bör man enligt nykterhetsfrämjandets mening undvika en kompletterande, inskränkande lagstiftning kring detaljer av ingen eller föga betydelse och bestämmelser som inte torde komma att följas.

Som redan antytts har de remissinstanser, som på en eller flera punkter ansett sig kunna godta kommitténs förslag till skärpta försäljningsbestämmelser, ansett åtgärder i sådant hänseende vara en — åtminstone i någon mån — värdefull komplettering till andra åtgärder. Tyngdpunkten i samhällets nykterhetspolitik bör även enligt dessa remissinstansers mening ligga på de positiva åtgärderna. De synpunkter på de av kommittén framlagda förslagen, som framförts i detta hänseende, kommer att redovisas i det följande. Här må endast återges några uttalanden av mera allmän natur.

Landsorganisationen framhåller att man fäster stor vikt vid kommitténs uttalande om att de viktigaste medlen för att främja folknykterheten alltjämt måste vara positiva åtgärder. Det nykterhetsvårdande arbetet bör emellertid enligt organisationens mening i framtiden i högre grad än tidigare vara av förebyggande karaktär. Även enligt *länsstyrelsen i Norrbottens län* torde de bästa resultaten på längre sikt nås med andra åtgärder än restriktioner, ehuru ett visst resultat synes kunna uppnås genom skärpt kontroll vid spritköp.

Statens ungdomsråd gör bl. a. följande uttalande.

Det måste bli en avvägningsfråga, om de genom ett genomförande av kommittéförslagen uppkomna fördelarna kan anses bli lika stora som — eller större än — de, som skulle uppstå, om motsvarande belopp ställdes till förfogande för åtgärder inom något eller några av de övriga områden, där insatser kan göras för att förbättra folknykterheten, t. ex. inom upplysningsverksamheten eller nykterhetsvården. Man kan då konstatera, att fördelarna med kommitténs förslag inte ter sig särskilt stora, men att de föreslagna åtgärderna dock kan ha verkan bland sådana kategorier, som normalt inte är mottagliga för upplysning, och där nykterhetsvårdande åtgärder endast på längre sikt kan tänkas leda till avsedda resultat. Statens ungdomsråd ställer sig mycket tveksamt till att de av kommittén föreslagna åtgärderna vidtages, men om de av kommittén föreslagna åtgärderna vidtages, vill rådet kraftigt betona, att ett genomförande av dessa åtgärder inte gör ökade insatser från statens sida i syfte att förbättra främst upplysnings- och vårdmöjligheterna mindre nödvändiga.

Socialstyrelsen framhåller att det torde vara en spridd uppfattning att de positiva åtgärderna inte fått den omfattning och den tyngd, som man väntade vid genomförandet av 1954 års reformer. Det är enligt styrelsens mening angeläget att samhället, även om vissa repressiva åtgärder befinnes nödvändiga, fullföljer den positiva linjen. Liknande synpunkter anlägges av *Svenska nykterhetsvårdsförbundet* och flera *länsstyrelser*, som kräver en förstärkning av ungdoms- och nykterhetsvårdens resurser.

I yttrandena över nykterhetslagkommitténs betänkande har man anlagt även andra synpunkter på nykterhetspolitiken än de hittills berörda. Sålunda framhålles i åtskilliga yttranden alkoholbeskattnings betydelse när det gäller att minska alkoholkonsumtionen och leda över denna från alkoholstarka till alkoholsvaga drycker. Nämnas må också att från många håll framförts yrkanden om förstärkning av polisens resurser för bekämpningen av den illegala spritförsäljningen. Effektiva åtgärder mot langningen är, betonar man, av största betydelse när det gäller att förhindra spritmissbruket, inte minst bland ungdomen.

Slutligen må nämnas att flera remissinstanser framfört önskemål om samordning av olika nykterhetspolitiska åtgärder i syfte att därigenom uppnå en större effekt av samhällets insatser.

De förslag, som framlagts med avseende på bestämmelserna om utskänkingen, har, i varje fall såvitt avser de viktigaste avsnitten, till-

styrkts av flertalet remissinstanser. I ett stort antal yttranden, bl. a. de som avgivits av nykterhetsorganisationerna, har emellertid uttalats starka farhågor för att de föreslagna liberaliseringarna skulle bidra till en försämring av nykterhetstillståndet, särskilt bland ungdomen.

Utskärkningsutredningens förslag i c i d e r f r å g a n har blivit föremål för mycket delade meningar. Bl. a. har åtskilliga länsstyrelser liksom nykterhetsorganisationerna intagit en helt avvisande hållning.

Framställningarna i ö v r i g a f r å g o r har över lag vunnit anslutning bland de hörda remissinstanserna.

Departementschefen

Såsom framgått av det tidigare anförda, berör de nu föreliggande förslagen en rad betydelsefulla avsnitt av lagstiftningen inom det nykterhetspolitiska området. I främsta rummet påkallar givetvis de förslag uppmärksamhet, som tar sikte på de centrala nykterhetspolitiska problemen för närvarande — det oroväckande alkoholmissbruket i vissa åldersgrupper och den omfattande spritlangningen. Jag avser här förslagen till skärpningar i reglerna för rusdrycksinköpen och i ansvarsbestämmelserna för olovlig försäljning av rusdrycker.

De skilda spörsmål som sålunda föreligger till avgörande ämnar jag i det följande behandla närmare var för sig i särskilda avsnitt. Det har emellertid syns mig lämpligt att dessförinnan, som en utgångspunkt för mina ställningstaganden i olika frågor, översiktligt redovisa det aktuella nykterhetsläget.

När det gäller försäljningen av spritdrycker, måste man beklagligtvis konstatera att den nedåtgående tendens, som rådde under 1950-talets senare år och fram till slutet av 1960, nu brutits och förbytt i en uppgång. Det finns emellertid inte något som tyder på att förändringen skulle vara av mera djupgående natur, och spritkonsumtionen ligger fortfarande inte över den nivå som rådde före motbokens avskaffande. Försäljningsökningen — som för övrigt knappast berör utskärkningen — var 1962 mindre än 1961. Ett positivt drag är vidare att försäljningen av brännvin — den viktigaste missbruksskällan — fortfarande synes vara på tillbakagång eller i varje fall stagnera. Vad sedan beträffar den totala konsumtionen av alla alkoholhaltiga drycker, mätt i ren alkohol, har denna genom de två sista årens utveckling — efter att ha sjunkit under nivån före motbokssystemets avskaffande — åter kommit att ligga något över denna nivå. Jämfört med motbokstiden har dock en förskjutning ägt rum inom konsumtionen från spritdrycker till vin.

Fyllerifrekvensen har sedan 1956 i stort sett varit stadigt nedåtgående. Även om under 1961 en uppgång inträffade, förbyttes denna mot slutet av året återigen i en fortsatt nedåtgående tendens. Enligt de senast föreliggande uppgifterna har antalet omhändertaganden för fylleri i städerna fr. o. m. slutet av 1961 t. o. m. sommaren 1962 legat lägre än under motsvarande må-

nader föregående år. För tiden augusti—december 1962 är siffrorna obetydligt högre än för motsvarande tid 1961. År 1962 visar emellertid i dess helhet en minskning från 1961 med fem procent. I fråga om ungdomarna är utvecklingen dock något oförmånligare.

Till det nu sagda bör fogas ett par anmärkningar av mera allmän natur. Vid en bedömning av läget sådant det här skisserats måste man sålunda beakta att rusdryckskonsumtionen är ytterst ojämnt fördelad. Medan den alldeles övervägande delen av allmänheten inte brukar alkohol eller har måttliga alkoholvanor, faller en oproportionerligt stor del av inköpen på mycket begränsade grupper av köpare. Det är till alkoholmissbruket bland de sistnämnda konsumentkategorierna och till den stigande spritkonsumtionen bland ungdomen, som de stora nykterhetspolitiska problemen i dag är knutna. Det bör tilläggas att en betydande del av ansvaret för de rådande missförhållandena faller på den omfattande spritlangningens konto.

Sammanfattningsvis kan konstateras att det allmänna nykterhetsläget allttjämt innefattar många svårbedömda problem och i flera hänseenden ger anledning till bekymmer. Det kan emellertid också slås fast att det — även om situationen under den senaste tiden i vissa hänseenden försämrats — inte synes föreligga skäl att nu anlägga en annan principiell syn på de nykterhetspolitiska frågorna än tidigare under de år som gått efter motbokssystemets slopande. För närmare detaljer vill jag hänvisa till en inom finansdepartementets rättsavdelning upprättad promemoria, vilken torde få fogas vid statsrådsprotokollet i detta ärende som *Bihang D*.

Det torde sålunda stå klart att ingenting av verklig betydelse står att vinna genom mera radikala ingrepp i den fria inköpsrätten eller i andra grundläggande principer för den gällande försäljningslagstiftningen. Tyngdpunkten i de direkt nykterhetsfrämjande strävandena måste allttjämt ligga på en fortsatt utbyggnad av de positiva och förebyggande åtgärderna. Jag vill tillägga att den uppfattning jag nu givit uttryck åt delas av praktiskt taget alla de organisationer och myndigheter som yttrat sig vid remissbehandlingen av de föreliggande förslagen. I många fall har man särskilt betonat vikten av att den inledda politiken fullföljes.

Vad först beträffar de av 1961 års nykterhetslagkommitté framlagda förslagen syftar dessa inte heller till några ändringar i den nuvarande ordningens grunddrag. Syftet är i stället, som redan nämnts, att genom skärpningar på speciella punkter i reglerna för rusdrycksinköpen i görlig mån hindra ungdomar och missbrukare från att komma över rusdrycker och att försvåra langarnas verksamhet. Förslagen har i väsentliga hänseenden godtagits av ett stort antal remissinstanser. På andra punkter har de däremot blivit föremål för delade meningar. Även enligt min uppfattning är flera av kommitténs förslag ägnade att skapa bättre förutsättningar för strävandena att begränsa och undanröja rådande missförhållanden. Jag kommer därför också att i det följande förorda vissa ändringar i den nu gällande försäljningslagstiftningen. Jag vill även redan nu nämna att jag — i likhet med praktiskt taget alla de remissinstanser som yttrat sig i de olika ärendena — funnit

de föreliggande förslagen till ändringar i rusdrycksförsäljningsförordningens ansvarsbestämmelser väl ägnade att läggas till grund för lagstiftningsåtgärder.

De förslag åter, som föreligger i betänkandet av 1959 års utskänkningsutredning, avser i väsentliga delar lättnader i regleringarna på utskänkningsområdet. Att utredningen ansett sig kunna förorda en fortsatt liberalisering av bestämmelserna på detta område får ses mot bakgrunden av det förhållandet, att utvecklingen här under de år som gått efter restriktionssystemets slopande i stort sett infriat de ställda förväntningarna och sålunda knappast medfört några egentliga nykterhetspolitiska problem. Förhållandena under tiden efter den period som kunnat redovisas i betänkandet synes inte heller innebära någon väsentlig förändring i de tidigare tendenserna. Det rådande allmänna nykterhetsläget visar emellertid åtskilliga oroande drag — inte minst när det gäller alkoholvanornas utveckling bland ungdomar. Jag har därför kommit till den uppfattningen att försiktighet bör iakttagas även när det gäller lättnader inom utskänkningen. Härtill kommer att en helt säker bedömning av den måltidsfria utskänkningens inverkan på formerna för utskänkningens bedrivande och på restauranglivet överhuvud knappast torde vara möjlig för närvarande. Jag är därför inte beredd att — annat än på speciella punkter — ingå på en närmare prövning av utredningens förslag. Jag inskränker mig sålunda nu till att behandla de frågor som rör den måltidsfria utskänkningen samt förtäring- och förvaringsförbudens utformning liksom de förslag av mera begränsad innebörd som rör trafikutskänkningen och förfarandet vid utskänkningsskattens uttagande.

Utöver nyss berörda frågor angående utskänkningen har utskänkningsutredningen också behandlat den sedan flera år vid olika tillfällen aktualiserade ciderfrågan. Det är enligt min mening lämpligt att i detta sammanhang taga upp denna fråga till avgörande. Jag kommer därför att i det följande redovisa mitt ställningstagande även till detta problem. Till vissa frågor, som upptagits av utskänkningsutredningen och som inte kommer att behandlas nu, kan det bli anledning att återkomma i annat sammanhang.

Jag övergår nu närmast till att behandla nykterhetslagkommitténs förslag till skärpta regler för rusdrycksinköpen.

III. Utminuteringen

Gällande ordning

Sedan motbokssystemet slopats föreligger i princip i fråga om alla slag av rusdrycker fri inköpsrätt. De begränsningar i denna rätt, som för närvarande gäller, återfinnes i 17—20 §§ Rff.

Rusdrycker får inte säljas till den som kan antas ej ha fyllt 21 år. Vidare får utminutering vägras den som nykterhetsnämnd avstängt från inköp av rusdrycker. Beslut om sådan avstängning kan enligt 14 § 2 mom. lagen om nykterhetsvård meddelas, där det prövas vara till gagn för den

som befunnits missbruka alkoholhaltiga drycker. Utminuterings- och utlämningsförfarandet får även vägras den som inte har rätt att sälja rusdrycker och som genom lagakraftig dom högst ett år tidigare befunnits skyldig till olovlig försäljning av rusdrycker (langning), olovligt innehav av eller olovligt tillhandagående med anskaffande av sådana drycker. Försök och medverkan till nämnda brott — i fråga om olovligt innehav dock endast medverkan — kan också medföra att inköp vägras. Rusdrycker får inte heller utlämnas till den som är synbarligen berörd av alkoholhaltiga drycker eller annat berusningsmedel. Slutligen får utlämning av rusdrycker vägras, när det finns anledning misstänka att varan är avsedd att olovligen tillhandahållas någon.

Köpare av rusdrycker är skyldig att på begäran styrka sin identitet och ålder med en av myndighet utfärdad handling eller på annat godtagbart sätt. Legitimationskontrollens omfattning bestämmes av systembolaget. Enligt de av bolaget utfärdade tillämpningsbestämmelserna skall försäljningspersonalen begära legitimation, då kund misstänkes vara avstängd, då det kan antagas att kunden ej fyllt 25 år eller då butikschef ger order om särskild legitimationskontroll. I sistnämnda fall kan ordern avse antingen generell legitimationskontroll, vilket innebär att personalen begär legitimation av alla kunder under viss del av expeditionstiden, eller stickprovskontroll. Generell legitimationskontroll har på senare år förekommit under ungefär 25 procent av expeditionstiden och stickprovskontroll i ungefär samma omfattning.

Över personer, som enligt vad förut sagts kan på grund av nykterhetsnämnds beslut eller till följd av lagakraftig dom vägras inköp, skall systembolaget för kommun eller annat lämpligt område upprätta och till bolagets utminuteringsställen inom området utsända förteckning, spärlista. Bolaget skall vidare minst en gång i kvartalet med vederbörande nykterhetsnämnd ta upp frågan vilka som bör uppföras i spärllistan. För närvarande upprättas normalt spärllistor för områden motsvarande en medelstor stad med kringliggande landsbygd. Antalet spärllistor för hela landet uppgår till omkring 110. Langare är i allmänhet spärrade inom stora områden och således upptagna på mer än en spärlista. Den 1 november 1961 var totalt 10 935 personer uppförda på spärllistor. Härav var 10 496 män och 439 kvinnor. I dessa siffror är inräknade langare till ett antal av 1 072 män och 47 kvinnor.

Inköp av rusdrycker kan även ske genom ombud. Som ombud får dock inte anlitas person, som kan antagas ej ha fyllt 21 år. Inköp får vidare vägras, när ombudet är avstängt från att göra inköp för egen räkning.

Ombudskap får inte utövas som särskild, för ändamålet driven rörelse eller eljest i större omfattning och mot ersättning. Det är vidare förbjudet att som ombud eller på därmed jämförligt sätt med anskaffande av rusdrycker tillhandagå den som kan antas inte ha fyllt 21 år eller missbruka alkoholhaltiga drycker eller vara berörd av sådana drycker eller annat berusningsmedel.

Ombud skall på begäran styrka sin identitet och ålder liksom uppdrags-

givarens identitet och ålder. Dessutom skall ombud på begäran visa sin behörighet genom skriftlig fullmakt, i vilken de varor som inköpsuppdraget avser skall vara angivna.

Nykterhetslagkommittén

Nykterhetslagkommittén avstyrker, som redan framgått, ett införande av allmän inköpsregistrering. I stället förordas skärpningar i olika hänseenden av de nuvarande utminuteringsbestämmelserna.

Enligt förslaget skall sålunda, på begäran av polismyndighet eller nykterhetsnämnd, anteckning om inköp göras hos systembolaget i fall då langning eller missbruk kan misstänkas. Liksom redan nu i viss utsträckning ansetts kunna ske skall anteckningar om inköp i enskilda fall kunna göras för polismyndighets eller nykterhetsnämnds räkning på initiativ av såväl dessa myndigheter som systembolaget. Vidare förordas att automatisk avstängning från inköp skall införas i de fall då någon befunnits skyldig till rattfylleri eller till mer än en fylleriförseelse inom en tidrymd av tolv månader. Avstängning anses också böra ske av person, vilken dömts för att ha lämnat alkoholhaltiga drycker eller ha varit behjälplig med anskaffande av sådana drycker till den som nykterhetsnämnd föreskrivit avhållsamhet från bruk av alkoholhaltiga drycker eller till den som är intagen på alkoholistanstalt eller barnhem eller åtnjuter vård i ungdomsvårdsskola. I rattfylleri- och fyllerifallen skall avstängningen gälla sex månader, i de övriga fallen ett år. Spärrolista skall av systembolaget upprättas för län eller annat lämpligt område och förnyas varje månad. Langare kan upptagas på flera sådana listor om så är erforderligt. Som ett komplement till de nämnda åtgärderna föreslås att systembolagets butikspersonal ges möjlighet vägra utlämning av rusdrycker, inte som nu endast då langning misstänkes utan även då det finns anledning räkna med att varorna kommer att missbrukas och då nära anhöriga till spärrad person önskar göra inköp.

För att de tidigare berörda inköpsanteckningarna skall kunna göras tillförlitliga och för att få den utvidgade avstängningen effektiv är det enligt kommittén erforderligt att införa en allmän legitimationskontroll. Som giltig legitimationshandling bör härvid — efter en övergångsperiod på ett halvt år — endast pass, körkort, postens identitetskort eller annan likvärdig handling med fotografi godkännas.

Utöver vad hittills berörts föreslår kommittén vissa åtgärder med syfte att motverka försök till kringgående av försäljningsbestämmelserna genom ombudsköp. Förslagen innebär, till en början, att den nuvarande möjligheten för butikspersonalen att vid sådant köp kräva legitimation ändras till en skyldighet att verkställa legitimationskontroll vid varje ombudsköp. Vidare skall fullmakt, tecknad på särskild blankett, alltid avkrävas ombudet, som skall vid straffansvar intyga riktigheten av köparens namnteckning och av datum för fullmaktens upprättande. Därjämte föreslås att förbudet mot att tillhandagå med anskaffande av rusdrycker i större omfattning blir tillämpligt även i fall då ersättning inte uppbäres. Enligt kommitténs förslag blir det

även förbjudet att såsom ombud tillhandagå den som är upptagen på spärrlista.

Slutligen föreslås att rusdrycker inte skall få säljas till uniformsklädd värnpliktig under 23 år.

Enligt kommitténs beräkningar kommer de sålunda föreslagna åtgärderna att medföra en årlig sammanlagd kostnadsökning på drygt 8 miljoner kronor, som huvudsakligen skulle falla på systembolaget. Härtill kommer kostnader i övergångsskedet om 0,5 miljoner kronor, fördelade på två år.

När det gäller frågan om en allmän inköpsregistrering, framhåller nykterhetslagkommittén till en början att dess undersökningar avsett de tekniska förutsättningarna för en registrering av samtliga rusdrycksinköp. En registrering kan visserligen, påpekar kommittén, begränsas till att omfatta spritdrycker och sådana viner som företrädesvis användes av missbrukare. Tekniskt och även kostnadsmässigt blir emellertid härvid, framhålls det, förutsättningarna i princip desamma som vid en registrering av samtliga inköp, eftersom förfarandet ändå skulle omfatta det stora flertalet kunder.

I vad avser utformningen av en allmän inköpsregistrering har kommittén kommit till den uppfattningen att en sådan, om den skall kunna bli någorlunda tillförlitlig, i princip måste bygga på något av fyra i kommitténs betänkande närmare redovisade alternativ. Två av dessa grundas i huvudsak på de båda metoder, som 1944 års nykterhetskommitté på sin tid presenterade i sitt — sedermera av statsmakterna avvisade — förslag om införande av inköpsregistrering. De två andra bygger på särskilda utredningar som utförts inom Nya systemaktiebolaget. De olika alternativen innebär i huvudsak följande.

Den ena av de metoder, som grundas på förslaget av 1944 års nykterhetskommitté, karakteriseras av att inköp kan göras i vilken utminuteringsaffär som helst i hela riket av var och en som fyllt 21 år och som inte är upptagen i en tryckt, var eller varannan månad förnyad spärrlista över langare och missbrukare. Förhandsanmälan eller särskild registrering som köpare erfordras ej. Nykterhetslagkommittén beskriver förfarandet vid registreringen på följande sätt.

Rekvisationsblankett skulle avlämnas av köparen; blanketten skulle vara egenhändigt undertecknad och försedd med uppgift om önskad kvantitet spritdrycker respektive vin eller starköl. Över inköpen skulle föras ett centralt register, bestående av de maskinellt sammansorterade rekvisitionsblanketterna; dessa skulle insändas till en för hela riket gemensam registreringscentral. Såväl registret som spärrlistan ordnades efter födelsenummer. Legitimation vid inköp skulle ske med hjälp av födelsenummer.

Beslut om avstängning från inköpsrätt skulle meddelas av länsnykterhetsnämnderna till registercentralen. Registrering av missbrukare avsågs skola ske hos länsnykterhetsnämnderna.

Enligt nykterhetskommitténs andra metod skulle köpare anknytas till visst utminuteringsställe, sedan han anmält sig för erhållande av inköpsrätt. Vid anmälan skulle kunden skriva sin namnteckning på ett inköpskort, på vil-

ket hans inköp sedermera skulle antecknas. Det av nykterhetskommittén tänkta förfarandet sammanfattas i det nu framlagda betänkandet sålunda.

Innan hänvisning skedde till utminuteringsaffär, kontrollerades hos länsnykterhetsnämnden, att hinder icke förelåg för försäljning till personen i fråga. I varje affär fanns inköpskortet ordnade i nummerföljd, och på dessa antecknades eventuell avstängning. Vid inköp av rusdrycker avlämnade köparen, liksom vid det första alternativet, en egenhändigt undertecknad rekvisition. Namnteckningen kontrollerades mot inköpskortet, på vilket datum för inköpet samt kvantiteten inköpta rusdrycker antecknades. När korten blivit fullskrivna överfördes de till respektive bolags huvudkontor och bildade inköpsregister, varifrån uppgifter kunde lämnas till nykterhetsvårdsorganen.

Medgivande till inköp inom annat systembolags område skulle ges, sedan kontroll skett att vederbörande icke spärrats på grund av nykterhetsanmärkning. Tillvägagångssättet var att medgivandet stämplades på ett antal inköpsrekvisitioner, gällande för sökanden.

Båda de nu berörda av 1944 års kommitté utarbetade metoderna måste, framhåller nykterhetslagkommittén, för en tillämpning i dagens läge underkastas vissa modifikationer. Härom anmärkes följande.

Sålunda har köparna i regel inte, såsom nykterhetskommittén förutsatt, tillgång till lämpliga legitimationshandlingar där födelsenumret är angivet. Vidare torde få erinras om att alternativet med bundenhet till viss butik organisatoriskt bygger på den gamla systembolagsorganisationen. Beträffande båda alternativen synes även önskvärt att undvika att avkräva kunderna skriftliga inköpsrekvisitioner.

De två alternativ, som utarbetats av systembolaget, bygger på att kunderna erhåller särskilda inköpskort.

Enligt det ena alternativet har kunderna klippkort, på vilka inköpen markeras genom hålklippning, ett system som, påpekas det, eventuellt kan utformas så att kunderna hänvisas göra sina inköp i en viss butik. Registreringen sker genom bearbetning av korten, sedan dessa blivit förbrukade och avfordrats kunderna i samband med utlämning av nya kort.

Vid det andra av systembolaget utarbetade alternativet begagnar man den teknik som på senare år använts för att utfärda bevis om rätt att köpa bensin och andra varor på kredit. Kunderna erhåller identitetskort av plast, försedda med såväl klartext som hålkortsmarkering. Butikspersonalens arbete blir i avsevärd grad mekaniserat och även det efterföljande arbetet med sortering, sammanställning m. m. kan till större delen utföras maskinellt.

Enligt de kostnadsberäkningar, som redovisas i kommitténs betänkande, kan kostnaderna för de två alternativ till registrering, som bygger på 1944 års nykterhetskommittés förslag, uppskattas till 26 respektive 27 miljoner kronor per år, för metoden med klippkort till 16 miljoner kronor per år och för metoden med plastkort till 23 miljoner kronor per år.

Vid sin bedömning av de sålunda skisserade alternativen för inköpsregistreringens utformning finner kommittén att betydande nackdelar är för-

bundna med dem alla, även om de i och för sig kan anses tekniskt genomförbara.

Från rent tekniska utgångspunkter synes enligt kommittén systemet med identitetskort av plast vara de andra överlägset. Det bygger emellertid, påpekas det, på att ett särskilt för rusdrycksinköp avsett identitetskort i förväg tillställs kunden. Kunden måste därför självfallet ta initiativet i form av en ansökan. Det måste också kontrolleras att han inte är spärrad eller förut fått kort. Från kundens synpunkt skulle detta system, framhåller kommittén, ha stora likheter med det vid 1954 års reform diskuterade alternativet att behålla motboken men slopa ransoneringen. Att man då icke ville närmare ingå på sistnämnda alternativ torde enligt kommittén ha berott på farhågor för att åtskilligt av motbokens negativa psykologiska verkningar skulle stå kvar. Dessa verkningar ansågs nämligen i väsentlig mån förknippade med förhandenvaron av ett särskilt bevis om rätt till spritinköp och med den förprovning och de formaliteter som föregick dess utfärdande. Det finns enligt kommitténs mening inte anledning att nu anlägga en annan syn på denna fråga. Även andra nackdelar är, framhåller kommittén, förbundna med detta alternativ. Om korten endast skulle innehålla namn och övriga identifieringsuppgifter, skulle finnas risk för illegal försäljning av t. ex. avlidna personers inköpskort till ungdomar, avstängda missbrukare eller langare. För att avlägsna denna risk skulle det vara nödvändigt att förse korten med fotografi. Härigenom skulle den administrativa apparaten ytterligare kompliceras och allmänheten betungas. Svårigheter skulle vidare föreligga att avfordra avstängda köpare deras kort, att utöva kontroll vid utfärdande av duplettkort i stället för förkomna kort o. s. v.

Mot alternativet med klippkort kan enligt kommitténs mening riktas väsentligen samma invändningar som mot systemet med identitetskort av plast.

Beträffande det av 1944 års nykterhetskommitté framlagda alternativ, som bygger på att kunderna skulle bindas till viss butik, framhåller nykterhetslagkommittén att även detta har betydande likheter med motbokssystemet, nämligen förprovningen och begränsningen i kundens valfrihet beträffande inköpsstället. Något bevis om inköpsrätt erfordras visserligen inte, men kontrollen av att kunden inte förut tilldelats annan butik måste bli både arbetskrävande och tidskrävande. Kommittén anför.

Vad gäller de negativa psykologiska verkningar, varmed motbokssystemet ansetts förenat, torde dessa i lika hög grad ha varit anknutna till förfarandet med ansökan om inköpsrätt som till förhandenvaron av ett särskilt bevis om sådan rätt. För allmänheten, som numera vant sig vid att kunna utan formaliteter göra inköp i vilken systembutik som helst, skulle en bindning till viss butik utan tvivel kännas betungande. Över huvud synes det nu diskuterade systemet mindre lämpligt i städer med flera butiker. Erinras kan, att Stockholmssystemet under de sista åren före motbokens avskaffande tillät inköp i samtliga stadens butiker. Även andra praktiska olägenheter skulle följa med det här diskuterade systemet, bl. a. vid flyttningar mellan olika orter. Slutligen är detta alternativ det dyraste.

Mot det alternativ, slutligen, som bygger på huvudförslaget från 1944 års nykterhetskommitté, kan enligt nykterhetslagkommittén allvarligare invändningar från psykologisk synpunkt knappast göras, i vart fall om man befriar kunderna från bestyret att göra skriftliga inköpsrekvisitioner. Inköpen skulle kunna ske utan större formaliteter och tillgå ungefär som nu. Emellertid är detta system, framhåller nykterhetslagkommittén, tungrott och liksom de andra dyrbart. Systemet har också, framhålles det, vissa tekniska svagheter. Kommittén vill särskilt peka på svårigheterna för personalen att göra korrekta anteckningar under försäljningstopparna på fredagar och lördagar. Härjämte väntas olägenheter uppkomma för allmänheten i form av köbildning och långa väntetider, även om alla möjligheter tillvaratas att avpassa personalstyrkan efter de nya uppgifterna och att skaffa nya butiker.

För att bilda sig en uppfattning om vad man från nykterhetspolitisk synpunkt kan vinna med en allmän inköpsregistrering har kommittén genomfört närmare undersökningar av rusdrycksinköpen på vissa utlämningsställen. Genom dessa undersökningar har såvitt avser spritinköpen — de köpta vinkvantiteterna var förhållandevis obetydliga — sammanfattningsvis framkommit följande. En stor del av kunderna, nära 25 procent, gjorde under undersökningsperioden inköp om högst en liter spritdrycker under året, inte fullt 35 procent av dem köpte mellan en och tre liter, medan en ungefär lika stor grupp gjorde inköp om mellan tre och aderton liter. Samtliga dessa kunder, tillhopa omkring 94 procent, hade sålunda, framhåller kommittén, inköpsvanor som måste betecknas som måttliga. Den återstående delen av kunderna, omkring sex procent, svarade tillsammans för icke mindre än 26 procent av de inköpta spritkvantiteterna. Beträffande denna grupp gör kommittén följande kommentarer.

Endast ett litet fåtal inom denna grupp hade inköpsvanor, som skulle kunna tyda på missbruk eller langning. För de flesta stannade de inköpta kvantiteterna vid 30—40 liter om året, motsvarande i genomsnitt omkring tre liter i månaden, alltså den högsta kvantitet som tilläts under motbokstidens slutskede. Mindre än två procent av samtliga köpare hade gjort större inköp. Beträffande några köpare med särskilt stora inköp har förfrågningar gjorts under hand. I ett par fall förelåg särskilda förhållanden, såsom stor representationsskyldighet eller dylikt. Beträffande andra uppgavs att nykterhetsnämnden, trots de stora inköpen, ansett vederbörande skötssam och icke funnit anledning att ingripa.

Beträffande den sålunda verkställda undersökningens representativitet måste enligt kommittén vissa reservationer göras. Kommittén anför.

Vid en bedömning av undersökningens resultat får givetvis beaktas, att undersökningen avsett begränsade områden, huvudsakligen mindre tätorter med någon eller några större industrier jämte kringliggande landsbygd. Sannolikt är också att vissa kunder vid besök på ort med systembutik begagnat möjligheten att göra inköp utan den omgång som rekvisitionsförfarandet på utlämningsstället innebär; viss komplettering av inköpen kan således ha skett. Undersökningen har icke heller berört något storstadsdistrikt.

Även om man sålunda vid bedömning av undersökningsresultatet måste iakttaga viss försiktighet, synes emellertid, framhåller kommittén, tendenserna vara så klara, att de måste antas äga viss allmängiltighet.

Mot bakgrunden av de föreliggande undersökningsresultaten synes man, betonas det, med skäl kunna ställa frågan om införandet av en inköpsregistrering överhuvud skulle kunna bli till någon nytta då det gäller att nå det i första hand uppställda syftet, d. v. s. att komma till rätta med ungdomsfylleri och annat missbruk eller med den illegala hanteringen. Ungdomar under 21 år skulle alls icke omfattas av registreringen, eftersom de är utestängda från att själva göra inköp i systembutikerna. Vad sedan angår vuxna missbrukare och langare är det enligt kommittén uppenbart, att myndigheternas möjligheter att vidtaga åtgärder inte förbättras av att man registrerar de inköp som göres av de drygt 95 procenten skötsamma kunder. Vad som i detta sammanhang skulle kunna vara av värde vore, framhåller kommittén, om nykterhetsnämnderna i särskilda fall kunde få uppgift om vad en missbrukare eller en såsom missbrukare misstänkt person köper, likaså att polisen kunde få uppgifter om inköp av personer som är misstänkta för langning. Men för sådant ändamål fordras icke mer än att anteckningar göres om just dessa personers inköp. Från här aktuella synpunkter framstår sålunda, sammanfattar kommittén, en allmän inköpsregistrering såsom meningslös.

Att en allmän inköpsregistrering däremot skulle kunna bjuda på åtskilligt av intresse för den vetenskapliga forskningen finner kommittén uppenbart. Sålunda skulle bl. a. förändringarna i inköpsvanorna kunna närmare kartläggas. Man skulle få tillgång till uppgifter om de inköpta varornas fördelning på olika åldersgrupper. Bl. a. skulle övergången från spritdrycker till vin kunna närmare belysas.

Å andra sidan lider, erinrar kommittén, all inköpsstatistik av den begränsningen, att den inte säger något om vem som förtär de inköpta kvantiteterna. Särskilt i storstäderna, där erfarenhetsmässigt betydande mängder sprit omsättes i den illegala hanteringen, skulle en inköpsstatistik få begränsat värde. Belysande härvidlag är, påpekar kommittén, att 1944 års nykterhetskommitté inte ansåg tillräckligt att utnyttja den förnämliga inköpsstatistik som fanns under motbokssystemets tid. Nykterhetslagkommittén finner sålunda att en allmän inköpsregistrering skulle få ett i och för sig obestridligt men begränsat värde för den vetenskapliga forskningen.

För kommittén framstår, heter det sammanfattningsvis, som uppenbart att en allmän inköpsregistrering inte kan förordas om man mot varandra ställer å ena sidan de invändningar om olägenheter för allmänheten och stora kostnader, som kan riktas mot ett vart av de tidigare diskuterade alternativen, samt å andra sidan registreringens relativt begränsade värde från vetenskaplig synpunkt och ringa betydelse som nykterhetsfrämjande åtgärd. Kommittén har stärkts i denna uppfattning av att man i Finland övergivit ett system med allmän inköpsregistrering för att i stället göra inköpsanteckningar rörande ett begränsat antal missbrukare och langare.

Även om kommittén sålunda ansett sig böra avråda från införande av en allmän inköpsregistrering, har den likväl kommit till den uppfattningen att en begränsad registrering av inköpen i vissa fall kan vara av värde, nämligen i de fall då misstanke om langning eller om missbruk föreligger. Kommittén erinrar härvid om att butikspersonalen redan nu i enstaka fall antecknar sig till minnes inköp, som görs av personer vilka kan misstänkas för missbruk eller langning, och lämnar anteckningarna till nykterhetsnämnd eller polismyndighet. Av lätt insedda skäl har dock, framhåller kommittén, sådana anteckningar kunnat vara av värde endast på mindre orter, där kunderna varit hänvisade till en och samma butik för sina inköp och där personalen genom en sådan bundenhet till butiken lärt känna kunderna. Om man nu i enlighet med kommitténs förslag genomför en allmän legitimationskontroll, skulle emellertid även i storstäderna, där problemen är allvarligast, vissa kunders inköp kunna bli föremål för anteckning. Sådan anteckning bör emellertid i allmänhet ske endast på begäran av nykterhetsnämnd eller polismyndighet. Kommittén anför.

I samband med legitimationskontrollen skall slagning ske i en gemensam spärr- och registreringslista, där de som är avstängda och de som är föremål för inköpsanteckning markeras på olika sätt. Om personalen vid sin kontroll av legitimationshandlingen mot spärrlistan finner, att kunden visserligen inte är spärrad från inköp men att vederbörandes inköp skall antecknas, bör det icke möta några större svårigheter att i samband med köpet göra en anteckning om kundens namn och födelsedatum samt om de kvantiteter han inköpt. En förutsättning för att registreringen skall kunna utföras utan alltför stor omgång och kostnad är emellertid att den gäller ett begränsat antal kunder. Därför bör registrering i allmänhet icke ske annat än på särskild begäran av polismyndighet eller nykterhetsnämnd.

Åtgärden bör sålunda enligt kommittén i första hand vidtagas endast när nykterhetsnämnden eller polisen anser sig ha särskilt intresse av att få kunskap om inköpens storlek. Det kan emellertid också förekomma sådana fall, framhålles det, där butikspersonalen på grund av tidigare erfarenheter anser sig ha anledning misstänka missbruk eller langning. Hinder bör enligt kommittén i dylikt läge ej möta mot att personalen antecknar vederbörandes inköp och sedermera — om så befinnes lämpligt — överlämnar anteckningarna till nykterhetsnämnd eller polismyndighet för eventuell åtgärd.

Kommittén betonar att de sålunda förordade inköpsanteckningarna i och för sig inte innebär ett ingripande mot eller en olägenhet för kunden. Det anses därför inte vara erforderligt att ett beslut om registrering delgives den som beslutet avser. Tvärtom talar enligt kommitténs mening goda skäl för att anteckningarna göres på ett sådant sätt, att kunden i görligaste mån ej uppmärksammar vad som sker. Gäller det en misstänkt langare, är det, påpekar kommittén, nämligen av vikt, att polisens spaningsarbete inte försvåras genom att den misstänkte känner till att inköpen antecknas. Asyftar anteckningen en person, som misstänkes för missbruk, är det angeläget att så långt det är möjligt ej utpeka honom för övriga kunder i butiken.

Den nu föreslagna anordningen åsyftar att ge underlag för åtgärder från nykterhetsnämnds eller polismyndighets sida. I de flesta fall torde därför enligt kommittén en relativt kort registreringstid ge tillräckligt underlag för en bedömning. Registreringstiden föreslås sålunda bli begränsad till en tid av högst tre månader. Anser vederbörande myndighet att registrering bör ske ytterligare någon tid, bör ny framställning härom göras.

I sin motivering till förslaget om skärpta regler angående avstängning från inköpsrätt erinrar kommittén inledningsvis om att den nuvarande möjligheten att avstänga missbrukare och langare infördes 1957. Denna åtgärd torde, framhåller kommittén, ha inneburit ett steg i rätt riktning. En successiv ökning av antalet avstängda har också skett, sedan bestämmelserna trädde i kraft. Alltjämt uppgår dock det sammanlagda antalet på spärllistor upptagna inte till mer än omkring 11 000, en siffra som i betraktande av missbrukets kända utbredning förefaller kommittén mycket låg. En av kommittén verkställd undersökning har också visat, att nykterhetsnämnderna i mycket skiftande omfattning begagnat sina befogenheter att avstänga missbrukare. Härom anföres bl. a. följande.

Ett närmare studium av hur antalet spärrade fördelar sig på olika län ger dock vid handen, att antalet varierar i så hög grad att detta måste bero på väsentliga olikheter i praxis mellan skilda nykterhetsnämnder. Ställes antalet avstängda män i respektive län i förhållande till samtliga manliga invånare i länet, visar det sig, att genomsnittssiffran för hela riket är 2,89 spärrade män per 1 000 manliga invånare. Stor-Stockholm (Stockholm, Solna, Sundbyberg och Lidingö) har den ojämförligt högsta relationen, nämligen 6,45 spärrade män per 1 000 manliga invånare. Därefter kommer städerna Malmö—Lund, som har siffran 5,37. Göteborg—Mölnadal kommer sedan med 3,95 spärrade män per 1 000 manliga invånare. Storstäderna Stockholm, Göteborg och Malmö ligger således högst inte bara totalt sett i fråga om antalet spärrade utan också relativt sett. Ett mycket litet antal spärrade har däremot Gotlands län med 0,95 och Västernorrlands län med 0,98 på tusen.

Som uttryck för hur bedömningsnormerna synes skifta kan anföras, att man i två närliggande län, där befolkningsförhållandena torde kunna anses vara relativt likartade, har i ena länet relationen 2,48 och i det andra 1,49.

Kommittén hävdar nu att, i den mån tillämpad praxis i fråga om avstängning beror på att vederbörande nykterhetsnämnd ej ansett uppförande på spärllista utgöra något verksamt medel för att hindra en missbrukare från egna inköp i systembolagets butiker, den av kommittén föreslagna allmänna legitimationskontrollen torde innebära sådana garantier att tveksamhet ej längre behöver kvarstå. Förutsättningar skapas sålunda för större likformighet. Det finns därför enligt kommittén anledning räkna med att man kan förverkliga den år 1957 uppställda målsättningen att avstängningsbeslut skall meddelas beträffande de alkoholmissbrukare, som är föremål för aktuellt tvångsintagningsbeslut och i följd härav är inskrivna å allmän vårdanstalt eller villkorsutskrivna från sådan anstalt eller åtnjuter anstånd med intagningsbeslut. Man äger vidare förutsätta, anser kommittén, att nykter-

hetsnämnderna i större utsträckning än nu kommer att använda sig av möjligheten att avstänga andra grova alkoholmissbrukare.

Kommittén framhåller att, även om det sålunda finns anledning antaga att redan den av kommittén föreslagna allmänna legitimationskontrollen indirekt kommer att medföra en viss ökning av antalet avstängda missbrukare, det bör hållas i minnet att 1957 års lagstiftning i huvudsak endast tar sikte på de grova missbrukarna. Utanför detta klientel finns stora grupper med mer eller mindre avancerat missbruk. Från social synpunkt framstår det för kommittén som stötande, att det allmänna skall vara nödsakat att genom systembutikerna tillhandahålla sådana missbrukare berusningsmedel. En individuell prövning av dylika fall anses emellertid knappast kunna anordnas. De enda organ, som härvid skulle kunna komma i fråga, vore nykterhetsnämnderna. Men för dessa skulle enligt kommitténs mening en prövning av sådant slag bli betungande och även kunna komma i konflikt med intresset att vinna klienternas förtroende.

Önskemålet att vidga avstängningsförfarandet till de avsedda grupperna kan emellertid, framhåller kommittén, i betydande utsträckning tillgodoses på annat sätt. Om man begränsar sig till fall, där misskötsamheten i nykterhetsavseende är klart dokumenterad, kan avstängningen inträda som en automatiskt verkande åtgärd utan individuell prövning. En sådan klart dokumenterad misskötsamhet får enligt kommitténs mening anses föreligga, om någon gjort sig skyldig till mer än en fylleriförseelse under loppet av tolv månader eller till rattfylleri. Att personer med en så allvarlig belastning för en tid avstänges från inköp anser kommittén inte behöva möta någon rimlig invändning. Avstängningen kan enligt kommitténs mening sägas förstärka samhällets reaktion och innebära samtidigt en hjälp till missbrukaren att avhålla sig från rusdrycker. Att kommittén ansett sig böra göra en så förhållandevis snäv begränsning sammanhänger, understryker den, både med intresset att icke medtaga fall, om vilka delade meningar kan råda, och med den praktiska synpunkten att spärlistorna i storstadsområdena inte skall bli alltför ohanterliga.

Den tilltänkta automatiska avstängningen från inköp kommer självfallet, framhåller kommittén, att till en del även inbegripa den personkrets, som nu är föremål för avstängning genom beslut från nykterhetsnämnd. En förfrågan, som kommittén gjort hos nykterhetsnämnderna, visar nämligen att totalt 3 998 personer (varav 3 842 män) av de 10 935, som var upptagna på spärlista den 1 november 1961, dömts för minst två fylleriförseelser under året närmast före avstängningen. Det har varit svårt att få en fullt klar uppfattning om hur dessa personer fördelar sig i fråga om den primära avstängningsorsaken. En uppskattning ger dock vid handen att ungefär hälften har avstängts i anledning av att de är intagna på vårdanstalt för alkoholmissbrukare.

Kommittén anser vidare att spärlistorna även bör omfatta personer, vilka genom lagakraftätagande dom dömts för brott som avses i 69 § lagen om nykterhetsvård och i 89 § barnavårdslagen. Enligt den förstnämnda paragrafen

straffas den som lämnar alkoholhaltiga drycker åt någon vilken honom vederligen är enligt lagen om nykterhetsvård underkastad föreskrift om avhållsamhet från bruk av sådana drycker eller vilken är intagen på allmän vårdanstalt. Straff ådömes även den som eljest hjälper dylik person att åtkomma alkoholhaltiga drycker. Motsvarande gäller enligt den nämnda bestämmelsen i barnavårdslagen med avseende på den som är intagen i barnhem eller åtnjuter vård inom ungdomsvårdsskola.

Vad beträffar avstängningstidens längd föreslår kommittén att det för de enligt förslaget nytillkommande missbrukarkategorierna, d. v. s. de som dömts för rattfylleri eller befunnits skyldiga till mer än en fylleriförseelse under en tidrymd av tolv månader, tillämpas en kortare avstängningstid än den ettåriga som nu gäller. Kommittén förordar sex månader. I övrigt föreslås en ettårig avstängningstid.

Den av kommittén föreslagna utökningen av spärrlistorna förutsätter, att systembolaget underrättas om de fall, då mer än en fylleriförseelse begåtts under loppet av tolv månader, och om andra brott, som enligt kommitténs förslag skall medföra avstängning. För närvarande erhåller systembolaget från länsnykterhetsnämnd uppgifter om lagakraftvunna domar beträffande personer som befunnits skyldiga till olovlig försäljning o. dyl. Länsnykterhetsnämnderna i sin tur erhåller dessa uppgifter från kontrollstyrelsen. Med hänsyn till att kommitténs förslag i fråga om upprepat fylleri fordrar en genomgång av tidigare förseelser synes det kommittén ändamålsenligt, att kontrollstyrelsen — som erhåller de behövliga uppgifterna från domstolar och åklagare — lämnar uppgifterna direkt till systembolaget. Kommittén föreslår vidare att bestämmelserna konstrueras så, att beslut i sådana frågor fattas av kontrollstyrelsen — det blir därmed möjligt att överklaga dem — och att systembolaget endast skall ha att vidtaga verkställighetsåtgärder.

De utökade spärrlistorna kan enligt kommittén beräknas komma att totalt innehålla cirka 25 000 namn mot för närvarande cirka 11 000. En sådan utökning kommer givetvis, framhåller kommittén, att medföra vissa svårigheter för butikspersonalen i Stockholms-området, där listan helt naturligt får det största omfånget. Tidsåtgången för varje slagning i spärrlistan ökar sålunda, samtidigt som kommitténs förslag om obligatorisk legitimation innebär en betydande ökning av antalet slagningar. Dessa konsekvenser torde emellertid enligt kommittén vara ofrånkomliga.

För närvarande upprättas spärrlistorna normalt för områden motsvarande en medelstor stad med kringliggande landsbygd. Antalet spärrlistor uppgår, som tidigare nämnts, till omkring 110 stycken. Langare är i allmänhet spärrade inom stora områden och således upptagna i mer än en spärrlista. Under de fem år 1957 års lagstiftning tillämpats har spärrlistorna successivt fått omfatta allt större områden. Enligt kommitténs mening skulle det vara värdefullt, om denna utveckling fullföljdes. Ju större områden spärrlistorna omfattar, desto bättre blir möjligheterna att hindra, att de avstängda skaffar rusdrycker på annan butiksort. Kommittén anser att spärrlistorna i prin-

cip bör omfatta helt län eller annat lämpligt område. Beträffande langarna visar erfarenheten, att dessa ofta gör sina inköp inom vidsträckta räjonger. Langarna bör därför spärras inte bara i hemortslänet utan också i angränsande län. Spärrlistorna skall enligt kommitténs förslag förnyas varje månad.

Det bör enligt kommittén liksom hittills ankomma på Nya systemaktiebolaget att bestämma områden för spärrlistorna och praktiskt utforma dessa.

I anslutning till det sist återgivna förslaget förordar kommittén införande av en möjlighet för personalen i systembutikerna att vägras inköp, då missbruk kan misstänkas och då nära anhörig till spärrad person önskar göra inköp.

Enligt nuvarande bestämmelser kan butikspersonalen, påpekar kommittén, neka en kund inköp, när det finns anledning misstänka att varan är avsedd att olovligen tillhandahållas någon. Med denna regel åsyftas fall, då langning eller olovligt tillhandagående kan misstänkas, men den har också enligt kommittén, ehuru något oegentligt, använts mot synbart alkoholiserade kunder som återkommer flera gånger om dagen. Enligt kommitténs mening bör butikspersonalen få uttrycklig befogenhet att neka kunden inköp i dylika och därmed jämförliga fall, då det finns anledning misstänka att inköpt vara kommer att missbrukas. För att ge personalen erforderligt stöd och för att främja en enhetlig tillämpning föreslår kommittén att i lagtexten anges exempel på fall då inköp, där ej annat framgår av omständigheterna, av här nämnda anledningar får vägras. Förutom det nyss nämnda fallet att inköp gjorts förut samma dag bör enligt kommittén såsom exempel anges, att inköpet avser påfallande stor myckenhet varor som ofta missbrukas — exempelvis renat brännvin, särskilt i halvbuteljer, vissa vermouthsorter och vita viner — samt att köparen inom butiken eller i dess närhet iakttagits tillsammans med någon som är alkoholpåverkad eller underårig eller som är upptagen i spärrlista.

För att avstängning skall bli effektiv bör även, understryker kommittén, försiktighet iakttagas vid försäljning till nära anhöriga till spärrade. Dessa anhöriga kan, framhålles det, medvetet eller omedvetet vara medbrottslingar till avstängda langare och kan, i vad gäller avstängd missbrukare, bli föremål för starka påtryckningar från missbrukarens sida att hjälpa honom med anskaffning av rusdrycker. Kommittén föreslår därför en bestämmelse, att även nära anhörig till avstängd person bör vägras inköp när det inte är fråga om så små kvantiteter att vederbörande uppenbarligen ämnar själv bruka dem.

Vad härefter angår förslaget om allmän legitimationskontroll erinrar kommittén inledningsvis om att kunderna redan nu är skyldiga att på begäran legitimera sig. Denna legitimationskontroll har emellertid, påpekar kommittén, ett förhållandevis begränsat syfte, nämligen att bidra till att hindra grova alkoholmissbrukare och langare från inköp. Den har därför kunnat göras relativt begränsad till sin omfattning.

I fråga om den hittillsvarande kontrollen gör kommittén bl. a. följande anmärkningar.

Bestämmelserna har lett till att butikspersonalen — speciellt på orter med en eller ett fåtal butiker — kommit att erhålla en relativt god kännedom om kundkretsen, såväl den skötsamma delen som missbrukarna. Allt eftersom personalen vunnit ökad kännedom om kundkretsen, torde den i praktiken ha inskränkt kraven på legitimation, även om generell legitimationskontroll varit föreskriven. Det har nämligen för personalen framstått såsom meningslöst att begära legitimation av personer som den känner till namnet och om vilka den vet, att vederbörande ej finnes upptagna i spärllistan. En omständighet, som på ett avgörande sätt bidragit till att denna lättnad i bestämmelserna kunnat genomföras, är att spärllistan omfattat en speciell personkrets (missbrukare samt langare), vilken varit ganska liten.

Om spärllistorna utökas i den omfattning som kommittén föreslår, torde det enligt kommittén vara omöjligt att bibehålla det nu tillämpade systemet. En avgörande faktor för det nuvarande systemets effektivitet har nämligen varit, påpekas det, att personalen tämligen lätt kunnat bedöma, när legitimation skall krävas på den grund att man kan misstänka att köparen är avstängd. Utökas nu spärllistorna med ytterligare persongrupper, anses det bli mycket svårt, om inte omöjligt, att bedöma om vederbörande kan antagas vara upptagen på spärllista eller ej. De nytillkomna kategorierna hör nämligen, framhåller kommittén, endast i viss utsträckning till den krets av personer, som på grund av sitt uppförande eller sin klädsel kan ge anledning till misstanke om att vederbörande är avstängd.

Kommittén har därför kommit till den uppfattningen, att redan den föreslagna ökningen av spärllistorna kräver en obligatorisk legitimationskontroll. Den föreslagna rätten för nykterhetsnämnd och polismyndighet att begära anteckningar om vissa kunders inköp torde likaledes enligt kommitténs mening nödvändiggöra en allmän legitimationskontroll. Endast genom en sådan kontroll skulle försäljaren säkert kunna få veta, när och på vem inköp skall registreras.

En allmän legitimationskontroll skulle, anför kommittén vidare, i övrigt ha den fördelen, att den innebär ett återhållande moment för en del köpare. Man synes nämligen enligt kommittén kunna förutsätta att åtminstone vissa köpare drar sig för att göra påfallande stora eller täta inköp, när de vet att deras identitet blir känd för butikspersonalen. Legitimationskontrollen skulle sålunda i sig själv kunna få viss betydelse som självständig nykterhetsfrämjande åtgärd.

Kommittén framhåller att den är medveten om att den obligatoriska legitimationskontroll, som den sålunda föreslår, skulle innebära olägenheter för både allmänheten och butikspersonalen. När det gäller allmänheten, erinrar man emellertid om att kunderna redan nu är skyldiga att legitimera sig på butikspersonalens begäran och sålunda vant sig vid att medtaga legitimationshandling vid köp i systembutikerna. Det har också ingått i all-

mänhetens medvetande, att man inte kan hämta ut pengar på posten eller i bank utan legitimation.

Beträffande tillämpningen av en allmän legitimationskontroll gör kommittén i övrigt följande anmärkningar.

Det bör sålunda föreskrivas, att legitimation skall ske vid alla inköp av rusdrycker. Undantag härifrån bör i princip icke få förekomma. I offentlig verksamhet gäller emellertid som en allmän regel, att bevis icke skall krävas för vad som är notoriskt. Om försäljaren säkert vet såväl vem kunden är som att han inte är upptagen på spärrlista eller föremål för inköpsanteckning — men endast under dessa förutsättningar — bör han kunna avstå från att begära legitimation; kontrollen skulle i sådana fall icke ge honom andra upplysningar än som han redan besitter. Försäljaren måste självfallet personligen vara ansvarig för att misstag inte begås. Han måste även taga hänsyn till övriga kunder, som finnes i butiken, och räkna med risken att dessa reagerar, om åtskillnad göres. Finnes sålunda flera kunder inne i butiken och försäljaren endast känner en av kunderna, bör han begära legitimation även av den kände kunden, om han inte tror att de övriga kunderna accepterar ett frångående av legitimationstagningen för denne.

Kommittén påpekar i detta sammanhang att den ej funnit skäl avvika från den nuvarande ordningen, enligt vilken legitimationsbestämmelserna formellt riktar sig mot kunderna och icke mot försäljarna. Straffansvar för försäljare, som bryter mot legitimationsbestämmelserna, föreslås därför inte. Med hänsyn till det sätt, varpå bolagets anställda i allmänhet sköter sina grannliga uppgifter i fråga om försäljningskontrollen, har kommittén ansett tillräckligt, att frågor om eventuella misstag handlägges inom bolaget.

För att legitimationskontrollen skall bli effektiv förutsättes enligt kommitténs mening en skärpning av kraven på legitimationshandlingarna. En handling bör för att kunna godkännas som legitimationshandling vara av så kvalificerad art, att den endast med svårighet kan missbrukas. Utöver pass, körkort och postens identitetskort anser kommittén endast sådana av myndighet eller större företag utställda identitetskort, som är försedda med fotografi, böra godkännas.

När det gäller att avgöra vilka handlingar som skall få användas för legitimation, måste, framhåller kommittén, tillses att man inte kräver andra handlingar än sådana som allmänheten vanligen redan har eller lätt kan skaffa sig. Det måste emellertid också hållas i minnet att risken för missbruk är större ju fler typer av handlingar som får begagnas.

Kommittén konstaterar att de nu vanligen använda sjukförsäkringsbeskeden och skattekort inte längre bör accepteras som legitimation om den föreslagna kontrollen inte skall bli meningslös. Härom anför kommittén bl. a. följande.

För närvarande accepteras som legitimationshandling exempelvis körkort, postens identitetskort, skattekort, sjukförsäkringsbesked, pass eller åldersbetyg, alltså samma handlingar som normalt användes vid legitimation på posten eller i bank. Erfarenheterna visar emellertid, att en del av dessa handlingar missbrukas av obehöriga i vidsträckt omfattning. Detta

gäller främst sjukförsäkringsbeskeden. Att så blivit fallet sammanhänger bl. a. med att dessa besked icke har någon tidsbegränsning och att beskeden icke återfordras, när nytt besked utlämnas, exempelvis vid övergång till annan sjukpenningklass. Även skattekort missbrukas i en icke godtagbar omfattning.

Mot att underkänna sjukförsäkringsbeskeden som legitimationsbevis talar, att nämnda slags besked för närvarande är den legitimationshandling som är bekvämast för allmänheten. Vid de försök med legitimationskontroll som Nya systemaktiebolaget företagit på hemställen av kommittén visade det sig sålunda, att en mycket stor del av kunderna legitimerade sig med hjälp av sjukförsäkringsbesked. Det står emellertid enligt vår mening klart, att det icke föreligger några svårigheter för en avstängd missbrukare eller langare att komma över ett sjukförsäkringsbesked eller skattekort som tillhör annan. Nämnda handlingar måste därför betecknas såsom praktiskt taget värdelösa vid legitimationskontroll i systembutikerna.

Kommittén framhåller avslutningsvis att det, därest förslaget om legitimationskontroll godtages, blir nödvändigt för en stor del av kunderna att anskaffa ny legitimationshandling. Visserligen har, påpekar kommittén, såväl körkort som pass blivit ganska allmänt förekommande, men det torde inom framför allt äldre åldersklasser finnas många som ej innehar dylik med fotografi försedd handling. Den legitimationshandling, som därvid enligt kommittén närmast torde ifrågakomma, är postens identitetskort. Från postverkets sida har man vid förfrågan från kommittén ansett möjligt att utfärda det stora antal sådana kort som skulle fordras. Man överväger även vissa förenklingar i proceduren, som skulle kunna genomföras utan att kraven på säkerhet eftersättes.

Beträffande o m b u d s k ö p e n erinrar kommittén om att i den fria ordning, som infördes år 1954, frågan om ombudsköpen trädde i bakgrunden. De skärpningar i utminuteringsreglerna, som beslöts år 1957, gjorde frågan åter — liksom under motbokstiden — aktuell. Med hänsyn till det begränsade syftet med 1957 års skärpningar kunde den emellertid då i stort sett lämnas åsido. Man nöjde sig med att förbjuda ungdomar under 21 år att uppträda som ombud. Vidare fick butikspersonalen befogenhet att i förekommande fall avkräva ombudet fullmakt samt legitimationshandlingar för ombudet och uppdragsgivaren. Sistnämnda befogenhet har enligt kommittén utnyttjats i obetydlig utsträckning.

Genomföres de föreslagna skärpningarna i utminuteringsbestämmelserna, kommer frågan om inköp genom ombud enligt kommitténs mening i ett ändrat läge. De nya reglerna tar sikte på att hindra missbrukare och langare från att köpa rusdrycker i systembutikerna så långt detta är möjligt utan att ge de stora, skötsamma konsumentgrupperna en känsla av närgången kontroll. Detta syfte skulle inte kunna uppnås, om inköp genom ombud finge ske på samma sätt som nu. Å andra sidan kan, anmärker kommittén, ombudsköpen, bl. a. med tanke på sjuka och avlägset boende, inte helt förbjudas.

Enligt kommittén torde det vara en tämligen självklar konsekvens av in-

förändret av allmän legitimationskontroll, att ombudet, utöver fullmakt, alltid skall uppvisa legitimationshandling för såväl sig själv som uppdragsgivaren. Förslaget innebär här endast, att den nuvarande möjligheten för butikspersonalen att utöva legitimationskontroll — i analogi med inköp utan ombud — vidgas så att kontroll skall ske vid varje inköp. Den omständigheten att legitimationshandling alltid skall krävas även för den uppgivne uppdragsgivaren torde, framhåller kommittén, utgöra visst hinder mot att dennes namn användes till inköp för annans räkning. De legitimationshandlingar, som enligt förslaget skall få användas, anses vara så värdefulla för innehavaren, att man kan räkna med att han inte alltför lättvindigt avhänder sig eller utlånar en sådan handling.

Det är enligt kommittén vidare av vikt att man motverkar användningen av fullmakter som i förväg undertecknats in blanco. Fullmaktsgivaren bör alltså själv i samband med undertecknandet ha angivit vilka varor som skall köpas. För att detta syfte skall kunna nås bör man kräva, att ombudet med sin namnunderskrift intygar såväl att uppdragsgivarens namnteckning är riktig som att uppdragsgivaren egenhändigt i fullmakten angivit de önskade varorna. Är intyget oriktigt, kan ombudet enligt kommittén dömas för osant intygande jämlikt 13 kap. 11 § strafflagen.

Vad angår den organiserade ombudsverksamheten erinrar kommittén om att fall förekommit, då ombud ostridigt tillhandagått med anskaffande av rusdrycker i större omfattning men det däremot varit tveksamt om ersättning kan anses ha utgått. Kommittén anför.

Vederbörande har exempelvis drivit annan rörelse och har ej tagit särskild betalning för sina tjänster med anskaffandet av rusdrycker. Syftet med tillhandagåendet torde dock ha varit kommersiellt genom att vederbörande erhållit ökad goodwill hos sina kunder och därmed större möjligheter till försäljning av sina produkter i den ordinarie rörelsen.

Då det kan vara tveksamt hur sådana och liknande fall skall bedömas enligt nuvarande regler, har kommittén ansett sig böra föreslå en omformulering, innebärande att tillhandagående i större omfattning skall vara förbjudet även om ersättning inte uppburits. Kommittén framhåller att de legitima möjligheterna för framför allt landsortsbefolkningen att anlita busschaufförer och andra liknande personalkategorier som ombud ej försvåras av en dylik ändring, så länge vederbörande ej tillhandagår som ombud i större omfattning, något som i dessa fall — då ersättning normalt utgår — redan nu är förbjudet.

I detta sammanhang gör kommittén slutligen några anmärkningar beträffande vissa tillämpningsfrågor. Kommittén anför.

Vi vill i detta sammanhang framhålla, att de nuvarande bestämmelserna om ombudsköp i princip innebär, att exempelvis en arbetskamrat ej kan formlost uppträda som ombud för annan utan att därmed i regel göra sig skyldig till olovlig försäljning av rusdrycker. Ett dylikt fall är emellertid ur ansvarssynpunkt att bedöma som ringa brott, och ansvarsbestämmelserna för sådana fall innebär, att straff normalt ej skall utdömas. Detta betyder

i praxis, att dylika fall ej heller blir föremål för åtal. Någon ändring avses ej skola ske i dessa hänseenden.

Avslutningsvis vill vi betona, att sådana inköp som hustru eller annan familjemedlem gör för familjens behov naturligtvis ej är att betrakta såsom inköp för annans räkning. Fullmakt skall således ej behövas i dylika fall.

Slutligen föreslår kommittén höjd ålder i vissa fall för utminuteri till värnpliktiga.

Enligt gällande bestämmelser är personalen i systembolagets butiker skyldig tillse, att rusdrycker inte säljs till någon som är under 21 år. Härigenom utestänges automatiskt flertalet av de ungdomar som fullgör sin första värnpliktstjänstgöring. Enstaka sådana värnpliktiga kan emellertid, framhåller kommittén, på grund av uppskov eller av annan anledning ha uppnått 21 år och kan då inte nekas inköp. Kommittén anför i detta sammanhang följande.

En erfarenhet, som gjorts bl. a. i vissa garnisonsstäder, är att sådana värnpliktiga gör inköp även för sina yngre kamraters räkning. De värnpliktiga är förbjudna att medtaga rusdrycker till förläggningen och förfogar endast undantagsvis över privatrum. Dryckerna förtäres i regel i parker, portgångar el. dyl.; ofta tages de värnpliktiga sedan för fylleri. Denna trafik, som även påtalats från militärt håll, kan inte stoppas med nuvarande bestämmelser.

Efter samråd med chefen för försvarsstaben förordar kommittén därför att en högre åldersgräns, förslagsvis 23 år, tillämpas i fråga om värnpliktiga i uniform. Den fast anställda personalen, vilken givetvis inte bör intaga någon särställning i förhållande till personer med andra yrken, kan, enligt vad som framgått av överläggningarna mellan kommittén och chefen för försvarsstaben, styrka denna sin ställning genom militära identitetskort.

Kommittéledamoten Holmquist förklarar sig inte kunna biträda kommitténs förslag i denna del.

Vad beträffar kostnaderna för de nu föreslagna åtgärderna har kommittén i betänkandet lämnat en redogörelse för gjorda kostnadsberäkningar. Denna redogörelse torde få fogas vid statsrådsprotokollet i detta ärende som *Bihang E*.

Remissyttrandena

Nyktterhetslagkommitténs avstyrkande av en allmän inköpsregistrering har vunnit anslutning från det helt övervägande flertalet av remissinstanserna. Några av de hörda nyktterhetsorganisationerna har emellertid kommit till uppfattningen att frågan om det nyktterhetspolitiska värdet av en allmän inköpsregistrering inte blivit tillräckligt utredd. Bland dessa organisationer uttalar dock IOGT att anledning inte föreligger att på grundval av nu tillgängliga utredningar och erfarenheter införa en sådan registrering, och Nationaltemplarorden finner för sin del frågan inte äga sådan aktualitet att ett yrkande om allmän inköpsregistrering förefaller me-

ningsfullt. Ett par länsnykterhetsnämnder ifrågasätter om inte viss försöksverksamhet bör genomföras, innan man tar definitiv ställning till de framlagda förslagen.

De flesta remissinstanser, som ansluter sig till kommitténs ståndpunkt, har förklarat det framlagda utredningsmaterialet vara fullt tillräckligt för en bedömning av en inköpsregistrerings värde. Några remissinstanser gör dock i och för sig vissa reservationer beträffande allmängiltigheten av de slutsatser kommittén dragit av sin undersökning rörande spritinköpen på vissa utlämningsställen. *De kristna samfundens nykterhetsrörelse* anmärker sålunda att resultatet utan tvekan skulle ha blivit ett annat, om någon eller några av de större städerna kommit med i bilden. Trots detta anser organisationen att utredningen ger värdefulla upplysningar om inköpstendenserna. Också *överståthållarämbetet* och *nykterhetsnämnden i Stockholm* påpekar att de framlagda resultaten måhända inte helt återspeglar förhållandena i de större städerna men anser dem likväl tillräckligt representativa. *Länsstyrelsen i Östergötlands län* uttalar att man, även om det statistiska materialet kanske inte helt motsvarar vad som skulle framkomma vid en allmän inköpsregistrering, likväl synes på grundval av de gjorda utredningarna våga konstatera att endast en ringa del av systembolagets kunder regelmässigt gör inköp som överstiger den högsta ransonen under motbokstiden.

De remissinstanser, som i likhet med kommittén avstyrker en allmän inköpsregistrering, delar helt kommitténs uppfattning, att fördelarna med en sådan registrering inte kan anses uppväga de därmed förbundna olägenheterna för allmänheten och de stora kostnaderna.

Kontrollstyrelsen understryker utredningens uttalande att åtgärder i allmänt inköpsbegränsande syfte i och för sig skulle kunna vara motiverade men att en inköpsregistrering, som omfattade samtliga kunder i systembutikerna, från nykterhetssynpunkt inte skulle medföra fördelar, som ens tillnärmelsevis motsvarade därmed förbundna olägenheter och kostnader. Vidare framstår det enligt styrelsens mening som fullt klart — även utan tillgång till statistik över inköpens fördelning på olika köpare — att eventuella åtgärder i främsta rummet bör inriktas på ungdomsåldrarna och de alkoholskadade.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län ifrågasätter för sin del starkt om kostnaderna för en allmän registrering står i rimlig proportion till det resultat man kan vänta av en sådan registrering med hänsyn till det förhållandet att redan nu ungdomar under 21 år inte får köpa rusdrycker och i varje fall de grövre alkoholmissbrukarna liksom langarna är avstängda från inköp av rusdrycker. *Länsstyrelsen* tillägger.

Det torde icke heller vara uteslutet att man genom införande av en allmän inköpsregistrering skulle få tillbaka någonting av den psykologiska följdverkan motbokssystemet på sin tid ansågs ha, för mången innebärande att han varje månad måste »ta ut ransonen». *Länsstyrelsen* förmenar att det lätt skulle kunna skapas en nimbus omkring inköpsrätten som ur nykterhetssynpunkt vore ofördelaktig.

Nya systemaktiebolaget, som utan reservation ansluter sig till kommitténs ståndpunkt, hävdar att en allmän inköpsregistrering utan maximering av inköpsrätten vore meningslös. Bolaget anför vidare.

Även om en registrering kombineras med en bearbetning av materialet som syftar till att spåra upp missbrukare och langare, skulle den sedan motbokstiden starka ökningen av antalet köpare — som kan beräknas till 70 à 80 procent — göra det omöjligt att av det svällande materialet kunna erhålla upplysningar om köparna av något större värde, för så vitt man icke återgick till en av grundprinciperna för erhållande av motbok, nämligen att inköpsrätt i regel beviljades endast en av familjens medlemmar. Resultatet skulle emellertid i praktiken otvivelaktigt bli ett motbokssystem i modifierad och moderniserad form, vilket enligt direktiven för utredningen överhuvud icke kan ifrågakomma.

Enligt *länsstyrelsen i Blekinge län* skulle en registrering av samtliga rusdrycksinköp otvivelaktigt komma att utgöra ett hinder för professionella langare att köpa rusdrycker. Andra s. k. skaffare skulle emellertid inte komma att nämnvärt hindras genom en sådan åtgärd. Dessa skaffare är, erinrar länsstyrelsen, en mycket utbredd och till sin sammansättning högst växlande skara, till största delen bestående av anhöriga, arbetskamrater och grannar. En allmän inköpsregistrering skulle enligt länsstyrelsens mening avslöja endast ett fåtal av skaffarna.

Också för *De kristna samfundens nykterhetsrörelse* är det uppenbart att de avsevärda kostnader som är förenade med en allmän registrering, oberoende av vilket alternativ man väljer, och de olägenheter en sådan registrering i övrigt skulle innebära inte uppvägs av de fördelar man kan vinna. En inköpsregistrering kan på sin höjd ge upplysning om vem som köper rusdryckerna men inte om vem som förtär dem, heter det i detta yttrande. Organisationen framhåller emellertid att, om en inköpsregistrering kan få en utformning som gör den effektivt konsumtionshämmande och i ansenlig grad kan hindra åtkomsten av rusdrycker för langare och missbrukare, kostnadsfrågan inte bör få vara avgörande.

Såsom tidigare antytts, intar några nykterhetsorganisationer en från övriga remissinstanser i vissa hänseenden avvikande ståndpunkt.

Enligt *Sveriges nykterhetsvänners landsförbund* utgör det aktuella nykterhetsläget i och för sig tillräckligt skäl för att kräva en allmän inköpsregistrering. Landsförbundet hävdar vidare att varken utredningens analys av konsumtionsutvecklingen efter den 1 oktober 1955 med den därvid fördelade fördelningen av inköpen på olika kategorier eller den speciella undersökningen bland kunder, som inte köper direkt i butik utan i stort sett är hänvisade till skriftligt rekvisitionsförfarande, från nykterhetspolitisk synpunkt utgör tillräcklig grund för utredningens avvisande av den allmänna inköpsregistreringen. Förbundet medger dock att stora praktiska svårigheter uppenbarligen skulle möta, om man genomförde en allmän inköpsregistrering i dagens läge i jämförelse med vad som skulle ha blivit fallet om en sådan ordning införts omedelbart vid motbokens avskaffande.

Kostnaderna skulle också, påpekas det, bli mycket betydande. Kostnadsfrågan bör emellertid, understryker förbundet, inte få tillmätas avgörande roll, om enighet kan uppnås om den nykterhetspolitiska motiveringen för allmän inköpsregistrering. Sammanfattningsvis uttalar landsförbundet att förbundet mot bakgrunden av dagens nykterhetsläge vill lämna frågan om värdet av en registrering öppen i avvaktan på en grundligare utredning av denna fråga än den nykterhetslagkommittén presterat. Om kommitténs utredning rörande spritinköpen anför förbundet i övrigt följande.

Den undersökning, som utredningen gjort rörande spritinköpen på vissa utlämningsställen, lider av svagheter, som kommittén själv angivit bestå i att den avsett »begränsade områden, huvudsakligen mindre tätorter med någon eller några större industrier jämte kringliggande landsbygd» och icke heller berört något storstadsdistrikt. Vidare förutsättes att vissa kunder, som i princip varit hänvisade till rekvisitionsförfarandet, begagnat möjligheten att göra inköp vid besök på ort, där systembutik finnes. De undersökta orterna har varit Tierp, Örkellunga, Grebbestad, Bengtsfors, Töreboda, Torsby, Vansbro, Malung, Ånge, Åsele och Vilhelmina. Att bland de 40 000 invånarna i dessa områden skulle finnas ett representativt urval av rusdrycksköpare förefaller Landsförbundet mindre troligt. De reservationer, som utredningen själv gör beträffande representativiteten i denna undersökning, måste enligt Landsförbundets mening bedömas som mera vägande än utredningen finner vara fallet.

Inte heller *IOGT* anser att frågan om en allmän inköpsregistrering blivit tillräckligt utredd. *IOGT* anför bl. a. följande.

Det aktuella nykterhetspolitiska läget är enligt Godtemplarordens mening så allvarligt, att det i och för sig skulle kunna ge anledning till en inköpsregistrering. De utredningar, som nykterhetslagkommittén presterat som motiv för kommitténs nykterhetspolitiska slutsatser på denna punkt, kan emellertid inte Godtemplarorden finna övertygande. Undersökningarna har utförts på ett material, som icke kan anses fullt representativt. De lider dessutom av andra brister, som kommittén själv påpekat.

Liknande synpunkter framförs av *Nationaltemplarorden*.

Beträffande kommitténs utredning om spritinköpen gör även *Centralförbundet för nykterhetsundervisning* vissa uttalanden. Sålunda finns det enligt förbundets mening inte någon täckning för kommitténs uttalande att tendenserna i undersökningen äger viss allmängiltighet. Då undersökningen huvudsakligen omfattat mindre tätorter och inte heller kunnat inkludera alla inköp på dessa orter, kan den, menar förbundet, inte ge ens en någorlunda riktig uppfattning för hela landet om kundernas fördelning på olika inköpsnivåer eller om andelen missbrukare bland kunderna, allra minst i de största städerna.

Som tidigare nämnts, har ett par länsnykterhetsnämnder ifrågasatt en försöksverksamhet med allmän registrering. Enligt *länsnykterhetsnämnden i Stockholms län* skulle man härigenom vinna större klarhet i frågan, om värdet av en inköpsregistrering från nykterhetssynpunkt är så stort att det motiverar de avsevärda kostnaderna för en sådan registrering.

Kommitténs förslag om en begränsad registrering av inköp, avseende sådana fall då misstanke om langning eller missbruk föreligger, tillstyrkes av riksåklagarämbetet, statspolisintendenten, statens ungdomsråd, länsstyrelserna i Stockholms, Uppsala, Östergötlands, Blekinge, Malmöhus, Skaraborgs, Västmanlands, Kopparbergs och Jämtlands län, nykterhetsnämnden i Stockholm och sju länsnykterhetsnämnder, Föreningen Sveriges landsfiskaler, Svenska nykterhetsvårdsförbundet, Sveriges nykterhetsvänners landsförbund, IOGT, Nationaltemplarorden, De kristna samfundens nykterhetsrörelse, Landsorganisationen och Högerns ungdomsförbund. Överståthållarämbetet har intet att erinra mot att anteckning på begäran av nykterhetsnämnd kan ske beträffande inköp av personer som misstänks för alkoholmissbruk.

Av de remissinstanser, som uttalat sig särskilt i fråga om den begränsade registreringen, har kontrollstyrelsen, socialstyrelsen, länsstyrelserna i Kalmar, Göteborgs och Bohus, Värmlands och Västerbottens län, ett par länsnykterhetsnämnder, Nya systemaktiebolaget, Föreningen Sveriges stadsfiskaler samt Sveriges akademikers centralorganisation avstyrkt förslaget, medan länsstyrelsen i Kronobergs län för sin del betvivlar dess praktiska värde. Flera av de avstyrkande remissinstanserna anser att någon särskild föreskrift om samarbete mellan systembolaget och polismyndigheterna samt de nykterhetsvårdande myndigheterna inte är erforderlig. Enligt länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län torde den nuvarande ordningen kunna tillämpas även i fortsättningen.

De remissinstanser, som tillstyrker nykterhetslagkommitténs förslag, framhåller att det för polisen i dess brottsbekämpande verksamhet liksom för de nykterhetsvårdande myndigheterna skulle bli till stor nytta att få tillgång till uppgifter om misstänkta personers inköp.

Länsstyrelsen i Malmöhus län erinrar, i likhet med nykterhetslagkommittén, om att personalen i systembutikerna redan nu i vissa fall för anteckningar om inköp, som tyder på missbruk eller ger anledning till misstanke att de inköpta varorna är avsedda för den illegala sprithandeln. Erfarenheterna av denna inköpsregistrering har enligt länsstyrelsens mening hittills varit goda. De nykterhetsvårdande myndigheterna har i inte få fall fått sin uppmärksamhet riktad på personer, vilkas missbruk varit okänt och blivit röjt genom inköpens omfattning. Vidare har, framhåller länsstyrelsen, inköpsrapporterna från systembutikerna i ett flertal fall givit polisen värdefulla upplysningar vid bekämpningen av langningen. Om man såsom orealistisk avvisar tanken på en allmän inköpsregistrering, utgör enligt länsstyrelsen denna begränsade registrering ett av de få verk samma medel, som för närvarande står till buds när det gäller att vid försäljningen göra en insats mot rusdrycksmissbruket, ungdomsfylleriet och langningen.

Även *riksåklagarämbetet* framhåller att en partiell inköpsregistrering skulle kunna vara till god hjälp för nykterhetsnämnder och polismyndigheter när det gäller att inringa langare och missbrukare. Ämbetet vill emel-

lertid understryka angelägenheten av att registreringen ordnas så, att de ifrågavarande köparna och andra kunder i försäljningslokalen inte uppmärksammar antecknandet av inköpet, en ordning som enligt ämbetet inte torde vara omöjlig att genomföra. Ämbetet utgår från att det samarbete, som redan nu förekommer mellan polis och systembolag, kan forigå i stort sett som hittills även efter införandet av ett system med partiell registrering.

Länsnykterhetsnämnden i Malmöhus län anför.

Länsnykterhetsnämnden vill understryka, att den procentuellt lilla del av befolkningen, som är misskötsam ur nykterhetssynpunkt eller sysselsätter sig med spritlangning, utgör en allvarlig belastning i samhället. Det kan därför anses befogat, att denna inköparkategori blir föremål för speciell uppmärksamhet med avseende å sina inköp. De försöksvis hittills företagna inköpsregistreringarna av sådana fall ha givit värdefulla upplysningar, särskilt vid uppspårandet av langare. Det har emellertid också i flera fall lett till upptäckt av alkoholmissbrukare, vilka kommit under behandling. I den mån registreringen begäres av polismyndighet eller nykterhetsnämnd är den ett värdefullt komplement i utredningsverksamheten. Länsnykterhetsnämnden har funnit, att sådan registrering väl går att genomföra även i så stora städer som Malmö och Helsingborg. En förutsättning för ett gott resultat är emellertid, att affärspersonalen både kvalitativt och kvantitativt utrustas på sådant sätt, att den grannlaga uppgiften kan genomföras.

Sveriges nykterhetsvänners landsförbund och *IOGT* tillstyrker visserligen kommitténs förslag på denna punkt men framhåller samtidigt att man inte bör överskatta effekten av en partiell inköpsregistrering.

För det fall att en begränsad inköpsregistrering av nu ifrågasatt typ skulle införas hemställer några remissinstanser om vissa modifikationer i kommitténs förslag. *Länsnykterhetsnämnden i Östergötlands län* och *Svenska nykterhetsvårdsförbundet* föreslår sålunda att särskilda skäl skall krävas för registrering. *Länsstyrelsen i Uppsala län* uttalar att registrering på systembolagets initiativ bör få ske endast efter beslut av person i ansvarig ställning inom systembolaget, medan *länsstyrelsen i Östergötlands län* slutligen menar att registrering skall kunna påkallas även av allmän åklagare.

Flera av de remissinstanser, som avstyrker kommitténs förslag om begränsad registrering, delar kommitténs uppfattning om värdet för polismyndigheter och nykterhetsnämnder av att få uppgifter om inköp i fall, då langning eller missbruk misstänkes, men anser, som antytts i det föregående, att uppgiftslämnandet kan ske utan särskild föreskrift i Rff.

Kontrollstyrelsen framhåller sålunda att det i många fall kan vara av stort intresse för nykterhetsnämnd eller polismyndighet att få upplysning om anmärkningsvärda inköp eller om fall då inköp vägrats. Då ett samarbete mellan dessa myndigheter och systembolaget redan nu förekommer, anser emellertid styrelsen någon särskild föreskrift härom inte vara erforderlig.

Även enligt *Nya systemaktiebolaget* bör syftet med kommitténs förslag kunna nås genom att den form av samarbete, som nu bedrivs mellan bolaget samt nykterhetsnämnder och polismyndigheter, får en vidgad omfatt-

ning. Särskilda föreskrifter för samarbetet finner inte heller systembolaget vara erforderliga. Liknande synpunkter framföres av *länsstyrelserna i Värmlands och Västerbottens län*.

Föreningen Sveriges stadsfiskaler anför.

Föreningen anser effektiva åtgärder mot langning vara ett av de angelägnaste medlen mot spritmissbruket inte minst bland ungdomen. Bekämpningen av langarverksamheten är främst ett polistaktiskt problem. Ett intimt samarbete mellan polisen och systembolagen bör vara självklart. I stor utsträckning bör god effekt kunna uppnås genom överenskommelser om underrättelseskyldighet och interna noteringar utan lagstiftning.

Socialstyrelsen hävdar för sin del att man, om inköphindrande åtgärder skall vidtagas mot enskilda personer, bör vara övertygad om dessa åtgärders nytta och effektivitet. Man bör vidare, framhåller styrelsen, väga denna nytta och effektivitet mot det obehag och ohägn som genom åtgärden vållas de skötsamma kunderna. Från dessa synpunkter är kommitténs förslag enligt styrelsens mening inte tillfredsställande. Styrelsen anför härom.

De personer för vilka inköpsregistrering kommer i fråga, torde i stor utsträckning vara sådana, som ändå ådrar sig butikspersonalens uppmärksamhet och eventuellt blir vägrade inköp eller är medvetna om sin svaghet och i görligaste mån gör sina inköp genom annan. Registreringen blir med säkerhet tidskrävande, varigenom den kommer att vålla olägenhet för kunderna, inte minst för dem som inte beröres av registreringen.

Länsstyrelsen i Kronobergs län anför.

Värdet av den av kommittén föreslagna registreringen av vissa köpare av rusdrycker synes länsstyrelsen framförallt vara, att nykterhetsnämnd därigenom skulle kunna erhålla viss bevisning angående misstänkta fall av alkoholmissbruk. Länsstyrelsen ifrågasätter emellertid om nykterhetsnämnderna i större utsträckning skulle komma att begagna sig härav. Att registreringen skulle ha någon större betydelse för uppspårandet av langare förefaller länsstyrelsen mindre sannolikt. De, som sysslar med detta slags hantering torde, med vetskap om att deras inköp kunna registreras inom det egna och kringliggande län, säkerligen utan större svårigheter kunna förflytta sig till för dem säkrare platser för inköp. Risk föreligger också att langningen kan bli fast organiserad och att langarnas tjänster bli mera efterfrågade och lönande. Dessutom torde överlåtelseerna komma att avsevärt tilltaga i omfattning.

Nykterhetslagkommitténs förslag om skärpning av reglerna angående avstängning av vissa missbrukare från inköpsrätt tillstyrkes eller lämnas i princip utan erinran av riksåklagarämbetet, socialstyrelsen, statens ungdomsråd, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Blekinge, Skaraborgs, Värmlands, Kopparbergs och Västernorrlands län, tre länsnykterhetsnämnder, utredningen för översyn av brottsregistreringen, Sveriges nykterhetsvänners landsförbund, IOGT, Nationaltemplarorden, De kristna samfundens nykterhetsrörelse, Landsorganisationen samt Högerens ungdomsförbund. Överståthållarämbetet och länsstyrelsen i Skaraborgs län är dock tveksamma, om rattfylleri bör tas med bland de brott som föranleder avstängning.

Bl. a. riksåklagarämbetet och länsstyrelsen i Västernorrlands län ifrågasätter vissa jämkningar av kommitténs förslag. Riksåklagarämbetet anser sålunda att minst två rattfylleribrott skall fordras för avstängning, medan länsstyrelsen i Västernorrlands län förordar att för avstängning skall krävas minst tre vanliga fylleriförseelser.

Förslaget avstyrkes av kontrollstyrelsen, länsstyrelserna i Stockholms, Uppsala, Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Kalmar, Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Örebro, Västmanlands, Jämtlands och Norrbottens län, nykterhetsnämnden i Stockholm och tio länsnykterhetsnämnder, Nya systemaktiebolaget, Föreningen Sveriges stadsfiskaler, Föreningen Sveriges landsfiskaler, Svenska nykterhetsvårdsförbundet samt Svenska nykterhetsfrämjandet.

Förslaget om automatisk avstängning av personer, som gjort sig skyldiga till vissa brott mot nykterhetsvårdslagen eller barnavårdslagen, tillstyrkes eller lämnas utan erinran av samtliga remissinstanser som berört frågan.

De remissinstanser, som tillstyrker kommitténs förslag, anser i likhet med kommittén en utökad användning av avstängningsinstitutet värdefullt och väl motiverat. Några remissinstanser, däribland *socialstyrelsen* samt *länsstyrelserna i Blekinge och Kopparbergs län*, har inskränkt sig till mera allmänna uttalanden i sådan riktning. *Landsorganisationen* uttalar för sin del att den förändring i försäljningslagstiftningen, som gjordes 1957 i syfte att begränsa möjligheterna för grova missbrukare att inköpa rusdrycker, inte lett till önskat resultat. Ungdomsfylleriet har i stället ökat. Landsorganisationen finner därför ytterligare åtgärder nödvändiga för att motverka missbruket i samband med den fria utminutering.

Den reaktion från samhällets sida mot fylleri- och rattfylleribrotten, som ett genomförande av förslaget skulle innebära, finner man från nykterhetsorganisationernas sida väl motiverad.

Nationaltemplarorden anför sålunda.

Här införes en avstängningsregel som skiljer sig från tidigare. *Nationaltemplarorden* finner det emellertid väl motiverat att samhället på detta sätt kraftigare reagerar mot rattfylleribrott. Att mer än en fylleriförseelse under senaste 12 månaderna på samma sätt skulle föranleda avstängning finner inte heller *Nationaltemplarorden* omotiverat. Ett bruk som fått sådan omfattning att samhället måste ingripa bör betraktas som så allvarligt, att vederbörande får erfara den samhällets reaktion som avstängning innebär, även om han icke i lagens mening kan betraktas som missbrukare. Avstängningen får sin främsta betydelse som ett uttryck för samhällets allvarliga reaktion.

Sveriges nykterhetsvänners landsförbund, som särskilt uppehåller sig vid rattfylleribrottet, anför för sin del bl. a. följande.

Landsförbundet finner det vara angeläget, att möjligheterna till avstängning från spritinköp av alkoholmissbrukare av skilda kategorier utvidgas och effektiveras. De kostnader och besvär detta kan medföra måste anses vara väl motiverade. Att samhällets reaktion mot rattfylleriet ytterligare

skärps genom att den dömd automatiskt avstänges från spritinköp hälsar förbundet med tillfredsställelse. Å andra sidan får väl detta ingripande icke betraktas som så särskilt betydelsefullt i sak utan mera som ännu ett officiellt uttryck för samhällets allvarliga syn på brott mot trafiknykterhetslagstiftningen. Automatisk avstängning av den som begått mer än en fylleriförseelse under en tolv månadersperiod kan måhända te sig som en i viss mån diskutabel åtgärd men Landsförbundet anser sig icke böra resa någon invändning däremot.

IOGT framför liknande synpunkter.

Att låta även rattfylleri medföra avstängning från rusdrycksinköp finner *De kristna samfundens nykterhetsrörelse* vara ägnat att ytterligare inskräpa allvaret i kravet på nykterhet i trafiken. Med den nu rådande trafikintensiteten och med hänsyn till vad man vet om även små alkoholmängders roll vid trafikolyckorna anser organisationen, att även rattnykterhet bör föranleda avstängning.

Som förut nämnts, önskar ett par av de remissinstanser, som i princip inte haft något att invända mot kommitténs förslag, att vissa jämkningar vidtages däri.

Sålunda anser *riksåklagarämbetet* det vara tveksamt, om en person, som befunnits skyldig till ett enda rattfylleribrott, skall anses ha därigenom blivit så allvarligt belastad från nykterhetssynpunkt att avstängning är motiverad. Flertalet av dem, som åtalas för rattfylleri, torde visserligen, framhåller ämbetet, utgöras av verkliga alkoholmissbrukare. Ämbetet vill emellertid ändock ifrågasätta, om ett rattfylleribrott i tillräcklig grad indicerar missbruk, och vill för sin del som förutsättning för avstängning uppställa två rattfylleribrott inom en tid av tolv månader före ett avstängningsbeslut. *Länsstyrelsen i Västernorrlands län* anser den av kommittén föreslagna regeln om avstängning i samband med fylleri vara alltför sträng och förordrar att åtminstone tre fylleriförseelser skall föreligga innan avstängning kommer i fråga.

Överståthållarämbetet har visserligen inte i och för sig velat motsätta sig ett genomförande av kommitténs förslag på förevarande punkt. Ämbetet hyser emellertid betänkligheter beträffande lämpligheten av att rattfylleri skall medföra avstängning. Rattfylleri är, anför överståthållarämbetet, väsentligen ett brott riktat mot trafiksäkerheten, och det rätta ingripandet för att undanröja den fara i detta hänseende, som en rattfyllerist representerar, är enligt ämbetet körkortsåterkallelse.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län intager i princip samma ståndpunkt som överståthållarämbetet och anmärker bl. a. följande.

Beträffande de kategorier, som föreslagits skola uppföras å sådan lista (spärllista), finner länsstyrelsen det kunna ifrågasättas, om personer, vilka gjort sig skyldiga till rattfylleri, enbart på grund härav under viss tid böra avslängas från spritinköp. Lagen om trafiknykterhet har införts ur preventiv trafiksäkerhetssynpunkt och har sålunda i och för sig ringa beröringspunkt med förslaget i övrigt, som omfattar missbrukare och personer, som genom sina lagstridiga åtgärder möjliggöra spritmissbruk eller förleda

ungdom till bruk av alkohol. Det torde vidare böra uppmärksammas, att lagen om trafikonykterhet för närvarande är föremål för översyn. Ingripandet mot personer, som under ett år gjort sig skyldiga till mer än en fylleriförseelse, finner länsstyrelsen ur preventiv synpunkt ändamålsenligt. Emellertid finns en varierande »fyllerifrekvens» mellan orterna, vilken i sin mån torde vara beroende av polisens aktivitet gentemot fylleristerna. En icke enhetlig avspärrningsnorm kan sålunda i praktiken uppstå.

Länsstyrelsen i Värmlands län, som för sin del inte velat ta bestämd ståndpunkt till förslaget, anför följande.

Det kan över huvud ifrågasättas om detta brott, som ju har sin grund i vederbörandes trafikfarlighet och förutsätter ett relativt måttligt alkoholbruk, bör föranleda avstängning. Samhället reagerar ju här redan med både straff och indragning av körkort. Därtill kommer emellertid, att personer kan visa en jämförlig omdömeslöshet i närliggande situationer t. ex. vid förande av båt, tåg eller flygplan. Andra fall torde ävenledes utan svårighet kunna anföras, där personer till följd av alkoholbruk i vissa situationer visar en omdömeslöshet jämförlig med en rattfyllerists. Med hänsyn till det sagda bör antingen kretsen av missbrukare vidgas eller begränsas till endast fyllerister.

Några remissinstanser gör vissa erinringar mot förslaget i fråga om avstängningstidens bestämmande. *Utredningen för översyn av brottsregistreringen* erinrar sålunda om att lagakraftgående dom, särskilt beträffande rattfylleri och langning, föreligger först lång tid efter gärningens begående. Detta förhållande synes utredningen böra föranleda en omprövning av grunderna för spärrtidens beräkning. *Länsstyrelsen i Kopparbergs län* förordar att spärrtiden i de nu aktuella fylleri- och rattfyllerifallen bör vara ett år och inte, som kommittén föreslagit, endast sex månader. Även *Sve-riiges nykterhetsvänners landsförbund* och *IOGT* anser den föreslagna avstängningstiden i dessa fall väl kort.

I det nu aktuella sammanhanget framför slutligen *överståthållarämbetet* yrkande om att avstängningstiden för längre — vilka redan nu kan bli föremål för avstängning — i särskilt kvalificerade fall skall kunna omfatta längre tid än ett år. Beslut om sådan förlängning anser ämbetet böra fattas av nykterhetsnämnd.

Bland de remissinstanser, som avstyrker kommittéförslaget, sätter några i fråga, huruvida avstängningsförfarandet över huvud skulle kunna få någon verkan i nykterhetshänseende i de nu aktuella fallen. *Kontrollstyrelsen* anser sålunda att ett första villkor för att en kontrollåtgärd skall bli effektiv uppenbarligen är att både de som påkallar den och de som skall verkställa den, d. v. s. nykterhetsnämnderna respektive systembolagets personal, är övertygade om dess nytta. Styrelsen anför.

En sådan automatiskt verkande avstängningsregel, som utredningen föreslår och som icke är förbunden med närmare prövning av de avstängdas alkoholproblem och personliga förhållanden i allmänhet, får lätt viss karaktär av godtycklighet. Det finns många personer med svåra alkoholproblem, som aldrig eller endast undantagsvis gör sig skyldiga till fylleriförseelser.

I den mån de icke blir föremål för åtgärd från nykterhetsnämnd, kommer det efter ett eventuellt genomförande av utredningens förslag alltid att finnas en relativt stor grupp av personer, som med minst lika goda skäl borde slå i spärrlistorna som många av dem som skulle komma att finnas upptagna däri. Då därtill kommer att de avstängdas psykologiska reaktioner kan vara svåra att förutse, blir den nykterhetspolitiska effekten av det ökade avstängningsförfarandet svår att bedöma.

Styrelsen uttalar vidare att viss uppmärksamhet även borde ägnas åt de avstängdas egna reaktioner på avstängningsåtgärden. Särskilt svårare missbrukare torde ofta ha svårt, påpekar styrelsen, att själva inse nyttan av en avstängning eller nyttan av avhållsamhet från alkoholbruk över huvud. Skulle de därtill märka att avstängningsåtgärden inte är effektiv, minskas därmed respekten för samhällets nykterhetsvårdande verksamhet, anser kontrollstyrelsen.

En viktig fråga, som inte får förbises i detta sammanhang, är enligt *Nya systemaktiebolaget*, hur en sådan generell sanktion som den föreslagna kommer att uppfattas av vänner och anhöriga till den som drabbas. Risker att den andra fylleriförseelsen i stor utsträckning kommer att betecknas som en olyckshändelse är uppenbarligen mycket stor, menar bolaget. Den risk ökar i den mån rena tillfälligheter — t. ex. den omständigheten att en fylleriförseelse inträffar omedelbart före eller efter slutet på en tolv månadersperiod — kan bli avgörande för en avstängningsåtgärd. I sådana fall skulle den sannolika effekten bli, att vänner och släktingar till den som drabbats av åtgärden villigt skulle hjälpa den avstängde med överlåtelser. Än mera negativa biverkningar kan enligt bolaget befaras, om den uppfattningen skulle tränga genom att åtgärden verkar orättvist på grund av att vissa samhällsmedborgare har större möjligheter än andra att undgå den förödmjukande påföljd som en tidsmässig avstängning från alkoholinköp av många anses innebära. En sådan avstängning skulle, liksom på sin tid en motboksindragning, komma att betraktas på samma sätt som förlust av en medborgerlig rättighet, uttalar bolaget. Detta erinrar också om den möjlighet att undgå effekten av en avstängning som restaurangbesök skulle utgöra.

Länsnykterhetsnämnden i Stockholms län anför.

Även om länsnämnden icke vill beteckna avstängningsförfarandet som helt verkningslöst som nykterhetsvårdande åtgärd, förefaller Kommitténs förslag om ytterligare utökning av antalet avstängda icke vara av större värde ur nykterhetsvårdssynpunkt. För att ett sådant förslag skall genomföras måste, enligt länsnämndens mening, mera konkreta bevis om avstängningens nytta föreligga. Sådana bevis har Kommittén icke förebragt. Därutöver må anföras, beträffande de nya kategorier som Kommittén föreslår skola avstängas, att ingripandet för dessa merendels kommer att te sig oförståeligt och med största sannolikhet medför ökning av ombudsinköpen. Även utformningen av bestämmelserna om den automatiska avstängningen kan föranleda tvekan. Anledningen till avstängning skall vara själva fylleriförseelsen (den upprepade) eller rattfylleribrottet. Avstängning sker dock icke förrän lagakraftägande dom föreligger, vilket kan vara åtskilligt senare. Avstängningen skall

sedan gälla viss tid efter införandet i spärriistan, vilket ger den karaktär av ett slags straffpåföljd, som icke anknyter till den aktuella situationen. Det har vidare icke klargjorts, hur medverkan eller anstiftan av rattfylleribrott skall behandlas.

Beträffande de kostnader för statsverket, som de föreslagna åtgärderna skulle medföra, uttalar *länsstyrelsen i Norrbottens län* att resultatet av åtgärderna inte synes komma att stå i skäligt förhållande till de med åtgärderna förenade kostnaderna och inte heller till arbetsbelastningen för försäljningspersonalen.

Länsstyrelsen i Kalmar län ifrågasätter om man inte inom ramen för den gällande ordningen kan åstadkomma en effektivisering av avstängningsförfarandet genom intimare kontakt mellan systembolaget, å ena, samt polis och nykterhetsnämnder, å andra sidan, utan att personer dömda för rattfylleri eller flera fylleriförseelser automatiskt skall behöva uppföras på spärriistor genom omständligt uppgiftslämnande. Härigenom skulle, anser länsstyrelsen, de ökade olägenheter för allmänheten och de avsevärda merkostnader, som förslagen medför, bortfalla samtidigt som man likväl skulle nå syftet med de föreslagna åtgärderna, nämligen att göra åtkomsten av rusdrycker svårare för ungdomar, missbrukare och langare.

Åtskilliga av de remissinstanser, som avstyrkt kommitténs förslag, betonar att det bör ankomma på de nykterhetsvårdande organen att i varje särskilt fall pröva, huruvida avstängningsåtgärd bör ifrågakomma. De grupper av missbrukare, som föreslås bli föremål för automatisk avstängning, omfattar inte alltid, framhåller dessa remissinstanser, personer som är hemfallna åt alkoholmissbruk.

Enligt *länsstyrelsen i Stockholms län* bör sålunda av såväl systematiska som praktiska skäl ett beslut om avstängning i princip ankomma på de nykterhetsvårdande organen och meddelas endast efter närmare prövning av det enskilda fallet. Allmänna uttalanden av samma innebörd gör också *Föreringen Sveriges landsfiskaler*.

Svenska nykterhetsvårdsförbundet finner likaledes att alla avstängningar bör ske efter individuell prövning i varje särskilt fall av ett nykterhetsvårdsorgan — länsnykterhetsnämnd eller kommunal nykterhetsnämnd — och att nykterhetsvårdande synpunkter bör få vara avgörande i frågan om avstängning skall komma till stånd. För dessa avstängningar är enligt förbundet bestämmelserna i 14 § 2 mom. nykterhetsvårdslagen tillfyllest. Förbundet anför vidare.

Den av kommittén föreslagna generella avstängningen av personer med mer än en fylleriförseelse under en tidsperiod av tolv månader eller den som gjort sig skyldig till rattfylleri kan givetvis vara föremål för olika uppfattningar. Sett ur nykterhetsvårdssynpunkt vore ett generellt avstängningsförfarande av visst psykologiskt värde då den negativa åtgärd, som avstängning från inköp innebär, icke behövde beslutas av det nykterhetsvårdande organet. En generell åtgärd är dock alltid otymplig och kan i sin tillämpning förorsaka negativa reaktioner ur vårdssynpunkt. Detta särskilt som lagakraftvunnen dom måste vara förutsättning för avstängningsåtgärden.

Med kännedom om att i många fall en betydande tid kan förflyta mellan förseelsens begående och att dom avkunnas och vunnit laga kraft kan en avstängning tidvis träda i funktion först långt efter förseelsens begående och då icke få avsedd effekt utan enbart skapa negativa reaktioner hos den avstängde.

Länsnykterhetsnämnden i Västernorrlands län anför.

Länsnykterhetsnämnden kan icke finna, att den som gjort sig skyldig till fylleriförseelser mer än en gång under de senaste tolv månaderna eller rattfylleri automatiskt bör betraktas som en grov alkoholmissbrukare. I icke så få fall kan man räkna med att alkoholmissbruket är lindrigt och av engångsnatur och i andra fall kan man räkna med att alkoholmissbruk över huvud taget är svårbevisbart. Som ett minimikrav bör uppställas, att alla som anses böra bli föremål för avstängning från rätten att inköpa rusdrycker blir föremål för en noggrann utredning från nykterhetsnämndens sida.

Länsstyrelsen i Kronobergs län framför liknande synpunkter.

Vissa skäl kan, framhåller länsstyrelsen i Östergötlands län, utan tvekan anses tala för den föreslagna automatiska avstängningsmetoden. De fördelar, som kan vinnas genom en obligatorisk avstängning av rattfyllerister och återfallsfyllerister, motsvarar emellertid enligt länsstyrelsens mening på intet sätt de med förfarandet förbundna olägenheterna, till vilka länsstyrelsen först och främst räknar den nödvändiga kombinationen med allmän legitimationskontroll. Länsstyrelsen anser vidare att den automatiska avstängningen skulle innebära ett frångående av den nuvarande huvudprincipen inom nykterhetsvården, nämligen den individuella behandlingen.

Länsnykterhetsnämnden i Malmöhus län hävdar å sin sida att, liksom hittills, endast grova missbrukare och sådana lindrigare missbrukare som själva lämnar sitt medgivande till åtgärden bör tas upp på spärlista. Avstängning bör här ske efter beslut av de nykterhetsvårdande organen — automatisk avstängning bör förekomma endast beträffande langare och därmed jämförliga. En automatisk avstängning i fall av missbruk kan enligt nämnden komma att inverka menligt, då den som blir avstängd redan är föremål för pågående nykterhetsvårdande åtgärder. Länsnykterhetsnämnden finner det för övrigt inte helt uteslutet att avstängningsåtgärder vinner viss resonans hos allmänheten, om endast grova alkoholmissbrukare och langare blir föremål för sådana åtgärder.

Länsstyrelsen i Uppsala län påpekar att, eftersom de föreslagna avstängningsåtgärderna förutsätter lagakraftvunnen dom, relativt lång tid kan komma att förflyta mellan förseelsens begående och avstängningens ikraftträdande. Större fördelar skulle enligt länsstyrelsen stå att vinna, om nykterhetsnämnden vid underrättelse angående sådan förseelse som här är aktuell, omedelbart verkställde utredning om vederbörandes alkoholvanor och därefter vidtog de åtgärder som kunde anses påkallade.

I flera av de yttranden, i vilka kommittéförslaget på denna punkt avstyrkts, har som en olägenhet med den föreslagna utvidgningen av avstängningsinstitutet anförts att spärlistorna skulle bli alltför omfattande.

Några remissinstanser förordar för sin del en effektivare tillämpning av nu gällande lagstiftning eller en utökning inom nykterhetsvårdslagens ram av avstängningsmöjligheterna framför den föreslagna automatiska avstängningen av missbrukare.

Länsstyrelsen i Älvsborgs län anför sålunda.

Nu gällande lagstiftning ger vidsträckta möjligheter till ökat ingripande på detta område. Det är därför enligt länsstyrelsen onödigt att under sådana förhållanden föreslå nya regler, som för övrigt presumerar missbruk även i sådana fall, där missbruk i vedertagen mening icke visats föreligga.

Länsstyrelsen vill i stället föreslå, att åtgärder vidtages för en effektivare tillämpning av nu gällande lagstiftning. Bland annat torde det vara påkallat att göra en undersökning, i vilken omfattning länsnykterhetsnämnder och därtill bemyndigade lokala nämnder utnyttjat avstängningsrätten, samt att söka skapa likformighet i bedömningen nämnderna emellan.

Enligt *länsstyrelsen i Jämtlands län* skulle en bättre nykterhetsfrämjande effekt uppnås, om avstängningsåtgärderna i större utsträckning än hittills riktades mot sådana alkoholmissbrukare som i en eller annan form är föremål för åtgärder från nykterhetsnämnds sida. Avstängningsåtgärderna bör enligt länsstyrelsen i dessa fall i erforderlig utsträckning kombineras med positiva hjälpåtgärder.

Nya systemaktiebolaget anser att, om en utvidgning av avstängningsförfarandet skall genomföras, detta bör ske genom nykterhetsnämnderna, som bör få ändrade direktiv härför, baserade på att avgörandet inte skall träffas efter schablon med fixerat antal fylleriförseelser utan efter bedömning av de enskilda fallen. Bolaget anför.

En sådan ändring av nuvarande praxis skulle icke utesluta möjligheterna för en väsentlig ökning av antalet avstängda. Det skulle däremot bättre harmoniera med den inställning till frågan om tvångsåtgärder vid upprepade fylleriförseelser som nykterhetsvårdsutredningen givit uttryck åt i sitt år 1961 avgivna betänkande. Utredningen föreslog nämligen, att bestämmelsen om att tvångsåtgärder skall kunna vidtagas mot den som under en tvåårsperiod dömts för minst tre fylleriförseelser skall utgå ur nykterhetsvårdslagen.

Inga erinringar har framförts mot nykterhetslagkommitténs förslag såvitt avser de områden spärrlistorna skall omfatta. *Länsstyrelsen i Blekinge län* anser det riktigt att langare spärras även i angränsande län, dock endast under förutsättning att en tillfredsställande identifiering av de spärrade kan ske på försäljningsställena. *Länsstyrelsen i Värmlands län* har framfört önskemål om att listorna skall utformas och distribueras så, att de erbjuder möjlighet till avstängning från inköp även i angränsande län på utminuteringsställena nära länsgränsen. *Länsstyrelsen i Kopparbergs län* framhåller att det är angeläget att spärrlistorna kommer att omfatta lämpligt avvägda områden.

Nykterhetslagkommitténs förslag om befogenhet för personalen i systembutikerna att vägra inköp då missbruk kan misstänkas och då nära

anhörig till spärrad person önskar göra inköp tillstyrkes eller lämnas utan erinran av socialstyrelsen, statens ungdomsråd, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Stockholms, Uppsala, Östergötlands, Skaraborgs, Värmlands, Västmanlands och Norrbottens län, nykterhetsnämnden i Stockholm och sex länsnykterhetsnämnder, Föreningen Sveriges landsfiskaler, Svenska nykterhetsvårdsförbundet, Sveriges nykterhetsvänners landsförbund samt De kristna samfundens nykterhetsrörelse. Kontrollstyrelsen samt länsstyrelsen i Malmöhus län och två länsnykterhetsnämnder tillstyrker förslaget utom i vad avser inköpsvägran riktad mot nära anhörig till spärrad. Nya systemaktiebolaget vill inte motsätta sig förslaget men anmäler viss tveksamhet i frågan. Länsstyrelserna i Göteborgs och Bohus samt Västernorrlands län ifrågasätter lämpligheten av att genomföra förslaget.

Förslaget avstyrkes, i den mån det särskilt berörts i yttrandena, helt av riksåklagarämbetet, länsstyrelserna i Kronobergs och Kalmar län, tre länsnykterhetsnämnder samt Sveriges akademikers centralorganisation.

Av de remissinstanser, som tillstyrker kommitténs förslag, har länsstyrelsen i Östergötlands län och Sveriges nykterhetsvänners landsförbund endast gjort mera allmänna uttalanden om värdet av att genomföra förslaget. *Länsstyrelsen i Östergötlands län* framhåller sålunda att vunna erfarenheter synes visa att vidgade befogenheter för systembutikernas personal att vägra inköp är erforderliga. *Sveriges nykterhetsvänners landsförbund* understryker att det är angeläget att butikspersonalen får auktoritativ möjlighet att vägra inköp även i de här berörda fallen.

Även *överståthållarämbetet* framhåller värdet av att möjligheterna att vägra inköp vidgas. Ämbetet anför.

De föreslagna i viss mån utvidgade befogenheterna för butikspersonalen att vägra utlämning av rusdrycker innebära givetvis, att på denna läggas mycket grannliga uppgifter. Väl torde med de föreslagna bestämmelserna icke kunna uteslutas, att undantagsvis lojala köpare bli utsatta för obehag. Enligt överståthållarämbetets mening äro dock fördelarna med skärpt verksamhet vid försäljningen så uppenbara, att de olägenheter, vilka må kunna uppkomma, motvägas. Överståthållarämbetet har således i huvudsak ej något att erinra mot förslaget i denna del. Jämkning synes emellertid böra ske i den bestämmelse enligt vilken, där ej annat framgår av omständigheterna, illojalt försäljningssyfte skall anses föreligga hos den, som iakttagits tillsammans med någon, som kan antagas ej ha fyllt 21 år. Sådant syfte torde i nu angivet fall böra antagas föreligga allenast därest särskilda skäl därtill äro.

Länsstyrelsen i Uppsala län påpekar för sin del att en tillämpning av de föreslagna bestämmelserna kommer att ställa stora krav på butikspersonalen. Länsstyrelsen förutsätter vidare att varje vägran skall anmälas till personal i ansvarig ställning inom systembolaget.

Enligt *länsstyrelsen i Stockholms län* synes ett genomförande av förslaget inte medföra alltför stora olägenheter för allmänheten. Det finns enligt länsstyrelsen å andra sidan ej heller anledning att hysa alltför stora

förväntningar beträffande den föreslagna åtgärdens nykterhetspolitiska effekt.

Nya systemaktiebolaget hyser för sin del viss tveksamhet beträffande det praktiska värdet av förslaget. Bolaget anför.

Även om man bortser från att den mänskliga faktorn alltid innebär risk för en subjektiv bedömning, synes de av kommittén i lagtexten införda indikationerna för vägran att utlämna rusdrycker endast i mycket begränsad omfattning kunna utnyttjas. I de större städerna torde sålunda täta inköp samma dag icke kunna uppmärksammas, eftersom kunden kan fördela inköpen på flera butiker. Icke heller torde personalen annat än rent undantagsvis bli i tillfälle att iaktta, om en köpare inom butiken eller i dess närhet uppehåller sig tillsammans med person som är berörd av alkoholhaltiga drycker eller kan antagas ej hava fyllt 21 år eller som är upptagen på spärllista.

Svenska nykterhetsvårdsförbundet, som i övrigt tillstyrker kommitténs förslag i denna del, anser det tveksamt om det i Rff skall lämnas anvisningar rörande fall då vägran att utlämna rusdrycker bör ske på grund av misstanke om missbruk.

Länsstyrelserna i Göteborgs och Bohus samt Västernorrlands län ifrågasätter som nämnts lämpligheten av att genomföra förslaget. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* framhåller att möjligheten för butikspersonalen att vägra inköp bör anknytas till ett klart iakttagbart faktum, såsom att köparen är synbarligen berörd av alkoholhaltiga drycker. *Länsstyrelsen i Västernorrlands län* anser att det kan ifrågasättas om enbart det förhållandet att misstanke om missbruk föreligger skall få vara tillräcklig grund för att vägra utlämning eller försändning. Länsstyrelsen anför.

Enligt förslaget skall bland annat den omständigheten att köpare inom eller i närheten av utminuteringsstället iakttagits tillsammans med någon, som varit synbarligen berusad av alkoholhaltiga drycker, kunna utgöra grund för vägrat inköp. I det fall kunden varit tillsammans med synbart påverkad person inom utminuteringsstället torde det för butikspersonalens vidkommande ej erbjuda några svårigheter att göra sådana iakttagelser som kunna ligga till grund för vägrad försäljning. I den andra situationen torde det vara tveksamt vems eller vilkas iakttagelser som skola få utgöra grund för vägrat inköp. Det torde nämligen för butikspersonalen vara omöjligt att kunna få någon överblick av förhållandena utanför lokalerna såvida icke någon eller några av personalen får till uppdrag att bedriva »spaningsverksamhet» utanför lokalerna och rapportera misstänkta fall. Givetvis skola inkommande meddelanden från patrullerande polismän eller personal från nykterhetsnämnder och dylika också få beaktas. Anonyma anmälningar böra dock under inga förhållanden få ligga till grund för vägrat inköp.

Av de remissinstanser, som helt avstyrker förslaget, framhåller flera att svårigheter kommer att uppstå vid tillämpningen av de föreslagna bestämmelserna.

Sålunda anför *länsstyrelsen i Kronobergs län*.

I fråga om rätten för utminuteringsbutikernas personal att avvisa icke avstängda kunder från inköp anser länsstyrelsen att denna rätt bör in-

skränkas till att avse fall, som för personalen äro relativt lätt bedömbara eller till de fall, som redan finnas angivna i nu gällande rusdrycksförsäljningsförordning. De av kommittén föreslagna exempelfallen synes länsstyrelsen till en del vara alltför svårbedömbara och kunna lätt giva anledning till en formalistisk tillämpning och irritation.

Även länsstyrelsen i Kalmar län, som inte kan dela kommitténs uppfattning om behovet av den föreslagna åtgärden, framhåller att det goda omdömet hos personalen kommer att sättas på ytterst svåra prov vid tillämpningen av de föreslagna bestämmelserna.

Länsnykterhetsnämnden i Västernorrlands län tar helt avstånd från tanken på att systembolagets personal enbart på grund av misstankar av olika slag skulle kunna vägra kunder inköp. Länsnykterhetsnämnden anför.

Det är här en betydelsefull skillnad mellan rätten att notera inköpens omfattning och rätten att på enbart misstankar vägra inköp. Länsnykterhetsnämnden finner att det klart strider mot kravet på klara bevis innan någon skall kunna vägras rätten att inköpa rusdrycker. Rusdrycksförsäljningen och nykterhetsvården är redan nu omgärdade av en mur av ovilja och misstro från stora grupper i samhället. Det torde finnas all anledning antaga att en mer eller mindre godtycklig vägran att försälja rusdrycker i stor utsträckning kommer att förstärka oviljan och misstron mot nykterhetsvård och nykterhetspolitik överhuvud taget.

Riksåklagarämbetet understryker att man i detta sammanhang även bör beakta att butikspersonalen ej är underkastad ämbetsansvar. Ämbetet anför.

Det principiellt riktiga synes vara att i fall, då butikspersonalen misstänker missbruk, inköpskontroll igångsättes eller hänvändelse sker till nykterhetsnämnd. Om förslaget dock finnes böra genomföras, vill ämbetet ifrågasätta lämpligheten av den lämnade exemplifieringen av de fall då vägran skall kunna ske. Å ena sidan kan misstanke om missbruk föreligga i andra fall än de angivna, medan å andra sidan de angivna fallen ej alltid behöva indicera missbruk. Exemplifieringen synes därför ägnad att på ett icke önskvärt sätt binda personalens handlande.

Som nämnts avstyrker bl. a. kontrollstyrelsen och länsstyrelsen i Malmöhus län förslaget att butikspersonalen skall ges möjlighet att vägra försäljning till person som är nära anhörig till spärrad.

Enligt kontrollstyrelsen kommer en föreskrift härom endast i begränsad omfattning att kunna efterlevas, då butikspersonalen oftast skulle sakna kännedom om de spärrades familjeförhållanden. Även med ingående kännedom om köparens anhöriga och hans levnadsvanor över huvud kan det i praktiken, framhåller styrelsen, vara ytterst svårt att bedöma vem varorna i verkligheten är avsedda för. Länsstyrelsen i Malmöhus län framhåller att systembolagets personal skulle ställas inför oöverskådliga svårigheter vid tillämpningen av den föreslagna bestämmelsen.

Även om nykterhetslagkommitténs förslag angående allmän legimitationskontroll råder bland remissinstanserna delade meningar. Förslaget tillstyrkes eller lämnas utan erinran av riksåklagarämbetet, över-

ståthållarämbetet, länsstyrelserna i Stockholms, Värmlands, Kopparbergs, Jämtlands och Norrbottens län, nykterhetsnämnden i Stockholm och fem länsnykterhetsnämnder, Föreningen Sveriges landsfiskaler, Svenska nykterhetsvårdsförbundet, Sveriges nykterhetsvänners landsförbund, IOGT, Nationaltemplarorden samt De kristna samfundens nykterhetsrörelse. Landsorganisationen och Högerns ungdomsförbund accepterar att legitimationskontrollen försöksvis skärpes. Länsnykterhetsnämnden i Malmöhus län förordar att legitimationskontrollen skall avse endast yngre personer, förslagsvis sådana som kan antas inte ha fyllt 25 år. Länsstyrelsen i Blekinge län och länsnykterhetsnämnden i Stockholms län ställer sig tveksamma till förslaget. Generalpoststyrelsen framhåller att förslagets genomförande indirekt skulle få mycket stor betydelse för lösningen av postverkets legitimationsproblem. Av de nu nämnda remissinstanserna avstyrker länsstyrelsen i Jämtlands län förslaget om att legitimationshandling skall vara försedd med foto.

Av de remissinstanser, som särskilt berört frågan om allmän legitimationskontroll, har kontrollstyrelsen, statskontoret, socialstyrelsen, länsstyrelserna i Uppsala, Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Kalmar, Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Skaraborgs och Västmanlands län, sex länsnykterhetsnämnder, Nya systemaktiebolaget, Föreningen Sveriges stadsfiskaler, Svenska nykterhetsfrämjandet samt Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund avstyrkt kommitténs förslag. Bland dessa remissinstanser tillstyrker dock kontrollstyrelsen, socialstyrelsen, länsstyrelsen i Skaraborgs län och två länsnykterhetsnämnder kravet att legitimationshandling skall vara försedd med foto.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län och statspolisintendenten, vilka i övrigt inte tar ställning till förslaget om allmän legitimationskontroll, anser att som legitimation endast bör godtas handling försedd med foto.

Av de remissinstanser, som biträder nykterhetslagkommitténs förslag om allmän legitimationskontroll, framhåller flera att införandet av en sådan kontroll är en nödvändig förutsättning för att man skall kunna genomföra kommitténs övriga förslag. *Överståthållarämbetet* anför sålunda bl. a. följande.

De föreslagna anordningarna öka förvisso riskerna för langare att bli upptäckta och kunna därför antagas ha brottsförebyggande effekt. I själva verket torde, såsom kommittén framhållit, skärpta utminuteringsregler vara tämligen meningslösa utan fullgod legitimationskontroll. Och för sådan kontroll erfordras otvivelaktigt legitimationshandling, försedd med fotografi. Den enskildes kostnad för dylik legitimationshandling är, i jämförelse exempelvis med inköpskostnaden för alkohol, obetydlig. Förvaltningskostnadernas ökning till följd av den allmänna legitimationskontrollen är ju ringa i förhållande till intäkterna av alkoholförsäljningen.

Enligt *riksåklagarämbetet* är den föreslagna legitimationskontrollen otvivelaktigt behäftad med icke obetydliga olägenheter, men ämbetet vill inte motsätta sig att en sådan kontroll införes, eftersom den synes vara nödvän-

dig för att genomföra de övriga nu aktuella förslagen. Det bör emellertid, anför ämbetet vidare, framgå av författningstexten att butikspersonalen skall kunna avstå från att begära legitimation i fall då kundens identitet är känd för försäljaren. Närvaron av andra kunder i försäljningslokalen bör ej utgöra tillräckligt skäl för att, trots kännedom om kundens identitet, kräva legitimation, anser ämbetet.

Föreningen Sveriges landsfiskaler anför.

Den föreslagna allmänna legitimationskontrollen innebär onekligen ett avsteg från den »fria linje», som på senare år tillämpats beträffande rusdrycksförsäljning, och förslaget därom kan med hänsyn härtill vara ägnat att inge betänkligheter. Då emellertid en sådan legitimationskontroll torde vara oundgängligen nödvändig för att avstängningsförfarandet och bestämmelserna i övrigt rörande inköpsrätt över huvud taget skall kunna fungera, anser sig styrelsen icke kunna motsätta sig kommitténs ifrågavarande förslag. Måhända kan mot förslaget invändas, att genom en allmän legitimationskontroll icke kan förhindras rusdrycksinköp genom bulvan, men det kan enligt styrelsens mening icke vara försvarligt att taga en sådan invändning till intäkt för att underlåta att så långt sig göra låter förhindra eller försvåra här aktuella personkategoriers rusdrycksinköp.

I fråga om den nykterhetspolitiska effekten av en allmän legitimationskontroll råder i viss mån delade meningar inom den nu berörda gruppen av remissinstanser.

Sveriges nykterhetsvänners landsförbund framhåller — förutom att ett krav på allmän legitimationsplikt är nödvändigt för att man skall kunna genomföra även tillfälliga registreringar av vissa kundkategoriers inköp — att ett strikt upprätthållet krav på obligatorisk legitimation måste få vissa allmänna positiva verkningar på förhållandena i spritbutikerna. Detta bekräftas enligt förbundet av de prov som redan gjorts i vissa butiker. Landsförbundet framhäver särskilt att den obligatoriska legitimationen ytterligare måste förstärka de möjligheter att hindra ungdom under 21 år från inköp, som butikspersonalen redan har. Det betonas emellertid att garantier måste skapas för att legitimationskontrollen blir fullt effektiv och för att missbruk av legitimationshandlingar förebyggs. Även *IOGT* anser att krav på obligatorisk legitimation kommer att få positiva verkningar på förhållandena i spritbutikerna och öka möjligheterna att hindra ungdomar att köpa sprit. Organisationen vill starkt understryka att legitimationskontrollen måste göras fullt effektiv, även om detta kan medföra visst besvär för kunderna.

Länsnykterhetsnämnden i Malmöhus län anför bl. a. följande.

En allmän legitimationskontroll kan tänkas avsevärt försvåra langarnas upplagring av varor, vilket skulle vara att hälsa med tillfredsställelse. Såsom förut i samband med inköpsregistreringen påpekats, utgör den sköt samma befolkningen en överväldigande stor del av systembolagens kundkrets. Det kan under sådana förhållanden förefalla opåkallat, att föreslå en allmän legitimationskontroll för alla. Det kan emellertid tänkas, att många invändningar häremot skulle utebli, om den lojala kundkretsen äg-

de mera kännedom om de tragedier, som ständigt utspelas i samhället på grund av alkoholmissbruk.

De kristna samfundens nykterhetsrörelse hävdar för sin del att den obligatoriska legitimationskontrollen inte kommer att skapa några avsevärda hinder för överlåtelser mellan t. ex. arbetskamrater. En sådan kontroll ensam torde inte heller få någon avgörande betydelse, då det gäller att tillbakatränga langningen. De av kommittén föreslagna åtgärderna tillsammans kan dock, framhålles det, vara ägnade att försvåra åtkomsten av rusdrycker för missbrukare och langare. I den mån langarna hindras i sina inköp blir det också svårare att skaffa sprit för dem som anlitar den illegala handeln. En annan vinst skulle vara att de som gör stora inköp, antingen för missbruk eller för langning, tvingas ut ur anonymiteten och får sin identitet känd. Detta får säkerligen en hämmande effekt, anser organisationen, och därigenom också en nykterhetsfrämjande verkan. Organisationen anför vidare.

Utredningen framhåller, att de föreslagna åtgärderna kommer att innebära en viss olägenhet för allmänheten och butikspersonalen. För vår del tror vi dock inte att denna följd bör överdrivas. Enligt av utredningen gjorda tidsstudier visar det sig, att de arbetsmoment, som hör samman med här föreslagna legitimationskontroll, tar omkring 30 sekunder att utföra. Denna tidsförlängning kan inte vara av sådan betydelse, att den bör hindra denna kontrolls genomförande. Därtill kommer även, såsom utredningen betonat, att legitimation på många områden nu är en helt vanlig företeelse, exempelvis på posten.

Enligt *Nationaltemplarorden* kommer visserligen legitimationstvånget sannolikt att få ett begränsat värde, men organisationen anser det ändå motiverat att genomföra en sådan kontroll. Den ansvarsfulla uppgift, som personalen i systembutikerna har, gör att samhället bör ge personalen det stöd och den ökade auktoritet som ett legitimationstvång innebär. De skötssamma kunderna bör kunna acceptera en anordning, som för dem medför ringa besvär men som kan vara ett stöd för butikspersonalen och som dessutom är en ofrånkomlig nödvändighet om de föreslagna åtgärderna — avstängning och inköpsanteckningar — skall kunna genomföras.

Även *länsstyrelsen i Stockholms län* är tveksam huruvida en allmän legitimationsplikt skulle medföra sådana fördelar från nykterhetsvårdssynpunkt att de motiverar därav föranledda kostnader och besvär. I ett läge på nykterhetsområdet, som direkt fordrar ett ingripande från det allmännas sida, anser länsstyrelsen det dock försvarligt att utan dröjsmål praktiskt pröva de föreslagna åtgärdernas effektivitet och lämplighet.

Landsorganisationen är för sin del medveten om de svårigheter, som har uppstått i samband med den fria utminuterings, men är samtidigt inte övertygad om att man genom en allmän legitimationskontroll kommer till rätta med dem. Landsorganisationen vill dock inte motsätta sig att man på försök inför sådan kontroll. Landsorganisationen anför.

LO vill understryka att om en allmän legitimationskontroll eventuellt införes är det av stor betydelse att personalen, som handhar försäljningen, instrueras på ett sådant sätt att onödiga konflikter i samband med legitimationsförfarandet undviks. Personalens instruktioner bör vara väl genomarbetade och även fortlöpande ses över, så att de föreslagna åtgärderna vinner förståelse hos den skötsamma delen av kundkretsen och inte uppfattas som onödigt tillkrånglad.

Som tidigare nämnts ställer sig länsstyrelsen i Blekinge län och länsnykterhetsnämnden i Stockholms län tveksamma till förslaget. *Länsstyrelsen i Blekinge län* anför.

Mot den av kommittén föreslagna allmänna legitimationskontrollen kunna anföras vissa betänkligheter. Frånsett de betydande kostnader en sådan kontroll kommer att medföra, synes det vara i hög grad betänkligt att införa en lagbestämmelse, som utan undantag kräver legitimation genom företeende av viss angiven handling även där försäljningspersonalen väl vet, vem köparen är. Det torde bli svårt att vinna allmänhetens förståelse för en sådan bestämmelse, i varje fall på orter utanför storstäderna. Mellan den nuvarande mycket begränsade legitimationskontrollen och en allmän kontroll borde man kunna finna utrymme för en mera elastisk anpassning av legitimationskontrollen efter lokala förhållanden.

I yttrandet från *länsnykterhetsnämnden i Stockholms län* göres bl. a. följande anmärkningar.

Som ett medel att effektivisera avstängningarna föreslår Kommittén, att varje köpare av rusdrycker skall avkrävas legitimation. Utöver den verkan till försvårande för de avstängda att anskaffa sprit, som härigenom åstadkommes, kan en sådan anordning knappast ha annan verkan på spritinköpen än att de underåriga effektivt utestängas från direkta köp. I huru stor utsträckning sådana inköp nu förekommer har Kommittén emellertid icke klarlagt.

Med hänsyn till det anförda är länsnämnden tveksam, om Kommitténs förslag kan medföra så stora fördelar ur nykterhetsvårdssynpunkt, att de kan motivera de kostnader och de besvär för de skötsamma alkoholförbrukarna, som är förbundna därmed.

Av de remissmyndigheter, som avstyrker kommitténs förslag, anför flertalet som grund för sitt avstyrkande att förslaget medför alltför stora olägenheter för de skötsamma kunderna och alltför stora kostnader i förhållande till nyttan av åtgärden. I stor utsträckning betvivlar man också att en legitimationskontroll kan få något egentligt värde som nykterhetspolitiskt instrument.

Statskontoret finner anledning befara att antalet avstängda personer — och därmed spärulistornas omfattning — kan komma att öka utöver vad kommittén beräknat. Detta innebär risk för att en allmän legitimationskontroll skulle komma att verka avsevärt tyngande på verksamheten vid systembutikerna samtidigt som administrationskostnaderna för registren över avstängda personer skulle öka. Det synes statskontoret vara ofrånkomligt att en allmän legitimationskontroll skulle medföra olägenheter för kunderna i

form av längre väntetider. Det torde nämligen enligt statskontoret dröja åtskillig tid, innan den av kommittén förutsatta anpassningen av butiker och personal hinner bli fullständig. Statskontoret ställer sig vidare tvivlande till en obligatorisk legitimationskontrolls värde för bekämpandet av spritmissbruket och anför därom följande.

De personer man i första hand önskar hindra från spritinköp är grova missbrukare, langare och ungdomar under 21 år. Att dessa kategorier lyckas få tag på alkohol synes innebära, att de antingen själva gör inköp under »legitimationsfria» perioder eller att kamrater eller tillfälliga bekanta köper till dem. En allmän legitimationskontroll skulle förhindra »självköpen» men knappast »kamratköpen». Snarare synes det finnas risk för att dessa får större omfattning än nu. Det torde nämligen kunna befarias vara svårt att få en obligatorisk legitimationskontroll att ingå i det allmänna rättsmedvetandet. De av kommittén gjorda jämförelserna med post- och bankbesök saknar relevans, då det i dessa fall är helt i vederbörandes eget intresse att legitimationskontroll företages.

Länsstyrelsen i Uppsala län finner den föreslagna legitimationskontrollen både för omständlig och dyrbar samt för oviss till sina verkningar.

Även *länsstyrelsen i Malmöhus län* uppehåller sig vid de väntade olägenheterna för allmänheten. Man bör enligt länsstyrelsen undvika att i sin strävan efter att nå ett relativt fåtal missbrukare vidta en åtgärd, som skulle medföra fördröjning av expeditonsarbetet samt besvär och irritation för det stora flertalet kunder. Det torde vara av stor vikt, anför länsstyrelsen vidare, att ansträngningarna att hindra missbrukare och langare från att komma åt rusdrycker omfattas med sympati och förståelse av den sköt samma delen av kundkretsen. Detta kan lätt äventyras genom alltför omfattande åtgärder. En betydelsefull invändning av psykologisk art mot obligatorisk legitimationskontroll är också, uttalar länsstyrelsen vidare, den förslitning, som legitimationsvapnet skulle komma att utsättas för genom att ständigt användas även i fall då personalen anser sådan kontroll obehövlig eller meningslös. Det är enligt länsstyrelsens mening värdefullare med en intermittent kontroll, utövad med helhjärtade insatser från försäljningspersonalens sida, än med en obligatorisk kontroll, som småningom utövas slentrianmässigt. Länsstyrelsen finner det sannolikt, att man kan nå ungefär lika goda resultat med en stickprovsmässig legitimation som med en allmän kontroll, och fortsätter.

En viktig förutsättning för att så skall bli fallet är emellertid, att den personal, som skall handhava denna kontroll, är tillräcklig och har tillräckliga kvalifikationer för att utföra detta grannliga och maktpåliggande arbete. Det bör framhållas, att systembolaget icke endast är ett distributionsföretag, utan att bolaget och därmed personalen även har viktiga sociala uppgifter, vilkas fullgörande får taga skäligen tid och draga skäligen kostnad. Av speciell vikt är att kvalificerad försäljningspersonal finns tillgänglig i tillräcklig utsträckning sådana dagar och under sådana tider på dagen, då försäljningen är störst och då största risken föreligger, att langare, ungdom och inköps-spärrade försöker kringgå legitimationskontrollen.

Kontrollstyrelsen finner — med hänsyn till att det övervägande antalet köpare är anmärkningsfria — att den föreslagna omfattande kontrollen inte torde ge nämnvärt bättre resultat i nykterhetshänseende än partiell kontroll eller stickprovskontroll.

Nya systemaktiebolaget framhåller att kravet på en allmän legitimation innebär att de många skötsamma kunderna kommer att utsättas för en kontroll, vilken av dessa liksom av bolagets personal skulle uppfattas som mer eller mindre meningslös därför att den inte — såsom under motbokstiden — är kombinerad med en maximering av inköpsrätten. Detta kommer ofelbart, anser bolaget, att leda till ökad irritation mellan kund och försäljare samt till slentrian från den sistnämndes sida. Systembolaget ställer sig emellertid inte avvisande till en legitimationskontroll över huvud taget utan påpekar att det inom ramen för nu gällande bestämmelser finns möjligheter att tillämpa en sådan intermittent eller selektiv legitimationskontroll att allmän legitimation får omväxla med kontroll av endast sådana kunder som misstänkes vara langare eller missbrukare. Bolaget anför slutligen, att införandet av en allmän legitimationskontroll skulle på grund av personal- och lokalsvårigheter kräva en övergångstid som inte anses komma att understiga fem år.

Vad angår den nykterhetspolitiska effekten av förslaget anser *Svenska nykterhetsfrämjandet* det föga sannolikt att en allmän legitimationsplikt skulle medföra ett förbättrat nykterhetstillstånd. Nykterhetsfrämjandet anför.

Nykterhetsfrämjandet vill hänvisa till att denna åtgärd i minst lika hög grad som registrering drabbas av erfarenheten att all inköpsstatistik även grundad på perfekt legitimering lider av begränsningen att man inte får veta något om vem som förtär de inköpta kvantiteterna. När det gäller en vara som rusdrycker har efterfrågan visat sig så stark att olika slag av registreringar och ransoneringar både i Sverige, Norge och Finland tidigare lett till — och i Finland och Norge fortfarande leder till — ganska omfattande smuggling och hembränning. Ransoneringens upphörande efter den 1 oktober 1955 har i vårt land lett till en inte obetydlig langning. Det syns då föga sannolikt att obligatorisk legitimering skulle medföra ett förbättrat nykterhetstillstånd.

Även *Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund* anser att den nykterhetsfrämjande effekten av en allmän legitimationskontroll skulle bli liten.

Länsnykterhetsnämnden i Västernorrlands län förklarar sig inte kunna finna att en obligatorisk legitimation kan fylla någon positiv funktion, när det gäller att komma åt de kategorier för vilkas kontroll legitimationen främst är avsedd. Länsnykterhetsnämnden instämmer dock i att ett behov av vidgad kontroll föreligger. En sådan kontroll måste emellertid enligt nämnden vara utformad så, att den effektivt möjliggör kontroll av en begränsad grupp människor medan alla övriga — enligt utredningen inte mindre än ca 94 % — icke utsättes för onödigt kontroll.

Vad angår allmänhetens inställning till legitimationskrav i allmänhet, uttalar *generalpoststyrelsen*, att styrelsen inte kan dela kommitténs upp-

fattning att det ingått i allmänhetens medvetande att man inte kan hämta ut pengar på posten eller i bank utan legitimation. Styrelsen anför härom.

Styrelsen har emellertid ett intryck av att många lojala postkunder finner postens legitimationskrav väl rigoröst och detta inte minst på mindre och medelstora orter, där man gärna vill räkna med att vara känd. I storstäderna finner sig kanske de flesta i legitimationskravet, även om meningarna är delade, om en viss legitimationshandling skall vara tillräcklig eller inte. Ofta möts postfunktionären av påståendet, att det inte behövs legitimation vid bankbesök. Enligt styrelsens erfarenhet erfordras ständig upplysning och propaganda, för att det hos allmänheten skall kunna skapas förståelse för legitimationskravet och för att kassafunktionärerna skall kunna hjälpa i deras grannliga arbete med legitimationskontrollen.

I åtskilliga remissyttranden har man särskilt uppehållit sig vid frågan om legitimationshandlingarnas beskaffenhet.

Generalpoststyrelsen framhåller till en början att införandet av en obligatorisk legitimationskontroll vid spritinköp indirekt skulle få mycket stor betydelse för lösningen av de legitimationsproblem som postverket har. Eftersom en mycket stor del av den vuxna befolkningen är kunder vid systembolagen och därigenom skulle tvingas att förse sig med en god legitimationshandling för att i fortsättningen kunna köpa sprit, skulle postverket få ett betydligt bättre utgångsläge än för närvarande vid utformningen av sitt legitimationssystem. Givetvis kan inte de postala synpunkterna, framhåller styrelsen, tillmätas avgörande betydelse vid ställningstagandet till de förslag nykterhetslagkommittén framlagt, men styrelsen vill begagna tillfället att framhålla önskvärdheten av att de vuxna medborgarna genom det allmännas försorg utrustas med en identitetshandling av god kvalitet. Styrelsen fortsätter.

Genomföres utredningens förslag, att systembolagens kunder skall vara skyldiga att legitimera sig med av myndighet utfärdad (eller därmed likvärdig) handling som försetts med foto, torde, som utredningen antagit, en mängd personer som nu saknar legitimationshandling med foto komma att anskaffa postens identitetskort. Såsom framhållits i betänkandet har generalpoststyrelsen vid kontakt med utredningen förklarat det möjligt för postverket att tillgodose den stora efterfrågan på postens identitetskort, som i så fall skulle uppkomma. Som förutsättning gäller, att principbeslut i legitimationsfrågan fattas i så god tid, att postverket hinner anskaffa erforderliga blanketter m. m.

Enligt styrelsens mening bör en legitimationshandling, såsom kommittén föreslagit, vara försedd med foto, om man vill nå största möjliga garanti mot missbruk. Det råder ingen tvekan, anmärker styrelsen, om att särskilt sjukförsäkringsbeskeden i stor utsträckning kommit i händerna på obehöriga och missbrukas som legitimationshandlingar. Angående postverkets krav på legitimation anför styrelsen i sammanhanget följande.

Enligt postverkets legitimationsbestämmelser sker legitimation bäst med pass, körkort, postens identitetskort och liknande handlingar med foto. Men eftersom flertalet postkunder inte är innehavare av dylika förstklassiga

legitimationshandlingar, tvingas postverket godtaga även åtskilliga andra handlingar, främst försäkringsbesked och skattekort. Det blir beroende på postfunktionärens bedömande i varje särskilt fall, om företedd handling kan anses tillräckligt styrka identiteten. Vägledande för postfunktionärens bedömning blir beloppets storlek, uppgifter om ålder, kön m. m. på den företedda handlingen, namnteckningens utseende etc. Med postverkets stora kundkrets skulle det i dagens läge vara omöjligt att kräva handling med foto i samtliga fall.

Även socialstyrelsen och statspolisintendenten anser att endast handling, försedd med foto, bör godkännas som legitimationshandling. *Statspolisintendenten* framhåller att gränsen för godkännande av en legitimationshandling bör dras snävt. *Socialstyrelsen* påpekar att många medborgare redan har sådan legitimationshandling med foto som regelmässigt är giltig i flera år. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* understryker att en skärpning av kravet på legitimationshandlingarnas beskaffenhet får anses önskvärd. En sådan skärpning kan, anser länsstyrelsen, genomföras utan större kostnader och olägenheter för berörda parter.

Kommitténs förslag om skärpta krav på legitimationshandlingens beskaffenhet tillstyrkes också av *länsstyrelsen i Kopparbergs län*, som emellertid anmärker att det från bl. a. psykologiska synpunkter skulle vara mindre lämpligt att tillskapa en särskild, för inköp av rusdrycker avsedd legitimationshandling.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län ansluter sig till förslaget att legitimationshandlingen skall vara försedd med fotografi men anför samtidigt följande.

För att kunna köpa sprit i systembutikerna ha från spritinköp avstängda missbrukare och ungdom betjänat sig av på andra personer utställda legitimationshandlingar, främst sjukkassekort. Utan en rigorös allmän legitimationskontroll kan man svårligen komma till rätta med detta problem, därest icke förslaget om att legitimationshandling skall vara försedd med fotografi beaktas. Länsstyrelsen ansluter sig till förslaget i denna del men vill dock framhålla, att inom den stora grupp medborgare, som gör sina spritinköp mera sporadiskt, många troligen icke komma att skaffa en dylik legitimationshandling utan i stället komma att göra sina inköp genom andra, med därav följande minskad respekt för förbud mot överlåtelse.

Även ett par av de remissinstanser, som avstyrker kommittéförslaget i fråga om legitimationshandlingens beskaffenhet, anser att en skärpning av reglerna i detta hänseende är påkallad.

Sålunda finner *länsstyrelsen i Malmöhus län* kommitténs kritik mot sjukförsäkringsbeskeden och skattekortet välgrundad. Länsstyrelsen delar kommitténs uppfattning att dessa handlingar framdeles inte bör godtas som legitimation. Dock anser länsstyrelsen kommitténs förslag om att en legitimationshandling skall vara försedd med foto onödigt långtgående. Länsstyrelsen anför i detta sammanhang följande.

Länsstyrelsen vill framhålla, att det effektivaste slaget av legitimationshandlingar för rusdrycksinköp skulle vara särskilda inköpsbevis, utfärdade av lämplig myndighet för en var inköpsberättigad. Om man införde sådana

bevis, skulle spärllistorna bli obehövliga och kontrollen över att ungdom under 21 år inte verkställer inköp skulle kunna effektiveras. Vissa andra fördelar skulle också vinnas därigenom. En dylik anordning förutsätter emellertid en ganska betydande administrativ apparat och medför även vissa problem i samband med indragning av bevis för personer som avlidit eller för personer som skall inköpspärras och i samband med utfärdande av ersättningsbevis för förkomna sådana m. m. Införande av ett system med inköpsbevis kan därför knappast komma ifråga utan särskild utredning och bör därför ställas på framtiden.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län vill inte ifrågasätta det motiverade i att i vissa situationer kräva att legitimationshandlingen är försedd med foto men anser inte ett generellt krav på sådan legitimation motiverat. För de fall, då butikspersonalen anser legitimation nödvändig men tvekan råder om företedd legitimationsbehandling anses vara tillfyllest, skulle enligt länsstyrelsen personalen få rätt att vägra inköp.

Ett par remissinstanser, slutligen, avstyrker helt kommitténs förslag om skärpta krav på legitimationshandlingarna. Sålunda framhåller *länsstyrelsen i Jämtlands län* att det icke är rimligt att tvinga alla som vill göra inköp av rusdrycker att skaffa fotografier.

Enligt *Nya systemaktiebolaget* kommer en icke ringa del av allmänheten att anse kravet på att handlingen skall vara försedd med innehavarens fotografi som onödigt. Strökunder och personer som bor långt från butik samt många måttlighetsförbrukare skulle enligt systembolaget i stor utsträckning inte skaffa sig sådan legitimationshandling utan i stället göra sina inköp genom andra. Dylika inköp genom annan person kommer aldrig, framhåller bolaget, att i det allmänna rättsmedvetandet betraktas som en olaglig handling, varför man med krav på sådan legitimation på ett betänkligt sätt skulle undergräva respekten för bestämmelserna om överlåtelser. Bolaget är av den uppfattningen att hittills använda slag av legitimationshandlingar bör kunna godtagas även i fortsättningen och att någon ovillkorlig föreskrift om legitimationshandling med fotografi inte är nödvändig.

Nykterslagkommitténs förslag om skärpta regler för o m b u d s k ö p e n tillstyrkes eller lämnas utan erinran av kontrollstyrelsen, statspolisintendenten, länsstyrelserna i Stockholms, Uppsala, Kopparbergs och Norrbottens län, nykterhetsnämnden i Stockholm och fyra länsnykterhetsnämnder, Föreningen Sveriges landsfiskaler, Svenska nykterhetsvårdsförbundet, Sveriges nykterhetsvänners landsförbund, IOGT, Nationaltemplarorden samt De kristna samfundens nykterhetsrörelse. Länsstyrelsen i Värmlands län tillstyrker förslaget utom i vad avser legitimationsplikt för uppdragsgivare. Svenska nykterhetsfrämjandet tillstyrker den föreslagna skärpningen av reglerna för den organiserade ombudsverksamheten men ställer sig tveksamt inför förslaget i övrigt.

Förslaget avstyrkes, i varje fall i dess väsentliga delar, av socialstyrelsen, länsstyrelserna i Östergötlands, Kalmar, Blekinge, Skaraborgs och Västman-

lands län, tre länsnykterhetsnämnder, Nya systemaktiebolaget samt Landsorganisationen. Länsstyrelserna i Östergötlands och Blekinge län samt Nya systemaktiebolaget tillstyrker dock förslaget om skärpta bestämmelser beträffande den organiserade ombudsverksamheten.

Kontrollstyrelsen anser i likhet med kommittén att inköp genom ombud inte bör få ske på samma sätt som nu om kontrollen över rusdrycksförsäljningen skall kunna effektivieras. Systembolaget måste, framhåller styrelsen, ha möjlighet till en betryggande kontroll av vem som köper varorna.

Åtgärder som i största möjliga utsträckning inskränker ombudsköpen är enligt *IOGT* önskvärda. Ju mer restriktivt ombudsköpen behandlas, desto färre och därmed lättare att kontrollera blir dessa köp, framhåller *IOGT*.

Av de remissinstanser, som tillstyrker kommitténs förslag om legitimationsplikt m. m. för ombud och uppdragsgivare, ifrågasätter flera huruvida möjlighet till ombudsköp över huvud bör finnas. *Länsstyrelsen i Uppsala län* anför sålunda att den helst såg att ombudsköp inte var tillåtna. Enligt länsstyrelsen synes det nämligen vara anledning antaga att sådana köp i viss utsträckning missbrukas. Länsstyrelsen anser dock att det med hänsyn till sjuka och avlägset boende personer knappast torde vara lämpligt att förbjuda ombudsköp. *Sveriges nykterhetsvänners landsförbund* ifrågasätter däremot för sin del, om inte ett fullständigt slopande av ombudsköpen borde övervägas. Hänsynen till sjuka och avlägset boende anser förbundet inte vara ett särskilt bärande skäl att behålla ombudsköpen.

Ombudsköp förekommer, framhåller *Svenska nykterhetsvårdsförbundet*, ofta med syfte att dölja olaga rusdryckshantering. Förbundet rekommenderar därför att frågan om avskaffande av ombudsköpen blir föremål för en ingående prövning. Den rättighet till fri försändning som finns bör kunna ge tillräcklig service för köpare på orter belägna på längre avstånd från försäljningsställena. Ombudsköpen kan därför enligt förbundet inte anses nödvändiga.

Av de remissinstanser, som avstyrker kommitténs förslag om legitimationsplikt m. m. för ombud och uppdragsgivare, befarar flera, att de skärpta bestämmelserna av praktiska skäl inte skall komma att följas av ombud och uppdragsgivare. *Länsstyrelsen i Skaraborgs län* anför följande i denna del.

De föreslagna bestämmelserna om ombudsköp kunna, enligt länsstyrelsens uppfattning, leda till, att i övrigt laglydiga uppdragsgivare och ombud av rent praktiska skäl icke följa lagbestämmelserna, utan ombudet vid inköpet helt enkelt underlåter att meddela, att han icke gör inköp för egen räkning. Risken för honom kan betraktas som närmast obefintlig, då ombudsförhållandet, utan hans egen medverkan, svårigen kan uppdragas. De skärpta reglerna måste också anses utgöra ett missgynnande av befolkningen i glesbygderna. Länsstyrelsen avstyrker förty förslaget i denna del.

Även *länsstyrelsen i Blekinge län* framhåller att alltför stränga krav på formerna för ombudsköp torde medföra att ombudsköpen kommer att ske utan systembolagets vetskap. Länsstyrelsen anser för sin del att en skärp-

ning av formerna för ombudsköpen bör inskränkas till en skyldighet för butikspersonalen att i fall, där ombudsköp kan antas föreligga, vägra försäljning med mindre fullmakt enligt nu gällande formulär företes.

Svenska nykterhetsfrämjandet anför att olagligt ombudsköp med säkerhet förekommer i mycket stor omfattning. I storstäderna torde det sålunda, heter det, höra till rena undantagen att man skaffar fullmakt och rekvisition från bekanta och goda vänner vid inköp för deras räkning. Från motbokstiden är det också bekant, framhåller nykterhetsfrämjandet vidare, hur föga folk tvekade att låna ut motböcker med outnyttjad inköpsrätt. Det inger därför enligt nykterhetsfrämjandet betänkligheter att kriminalisera åtgärder på ett sätt, som inte kan anses äga stöd i den allmänna folkmeningen, även om det sker i medvetandet om att lagföring och dom endast i undantagsfall kommer att följa.

Landsorganisationen anför i detta sammanhang följande.

LO, som har förståelse för utredningens synpunkter att man bör motverka att bestämmelser om inköpsförbud kringgås genom ombudsköp, finner dock att de föreslagna åtgärderna inte kommer att få den effekt som kommittén avser. De missbrukare, som bestämmelsen riktar sig mot, kommer trots de föreslagna åtgärderna att kunna skaffa sprit i lika stor utsträckning som tidigare. Däremot kommer de nya bestämmelserna för den skötsamma delen av kundkretsen att skapa olägenheter, inte minst för personer, som på grund av sin arbetstid är beroende av att inköp sker genom ombud. LO anser att man inom ramen för de nuvarande bestämmelserna och de övriga nya som föreslås i utredningen ändå bör kunna motverka missbruk i samband med ombudsinköpen. Med hänsyn härtill anser sig LO inte nu beredd att tillstyrka förslaget om ändring av bestämmelserna för ombudsinköp.

De föreslagna reglerna för ombudsköp innebär enligt *Nya systemaktiebolagets* mening ett påtagligt missgynnande av de köpare på landsbygden som inte har möjlighet att själva göra sina inköp på butiksort. Enligt nuvarande bestämmelser skall såväl köpare som ombud endast på begäran styrka sin identitet. Redan denna föreskrift innebär, anför bolaget, en viss belastning på ombudsköpen för den kategori kunder det här gäller, men förhållandena skulle i avsevärd grad försvåras om allmän legitimationskontroll skulle införas. Sålunda skulle en busschaufför, som gör inköp för ett större eller mindre antal personer utmed sin busslinje, bli nödsakad att, förutom fullmakter, medföra samtliga köpares legitimationshandlingar. Om kontrollen verkligen skulle fungera, måste köparens identitet fastställas genom jämförelse med legitimationshandlingen, vilket skulle förutsätta längre uppehållstider vid hållplatserna och försening av trafiken. Krångligheten i förfarandet skulle enligt bolaget sannolikt medföra ökat antal ombudsköp utan fullmakter genom vänner och bekanta för att minska bekymren för busschaufförerna. Minst lika svår att praktiskt tillämpa blir enligt bolaget föreskriften att fullmakt skall skrivas på särskild av bolaget fastställd blankett och att ombudet skall styrka sin behörighet genom att med sin namnunderskrift på fullmakten intyga såväl att uppdragsgivarens namnteckning

är riktig som att uppdragsgivaren egenhändigt i fullmakten angivit de önskade varorna. Bolaget anser att kommitténs förslag knappast är praktiskt genomförbart och att resultatet blir att ifyllandet av fullmaktsblanketten blir en ren formalitet utan reellt värde från kontrollsynpunkt. Ytterligare en väsentlig olägenhet uppkommer, anför bolaget, genom att köparen under viss tid måste lämna från sig sin legitimation. Denna olägenhet blir särskilt påtaglig om legitimationsbeviset utgöres av körkort. Eftersom tillämpningen av bestämmelserna av praktiska skäl måste kunna anpassas och differentieras med hänsyn till uppdragsgivarens bostadsort och ombudets kvalifikationer, hävdar bolaget att det bör ankomma på detta att tillse att inköpen genom ombud sker på betryggande sätt. Bolaget anser att det bör kunna ske inom ramen för nuvarande bestämmelser.

Länsstyrelsen i Jämtlands län påpekar endast att kravet på legitimation både för köpare och ombud otvivelaktigt kommer att bli besvärande för den allmänhet som är hänvisad till inköp genom t. ex. busschaufförer.

Beträffande den organiserade ombudsverksamheten för avsides boende framhåller *kontrollstyrelsen* att denna verksamhet numera, enligt vad styrelsen erfarit, förekommer i mindre omfattning än tidigare. Styrelsen anför.

En starkt bidragande orsak här till har givetvis varit de förbättrade kommunikationerna och särskilt privatbilismens snabba tillväxt under de senaste åren. Kontrollstyrelsen får även erinra om att avsides boende, som icke har tillfälle att själva besöka utminuterings- eller utlämningsställe för rusdrycker, icke är nödsakade att anlita ombud utan kan själva skriftligen rekvirera de varor de önskar från närmaste systembutik. Antages de sakkunnigas förslag till skärpt legitimationskontroll, torde därigenom ombudsverksamhet i större skala bli ytterligare försvårad.

Några ytterligare åtgärder mot denna verksamhet torde därför knappast vara erforderliga. Då det emellertid i praktiken visat sig svårt att avgöra huruvida, när tillhandagående i större omfattning konstaterats, ersättning i egentlig mening utgått eller icke, har kontrollstyrelsen inget att erinra mot de sakkunnigas förslag att generellt förbjuda tillhandagående i större omfattning, även om ersättning icke uppburits.

Nykterhetslagkommitténs förslag att åldersgränsen vid utminuteringsring till värnpliktiga i uniform skall sättas vid 23 år har inte tillstyrkts av någon remissinstans. I yttrandena har främst hänvisats till att den föreslagna regeln skulle innebära en diskriminering av en särskild grupp medborgare.

Beträffande *k o s t n a d e r n a* för de av kommittén förordade åtgärderna har i allmänhet inga uttalanden gjorts vid remissbehandlingen. *Nya systemaktiebolaget* har emellertid gjort vissa anmärkningar mot kommitténs kostnadsberäkningar. Enligt bolagets uppfattning har sålunda kostnaderna för den föreslagna utökningen av legitimationskontrollen satts 1,6 miljoner kronor för lågt.

Departementschefen

I nykterhetslagkommitténs utredningsuppdrag har i första hand ingått att undersöka de tekniska förutsättningarna för en allmän registrering av rusdrycksinköpen och att söka bedöma om man genom en sådan registrering kunde vinna några nykterhetspolitiska fördelar bland annat i syfte att motverka langning av spritdrycker till missbrukare och ungdomar.

Efter att ha prövat olika möjligheter har kommittén kommit till den uppfattningen att fyra olika, tekniskt sett genomförbara alternativ för en allmän inköpsregistrering föreligger.

Två av alternativen har utformats med utgångspunkt från de lösningar som på sin tid framlades av 1944 års nykterhetskommitté men då avvisades av statsmakterna. Registreringen skulle enligt det ena av dessa alternativ grundas på rekvisitionsblanketter som kunderna lämnade vid varje inköp — eller på en däremot svarande notering — enligt det andra på anteckningar om inköpen på ett särskilt för kunden utfärdat inköpskort. I det förra av dessa båda fall skulle inköpen kunna ske utan större formaliteter och tillgå ungefär som nu. Systemet förutsätter emellertid en spärrlista för hela riket över missbrukare och andra som avstängts från inköpsrätt. I det senare av de båda fallen undvikes visserligen den riksomfattande spärrlistan, men det blir å andra sidan nödvändigt att, innan inköpsrätt medges, kontrollera att hinder härför ej föreligger. Härtill kommer att kunden måste hänvisas till en bestämd butik för sina inköp.

Även enligt de två övriga av nykterhetslagkommittén framlagda alternativen sker registreringen genom bearbetning av inköpskort — här emellertid av modernare typ i form av identitetskort, där inköpsmarkering sker genom hållklippning, eller identitetskort av plast med markeringar för hålkortsbearbetning. Vid klippkortsalternativet skulle registreringen ske genom att kortet, sedan det förbrukats, återställdes till systembolaget för bearbetning. Vid plastkortsalternativet skulle registreringen däremot kunna ske på maskinell väg vid varje inköp. Vid bägge alternativen skulle krävas viss förprovning innan inköpskortet utfärdades, däremot inte bundenhet till särskild butik.

Från rent tekniska utgångspunkter har kommittén ansett det sistnämnda alternativet med plastkort överlägset de andra tre alternativen.

Även om samtliga nu antydda registreringsmetoder är tekniskt genomförbara, är de dock alla enligt kommitténs mening förbundna med betydande nackdelar. Särskilt anses detta gälla de metoder som bygger på inköpskort. I dessa fall skulle bl. a. krävas en inte minst för allmänheten besvärande kontrollapparat för att hindra att korten kommer i orätta händer eller blir föremål för illegal överlåtelse. Den största nackdelen med dessa metoder består emellertid enligt kommitténs mening i den förprovning, som innan inköpskort utfärdas måste ske för kontroll att vederbörande verkligen har inköpsrätt och inte är upptagen på spärrlista. En sådan ordning har, framhåller kommittén, stora likheter med ett motbokssystem utan ransonering och drar med sig en väsentlig del av motbokssystemets negativa psykolo-

giska verkningar. Ehuru nackdelar av denna art inte skulle vara förbundna med en registrering byggd på kundernas egna rekvisitioner e. d., anser kommittén även en sådan metod medföra så stora olägenheter att den inte kan förordas.

Enligt kommitténs mening står vidare mycket litet att vinna från nykterhetspolitisk synpunkt med införandet av en allmän inköpsregistrering. För att få uppgifter om missbrukares och langares inköp — vilket från nykterhetssynpunkt skulle vara det viktigaste syftet med åtgärden — är det sålunda, framhåller kommittén, inte nödvändigt att införa en allmän registrering. Samma syfte kan lämpligen nås genom att man i annan ordning gör särskilda anteckningar om dessa kategoriers inköp. Inte heller för allmän vägledande information eller för vetenskaplig bearbetning skulle en allmän inköpsregistrering vara till någon mera väsentlig hjälp, främst av det skälet att den inte skulle kunna ge besked om konsumtionens utan endast om inköpsens fördelning.

Med hänsyn till de nu anförda förhållandena har det för kommittén framstått som uppenbart att en allmän inköpsregistrering inte kan förordas. I denna uppfattning har kommittén vid remissbehandlingen vunnit stöd från praktiskt taget alla myndigheter och organisationer som uttalat sig i frågan. Ingen remissinstans över huvud har förordat att en allmän inköpsregistrering nu genomföres.

Även enligt min mening har — i varje fall så långt det är erforderligt för en praktisk-politisk bedömning — genom den nu utförda utredningen blivit klargjort, att en allmän inköpsregistrering har mycket litet att ge som nykterhetspolitiskt instrument. Däremot skulle en sådan registrering innebära betydande olägenheter för den helt övervägande del av allmänheten, som har måttliga alkoholvanor och förhållandevis sällan besöker systembutikerna. Dessutom skulle varje form av allmän inköpsregistrering bli mycket kostnadskrävande. Till dessa förhållanden, som synes mig i och för sig avgörande, kommer att de från teknisk synpunkt — i varje fall för närvarande — klart lämpligaste registreringsmetoderna, nämligen de som bygger på inköpskort, uppenbarligen skulle föra med sig en betydande del av de negativa psykologiska verkningar, som ansetts förknippade med motboks-systemet och som utgjorde ett av de väsentligaste skälen för att slopa detta system.

Av det sagda torde ha framgått att jag för mitt ställningstagande till frågan om inköpsregistreringens möjligheter som ett praktiskt nykterhetsfrämjande hjälpmedel inte funnit anledning närmare pröva, huruvida de framlagda särskilda undersökningsresultaten från mera vetenskapliga synpunkter är i alla hänseenden tillförlitliga. Jag vill endast konstatera att den klara tendens som framkommit synes bekräfta redan tidigare erfarenhetsmässigt belagda uppfattningar. För ett ställningstagande till den föreliggande frågan är det sålunda enligt min mening inte påkallat att verkställa ytterligare undersökningar eller att genomföra en sådan försöksverksamhet med inköpsregistrering som ifrågasatts från ett par håll.

Med hänvisning till det anförda vill jag bestämt avstyrka, att en allmän registrering av rusdrycksinköpen införes.

I stället för att förorda generella åtgärder för registrering av rusdrycksinköp har nykterhetslagkommittén, såsom framgått av den tidigare redogörelsen, förordat en begränsad registrering av sådana inköp och föreslagit skärpningar i de nuvarande utminuteringsbestämmelserna i skilda hänseenden.

Redan nu förekommer en form av begränsad registrering, då systembolagets butikspersonal — utan att författningsenlig skyldighet därtill föreligger — för eventuell befordran till nykterhetsnämnd eller polismyndighet verkställer minnesanteckningar om inköp, som görs av personer vilka kan misstänkas för missbruk eller langning. Nykterhetslagkommittén har nu föreslagit en författningsföreskrift, enligt vilken på begäran av nykterhetsnämnd eller polismyndighet skulle för en tid av högst tre månader i sänder föras anteckningar om viss persons inköp av rusdrycker. Enligt kommitténs avsikt skulle detta förfarande tillämpas i fråga om personer, som misstänks för missbruk eller langning. I sådana fall bör emellertid enligt kommittén butikspersonalen liksom hittills kunna även utan föregående framställning göra inköpsanteckningar och överlämna dessa till nykterhetsnämnd eller polismyndighet.

I denna del har kommitténs förslag mött en positiv inställning hos det övervägande antalet remissinstanser. Från flera håll har emellertid framhållits, att syftet med det framlagda förslaget kan förverkligas utan införande av särskilda författningsföreskrifter. I stället har förordats ett informellt samarbete mellan systembolaget och berörda myndigheter av samma art som redan praktiseras i viss utsträckning. Därvid har man fäst särskild vikt vid att ett sådant samarbete, om det inte är bundet av formella regler, kan bättre anpassas efter förhållandena i varje särskilt fall.

Även enligt min mening är ett samarbete mellan systembolagets personal och de berörda myndigheterna i nykterhetsvårdande och brottsbekämpande syfte av största värde. Uppgifter om vissa personers inköp av rusdrycker kan sålunda vara av betydelse för nykterhetsnämnder och polismyndigheter. Jag vill därför ansluta mig till kommitténs tanke att effektivisera samarbetet i detta hänseende. När det gäller formen för att nå detta syfte, har jag emellertid, i enlighet med vad som framförts från flera håll under remissbehandlingen, funnit den smidigaste och lämpligaste lösningen vara att utvidga det redan inledda informella samarbetet mellan systembolaget samt polisen och nykterhetsnämnderna. Detta bör sålunda enligt min mening utbyggas utan att förfarandet närmare regleras i rusdrycksförsäljningsförordningen. Jag utgår därvid givetvis från att denna begränsade registrering kan bedrivas på ett effektivt sätt utan att den skötsamma kundkretsens intressen trädes för nära.

I fråga om skärpningar av utminuteringsbestämmelserna har nykterhetslagkommittén lagt huvudvikten vid en utbyggnad av reglerna om av-

stängning från inköp av rusdrycker. I detta hänseende innefattar kommitténs förslag främst bestämmelser om automatisk avstängning i fall, då någon genom lagakraftätagande dom befunnits skyldig till rattfylleri eller till mer än en fylleriförseelse under loppet av tolv månader. Sedan 1957 gäller regler om möjlighet för nykterhetsnämnd att avstänga missbrukare från inköp och om avstängning av langare.

Kommitténs förslag i denna del har vid remissbehandlingen vunnit stöd från ett stort antal remissinstanser. I åtskilliga yttranden har visserligen hävdats, att avstängning inte bör ske som en automatisk följd av dom för fylleri eller rattfylleri utan endast efter beslut i varje särskilt fall av de nykterhetsvårdande organen, men även i dessa yttranden har man i regel vitsordat behovet av en vidgad avstängning. För egen del finner jag den av kommittén föreslagna anordningen innebära betydande fördelar. Jag vill sålunda erinra om att syftet med den genomförda utredningen främst har varit att finna lämpliga metoder för att hindra missbrukare och langare från att komma över rusdrycker i systembutikerna. Från social synpunkt måste det vara angeläget att förebygga inköp i sådana fall. Alltför stora förväntningar i detta hänseende får givetvis inte ställas på en isolerad åtgärd som den nu aktuella. Vad det här gäller är att utforma ett system vilket, så långt det är praktiskt möjligt, eliminerar de olägenheter som för närvarande är förknippade med den fria försäljningen. I de fall där avstängning enligt kommitténs förslag skall ske, d. v. s. då någon under relativt kort tid mer än en gång dömts för fylleri eller rattfylleri, får anses, att olägenheter av sådant slag manifesterats.

Det är sålunda här inte fråga om åtgärder av egentligt nykterhetsvårdande karaktär. Nykterhetsvårdsorganen skulle inte heller ha möjlighet att till bedömning ta upp alla de fall det här rör sig om. I åtskilliga av dessa fall torde för övrigt inte finnas förutsättningar för ingripande enligt nykterhetsvårdslagen. Även från nykterhetsvårdens synpunkt torde kunna sättas i fråga, om det inte är lämpligare att avstängningen i de här aktuella fallen får karaktären av en rutinmässig åtgärd av ett från nykterhetsvården fristående organ.

I enlighet med de överväganden jag nu redovisat finner jag mig böra i princip tillstyrka nykterhetslagkommitténs förslag om utvidgad användning av avstängningsförfarandet. Dock synes enligt min mening bestämmelserna härom böra utformas så, att avstängning skall ske när en person enligt lagakraftätagande dom gjort sig skyldig till brott av här ifrågavarande art vid två tillfällen inom en tidrymd av tolv månader, oavsett huruvida det därvid varit fråga om fylleri eller rattfylleri. Enbart dom för rattfylleri vid ett tillfälle skall alltså inte medföra avstängning. Ej heller skall dom för sådant brott som avses i 4 § 2 mom. lagen om straff för vissa trafikbrott, s. k. rattnykterhet, eller dom för anstiftan av eller medhjälp till här nämnda brott läggas till grund för avstängning.

Vad därefter angår avstängningstidens längd har jag inte funnit anledning att frånga kommitténs förslag. Tiden bör således i de här berörda, ny-

tillkommande fallen av avstängning bestämmas till sex månader. Liksom hittills bör avstängningstiden vara ett år för langare och andra personer, som kan spärras redan enligt nuvarande regler.

Från min sida föreligger ej heller någon erinran mot kommitténs förslag om avstängning för ett år av personer, som försett vissa enligt nykterhetsvårdslagen eller barnavårdslagen omhändertagna med rusdrycker. Detta förslag har också tillstyrkts av samtliga remissinstanser.

De personer, som enligt gällande bestämmelser kan vägras inköp på grund av nykterhetsnämnds beslut eller till följd av dom för langning och liknande brott, skall uppföras på en spärrlista. Denna upprättas av systembolaget för kommun eller annat lämpligt område. Nykterhetslagkommittén har nu föreslagit, att spärrlistorna i stället skall upprättas för län eller annat lämpligt område och att listan skall förnyas varje månad mot för närvarande varje kvartal. Mot dessa förslag har några erinringar ej framställts under remissbehandlingen. Även jag kan biträda förslagen. Därvid vill jag emellertid framhålla angelägenheten av en smidig anpassning efter inköpsvanornas utveckling, vilken motiverar en utvidgning av de enskilda spärrlistornas giltighetsområden. En fastläsning till länsgränserna får således inte ske. Såsom kommittén föreslagit, bör vidare langare upptagas på flera spärrlistor i den mån detta är behövt för att göra avstängningen effektiv.

I enlighet med vad nu förordats bör 18 § rusdrycksförsäljningsförordningen undergå vissa ändringar.

Kommittén har också föreslagit att systembolagets personal skall få befogenhet att vägra inköp — inte bara, såsom nu, då den som vill göra inköpet är synbarligen berörd av alkoholhaltiga drycker eller annat berusningsmedel eller då misstanke om langning föreligger — utan även då missbruk av inköpt vara kan befaras och då nära anhörig till spärrad person önskar göra inköp. Jag vill här erinra om att ett liknande förslag var föremål för statsmakternas prövning i samband med 1957 års nykterhetspolitiska lagstiftning och därvid avvisades. För min del framhöll jag vid detta tillfälle, att införandet av en sådan ordning skulle vara förenat med stora svårigheter och att besvärliga kontroverser mellan butikspersonalen och kunderna inte skulle kunna undvikas. Den nuvarande försäljningsorganisationen var inte och borde inte vara uppbyggd, framhöll jag också, för tillgodoseendet av nykterhetsvårdande uppgifter och därmed sammanhängande bedömningar. Under remissbehandlingen har från flera håll understrukits de olägenheter, som i praktiken skulle vara förenade med de föreslagna bestämmelserna om befogenhet att vägra inköp, och jag finner för min del, att i detta sammanhang inte framkommit något som givit mig anledning att ändra uppfattning i denna fråga. Jag anser mig därför inte kunna biträda kommitténs förslag om vidgad befogenhet för systempersonalen att vägra inköp.

Jag vill emellertid samtidigt understryka betydelsen av att strävandena från systempersonalens sida att med stöd av de gällande bestämmelserna söka hindra langarnas uppköpsverksamhet fullföljes i största möjliga ut-

sträckning. De eventuella olägenheter, som härigenom i undantagsfall kan uppkomma för den lojala delen av kundkretsen, synes få accepteras med hänsyn till det allmänna intresset av ett effektivt ingripande mot de allvarliga och svårbemästrade missförhållanden, som skapas genom den illegala sprithanteringen.

Såsom jag i tidigare sammanhang uttalat, ger enligt min mening redan den omständigheten att kunden, utan klart godtagbar förklaring, begär att få köpa brännvin i kvantiteter utöver vad som är normalt eller att han ofta återkommer för köp av sådan vara i större kvantiteter anledning vägra kunden inköp. Såsom jag samtidigt framhöll, gäller detta i synnerhet, när det rör sig om halvbuteljer. Enligt min uppfattning bör det som regel inte kunna möta någon berättigad invändning, om inköp vägras vid beställning av mer än en eller annan halvbutelj åt gången. Regeln bör alltså vara att den som gör en sådan beställning tillfrågas om anledningen härtill. Om godtagbar förklaring inte lämnas, bör inköp vägras. I detta sammanhang vill jag även uttala, att jag inte har någon erinran mot nuvarande praxis att ej betjäna kunder som kommer flera gånger samma dag. I sådana fall kan i regel — om kunden är nykter och alltså inte kan avvisas på grund av alkoholpåverkan — finnas anledning misstänka att varan skall olovligen tillhandahållas annan person.

I detta sammanhang vill jag också erinra om de insatser, som försäljningspersonalen kan göra och redan gör för att hindra langares och missbrukares inköp genom att vid försäljningen i erforderlig omfattning hålla uppsikt över butikslokalen och även i viss utsträckning ägna uppmärksamhet åt dess närmaste omgivning. I den mån särskilda kostnader härigenom kan uppkomma synes detta inte kunna föranleda någon erinran. Även genom samarbete mellan försäljningspersonalen och polismyndigheten torde kunna uppnås värdefulla resultat i samma syfte att hindra langares och missbrukares rusdrycksanskaffning.

Enligt nuvarande bestämmelser är kunderna i systembutikerna skyldiga att på anfordran styrka sin identitet. Detta skall ske genom en av myndighet utfärdad handling eller på annat godtagbart sätt. Därutöver har några speciella krav på legitimationshandlingens beskaffenhet inte fastslagits. Nykterhetslagkommittén har för sin del kommit till uppfattningen att ett genomförande av kommitténs förslag om skärpningar i utminuteringsreglerna skulle påkalla en väsentlig intensifiering av kundkontrollen. Kommittén har därför funnit en obligatorisk allmän legitimationskontroll nödvändig. Kravet på legitimationshandlingens beskaffenhet har samtidigt skärpts genom att endast vissa handlingar, som försetts med fotografi, föreslagits bli godtagna.

Vid remissbehandlingen har förslaget om allmän legitimationskontroll blivit föremål för delade meningar. Vad som främst ansetts tala mot den obligatoriska legitimationskontrollen har varit de olägenheter en sådan skulle förorsaka de skötsamma kunderna och en befarad brist på förståelse för

åtgärderna från allmänhetens sida. Samtidigt har uttalats tvivel om behovet och effektiviteten av en så radikal åtgärd. Som ytterligare ett skäl mot kontrollen har framhållits kostnaderna för denna.

För egen del kan jag såtillvida ansluta mig till kommitténs uppfattning, att jag finner en skärpning av legitimationskontrollen böra genomföras. Spritlangningen och därmed sammanhängande missbruk skulle, även om utminuteringsreglerna inte ändrades, göra en sådan skärpning påkallad. Här-till kommer, att jag i det föregående uttalat mig för att alkoholmissbru-kare i större utsträckning än för närvarande skall avstängas från inköp. Jag har emellertid varken i detta eller andra hänseenden funnit mig böra gå så långt som utredningen föreslagit. De skäl som anförts mot en obliga-torisk allmän legitimationskontroll synes också beaktansvärda. Under för-utsättning att en väsentlig skärpning av kontrollen genomföres inom de nuvarande bestämmelsernas ram anser jag därför, att regler om obligato-risk allmän legitimationskontroll kan undvaras.

För att en ökad intermittent kontroll skall få önskvärd effektivitet torde det vara nödvändigt att avkräva kunderna legitimation även under tider av större kundanhopningar. Givetvis bör man samtidigt eftersträva att i möj-ligaste mån undvika olägenheter för allmänheten. Att den skärpta legitima-tionskontrollen drar med sig ökade kostnader för att tillgodose dessa båda önskemål torde vara oundvikligt. Enligt min mening bör detta emellertid inte ge anledning till tvekan inför en ökning av legitimationskontrollen. De i vart fall relativt begränsade belopp, som det här rör sig om, måste anses väl använda, om man härigenom i större utsträckning än hittills kan begränsa möjligheterna för langare och missbrukare att komma över sprit i systembutikerna.

Vad sedan beträffar de krav, som bör ställas på legitimationshandlingens beskaffenhet, har kommitténs förslag att begränsa valet av legitimation till handlingar, som är försedda med fotografi, i stort sett inte mött erinringar vid remissbehandlingen. För min del vill jag inte heller motsätta mig detta förslag, och jag vill således förorda en däremot svarande ändring i 17 § andra stycket rusdrycksförsäljningsförordningen. Även om vissa lättill-gängliga legitimationsmedel härigenom blir undantagna, synes olägenhe-terna därav bli förhållandevis obetydliga för allmänheten, eftersom en rad fullvärdiga och med fotografi försedda legitimationshandlingar — såsom körkort och postens identitetskort — numera blivit alltmer vanliga. I varje fall synes det besvär och de kostnader, som är förenade med anskaffande av exempelvis ett postens identitetskort, vara av så ringa betydelse, att några hinder mot en skärpning av kraven på legitimationshandlingens beskaffen-het inte kan anses föreligga. Såsom kommittén förordnat, bör viss över-gångstid medges, innan de skärpta kraven tillämpas. I detta hänseende tor-de en tid av sex månader vara fullt tillräcklig.

När det slutligen gäller kommitténs förslag till skärpningar av de nuvaran-de bestämmelserna beträffande o m b u d s k ö p e n, synes mig dessa för-slag — mot bakgrunden av mina ställningstaganden i de tidigare berörda

frågorna — knappast vara av sådan betydelse att de bör komma i fråga för närvarande. Förslagen har även varit föremål för mycket delade meningar. I likhet med kommittén och flertalet remissinstanser har jag emellertid ingen erinran mot en ändring av bestämmelserna i 20 § andra stycket rusdrycksförsäljningsförordningen, varigenom ombudsverksamhet i större omfattning blir förbjuden även när ersättning inte utgår. Ej heller vill jag motsätta mig ett förbud mot att som ombud tillhandagå spärrad person med anskaffande av rusdrycker. Ett sådant förbud bör införas i 20 § första stycket rusdrycksförsäljningsförordningen.

Förslaget om höjd ålder i vissa fall för utminuteri till värnpliktiga har överlag avstyrkts vid remissbehandlingen. Inte heller jag finner mig kunna tillstyrka detta förslag.

IV. Utskänkningen

Gällande ordning och utskänkingsutredningens förslag

Måltidstvånet. Enligt 46 § Rff får spritdrycker utskänkas endast i samband med måltid. Måltidstvånet omfattar alla slag av spritdrycker, således även spritdrinrar och groggar, däremot inte vin och starköl. Måltiden behöver inte bestå av lagad mat utan kan utgöras av exempelvis smörgåsar. Lagad mat skall dock finnas att tillgå vid spritutskänkning liksom vid all annan rusdrycksutskänkning utom utskänkning av vin i samband med servering av konditorivaror.

Anvisningar till vägledning vid tillämpningen av bestämmelsen om måltidstvång meddelas av kontrollstyrelsen. Denna har även att fastställa lägsta pris för sådan måltid som förutsättes för utskänkning av spritdrycker. Det för närvarande föreskrivna lägsta måltidspriset, som fastställdes 1957, är 1 krona 50 öre. Måltiden skall finnas upptagen på den allmänna matsedeln och till där angivet pris vara tillgänglig även för gäster som inte beställer spritdrycker. I priset får inte inräknas betalning för drycker av något slag.

Det sålunda i Rff stadgade måltidstvånet motsvarar i princip den ordning som gällde före motbokssystemets avskaffande. Ett omedelbart slopande av de gamla restriktionerna även på denna punkt skulle i och för sig ha överensstämt med de grundläggande principer som den nya lagstiftningen byggde på. Det ansågs emellertid att en sådan reform borde ske endast steg för steg och att ett slutligt beslut i saken borde föregås av en systematisk försöksverksamhet med måltidsfri utskänkning. I 46 § Rff infördes därför ett bemyndigande för Kungl. Maj:t att i vissa fall medge undantag från det generella måltidstvånet. Enligt bestämmelsen i dess nu gällande lydelse kan sådant medgivande lämnas för viss ort eller visst område. Medgivande får dock inte lämnas, om fullmäktige i vederbörande kommun förklarat att måltidsfri utskänkning ej bör äga rum i kommunen. Lämnat medgivande kan när som helst återkallas. Påpekas må för övrigt att restauratö-

rerna på de orter, där rätt till måltidsfri utskänkning medgives, själva får avgöra om och i vilken omfattning de vill deltaga i försöksverksamheten.

Försöksverksamhet med måltidsfri utskänkning påbörjades i begränsad omfattning den 1 juli 1956. Den kom då att omfatta omkring femtio restauranger i nio städer och fem landskommuner. En andra etapp inleddes den 1 januari 1958 då försöken utvidgades till att omfatta 96 kommuner i elva län, däribland Malmö, Göteborg och 30 andra städer. I en tredje etapp, slutligen, inbegreps år 1959 bl. a. Stockholms stad i försöksverksamheten. Från och med den andra etappen har avsikten varit att försöken skulle omfatta relativt stora sammanhängande områden. Denna avsikt har dock endast delvis kunnat genomföras då omkring hälften av de ifrågasatta kommunerna, främst landskommuner, begagnat sin vetorätt.

Försöksverksamheten berör för närvarande 14 län samt omfattar 45 av rikets 133 städer och 64 av dess 893 landskommuner. Den sammanlagda folkmängden i försökskommunerna utgör ca 35 procent av landets befolkning. Inom försökskommunerna fanns år 1961 374 spritrestauranger med årsutskänkning till allmänheten, vilket motsvarar 54 procent av samtliga sådana restauranger i riket. Praktiskt taget samtliga restauranger, som sålunda fått möjlighet till måltidsfri utskänkning, har också begagnat denna möjlighet. Den tillfälliga utskänkningen har, med ett par undantag, inte berörts av försöksverksamheten.

Försöksverksamhetens omfattning år 1961 — utom såvitt avser klubbutskänkning o. d. — belyses närmare i en inom kontrollstyrelsen upprättad sammanställning, vilken torde få fogas vid statsrådsprotokollet i detta ärende såsom *Bihang F*.

I samband med att medgivande till måltidsfri utskänkning lämnats har Kungl. Maj:t utfärdat särskilda föreskrifter för utskänkningens bedrivande m. m. För den försöksverksamhet, som för närvarande bedrivs, gäller sålunda följande föreskrifter.

1. Det ankommer på restauratör att vid utskänkning utan samband med måltid tillse, att urvalet av drycker är sådant, att de särskilda krav som med hänsyn till nykterhet, ordning och trevnad bör uppställas på restaurangrörelsen icke eftersättes. Brännvin, akvaviter och genever samt gin i outspätt eller oblandat skick må icke serveras utan samband med måltid.

2. Måltidsfri utskänkning må äga rum inom de utrymmen i restaurang, som vederbörande restauratör och intendent för utskänkingsärenden i samråd bestämmer. Uppgift å dylika utrymmen skall intagas i mellan restauratören och Nya Systemaktiebolaget gällande överlåtelsekontrakt.

3. Det erhållna medgivandet må icke av restauratören utnyttjas i reklam-syfte.

4. Det åligger restauratören att i den ordning kontrollstyrelsen bestämmer lämna uppgifter rörande försöksverksamhetens bedrivande samt att i övrigt medverka vid undersökningar angående dess verkningar i ekonomiskt och socialt hänseende.

Utskänkingsutredningens förslag innebär att försöksverksamheten med måltidsfri spritutskänkning avslutas och att måltidstvånget såväl vid årsutskänkning som vid tillfällig utskänkning definitivt upphäves för utskänkning av alla slag av spritdrycker utom egentligt brännvin. Till egentligt

brännvin hänför utredningen härvid okryddat brännvin, akvaviter och generver. Utskänkning av sådant brännvin bör få ske endast i samband med måltid. Denna bör enligt utredningens mening — till skillnad från vad som krävs enligt gällande bestämmelser om måltidstväng — bestå av lagad mat. Föreskrifter om lägsta pris på måltiden anser utredningen inte vara erforderliga.

Kontrollstyrelsen föreslås få befogenhet att utfärda närmare föreskrifter om vad som skall hänföras till egentligt brännvin och att vid behov ge anvisningar för måltidsbestämmelsernas tillämpning.

Vidare förordar utredningen att det undantag från regeln om tillgång till lagad mat vid utskänkning slopas, som nu gäller för utskänkning av vin i samband med konditoriservering.

Slutligen framlägger utredningen vissa förslag rörande dels den s. k. självbetjäningen i samband med utskänkning dels inrättandet av drinkbarer. Beträffande spritrestauranger förordas införande i Rff — åtminstone tills vidare — av ett principiellt förbud mot att ordna utskänkning av spritdrycker och vin så att gästerna betjänar sig själva. För vinrestauranger föreslås ett motsvarande förbud mot självservering av vin. Undantag skall dock, om fullmäktige i kommunen inte motsätter sig detta, få medges av länsstyrelse då särskilda skäl föreligger. Såvitt angår inrättandet av drinkbarer anser utredningen en skärpning av kontrollen erforderlig. Sålunda föreslås att Kungl. Maj:t med stöd av 44 § tredje stycket Rff bemyndigar kontrollstyrelsen att utfärda föreskrifter i ämnet.

I sin motivering till de sålunda framlagda förslagen gör utredningen inledningsvis vissa anmärkningar om bakgrunden till försöksverksamheten med måltidsfri utskänkning.

Efter genomförandet av den år 1954 beslutade försäljningsreformen har måltidstvängets framstått som en ur sakliga synpunkter mindre starkt motiverad restriktion än tidigare. Ett konsekvent accepterande av principen om frihet under ansvar hade krävt dess upphävande samtidigt med de tidigare gällande kvantitetsbegränsningarna. Motiveringen för att måltidstvängets tills vidare bibehölls var emellertid att denna restriktion under årtiondenas lopp på ett avgörande sätt påverkat restauranglokalernas utformning; det är sålunda i hög grad på grund av måltidstvängets som restaurangerna numera i större utsträckning än under åren före första världskriget har karaktär av matställen. Vidare ansågs år 1954 verkningarna på längre sikt ur nykterhets- och trivselsynpunkter av måltidstvängets eventuella slopande vara svåra att förutse.

Genom den år 1956 påbörjade försöksverksamheten har emellertid enligt utredningens uppfattning erforderligt material samlats för ett ställningstagande till frågan om måltidstvängets definitiva slopande.

Om de allmänna konsekvenserna av ett slopande av måltidstvängets gör utredningen i fortsättningen bl. a. följande påpekanden.

Till en början kan konstateras, att ett slopande av måltidstvängets gör spritdryckerna i stort sett mera lättåtkomliga på restaurangerna. Redan möjligheten att få enbart sprit kan innebära en lockelse till restaurangbesök. Den som besöker en spritrestaurang i huvudsakligt syfte att förtära

spritdrycker kommer antingen att till samma totalkostnad kunna öka sin spritkonsumtion eller att kunna genomföra restaurangbesöket med oförändrad spritkonsumtion till lägre kostnad än tidigare. I senare fallet kan förbilligandet av restaurangbesöken medföra en viss ökning av besöksfrekvensen genom ökat antal besök per person eller en ökning av antalet personer som besöker spritrestauranger. Därigenom kan nya kategorier kunder komma att tillföras restaurangerna. Till den del dessa nya kunder utgöres av ungdomar, får man räkna med risken för en tidigare tillvänjning av alkoholförtäring än som kanske eljest skulle ha inträffat för deras del. Därvid bör dock observeras, att tillvänjning väsentligen torde härröra från konsumtion av utminuteringsvis inköpta rusdrycker.

Ett slopande av måltidstvänget ökar givetvis, understryker utredningen, det ansvar som lägges på restauratörerna. Alkoholförsäljning som sker utan samband med måltid medför i allmänhet en högre grad av alkoholpåverkan än samma alkoholförtäring i samband med mat. Härav följer att restauratörerna vid måltidsfri utskänkning måste öka sin vaksamhet och vara beredda att i det enskilda fallet avbryta utskänkningen tidigare än eljest. Särskilt vid utskänkning till ungdom måste stor försiktighet iakttagas. Kvantiteter, som utan risk kan utskänkas till den mera mogna delen av kundkretsen, kan vara för stora när det gäller yngre och vid alkoholförtäring kanske ovana personer. Ingenting hindrar emellertid, erinrar utredningen, en restauratör att i sådana fall tillämpa särskilda restriktioner som t. ex. högre åldersgräns för tillträde till bar, inställande av barutskänkning på danskvällar eller begränsning av kvantiteterna. Sveriges hotell- och restaurangförbund har för övrigt, påpekar man, i en särskild skrivelse i maj 1961 till sina medlemmar uppmanat dessa att ägna ökad uppmärksamhet åt den yngre publiken, inte bara när det gäller utskänkningen av sprit utan även i vad avser serveringen av vin och starköl. Som en första åtgärd i syfte att främja en sund utveckling rekommenderade förbundet sina medlemmar att inte utskänka sprit vid barer till gäster som ej fyllt 21 år. Förbundet underströk därjämte de särskilda problemen rörande alkoholförtäring i samband med dans. Samtidigt har inom de allmänna restaurangbolagen en överenskommelse träffats att ingen utskänkning av rusdrycker vid spritbarer skall ske till person som bedömes ej ha fyllt 21 år, varvid i tveksamma fall legitimation bör begäras.

Då alla restauranger i försökskommunerna haft möjlighet att medverka i försöksverksamheten och med få undantag utnyttjat denna möjlighet, har enligt utredningens mening tillräcklig erfarenhet erhållits av måltidsfri utskänkning på näringsställen av olika typer. Även i geografiskt hänseende anser utredningen försöksområdena ha varit tillräckligt representativa. I försöken har sålunda ingått både större och mindre städer liksom landsbygd av olika karaktär, såsom tätbefolkad slättbygd och norrländsk skogsbygd samt typiska turist- och semesterorter. Det hade visserligen kunnat befaras, anmärker utredningen, att försöksresultaten skulle bli alltför gynnsamma genom att kommuner, där nykterhetsläget varit särskilt bekymmersamt, genom utövande av den kommunala vetorätten skulle undantas från försöken.

Även om härigenom försöksområdena i praktiken otvivelaktigt också begränsats, kan likväl erfarenheterna av måltidsfri utskänkning på sådana från nykterhetssynpunkt känsliga orter enligt utredningens mening anses tillräckliga, bl. a. med hänsyn till att landets största städer ingått i försöken. Kungl. Maj:t har inte beträffande någon kommun behövt återkalla ett medgivande till måltidsfri spritutskänkning, och ingen kommun har återtagit sitt en gång lämnade medgivande till sådan försöksverksamhet inom dess område. Däremot har några kommuner, som från början ställt sig avvisande, sedermera ändrat sitt beslut och kommit att delta i försöken. Även i fråga om försökstidens längd — varierande från ett och ett halvt till fem år — anser utredningen den hittills bedrivna försöksverksamheten vara tillfyllest.

Några påtagliga nackdelar har, enligt vad utredningen funnit, inte varit förenade med försöksverksamheten. Restauratörerna har sålunda i stort sett handhaft den friare utskänkningen med ansvar och omtanke samt visat vilja och förmåga att anpassa verksamheten efter de lokala förhållandena och lägets krav i de enskilda fallen. Restauratörerna har också i viss utsträckning självmant tillämpat olika slag av restriktioner, såsom begränsning av de utskänkta kvantiteterna och/eller bibehållande av måltidstväng i samband med dans eller under vissa veckodagar. En del restauratörer har ej uppställt särskilda restriktioner utan från fall till fall avgjort den omfattning i vilken utskänkning utan samband med måltid lämpligen bort förekomma. Handhavandet av den måltidsfria utskänkningen har för övrigt, påpekar utredningen, underlättats av att den på det hela taget haft liten omfattning och väckt ringa uppmärksamhet bland den restaurangbesökande allmänheten.

Enligt yttranden, som utredningen inhämtat från vederbörande intendent för utskänkingsärenden, har försöksverksamheten inte medfört någon försämring av vare sig nykterhet, ordning eller trevnad på restaurangerna. Inte heller kan av fylleristatistiken utläsas någon försämring i nykterhetskänseende på de orter där försöken pågått. Samtliga utskänkingsintendenter inom försöksområdena har också förklarat, att de inte hyser några betänkligheter mot måltidstvängets definitiva slopande under förutsättning att de föreskrifter, som gällt för den nuvarande försöksverksamheten, i huvudsak bibehålles. Ej heller har vederbörande restaurangorganisationer, som utredningen berett tillfälle att yttra sig i ämnet, haft något att invända mot att måltidstvänglet avskaffas.

Måltidstvänglet innebär, uttalar utredningen sammanfattningsvis, utan tveivel en inskränkning, som numera i avsevärt mindre grad än förut är av behovet påkallad. Det skäl som år 1954 främst anfördes för att bibehålla måltidstvänglet, nämligen att detta starkt påverkat restauranglokalernas utformning, anser utredningen numera ha i huvudsak förlorat sin styrka. Erfarenheterna av försöksverksamheten — det relativt ringa intresse allmänheten, även ungdomen, visat för den måltidsfria utskänkningen som sådan och de obetydliga förändringarna i gästsammansättningen på försöksrestau-

rangerna — tyder enligt utredningen på att ett generellt slopande av måltidstvänget i allmänhet inte skulle förorsaka några allvarliga problem från ordnings- och nykterhetssynpunkt, även om restaurangbesöken genom måltidstvängets slopande i vissa fall skulle förbilligas och detta kan medföra någon ökning i gästfrekvensen på längre sikt.

Av betydelse i detta sammanhang är också, framhåller utredningen, lokalernas anordning och inredning samt de olika arrangemang till gästernas sysselsättning och underhållning som restauratörerna själva kan vidtaga. Risk finns enligt utredningen alltid för att restaurangerna genom sådana åtgärder får en ökad dragningskraft, vilket när det gäller yngre personer kan leda till en tidigare tillvänjning vid alkoholförtäring. Denna risk anser utredningen dock inte vara av sådan storleksordning, att den bör hindra måltidstvängets definitiva slopande. Vad särskilt gäller den yngre publiken, måste man, framhåller utredningen, kunna förutsätta att ungdomarna efter att ha uppnått den åldersgräns, efter vilken rusdrycksservering på restaurang nu är lagligen medgiven, skall vara beredda att själva bära ansvaret för sina handlingar. Enligt utredningen torde man även kunna vänta att restauratörerna i fortsättningen liksom hittills bedriver utskänkning till ungdom med särskild försiktighet. I varje fall måste de, betonar utredningen, förhindra att drinkbarerna utvecklas till samlingspunkter för yngre personer. I den mån så är påkallat av förhållandena i det särskilda fallet får nämligen en restauratör anses ha både rätt och skyldighet att tillämpa sådana speciella restriktioner som kan tillgodose detta syfte. Det är också av vikt, framhåller utredningen, att den upplysningsverksamhet, som i olika sammanhang bedrivs om alkoholen och dess verkningar, ger ungdomen tillräcklig information om de risker som följer med bruket av spritdrycker.

Utredningen anser sig sålunda — dock under förutsättning att de ekonomiska villkoren för spritutskänkning i princip förblir oförändrade och därmed även i fortsättningen en spärr mot restauratörernas eventuella intresse av ökad spritutskänkning bibehålles — kunna förorda att måltidstvänget vid utskänkning av spritdrycker definitivt upphäves. Något skäl att härvidlag generellt undantaga vissa typer av restauranger från den måltidsfria utskänkning har utredningen inte funnit.

Med avseende på den föreslagna skärpningen av måltidskravet vid servering av egentligt brännvin framhåller utredningen att utskänkning härav utan samband med lagad mat inte kan anses stå i överensstämmelse med god bordskultur. För den som på restaurang önskar förtära spritdrycker utan samband med måltid står ändå, påpekar utredningen, tillräckliga möjligheter till förfogande.

Enligt utredningens mening är, såsom tidigare nämnts, inte erforderligt att fastställa lägsta pris för sådan måltid som förutsättes för utskänkning av egentligt brännvin. En bestämmelse härom kunde enligt utredningen vara av behovet påkallad, när det gällde utskänkning av spritdrinkar och groggar m. m., men synes utredningen — om måltidstvänget begränsas till egentligt brännvin — dels vara obehövlig dels kunna locka till kringgående

genom att maten inte serveras utan endast debiteras gästen. Utredningen anser tillräckligt att sådan måltid, som krävs för servering av egentligt brännvin, skall vara upptagen på den allmänna matsedeln.

Nu gällande krav på att lagad mat skall vara att tillgå vid all utskänkning bör enligt utredningen bibehållas. Förhandenvaron av ett sådant krav hindrar, framhålles det, liksom utformningen av restauratörernas utskänkingsersättning tillkomsten av restauranger, som väsentligen är inriktade på servering av enbart rusdrycker. Det nuvarande undantaget beträffande utskänkning av vin i samband med konditoriservering synes utredningen däremot numera ha så ringa betydelse att det bör kunna slopas.

När det sedan gäller frågan om självbetjäning vid utskänkning av rusdrycker, anmärker utredningen följande om tillkomsten av denna utskänkingsform.

Traditionellt har i vårt land utskänkning av rusdrycker i regel ägt rum genom servering vid bord av särskild serveringspersonal. Även om gästerna i viss utsträckning betjänat sig själva beträffande mat, såsom då allmänt smörgåsbord tillhandahållits, har i allmänhet serveringspersonal anlitats för servering av drycker av olika slag. De i 1917 års rusdrycksförsäljningsförordning intagna bestämmelserna om måltidstvång och kvantitetsbegränsning, vilka bibehölls i stort sett oförändrade fram till den 1 oktober 1955, förutsatte praktiskt taget anlitandet av särskild serveringspersonal, som kunde kontrollera vad varje särskild gäst förtärde på restaurangen. På vissa restauranger av enklare typ och utan rätt till rusdrycksutskänkning, såsom personalmatsalar och mjölkbarer, har däremot självbetjäningssprincipen allmänt tillämpats under många år. Syftet därmed torde ha varit att möjliggöra snabbare servering till lägre priser.

I och med kvantitetsbegränsningarnas slopande den 1 oktober 1955 och måltidstvångets följande successiva avveckling öppnades möjligheten till införande av självbetjäningssprincipen även på rusdrycksrestaurangerna. Flera olika faktorer torde ha medverkat till en utveckling i denna riktning, bl. a. den ökade konkurrensen mellan restaurangföretagen, förändringar i allmänhetens konsumtionsvanor och de ökade personalkostnaderna. Även möjligheten till tidsbesparing torde ha spelat in, särskilt på restauranger med många lunchgäster. Av viss betydelse i sammanhanget torde vidare ha varit att man på senare år inom detaljhandeln i övrigt i tämligen stor utsträckning infört självbetjäningssprincipen. Denna princip har därigenom på ett annat sätt än tidigare kommit att ingå i det allmänna medvetandet.

Till följd av de berörda förhållandena har, framhåller utredningen, i vårt land införts en ny typ av restauranger, som är inrättade för självbetjäning, s. k. grillbarer eller liknande. Dessa barer har ofta en sådan standard, att rusdrycksutskänkning ansetts kunna ifrågakomma. I några fall har härjämte restauranger av den traditionella typen, d. v. s. med uteslutande bordsservering, ändrats till grillbarer eller i varje fall försetts med särskilda bardiskar i syfte att kunna tillämpa självbetjäningssprincipen. I den mån dessa restauranger tidigare haft rätt att utskänka rusdrycker av olika slag har denna rätt inte rubbats av omändringen. Restauratörerna har nämligen, påpekar utredningen, haft fria händer att ändra sina en gång godkända ut-

skänkningslokaler på olika sätt och följaktligen även att bygga om dem till grillbarer eller liknande. De har inte ens varit skyldiga att göra anmälan om förändringen till systembolaget. I några fall har dock, uppger utredningen, sedan överenskommelse därom under hand träffats mellan restauratören och vederbörande intendent för utskänkingsärenden, i överlåtelsekontraktet intagits bestämmelser om att utlämning av rusdrycker till gästerna skall ske genom särskild serveringspersonal. Självbetjäningsprincipen har då genomförts endast beträffande andra varor än rusdrycker, d. v. s. mat, alkoholfria drycker och öl. Även några förutvarande folkrestauranger har, anmärker utredningen, gjorts om till grillbarer eller liknande. I den mån självbetjäning i fråga om spritdrycker här förekommer tillämpas denna endast i samband med utlämning av måltider, varvid dock gäst som redan ätit kan få konjak eller likör till kaffet.

Självbetjäningsprincipen syftar, uttalar utredningen, uppenbarligen till att möjliggöra snabba och billiga restaurangbesök för gäster, som är beredda att avstå från den bekvämlighet det innebär att bli serverad vid bordet. Denna serveringsform hör därför enligt utredningens mening inte hemma på restauranger i högre prisklass, som är inriktade på att lämna bästa möjliga service och därutöver tillfälle till samvaro under mera festliga former. Det är nämligen här, påpekas det, fråga om en beträffande rusdrycksrestauranger relativt ny serveringsform, som i likhet med måltidstvänget är ägnad att i hög grad påverka inte bara restauranglokalernas utformning utan även deras allmänna standard och kundkretsens sammansättning.

Några större olägenheter från ordnings- och nykterhetssynpunkt har enligt utredningen veterligen inte uppkommit genom självbetjäningsprincipens införande och tillämpning vid utskänkning av rusdrycker. Det är dock klart, framhåller utredningen, att slopandet av serveringspersonalen i och för sig innebär minskade möjligheter till kontroll av gästernas rusdryckskonsumtion och uppträdande. På något sätt måste detta kompenseras. I en serveringslokal, där personalen bakom disken från vilken rusdryckerna utlämnas till gästerna inte har god överblick över samtliga bord, fordras en hovmästare eller annan person som företar regelbundna inspektioner. En gäst som avhämtar spritdrycker vid bardisken kan nämligen göra detta, inte bara för egen räkning utan även för någon person i sitt sällskap vilken kanske blivit vägrad servering om han själv gått fram till disken. Även om endast vin och starköl utskänkes, måste, framhåller utredningen vidare, betryggande övervakning av utskänkningen anordnas. Bl. a. måste tillses att gästerna inte medför utskänkta rusdrycker från lokalen samt att förtärnings- och förvaringsförbuden inte överträdes.

Enligt utredningens mening talar därför starka skäl för att man åtminstone tills vidare, i avvaktan på närmare erfarenheter av måltidstvängets definitiva slopande, helt utesluter spritdryckerna från självbetjäning. I den mån restauranger med självbetjäning innehar spriträttigheter bör utlämningen av spritdrycker ske genom särskild serveringspersonal.

När det gäller självservering av vin bör man, framhåller utredningen, be-

akta att tillhandahållande av vin glasvis till en måttlig kostnad i restauranger av självbetjäningstyp gör vinet lättåtkomligare än som kanske varit lagstiftarens mening. På vinrestaurangerna framstår vinet inte heller som något alternativ till spritdryckerna. Som regel bör därför enligt utredningens mening självbetjäning av vin inte förekomma. Utredningen anser det emellertid vara lämpligt att en möjlighet hålles öppen för den tillståndsgivande myndigheten att meddela dispens om särskilda skäl härtill föreligger. Kommunens fullmäktige föreslås därvid få vetorätt. Som särskilt skäl för att medge undantag från det föreslagna förbudet mot att bedriva utskänkning av vin genom självbetjäning må, anser utredningen, beträffande vinrestaurang kunna godtagas, att denna serveringsform tillämpas endast i begränsad omfattning samt att företaget har mycket god standard och i övrigt är lämpat för serveringsformen.

I fråga om starköl slutligen torde enligt utredningen bedömningen kunna ske efter mindre stränga grunder. Sålunda bör restaurangerna kunna låta gästerna betjäna sig själva i fråga om starköl.

Det sålunda ifrågasatta förbudet mot självbetjäning avser inte, påpekar utredningen, s. k. *dr i n k b a r e r*. Det kan visserligen i dessa barer förekomma att gästerna själva hämtar sina drinkar vid bardisken, men det förekommer inte att de bär mat o. d. på brickor såsom i de egentliga självbetjäningsrestaurangerna. Gemensamt för drinkbarerna är vidare att de är att betrakta som bihang till vanliga matsalar, där bordsservering av måltider förekommer.

Utredningen understryker att man, då ett allmänt avskaffande av måltidstvänet överväges, bör ägna särskild uppmärksamhet åt drinkbarerna. Angående den nuvarande förekomsten av sådana barer anför utredningen följande.

Vid 1960 års utgång fanns vid spritrestaurangerna i landet anordnade sammanlagt 152 barer, varav 48 i vanlig matsal och 104 i särskilt avgränsad lokal. Av samtliga barer var 130 belägna på sådana orter, där försöksverksamhet med måltidsfri spritutskänkning medgivits. De tre största städerna svarade för sammanlagt 57 barer. I de övriga städerna fanns 69 och i köpingar och landskommuner sammanlagt 26 barer. Redan innan den måltidsfria utskänkningen aktualiserats, hade några restauranger anordnat särskilda baravdelningar. Till dessa avdelningar, där luncher, mindre måltider och smårätter serverades, förlades, sedan försöksverksamheten påbörjats, i huvudsak den måltidsfria utskänkningen.

De flesta restauranger uppges göra inskränkningar i den måltidsfria utskänkningen, när dans eller varieté anordnas. Dessa inskränkningar består i allmänhet av supé- eller complétvång och i vissa fall av särskild entré- eller kuvertavgift. Dessa inskränkningar, som närmast torde syfta till att finansiera musik och annan underhållning, omfattar i de flesta fall restaurangens samtliga serveringslokaler, sålunda även eventuell drinkbar. Undantag har i allmänhet gjorts för sådana avdelningar, som icke har inre förbindelse med den eller de lokaler, där dans eller varieté varit anordnad. Det har förekommit att man låst dörren mellan baren och matsalen, där dansen försiggått, och då tillämpat mattvång i matsalen men ej i baren. Om baren

ligger på visst avstånd från danslokalen och även eljest, då man av ekonomiska eller andra skäl ej ansett sig ha anledning att göra några inskränkningar, har man bibehållit den måltidsfria utskänkningen i barerna även under danskvällar och i samband med varietéunderhållning. Vid sådana tillfällen har en ökad tillströmning av ungdom och kvinnliga gäster till barerna kunnat förmärkas. Denna utveckling har väckt betänkligheter hos vissa intendenten.

Enligt vad utredningen inhämtat från några utskänkingsintendenten synes barerna, framför allt under danskvällar och även på andra lördagskvällar, utöva en betydande dragningskraft på yngre publik. Detta har på sina håll medfört vissa svårigheter för restauratörerna vid sovring av publiken. Därmed är dock inte sagt, anmärker utredningen, att det just är möjligheten till måltidsfri spritutskänkning som lockar. Snarare torde lockelsen ligga hos baren som sådan. Utredningen fortsätter.

En intendent uttrycker saken så, att problemet ligger icke i frågan måltidsfri eller icke måltidsfri utskänkning utan snarare i frågan drinkbar eller icke drinkbar. Barernas särskilda dragningskraft kan antagas ligga i den speciella miljö som skapas av lokalens ofta påkostade inredning. Sålunda finner en intendent det uppenbart, att barerna blivit populära och att de mest frekventeras av personer som strävar efter att vara mondäna och att personer med sådan läggning torde vara vanligare bland yngre än bland äldre. En annan intendent har funnit, att de yngre gästerna kanske i någon mån flyttat från matsal till bar, där sådan finnes nyinrättad. Ungdomen torde nämligen tilltalas mer av en modern bar i dunklare belysning än av en stor stel matsal med vita dukar och skarp belysning. Den vill gärna intaga en »litet vårdslöst slängig attityd», och detta tycker den sig lättare kunna göra i en bar än i en matsal.

Ehuru vissa intendenten iakttagit en viss nytillströmning av gäster, har dock en fråga om baravdelningarna tillfört restaurangerna nya gäster, som *regelbundet* frekventerar dessa avdelningar för måltidsfri utskänkning, antingen besvarats nekande eller lämnats obesvarad. Någon *utpräglad* skillnad i gästsammansättningen mellan barerna och restaurangmatsalarna i allmänhet såges icke heller föreligga. Några intendenten framhåller, att en eventuell förändring av gästklientelets sammansättning knappast kan väntas framträda förrän på något längre sikt.

I barerna synes den måltidsfria utskänkningen företrädesvis avse drinkar. Groggdrickandet anses däremot vara på avskrivning, vilket flera intendenten finner vara en utveckling till det bättre, då groggsdrickande ofta får en prägel av omåttlighet. Vid vissa barer serveras endast s. k. korta drinkar. Den aktuella modedrycken anges vara »whisky on the rocks», d. v. s. whisky med is.

Utredningen håller för sannolikt att försöken med måltidsfri utskänkning och utsikterna till måltidstvängets generella slopande i viss grad medverkat till att nya drinkbarer undan för undan öppnats. Restauranger är, påpekar utredningen, affärsföretag, och syftet med inrättandet av dessa baravdelningar har givetvis främst varit att direkt, genom en utökning av kundkretsen, eller indirekt, genom rationalisering, öka omsättningen respektive förbättra lönsamheten. I det förstnämnda hänseendet kan man ha räknat med baren som en samlingspunkt för gäster, som inte besöker restaurangen i

syfte att intaga måltid eller som nöjer sig med en enklare måltid än en sådan som serveras i matsalen. I det sistnämnda hänseendet har man strävat till en sådan uppdelning av rörelsen på matsalar och baravdelningar, att matsalarna kunnat utnyttjas mer effektivt till betjäning av gäster, som intager måltid, medan övriga gäster hänvisas till baravdelningarna. Erfarenhetsmässigt fordras emellertid, fortsätter utredningen, för barernas bärighet ett gästunderlag, som man återfinner endast i större städer eller på vissa turistorter. På andra platser finns i allmänhet inte en tillräckligt stor kundkrets, som uppskattar denna form av utskänkning. I några sådana fall har de inte varit ekonomiskt lönande och därför slopats.

Det har visat sig, påpekar utredningen, att barerna genom sin speciella inredning och atmosfär kan verka mera attraherande på vissa kategorier av gäster, bl. a. ungdom, än en vanlig restaurangmatsal. Man får enligt utredningen inte heller bortse från att en del gäster kan komma att stanna kvar i barerna, inskränka sitt ätande och i stället öka sin konsumtion av spritdrinkar.

De erfarenheter beträffande utskänkningen i drinkbarer, som vunnits vid försöksverksamheten med måltidsfri utskänkning, motiverar enligt utredningen inte någon inskränkning av rätten till utskänkning där. Dock bör, framhålls det, en drinkbar vara en underordnad och inte en dominerande del av restaurangen. Den bör vara placerad på sådant sätt att den framstår som ett bihang till den egentliga matsalen, d. v. s. den bör ligga i omedelbar närhet av denna eller åtminstone ha gemensam tambur och bekväm inre förbindelse med matsalen. I enlighet härmed är det olämpligt, anser utredningen, att baren har egen ingång direkt från gatan. Om baren skall vara ett bihang till matsalen, bör den i allmänhet inte heller hållas öppen under andra tider än matsalen och i varje fall inte efter det att matsalen stängts. Utredningen erinrar i detta sammanhang om föreskriften att lagad mat skall vara tillgänglig vid all utskänkning. Sådana anordningar bör därför, framhåller utredningen, även i fortsättningen vidtagas att mat kan serveras i baren. Inredningen i barerna får inte inskränkas till en bardisk utan bör omfatta ett antal vanliga bord med sittplatser.

Det bör enligt utredningen åligga vederbörande intendent för utskänkningensärenden att följa och övervaka utvecklingen på området. För att bemästra de olägenheter i nykterhets- och ordningshänseende, som eventuellt kan uppkomma av systemet med drinkbarer, får enligt utredningen de hjälpmedel, som enligt Rff för närvarande står de tillståndsbeviljande och övervakande myndigheterna till buds, anses tillräckliga. Till förekommande av att drinkbarer anordnas i strid med de av utredningen här angivna grunderna föreslår utredningen emellertid att Kungl. Maj:t med stöd av 44 § tredje stycket Rff bemyndigar kontrollstyrelsen utfärda erforderliga föreskrifter i ämnet. Detta synes enligt utredningen kunna ske genom att i överlåtelsekontrakten intages en bestämmelse att särskilda baravdelningar får inrättas endast i samråd med vederbörande intendent för utskänkningensärenden.

Förtäring- och förvaringsförbuden. Enligt 54 § Rff får gäst på utskänkningsställe för rusdrycker inte förtära eller tillåtas förtära andra rusdrycker än sådana som i laga ordning utskänkts till honom. Detta s. k. förtäringsförbud gäller även ersättningsmedel för rusdrycker. Rusdrycker, som inte får utskänkas på utskänkningsställe, liksom ersättningsmedel för rusdrycker får inte heller — på utskänkningsstället eller eljest — förvaras på sådant sätt att det kan befaras att de förtäres av gästerna. Liknande bestämmelser finns i ölförsäljningsförordningen (Öff) och förordningen om försäljning av alkoholfria drycker (Aff). Enligt 25 § Öff är det förbjudet att förtära eller låta någon förtära rusdrycker eller ersättningsmedel för sådana drycker i en lokal, där öl efter särskilt tillstånd får utskänkas. I 6 § Aff stadgas förbud mot att på utskänkningsställe för enbart alkoholfria drycker förtära eller låta någon förtära rusdrycker, ersättningsmedel för sådana drycker eller öl. Mot förtäringsförbuden svarande förvaringsförbud finns även i Öff och Aff.

Innebörden av försäljningsförordningarnas förtäring- och förvaringsförbud är att gäst i princip inte får förtära eller tillåtas förtära rusdrycker eller öl, som inte utskänkts i laga ordning, och att starkare drycker än sådana som får serveras i lokalen inte heller får förvaras — i lokalen eller eljest — på sådant sätt att det kan befaras att de förtärs av gästerna. Förbuden omfattar alla lokaler, där utskänkning av rusdrycker, öl eller alkoholfria drycker bedrives, med undantag för sådana utskänkingslokaler där öl får utskänkas utan tillstånd (heminackorderingsställen, kollektivhusmatsalar och personalmatsalar inklusive vissa militära mässar). Lokaler, där ingen utskänkning bedrives, berörs inte av bestämmelserna.

På grund av förbudsbestämmelsernas hittillsvarande utformning har det i vissa fall varit svårt att med bestämdhet avgöra om förbuden i visst fall varit tillämpliga eller inte. I syfte att ge lagstiftningen en klarare innebörd föreslog därför 1953 års *utskänningsvinstkommitté* (SOU 1956:56) att förbuden inte skulle anknytas till bedrivandet av utskänkning utan till servering av måltider. Förbuden skulle enligt förslaget gälla vare sig måltiden tillhandahölls av den ifrågavarande lokalens innehavare eller av en särskilt anlitad restauratör eller annan företagare.

Förslaget innebar att gäst i lokal eller på plats, som användes för rörelse i vilken livsmedel mot ersättning tillhandahölls för förtäring på stället, inte skulle få förtära eller tillåtas förtära rusdrycker eller öl, som inte där i laga ordning utskänkts till honom. Drycker, som inte fick utskänkas i lokalen eller på platsen, skulle inte få förvaras — där eller eljest — så att gästerna kunde få tillgång till dem.

Vid anmälan av den proposition till riksdagen, vari utskänningsvinstkommitténs förslag behandlades (prop. 1957:94), uttalade departementschefen att de föreslagna skärpningarna visserligen i och för sig skulle skapa bättre möjligheter att motverka de förekommande olägenheterna. Verkningarna kunde emellertid enligt departementschefen komma att sträcka sig

längre än som i och för sig vore motiverat. Bestämmelserna skulle sålunda komma att träffa även den verksamhet med anordnande av privata fester som i lagliga former bedrevs av folketshus och bygdegårdar och som utan tvivel, framhölls det, fyllde ett legitimt behov. Hårtill kom, påpekade departementschefen, att de avsedda skärpningarna knappast kunde väntas komma att möta förståelse från allmänhetens sida, och kontrollen skulle därigenom ytterligare försvåras. Inte heller de föreslagna bestämmelserna kunde för övrigt väntas utesluta möjligheter till kringgående. Med hänsyn till de sålunda anförda omständigheterna ansåg sig departementschefen inte kunna tillstyrka kommitténs förslag. De problem, som hängde samman med konkurrensen från festvåningarna, borde i stället angripas genom en minskning av prisskillnaden mellan utminuterade och utskänkta rusdrycker. Förslag härom framlades samtidigt. I övrigt förutsatte departementschefen att festvåning, som organiskt och affärsekonomiskt tillhör restaurang med utskänkning av rusdrycker, öl eller alkoholfria drycker, skulle anses ingå i utskänkingslokalerna och således vara underkastad förtäring- och förvaringsförbuden.

1959 års utskänkingsutredning föreslår nu, i huvudsaklig anslutning till kommittéförslaget från 1956, en sådan jämkning av förbudens giltighetsområde att förbuden kommer att gälla för lokal eller plats, där yrkesmässig serveringsrörelse bedrivs, samt för lokaler, som yrkesmässigt upplåtes för anordnande av sammankomster i slutna sällskap vid vilka mat eller dryck tillhandahålls av lokalinnehavaren eller genom dennes försorg. Förbuden föreslås även liksom nu gälla för lokaler, som organiskt eller affärsekonomiskt sammanhänger med de av förbuden primärt omfattade lokalerna. Kollektivhusmatsalar och personalmatsalar, där öl får utskänkas utan särskilt tillstånd, föreslås däremot bli undantagna, dock endast då de användes av dem för vilka matsalarna är avsedda.

Utredningen konstaterar i sin motivering till förslagen att det vid de tillfällena, då förbuden varit föremål för offentlig diskussion, synes ha rätt allmän enighet om att de är en nödvändig följd av att utskänkningen av rusdrycker och öl är underkastad tillståndsprövning. Rättighetssystemet har ansetts bli meningslöst, om det skulle vara tillåtet exempelvis att förtära medhavda spritdrycker i lokaler där enligt meddelat tillstånd endast vin eller öl får serveras. Utskänkingsutredningen delar helt denna uppfattning samt betonar att förbuden är oundgängliga och självklara så länge en särskild reglering av utskänkningen skall upprätthållas.

Ehuru förtäring- och förvaringsförbuden sålunda är väl motiverade och utförliga anvisningar utarbetats rörande deras giltighetsområde, har, påpekar utredningen, likväl ofta rätt oklarhet om förbudens tillämplighet i enskilda fall. Dessa oklarheter har givetvis inte, framhåller utredningen vidare, kunnat undgå att ytterligare försvåra den i och för sig besvärliga övervakningen och kontrollen av förbudens efterlevnad. De praktiska svårigheterna att avgränsa förbudens tillämpningsområde anses i huvudsak ha sam-

manhängt med själva begreppet utskänkning och med definitionen av begreppet utskänkingslokal för alkoholfria drycker. Det har i båda fallen närmast varit fråga om de s. k. fria festvåningarna, d. v. s. lokaler där fester med förtäring av medhavda rusdrycker mer eller mindre regelbundet anordnas.

Utredningen anser för sin del inte möjligt att finna en i alla avseenden tillfredsställande lösning på de problem som sammanhänger med förbuden. Möjligheterna till kringgående torde, framhålls det, aldrig helt kunna elimineras. Ej heller skulle en kontrollapparat av sådan effektivitet kunna tillskapas eller accepteras, att varje överträdelse upptäckes och beivras. En ändring av förtäring- och förvaringsförbudens giltighetsområde synes dock utredningen ofrånkomlig. Att gå så långt som att lägga samtliga enskilda tillställningar på offentliga lokaler under utskänkingsbestämmelserna synes utredningen uteslutet. Det anses tvivelaktigt om man skulle vinna allmänhetens förståelse för en sådan lagstiftning. Det måste nämligen enligt utredningens mening beaktas att många människor både av kostnadsskäl och från allmän trivselsynpunkt föredrar att ordna sina familjefester o. dyl. utan hjälp av restauratör. Vidare skulle så långtgående bestämmelser ställa alltför stora krav på kontroll och övervakning från myndigheternas sida.

De rådande tillämpningssvårigheterna skulle emellertid, anför utredningen vidare, i viss mån kunna elimineras genom att förbuden i princip anknytes till förekomsten av serveringsrörelse och till sådan yrkesmässig upplåtelse av lokaler åt slutna sällskap, där lokalinnehavaren tillhandahåller mat eller dryck.

Beträffande anknytningen till förekomsten av serveringsrörelse anför utredningen följande.

Om man till en början betraktar de lokaler, i vilka serveringsrörelse av något slag bedrives, delar utskänkingsutredningen den av utskänkingsvinstkommittén uttalade uppfattningen, att tillämpningen av förtäring- och förvaringsförbuden — som fallet är i de övriga nordiska länderna — i princip bör anknyta till förekomsten av serveringsrörelse över huvud och sålunda icke enbart till den utskänkning av drycker av olika slag som kan förekomma på lokalen i fråga. Genom att på detta sätt utgå från förekomsten av serveringsrörelse undgår man den oklarhet som i många fall varit rådande om förbudens tillämplighet och minskar dessutom möjligheterna till kringgående.

Utskänkingsutredningen vill i begreppet rörelse uttryckligen inlägga den innebörden, att verksamheten skall vara av yrkesmässig natur. Detta får anses vara fallet då den utmärkes av självständighet, viss regelbundenhet och varaktighet. I vad mån rörelsen drives regelbundet torde få bedömas med utgångspunkt i kontrollstyrelsens anvisningar rörande tillämpningen av förtäring- och förvaringsförbuden. Styrelsen har här med regelbunden utskänkning betecknat de fall, då servering förekommer i allmänhet minst en gång i veckan.

Utredningen anser vidare att de s. k. privata festvåningarna, som upplåtes för servering av måltider vid särskilda tillfällen, i princip skall vara underkastade förtäring- och förvaringsförbuden. Däremot bör enligt ut-

redningen festvåningar, som uthyres utan att mat eller dryck för tillställningen i fråga tillhandahålles av lokalinnehavaren eller av person som driver serveringsrörelse, inte falla under förbuden. Denna inskränkning synes utredningen nämligen nödvändig både av allmänna skälighetshänsyn och med tanke på myndigheternas kontrollmöjligheter. Utredningen anför följande.

Den, som endast upplåter lokal för anordnandet av sammankomster i slutna sällskap och icke tar någon som helst befattning med den servering som därvid kan äga rum, bör rimligen icke ha något personligt ansvar för den förtäring av rusdrycker och öl som förekommer vid sammankomsterna. Det bör m. a. o. finnas möjligheter att på enkom för tillfället förhyrda lokaler anordna sammankomster i slutna sällskap, vid vilka inbjudaren eller deltagarna själva drager försorg om förtäringen, utan att fördenskull förtäringss- och förvaringsförbuden träder i kraft. Därvid måste dock gälla, att i den mån serveringen ombesörjes av någon — i förhållande till lokalinnehavaren utomstående — restauratör eller annan i facket verksam person och denna verksamhet får karaktär av rörelse, lokalen givetvis blir underkastad förbuden.

Kravet på yrkesmässighet såväl beträffande serveringsrörelse som i fråga om upplåtelse av lokaler anser utredningen medföra, att verkningarna av förtäringss- och förvaringsförbuden inte sträcker sig längre än som är motiverat från allmänna synpunkter.

Att från förbuden undanta lokaler av ideell eller allmännyttig karaktär finner utredningen inte heller kunna komma i fråga. Utredningen anför härom.

En förutsättning för att medhavda rusdrycker skall få förtäras vid en sluten tillställning är givetvis att därvid försäljning av dryckerna icke äger rum. Vid tillställningar som anordnas av föreningar o. dyl. ligger det närmast till hands att varje deltagare betalar för sin egen förtäring. Något undantag från förtäringss- och förvaringsförbuden när det gäller föreningar är med hänsyn härtill enligt utskänkingsutredningens mening icke motiverat.

Icke heller synes något dylikt undantag för lokaler av ideell eller allmännyttig karaktär här kunna ifrågakomma. En sådan uppdelning skulle svårigen kunna göras efter objektiva grunder och skulle därför få viss karaktär av godtycklighet. Genom begränsningen av förbudens räckvidd till lokaler, som regelbundet disponeras för slutna sammankomster vid vilka mat och dryck tillhandahålles genom lokalinnehavarens försorg, blir emellertid ett stort antal samlingslokaler, som huvudsakligen användes för andra ändamål än privata tillställningar, såsom för föreningsmöten, sammanträden, föreläsningar, biograf- och teaterföreställningar, gymnastik och idrottsövningar m. m., undantagna från förbuden, när fråga är om familjefester och liknande tillställningar. Däremot kommer förbuden i fortsättningen att gälla även för sådana tillställningar, i den mån de anordnas på lokaler som yrkesmässigt upplåtes för anordnande av sammankomster med utskänkning enligt 33 § Rff.

Det bör observeras, framhåller utredningen, att förbuden skall gälla även i fall då en lokal, som i allmänhet upplåtes yrkesmässigt för sammankoms-

ter och där förtäring tillhandahålles av lokalinnehavaren, undantagsvis ställes till förfogande för sammankomst i slutet sällskap som självt ordnar förtäringen.

Den grundläggande principen blir, understryker utredningen, att den som i förvärvssyfte driver serveringsrörelse av något slag måste ta konsekvenserna därav, d. v. s. finna sig i att förtäring- och förvaringsförbuden gäller inom lokalerna och att det fordras tillstånd vid servering av rusdrycker och öl.

För folketshus och bygdegårdar kommer den föreslagna ändringen enligt utredningen att få ringa praktisk betydelse. Utredningen anför härom följande.

Det nu förda resonemanget överfört på folkets hus och bygdegårdar innebär, att dessa, i den mån inom lokalerna bedrivs regelbunden serveringsrörelse, måste vara underkastade förbuden. Som framgått av de uppgifter utredningen inhämtat, drives reguljär restaurangrörelse i cirka 125 av sammanlagt omkring 900 folkets hus. I övrigt lär servering i olika former bedrivas i växlande omfattning i flertalet folkets hus. I de egentliga bygdegårdarna förekommer däremot endast undantagsvis regelbunden serveringsrörelse. Gemensamt för både folkets hus och bygdegårdar är, att de i tämligen liten utsträckning — enligt vad som framgår av vissa av samlingslokalutredningen utförda undersökningar genomsnittligt mindre än en gång per lokal och månad — disponeras för familjesammankomster. Vid sådana tillfällen torde för övrigt redan nu tillfällig utskänkingsrätt enligt 33 § Rff förvärras i viss utsträckning.

Man kommer därför fram till att en skärpning av förtäring- och förvaringsförbuden i enlighet med vad här föreslagits skulle få mycket ringa praktisk betydelse för folkets hus och bygdegårdarna. Däremot skulle ökad klarhet vinnas beträffande bestämmelsernas tillämpning på sådana lokaler, som regelbundet och i förvärvssyfte upplåtes för sammankomster i slutna sällskap.

Utredningen anser inte någon ändring vara påkallad i de undantag från förtäring- och förvaringsförbuden som nu gäller för kollektivhusmatsalar och personalmatsalar. I detta sammanhang anför utredningen.

Det må här erinras om det i 10 § Öff (liksom i 24 och 25 §§ i den tidigare gällande ölförsäljningsförordningen) intagna villkoret att serveringen i dessa lokaler skall ske vid slutet bord, vilket innebär att det skall finnas en bestämt markerad kontinuitet i kundkretsens sammansättning. Vad personalmatsalarna beträffar, avses de skola disponeras endast av vid företaget anställda och deras tillfälliga gäster. När personalmatsalarna år 1957 undantogs från förtäring- och förvaringsförbuden, var avsikten att firmafester, representation o. dyl. med förtäring av rusdrycker skulle kunna äga rum utan särskilt tillstånd. Det torde därvid ha förutsatts att lokalerna i fråga icke disponerades av de anställda för familjesammankomster såsom 50-årsdagar o. dyl., varvid flertalet av de inbjudna utgöres av företaget utomstående personer. Ännu mindre har det varit lagstiftarens mening att lokalerna skulle få användas av företagen helt utomstående personer för privata tillställningar. I detta sammanhang må anmärkas, att utskänkning av öl i personalmatsal enligt 10 § Öff må bedrivas endast om företagets ledning lämnat medgivande därtill. Saknas sådant medgivande — vilket innebär att

endast alkoholfria drycker får utskänkas — skall matsalen enligt utredningens förslag vara underkastad förtäring- och förvaringsförbuden. Kollektivhusmatsalarna, som närmast har hemkaraktär, torde i förevarande hänseende få bedömas efter mindre stränga grunder. Tilläggas må, att i 10 § Öff omförmäld utskänkning vid heminackordering över huvud icke är aktuell i detta sammanhang. Sådan utskänkning sker nämligen varken till allmänheten eller till slutna sällskap i den bemärkelse som avses i 33 § Rff.

Från restauratörhåll har enligt utredningen framhållits att konkurrensen från de fria festvåningar, där fester med förtäring av medhavda rusdrycker anordnas, på sina håll varit mycket besvärande och att ett slopande av utskänkningsskatten skulle i väsentlig mån förbättra konkurrensläget för de reguljära restaurangerna. Utredningen finner emellertid för sin del att skatten ej kan spela någon större roll i detta sammanhang. Den finner inte heller att den fördyring av totalkostnaden för tillställningen, som vållas av utskänkningsskatten, från den enskilde festarrangörens synpunkt kan vara någon utslagsgivande faktor i valet mellan lokaler med och utan utskänkingsrätt.

Utredningen väntar att antalet tillfällen, då rätt till utskänkning enligt 33 § Rff överlåtes, kan komma att öka om förtäring- och förvaringsförbuden utformas enligt utredningens förslag. Någon olägenhet anser utredningen dock inte ligga i en sådan utveckling. I någon mån borde denna ökning enligt utredningens antagande komma att motverkas av en övergång till årsutskänkningstillstånd för slutna sällskap.

Beträffande den formella utformningen av bestämmelserna om förtäring- och förvaringsförbuden anför utredningen följande.

I likhet med 1953 års utskänkingsvinstkommitté (SOU 1956: 56 s. 253) finner utskänkingsutredningen, att det med hänsyn till konstruktionen av försäljningsförfordningarna — rusdrycksförsäljningsförfordningen, ölförsäljningsförfordningen och förfordningen om försäljning av alkoholfria drycker — knappast torde vara möjligt att i dessa förfordningar införa regler, som icke äger samband med utskänkingsrörelse. De erforderliga bestämmelserna rörande förtäring- och förvaringsförbud i fråga om rusdrycker och öl samt de enligt utredningens förslag tillkommande ciderdryckerna torde därför böra sammanföras i en särskild förfordning, varav följer att de nuvarande bestämmelserna bör upphävas.

Utskänkning av rusdrycker på färdmedel i inrikes trafik. Enligt gällande bestämmelser (35 och 37 §§ Rff) kan meddelas tillstånd till s. k. trafikutskänkning på passagerarfartyg, i restaurangvagn på järnvägståg eller på luftfartyg som i linjefart befordrar passagerare. Tillstånd till trafikutskänkning i inrikes trafik får avse endast vin och starköl. För fartyg i regelbunden persontrafik till utländsk hamn liksom för luftfartyg i linjefart med passagerare till eller från utländsk flygplats får tillstånd till trafikutskänkning däremot avse alla slag av rusdrycker inklusive spritdrycker.

Utskänkingsutredningen föreslår nu att alla slag av rusdrycker, alltså även spritdrycker, i vissa fall skall få utskänkas på färdmedel i inrikes trafik. Tillstånd till sådan utskänkning bör dock enligt utredningen ges en-

dast då särskilda skäl föreligger och följaktligen med stor restriktivitet. Endast sådana fall anses böra komma i fråga, då färdmedlet fungerar som tillfällig bostad för deltagarna, resan har ett bestämt för deltagarna gemensamt syfte och resällskapet i stort sett förblir detsamma under hela resan. Färdmedlet skall enligt förslaget anses tjäna som tillfällig bostad, om resan sträcker sig över minst ett dygn. Såväl tillstånd till årsutskänkning som tillstånd till tillfällig utskänkning bör enligt utredningen kunna ges. Tillstånd skall kunna meddelas för utskänkning i hela färdmedlet men också kunna begränsas till utskänkning endast i de egentliga serveringsutrymmena.

I sina motiv uttalar utredningen att den nuvarande principen att spritdrycker inte får serveras på järnvägståg torde vara grundad på den uppfattningen, att järnvägstågens restaurangvagnar närmast är avsedda för snabba och relativt enkla måltider och mindre för etablerande av sällskaplig samvaro under mera påkostade former. Det torde enligt utredningen även ha ansetts föreligga särskilda risker från nykterhetssynpunkt i en eventuellt fortgående spritförtäring, som en måhända enformig tågresan kan fresta till. Vidare synes enligt utredningen den åsikten ha vunnit viss anslutning att den del av den resande allmänheten, som inte själv nyttjar spritdrycker, bör ha möjlighet att inta sina måltider i restaurangvagnarna utan att behöva komma i kontakt med spritförtärande gäster.

Enligt utredningens mening är emellertid de nu berörda synpunkterna knappast relevanta i fråga om sådana turistresor i lyxklass, som anordnas för utländska turister med s. k. kryssningståg till norra Sverige. Detsamma anses gälla resor av officiell natur eller av övervägande representationskaraktär, då färdmedlet helt eller delvis är abonnerat. I sådana sammanhang kan enligt utredningen tillhandahållandet av spritdrycker sägas utgöra en typisk serviceåtgärd. Sådan utskänkning torde inte heller vara förenad med särskilda nykterhetsproblem.

Utskänkingsutredningen finner för sin del starka skäl tala för en undantagsbestämmelse om rätt till spritdrycksutskänkning på tåg i inrikes trafik i speciella fall av här angiven karaktär. Bestämmelsen blir enligt utredningens förslag tillämplig även på andra färdmedel i inrikes trafik. De inledningsvis angivna förutsättningarna för tillstånd till fullständig utskänkning av rusdrycker torde emellertid, anmärker utredningen, regelmässigt inte vara uppfyllda vid inrikes flygtrafik eller i fråga om passagerarfartyg exempelvis i skärgårdstrafik. I sådana fall bör därför enligt utredningen, liksom hittills, tillstånd till trafikutskänkning få avse endast vin och starköl.

Beträffande meddelandet av tillstånd till spritutskänkning på tåg göres bl. a. följande anmärkningar.

Vad beträffar de tekniska förutsättningarna för medgivande av rätt till spritutskänkning på järnvägståg, föreligger i princip inga hinder att begränsa ett eventuellt utskänkningstillstånd till de egentliga serveringsutrymmena, d. v. s. restaurangvagnar med eventuellt tillhörande baravdelningar. För kryssningståg samt för vissa i sin helhet abonnerade tåg skulle

utskänkingsrätt dock kunna medges för tåget i dess helhet. Däremot torde det icke vara lämpligt att tillåta utskänkning av spritdrycker i serveringsutrymmena i sådana fall, då endast en del av tåget är abonnerad, medan den övriga delen disponeras av allmänheten, eftersom ju serveringsutrymmet måste betjäna samtliga passagerare. Ej heller bör utskänkning av rusdrycker äga rum i en abonnerad vagn eller kupé i ett eljest icke abonnerat tåg.

Övriga frågor. Såsom tidigare nämnts har utskänkingsutredningen i sitt betänkande också framlagt vissa förslag rörande förfarandet vid uttagande av utskänknings skatt m. m.

Sålunda förordar utredningen att **d e k l a r a t i o n f ö r u t s k ä n k n i n g s s k a t t**, som enligt nuvarande regler i 10 § förordningen den 24 maj 1957 om skatt på sprit och vin avges för varje månad, i stället skall avse en tvåmånadersperiod. Den skulle på så sätt kunna få lämnas i anslutning till deklarationen för allmän varus katt. Härigenom skulle arbetet med de lagerinventeringar, som är nödvändiga för deklarationens upprättande, reduceras. Kontrollstyrelsen bör dock, enligt utredningens mening, få befogenhet att kräva månatlig deklaration av sådana skattskyldiga, som brister i fullgörandet av sin deklarations- eller betalningsskyldighet, eller då särskilda skäl eljest föreligger.

Vidare föreslår utredningen viss förenkling av reglerna för beräkning av restauratörernas **k o s t n a d s e r s ä t t n i n g** för spritdrycksutskänkning. Förslaget innebär slopande av den bestämmelse, enligt vilken ersättning inte utgår för den del av spritdrycksutskänkningens vars värde överstiger 70 procent av omsättningen av mat, alkoholfria drycker och öl (ersättningsgräns II). Utredningen anför.

Under år 1960 drabbades av inalles 866 företag endast 70, varav 36 tillhörde det allmänna restaurangbolaget, av denna extra reduktion. I flera fall inträffade detta endast under någon enstaka månad. Antalet företag, som drabbades av denna reduktion under årets alla månader, stannade vid 19, varav 14 tillhörde det allmänna bolaget. Sammanlagt minskades de 70 restaurangernas kostnadsersättning för året till följd av ersättningsgräns II med 125 000 kronor, vilket belopp fördelade sig med 118 000 kronor på det allmänna bolaget och endast 7 000 kronor på de enskilda företagen. Samtliga 866 restauranger har emellertid i sina månatliga redovisningar haft att göra vissa beräkningar med hänsyn till även denna ersättningsgräns, varför en allmän administrativ förenkling skulle ske om gränsen slopades. Även kontrollen av deklarationerna skulle underlättas, om spärregeln på detta sätt förenklades genom att antalet erforderliga räkneoperationer bleve avsevärt reducerat.

De nu föreslagna förenklingarna anser utredningen kunna genomföras utan att de sedan 1957 gällande principerna för restauratörernas utskänkningssättning rubbas. Åtgärderna bör enligt utredningen närmast ses som detaljusteringar, vilka med hänsyn till numera gjorda erfarenheter framstår som önskvärda.

I enlighet med vad som förutsattes vid tillkomsten av 1959 års förordning

om förfarandet vid konsumtionsbeskattning föreslår utredningen vidare att denna förordning genom stadgande i 7 § förordningen om skatt på sprit och vin göres tillämplig även på utskänkningsskatten.

Remissyttrandena

Måltidstvånget. Utskänningsutredningens förslag att försöksverksamheten med måltidsfri utskänkning skall avslutas och att måltidstvånget skall definitivt upphävas vid utskänkning av andra spritdrycker än egentligt brännvin tillstyrkes i princip eller lämnas utan erinran av kontrollstyrelsen, socialstyrelsen, kommerskollegium, länsstyrelserna i Stockholm, Uppsala, Södermanlands, Östergötlands, Jönköpings, Gotlands, Blekinge, Kristianstads, Malmöhus, Örebro, Västmanlands, Gävleborgs, Jämtlands och Norrbottens län, Nya systemaktiebolaget, Föreningen Nya systemaktiebolagets distriktschefer och biträdande intendent, Föreningen Sveriges stadsfiskaler, Föreningen Sveriges polismästare, Föreningen Sveriges landsfiskaler, Svenska nykterhetsfrämjandet, Föreningen Allmännyttiga kafébolag, Föreningen Skattepliktiga bryggerier, Malt- och läskedrycksförbundet, Svensk industriförening, Kooperativa förbundet, Sveriges centrala restaurangaktiebolag, Svenska turisthotellens riksförbund, Sveriges hotell- och restaurangförbund samt Hotell- och restauranganställdas förbund. Medicinalstyrelsen, länsstyrelserna i Kalmar, Hallands, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Skaraborgs, Värmlands och Västerbottens län, Svenska stadsförbundet, Svenska landskommunernas förbund, Svenska nykterhetsvårdsförbundet samt Riksförbundet landsbygdens folk motsätter sig inte i princip förslaget. Övervägande antalet av de länsnykterhetsnämnder som yttrat sig i frågan tillstyrker i princip förslaget eller lämnar detta utan erinran. Av de nämnda remissinstanserna tillstyrker länsstyrelsen i Jämtlands län och Riksförbundet landsbygdens folk samt några länsnykterhetsnämnder förslaget under förutsättning att en generell höjning av utskänkningsåldern till 21 år genomföres. Länsstyrelsen i Gävleborgs län förutsätter för sitt tillstyrkande att ett borttagande av måltidstvånget kombineras med en höjning av utskänkningsåldern till 21 år när det gäller spritdrycker.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län, Sveriges centrala restaurangaktiebolag, Sveriges hotell- och restaurangförbund samt Hotell- och restauranganställdas förbund avstyrker förslaget att måltiden vid utskänkning av egentligt brännvin skall bestå av lagad mat, medan kontrollstyrelsen avstyrker förslaget om slopande av den undantagsbestämmelse enligt vilken lagad mat ej behöver finnas vid utskänkning av vin i samband med konditoriservering. Detta senare förslag avstyrkes även av Svenska bryggareföreningen, som anser att undantagsbestämmelsen skall utsträckas att gälla även starköl.

Förslaget att definitivt avskaffa måltidstvånget utom beträffande egentligt brännvin avstyrkes av överståthållarämbetet, länsstyrelsen i Kopparbergs län, flera länsnykterhetsnämnder, Sveriges nykterhetsvänners lands-

förbund, IOGT, De kristna samfundens nykterhetsrörelse, Folketshushöjningarnas riksorganisation och Svenska landsbygdens ungdomsförbund. Länsstyrelsen i Västernorrlands län anser det för närvarande inte vara lämpligt att genomföra den föreslagna liberaliseringen. Länsstyrelsen i Kronobergs län ställer sig tveksam till förslaget.

Nationaltemplarorden anser att frågan om verkningarna av ett avskaffande av måltidstvänget inte är tillräckligt utredd.

De remissinstanser, som tillstyrker förslaget om huvudsakligt avskaffande av måltidstvänget, delar utredningens uppfattning att genom försöksverksamheten tillräcklig erfarenhet vunnits för ett ställningstagande till denna fråga. I likhet med kommittén har de också funnit erfarenheterna av denna försöksverksamhet så positiva att ett definitivt slopande av måltidstvänget är motiverat.

En rad remissinstanser, bland dem flera *länsstyrelser*, inskränker sig i sina yttranden till allmänna uttalanden i den angivna riktningen.

Kontrollstyrelsen anför för sin del följande.

Av de uppgifter utskänkingsintendenterna lämnat rörande utfallet av försöksverksamheten framgår att inga påtagliga olägenheter framträtt under försöken. Den härunder tillämpade måltidsfriheten har enligt intendenterna inte medfört någon försämring av vare sig nykterhet, ordning eller trevnad på restaurangerna. Kontrollstyrelsen ansluter sig, under hänvisning till sålunda gjorda erfarenheter, till utskänkingsutredningens förslag om att det generella måltidstvänget vid utskänkning av spritdrycker nu skall slopas.

Inte heller enligt *socialstyrelsens* mening har några påtagliga nackdelar framträtt under försöksverksamheten. Detta vitsordas också i allmänhet, framhåller socialstyrelsen, av de av styrelsen hörda länsnykterhetsnämnderna, som alla utom en tillstyrker definitivt avskaffande av måltidstvänget.

Även *Föreningen Nya systemaktiebolagets distriktschefer och biträdande intendent*er menar att försöksverksamheten lämnat i stort sett goda erfarenheter. Föreningen anför härom.

Till icke ringa del torde detta förvisso bero på restauratörernas vinstintresse, som tagit sig uttryck i att måltidstvänget i mycket stor omfattning bibehållits, bl. a. vid offentliga danstillställningar och under kvällar med varietéunderhållning.

De erfarenheter *Sveriges centrala restaurangaktiebolag* haft av försöksverksamheten har enligt bolaget likaledes till övervägande delen varit goda. Bolaget anför.

Försöksverksamheten med måltidsfri spritutskänkning bedrevs år 1960 vid 73 restauranger inom bolagets verksamhetsområde, motsvarande drygt en sjättedel av hela antalet spritrestauranger inom nuvarande försöksområden och något mera än halva antalet av bolagets spritrestauranger, d. v. s. ungefär samma andel som för landet i dess helhet. I ett tämligen stort antal fall har emellertid medgivandet till måltidsfri utskänkning icke helt utnyttjats. Undantagen har i dessa fall huvudsakligen gällt vissa tider lördagar, sön- och helgdagar samt danskvällar men har i vissa fall haft mera generell omfattning inom speciella lokaler.

Bolagets erfarenheter av den måltidsfria spritutskänknings sammanfaller i stort sett med de av utredningen redovisade. Där särskild anledning funnits att befara störningar, har det visat sig möjligt att genom förebyggande åtgärder undgå dessa. Där ogynnsamma tendenser med avseende på ordning, nykterhet och trevnad i speciella sammanhang (vissa tider, vissa lokaler) yppat sig, har dessa kunnat bemästras utan större svårigheter. Detta har också i skilda sammanhang vitsordats från tillsyningsorganens sida.

Det sagda har haft avseende på de sociala förhållandena. I ekonomiskt avseende har försöksverksamheten i vissa fall medfört en försämrad relation mellan mat- och spritförsäljningen och därmed ett sämre utbyte av rörelsen. Ett generellt upphävande av måltidstvånget kan väntas förstärka denna effekt, och uteslutet är icke, att vissa svagare rörelser härigenom kan komma i ett kritiskt läge. Med hänsyn till den fortlöpande anpassning till växlingar i de ekonomiska betingelserna, som är nödvändig — och i regel möjlig — inom en affärsrörelse, torde emellertid farhågor för en sådan utveckling i ett eller annat fall icke kunna tillmätas väsentlig betydelse. Överhuvudtaget torde frågan om en generell övergång till måltidsfri utskänkning icke kunna avgöras på grundval av ekonomiska överväganden.

Sveriges hotell- och restaurangförbund framhåller att försöken med måltidsfri utskänkning numera pågått avsevärd tid och att fullt tillräckliga erfarenheter bör ha vunnits. De omdömen om verksamheten, som kommit till synes från utskänkingsintendenternas och kontrollstyrelsens sida, har, så vitt förbundet har sig bekant, varit helt positiva. Det förefaller därför förbundet uppenbart att måltidstvånget bör definitivt slopas.

Några av de remissinstanser, som tillstyrker utredningens förslag i fråga om den måltidsfria utskänknings, framför vissa mera allmänna synpunkter av nykterhetspolitisk art på denna fråga.

Sålunda framhåller *medicinalstyrelsen* för sin del att den ökning av ungdomsfylleriet, som försiggått under de sista åren och som även motiverat en särskild kampanj, är ägnad att inge betänkligheter. Styrelsen anför emellertid vidare.

Som även från utredningens sida påpekats, utgör det ökade antalet drinkbarer, som tillkommit under de sista åren, ett betydande riskmoment. För att svårigheterna i detta avseende skall kunna bemästras, är en fortsatt positiv medverkan från restauratörernas sida allttjämt nödvändig. Ur rent medicinsk synpunkt är intagandet av måltid i samband med utskänkning av spritdrycker givetvis att föredraga. Ehuru styrelsen är medveten om att måltidstvångets slopande särskilt för ungdomen kan komma att innebära betydande frestelser och leda till en ökad alkoholkonsumtion, anser sig styrelsen dock sakna tillräcklig anledning att mot bakgrunden av de vunna erfarenheterna motsätta sig måltidstvångets slopande.

Svenska stadsförbundet påpekar att den ganska omfattande försöksverksamhet, som legat till grund för utredningens ställningstagande i denna fråga, visat att den måltidsfria spritutskänknings rönt ett relativt ringa intresse hos allmänheten och även bland ungdomen samt att denna utskänkingsform i allmänhet inte förorsakat några allvarliga problem från ordnings- och nykterhetssynpunkt. Visserligen föreligger risk, framhåller förbundet, för att restaurangerna genom måltidstvångets generella slopande får

en större dragningskraft särskilt på yngre personer, men det torde enligt förbundet också kunna väntas att restauratörerna kommer att känna sitt ökade ansvar i detta hänseende och även i fortsättningen bedriva utskänkning till ungdom med särskild försiktighet.

Även *länsstyrelsen i Kalmar län* understryker det ansvar restauratörerna har för ett gott resultat av måltidsfri utskänkning. Länsstyrelsen anför härom.

Länsstyrelsen vill icke motsätta sig förslaget om måltidstvängets generella slopande men önskar framhålla att de framtida nykterhetsförhållandena i samband med måltidsfri spritutskänkning är i hög grad beroende på restauratörernas ansvarskänsla för handhavandet av denna verksamhet och att betydelsen av den myndigheter och andra offentliga organ enligt 57 § försäljningsförfordningen ålagda övervakningen kommer att ytterligare accentueras. Det är därför av största vikt att någon inskränkning icke sker i den tillsynsskyldighet över utskänkingsbestämmelsernas efterlevnad och restaurangrörelsens bedrivande i övrigt, som å länsstyrelsens vägnar verkställs av intendenten för utskänkingsärenden. En på längre sikt eventuellt planerad minskning av antalet intendenten bör enligt länsstyrelsens bedömning icke ske.

Kooperativa förbundet framhåller att det skulle vara ogenomförbart att avbryta den numera accepterade måltidsfria utskänkningen. Förbundet anför vidare i sitt av förbundets styrelse avgivna yttrande.

Styrelsen vill i anslutning till förslagen i denna punkt erinra om att enligt gammal hävd den allmänna folkmeningen alltid betraktat förtärande av starka drycker vid andra tillfällen än vid måltiderna som en stötande osed och, sedan de organiserade nykterhetssträvandena kommit i gång, såsom något ägnat att särskilt starkt motverka dessa och folknykterheten i allmänhet. Då också av fysiologiska skäl starkare alkoholhaltiga drycker anses ha minst skadliga verkningar när de förtärs i samband med måltider, synes måltidstvängets införande i lagstiftningen ha varit väl motiverat. De nya former av samhälls- och nöjesliv, som ansetts motivera en måltidsfri spritutskänkning — t. ex. rese- och turisttrafiken, representation i olika sammanhang, behovet av avspänning i storstadstressen, nya former av rekreation för olika åldrar, etc. — har lett till den uppluckring av måltidstvänget, som lagfästes i samband med motboksreformen, då måltidsfri utskänkning av lätt- och starkvin och senare av starköl tilläts. En ytterligare uppluckring skedde genom den förutnämnda, år 1957 genomförda försöksverksamheten med måltidsfri spritutskänkning. De obestämda gränser, som genom bestämmelserna för denna drogs mellan måltidsfri spritutskänkning och måltidstväng i de restauranger, som erhållit tillstånd till spritutskänkning i vissa delar av lokalerna, har givetvis så kraftigt avtrubbat medvetandet om de berättigade motiven för måltidstvänget, att ett upphävande av tillstånden för försöksverksamheten under alla förhållanden skulle ha varit ogenomförbart. Utskänkingsutredningens förslag synes styrelsen i huvudsak endast innebära ett formellt lagfästande av en faktisk utveckling efter de linjer, som uppdragits av statsmakterna och nu i fem år praktiserats med det samtycke av dessa, som en särskild tillståndslagstiftning innebär.

Såsom tidigare nämnts, ställer sig ett par remissinstanser tveksamma till förslaget. De anser att det för närvarande inte bör genomföras.

Sålunda bör enligt *länsstyrelsen i Kronobergs län* förslaget om måltidstvängets avskaffande inte genomföras så länge berättigad kritik kan riktas mot det rådande nykterhetstillståndet. Länsstyrelsen har emellertid ingenting att invända mot fortsatta försök med måltidsfri utskänkning. Det bör dock i fortsättningen ankomma på Kungl. Maj:t att själv bestämma var sådan utskänkning skall äga rum och att fastställa villkoren därför. Kommunernas vetorätt bör alltså enligt länsstyrelsens mening avskaffas vid en fortsatt försöksverksamhet. Därigenom får man, framhåller länsstyrelsen, en mera allsidig erfarenhet för bedömning av frågan. Länsstyrelsen anför vidare.

Eftersom försök med utskänkning av spritdrycker utan måltidstvänk icke förekommit inom Kronobergs län har länsstyrelsen ingen egen erfarenhet av sådan utskänkning. Där sådana försök förekommit anses de emellertid enligt utredningen ha utfallit relativt väl. För egen del ifrågasätter länsstyrelsen emellertid om tillräcklig erfarenhet kan anses ha vunnits genom dessa försök. Utredningens uppfattning att risken för att ungdomen efter ett definitivt slopande av måltidstvänget i allt större utsträckning skulle dragas till restaurangerna icke kan anses vara av den storleksordning att den bör hindra tvångets avskaffande, förefaller länsstyrelsen i varje fall vara en alltför optimistisk bedömning. Enligt länsstyrelsens mening finns det snarare anledning hysa oro för den föreslagna reformen. Såsom utredningen anfört kan sloandet av den måltidsfria utskänkningen komma att påverka restaurangernas utformning. Deras karaktär kan komma att förändras från matställen till nöjesetablissemang. Tendenser härtill synes redan ha visat sig under försöksverksamheten. Härtill kommer att den måltidsfria utskänkningen utgör förutsättning för inrättande av spritbarer, en anordning som otvivelaktigt har en särskild lockelse på restaurangbesökarna och icke minst på ungdomen.

Även *länsstyrelsen i Västernorrlands län* anser att det för närvarande inte är lämpligt att genomföra den liberalisering i utskänkingslagstiftningen som förslaget innebär. Länsstyrelsen gör bl. a. följande uttalande.

Det alltmer ökade alkoholmissbruket bland ungdomen och även bland kvinnorna inger redan i och för sig allvarliga betänkligheter. Länsstyrelsen befarar att ett slopande av måltidstvänget kommer att bidra till att än mer öka alkoholkonsumtionen hos ifrågavarande klientel. Länsstyrelsen anser emellertid att de pågående experimenten med sloandet av måltidstvänget å vissa restauranger bör fortsätta och även i viss mån utökas, så att möjlighet gives att — under längre tid än nu varit fallet — studera resultatet av ifrågavarande åtgärd. Frågan om en definitiv lösning angående måltidstvängets slopande bör därför uppskjutas under ytterligare någon tid.

De remissinstanser, som avstyrker utredningens förslag, framhåller främst de risker från nykterhetssynpunkt, som ett avskaffande av måltidstvänget kan innebära. Särskilt pekar man på den försämring av ungdomens alkoholvänor som på senare tid inträtt.

Sålunda förordar *överståthållarämbetet* att måltidstvänget tills vidare bibehålles, tills man vunnit ytterligare erfarenheter av den måltidsfria utskänkningen och fått ett mera omfattande material för en bedömning av

dess inflytande på ungdomens alkoholvanor. Ämbetet påpekar att ungdomens alkoholvanor hittills försämrats oroväckande och att någon tendens till förbättring ännu inte kunnat skönjas. I ett sådant läge anser ämbetet det mindre välbetänkt att genom ett definitivt upphävande av måltidstvänget ytterligare vidga möjligheterna för ungdom i vissa åldrar att få tillgång till spritdrycker.

I nuvarande läge med särskilt allvarliga bekymmer för ungdomens alkoholvanor finns det enligt *länsstyrelsen i Kopparbergs län* starka skäl att inte ändra gällande bestämmelser. Länsstyrelsen anser det nödvändigt att låta frågan om lättnader i måltidstvänget bli beroende av huruvida nykterhetstillståndet bland ungdomen kan förbättras. Först när man kan konstatera att en förbättring inträtt bör frågan om måltidstvängets avskaffande tas upp till övervägande, anser länsstyrelsen. Länsstyrelsen anför vidare.

Som utredningen framhåller innebär ett slopande av måltidstvänget att spritdryckerna bli mera lättåtkomliga på restaurangerna samt att den restaurangbesökare som huvudsakligen uppsökt restaurangen för att förtära spritdrycker kan erhålla en större mängd spritdrycker för samma kostnad som han tidigare erlagt för mat och spritdrycker. Uppenbarligen föreligger enligt länsstyrelsens mening vid ett slopande av måltidstvänget stora risker för ökad spritkonsumtion bland de kategorier som samhället är särskilt angeläget att skydda. Särskilt för ungdom kan möjligheten att få enbart sprit innebära en lockelse till restaurangbesök. Försöksverksamheten har också visat att ungdom, som tidigare ej sökt sig till restauranger, dragits till de drinkbarer, som inrättats i allt flera restauranger.

Från nykterhetsorganisationernas sida uttalas att några bestämda slutsatser om effekten av ett definitivt slopande av måltidstvänget inte kan dras av den hittillsvarande försöksverksamheten. Organisationerna betonar också måltidstvängets betydelse från näringsfysiologisk synpunkt.

IOGT anför för sin del bl. a. följande.

Beträffande den måltidsfria utskänkningen vill Godtemplarorden framhålla, att den försöksverksamhet som bedrivits icke kan anses ha givit belägg för att en utskänkning i de av utredningen föreslagna formerna är tillrådlig från nykterhetssynpunkt. Det framgår av utredningens redogörelse för försöksverksamheten, att denna ofta effektivt begränsats till sin omfattning på grund av restauratörernas egna intressen av att få förtjänst på servering av mat. Den måltidsfria utskänkningen har därför ej fått den omfattning och utformning, som försöksbestämmelserna i och för sig skulle ha medgivit. Då därtill så många andra faktorer under försökstiden har påverkat nykterhetstillståndet på de berörda orterna, torde några bestämda slutsatser icke kunna dras av föreliggande material beträffande effekten av ett definitivt slopande av måltidstvänget vid utskänkning. Då därjämte få bestämmelser i vår alkohollagstiftning är så väl grundade på fysiologiska fakta beträffande alkoholens verkningar som måltidstvänget, bör den sanering av restaurangmiljön som detta åstadkommit icke äventyras.

IOGT vill också rikta uppmärksamheten på risken för att restaurangbranschen tar ett upphävande av måltidstvänget som utgångspunkt för krav på ändrade grunder för kostnadsersättning vid spritutskänkning.

Sveriges nykterhetsvänners landsförbund kan för sin del inte heller finna att övertygande skäl talar för att måltidstvänget, som utredningen föreslår, begränsas till brännvinsdryckerna. Enligt förbundet bör det föreslagna måltidstvänget gälla över hela starkspritområdet. Till de tidigare under så lång tid accepterade skälen för måltidstvång vid spritservering kan nu även läggas, menar förbundet, att försöksverksamheten med måltidsfri utskänkning lett till uppkomsten av ett stort antal drinkbarer. Förbundet anför vidare.

Det nykterhetspolitiska huvudskälet till måltidstvänget — den mildare påverkan av sprit, som förtärs i samband med mat och som enligt Landsförbundets mening måste gälla all slags sprit — kvarstår givetvis med sin fulla kraft. Utredningen gör inget försök att bestrida detta. Nu föreslår man ju, att måltidstvänget skall alltiämt gälla för brännvinsdrycker — och där i skärpt form i jämförelse med vad som gällt under de senaste åren — medan däremot de ännu starkare spritsorterna skall befrias från måltidstvång. Formerna för förtäring av whisky, konjak, likör, gin o. d. skulle alltså vara sådana, att den fysiologiskt motiverade huvudregeln icke skulle vara tillämplig. Om dessa drycker gäller, att de röner ökad efterfrågan icke bara i utskänkningen i förhållande till brännvinet utan inte minst i utminuteringen. På restaurangerna skall emellertid dessa spritsorter enligt utredningens förslag njutas på ett friare sätt än brännvinet. Detta måste komma att stärka deras ställning även i andra sammanhang. I verkligheten har de högre alkoholhalt än brännvinet. På flera sätt skulle alltså en övergång från svagare till starkare drycker gynnas inom starkspritsektorn. Här kommer nu också in drinkbarerna med deras särskilda lockelse för ungdom och deras av ingen bestridda uppgift att skaffa nya kunder till restaurangerna, främst då ungt och »modernt» inriktat folk.

Även *De kristna samfundens nykterhetsrörelse* understryker den stora betydelse som måltidstvänget har från fysiologisk synpunkt. Organisationen anför.

De Kristna Samfundens Nykterhetsrörelse anser det välbetänkt att måltidstvänget bibehålles för utskänkning av egentligt brännvin. Dock anser vi att det icke är motiverat att utesluta drycker med högre alkoholhalt från måltidstvänget. De fysiologiska överväganden, som låg bakom måltidstvångets införande, anser vi äga en sådan tyngd, att förbudet mot att servera spritdrycker utan måltid fortfarande bör gälla. Huvudsyftet med måltidstvänget är att minska alkoholdryckernas berusningseffekt. Med hänsyn till att utskänkning av alkoholdrycker sker under arbetsdagen är av utredningens föreslagen liberalisering ägnad att oroa, då man väl vet alkoholens roll i olyckorna inom såväl arbetsliv som trafik.

Konsekvensen av utredningens resonemang att utskänkning av egentligt brännvin, som icke sker i samband med förtäring av lagad mat, icke synes stå i överensstämmelse med god bordskultur, måste bli att utskänkning av betydligt starkare alkoholdrycker gör det. Den kulturella legitimation, som förtäring av alkoholdrycker på så sätt erhåller, anser vi kunna ha ogynnsam inverkan på den allmänna, och särskilt ungdomens hållning, gentemot alkoholen.

Nationaltemplarorden anser som nämnts för sin del att tillförlitlig utredning inte förebragts huruvida ett avskaffande av måltidstvänget kan ske utan risker. Organisationen anför.

Det på fysiologiska skäl grundade måltidstvänet vill utredningen å ena sidan skärpa — beträffande brännvin, akvaviter och genever — å andra sidan uppmjuka — beträffande gin. Skälen för denna åtskillnad är svåra att acceptera. Prisskillnaden kan inte tillmätas någon större effekt med hänsyn till pågående inkomstutveckling. Den risken kan lätt uppstå, att de dyrare och alkoholstarkare dryckerna, vilka skulle befrias från måltidstvänt, vinner i popularitet, varvid den ökade penningtillgången kommer att verka som en pådrivande faktor. NTO ställer sig tveksam inför ett sådant perspektiv. Skulle emellertid de hittills pågående försöken med visshet kunna tolkas så, vilket kommittén icke helt klart fastslår, att måltidstvänets uppluckrande icke medför ökade risker, inte ens med tanke på vad de måltidsfria drinkarna kan spela för roll för bilförare och därmed för säkerheten på vägarna, motsätter sig NTO icke en sådan förenkling. Ännu synes emellertid problemet inte vara tillräckligt belyst.

Flertalet av de remissinstanser, som i princip inte har något att invända mot utredningens förslag om avskaffande av måltidstvänet, har ej närmare berört utredningens uttalande, att slopandet av detta tvång endast bör ske under förutsättning att de ekonomiska villkoren för spritutskänkningsförblir i princip oförändrade. Ett par remissinstanser har dock tagit upp problemet till behandling. De delar utredningens uppfattning i frågan.

Kontrollstyrelsen framhåller sålunda att regleringen av utskänkningsspriser, reglerna om utskänkningsskatten och om kostnadsersättningen för utskänkningens handhavande m. m. vid en måltidsfri utskänkning motverkar restauratörernas ekonomiska intresse att öka spritförsäljningen.

I detta sammanhang må nämnas att flera remissinstanser i anslutning till utredningens förslag om bibehållande av utskänkningsskatten tagit upp frågan rörande de ekonomiska villkoren för utskänkning.

Några remissinstanser tar till behandling upp frågan om utformningen av måltidstvänet vid utskänkning av egentligt brännvin.

Länsstyrelserna i Gotlands, Kristianstads och Skaraborgs län tillstyrker förslaget att måltiden skall bestå av lagad mat medan däremot *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* anser förslaget inte vara sakligt underbyggt.

Från restaurangnäringens sida avstyrkes förslaget helt. *Sveriges centrala restaurangaktiebolag* anför sålunda.

Från försöksverksamheten har inga erfarenheter redovisats, som skulle kunna motivera en sådan skärpning. Så länge måltidsfri spritutskänkning förekommit på halva antalet av rikets spritrestauranger och samtliga slag av spritdrycker fått utskänkas på dessa utan krav på servering av lagad mat, har veterligen ingen ansett det för dålig bordskultur att också egentligt brännvin — om i övrigt ingenting talade däremot — utskänktes till måltid, även om denna icke utgjordes av lagad mat. Än mindre synes en sådan uppfattning ha förelegat, då försöksverksamheten infördes, ty i så fall hade väl villkoren för försöksverksamheten på denna punkt redan från början fått en annan utformning. Enligt den av utredningen lämnade redogörelsen för utskänkingsintendenternas yttranden rörande villkoren för ett definitivt slopande av måltidstvänet i framtiden synes icke heller någon av dessa med restaurangförhållandena väl förtrogna funktionärer ha förordat någon

skärpning av ifrågavarande villkor. Bolaget vill också erinra om departementschefens motivering för utmönstringen av begreppet lagad mat ur rusdryckslagstiftningen (prop. nr 151/1954, s. 397).

Åtskilliga av de svårigheter som mött vid tillämpningen av måltidstvånget torde sammanhånga med föreskriften att maten skall vara lagad. Många av de restauranggäster det här gäller önskar icke förtära sådan mat i samband med spritförtäringen på restaurangen men skulle kanske icke ha något emot mat i annan form. Frångår man kravet på att maten skall vara lagad, kan restauratörerna lättare tillgodose gästernas olika önskemål om måltidernas sammansättning. Man torde kunna räkna med att om möjlighet införes att få servera sprit till en måltid bestående exempelvis av några smörgåsar eller av en smörgåsbricka, skulle man kunna uppnå att den serverade maten i större utsträckning än nu är fallet verkligen blev förtärd; de avsedda fysiologiska verkningarna skulle sålunda uppnås bättre.

Liknande synpunkter anför *Sveriges hotell- och restaurangförbund* samt *Hotell- och restauranganställdas förbund*.

Förslaget om slopande av bestämmelsen att lagad mat ej behöver finnas vid utskänkning av vin i samband med servering av konditorivaror tas upp till behandling av kontrollstyrelsen och Svenska bryggareföreningen. Dessa remissinstanser avstyrker båda att krav på lagad mat vid detta slag av utskänkning uppställas. *Kontrollstyrelsen* framhåller att den nuvarande bestämmelsen endast avser vinkonditorier som ej utnyttjar sin rätt att utskänka starköl. Enligt *Svenska bryggareföreningen* kan det från nykterhetspolitisk synpunkt vara önskvärt att bereda den som så önskar möjlighet att i lokaler utan spritservering inta svagare alkoholdrycker under enkla och städade former. Möjligheten att på vinkonditorier utan servering av mat förtära ett glas vin bör därför inte onödigtvis beskäras, uttalar föreningen. Tvärtom bör rätten härtill enligt föreningen utvidgas att omfatta även starköl.

I detta sammanhang må nämnas att flera remissinstanser till behandling tagit upp såväl frågan om generell höjning av utskänkningens åldern vid måltidsfri utskänkning som frågan om dans i samband med sådan utskänkning.

Utredningens förslag beträffande självbetjäning i samband med utskänkning tillstyrkes i princip av flertalet remissinstanser, som yttrat sig i frågan. *Kontrollstyrelsen*, länsstyrelserna i Kalmar, Kristianstads och Gävleborgs län, några länsnykterhetsnämnder, Nya systemaktiebolaget, Föreningen Nya systemaktiebolagets distriktschefer och biträdande intendenten samt Svenska nykterhetsvårdsförbundet avstyrker dock förslaget om att dispens från förbudet mot utskänkning genom självbetjäning skall kunna meddelas beträffande utskänkning av vin. Länsstyrelsen i Västerbottens län, några länsnykterhetsnämnder och IOGT anser att förbudet bör avse alla slag av rusdrycker. Länsstyrelserna i Kopparbergs och Norrbottens län ifrågasätter också en utökning av förbudet.

Utredningens förslag i denna del avstyrkes av Sveriges centrala restaurangaktiebolag, *Hotell- och restauranganställdas förbund* samt Föreningen Allmännyttiga kafébolag. Länsstyrelsen i Hallands län ställer sig tveksam

till förslaget. Sveriges Hotell- och restaurangförbund anför vissa erinringar mot detta.

Flera av de remissinstanser, som i princip tillstyrker utredningens förslag, framhåller — i likhet med utredningen — att utskänkning genom självbetjäning är en utskänkingsform, som från nykterhetssynpunkt är mindre lämplig bl. a. med hänsyn till svårigheten att övervaka ordning och nykterhet i utskänkingslokalerna.

Sälunda framhåller *kontrollstyrelsen*, att utskänkning av spritdrycker — och även vin — kan anses mindre lämplig, då en sådan utskänkingsform försvårar möjligheten att effektivt övervaka nykterhetstillståndet bland gästerna. Styrelsen hemställer därför att förbud meddelas mot utskänkning genom självbetjäning av både sprit och vin. Däremot anser kontrollstyrelsen att hinder inte bör föreligga mot att använda självbetjäning vid utskänkning av starköl under förutsättning att kontrollen är betryggande.

Nya systemaktiebolaget anser att utskänkning av spritdrycker och vin över huvud taget ej bör få äga rum då självbetjäning av mat sker i restauranglokalen. Bolaget anför.

Bolaget delar helt utredningens uppfattning, att självservering av sprit ej bör få äga rum. Enligt bolagets mening bör samma regel gälla för vin, d. v. s. utan den dispensmöjlighet som utredningen föreslagit. Bolaget anser dock, att kraven för servering av sprit och vin ytterligare borde skärpas på så sätt att utskänkning av dessa drycker överhuvudtaget ej får äga rum under de tider då självbetjäning av mat sker i en restauranglokal. Det är enligt bolaget ej förenligt med det allmänna önskemålet om förbättring av alkoholvänorna, som kommit till uttryck bl. a. i den av bolaget bedrivna och av statsmakterna godkända propagandan för övergång till alkoholsvaga drycker, att kombinera sprit och vin med den enklare, och mera vardagsmässiga form av restaurangförtäring som tar sig uttryck i självservering av maten. Självserveringarna har i regel större delen av sin kundkrets bland anställda som på grund av avståndet till bostaden dagligen måste intaga måltider utom hemmet. Detta gör det ytterligare önskvärt, att sprit och vin inte tillhandahålles då självservering förekommer. Det bör vidare i detta sammanhang särskilt starkt framhållas, att restauranger med enbart självservering i stor utsträckning frekventeras av ungdomar och att detsamma gäller beträffande övriga restauranger under den tid, då självservering förekommer. Under sådana förhållanden bör det vara angeläget, att på dessa restauranger förhindra konsumtion av sprit och vin i samband med självservering.

Länsstyrelsen i Uppsala län finner liksom utredningen att utlämning av spritdrycker bör ske genom särskild serveringspersonal. Länsstyrelsen fortsätter.

Mera tveksamt är huruvida en sådan ordning bör krävas ifråga om vin. I de till länsstyrelsen avgivna yttrandena har man för vinets del i allmänhet avstyrkt självbetjäning. Enligt vad länsstyrelsen inhämtat från intendenten för utskänkingsärenden har emellertid denna utskänkingsform icke givit anledning till anmärkningar inom Uppsala län. Såsom utredningen föreslagit bör därför den tillståndsgivande myndigheten äga rätt att tillåta sådan utskänkning under förutsättning att företaget har en mycket god standard och

att lokalerna äro lämpade för utskänkning genom självbetjäning. Att därutöver kräva »särskilda skäl» för sådant tillstånd finner länsstyrelsen däremot knappast påkallat.

Länsstyrelsen i Södermanlands län anser det visserligen i princip riktigt att försäljning av rusdrycker genom självbetjäning ej bör anordnas men ifrågasätter om ej förslaget formulering kan medföra att det angivna förbudet drabbar även former av utskänkning, mot vilka hinder ej bör resas. Enligt vad som framhålls i yttrandet har länsstyrelsen härvid närmast i åtanke det ganska vanliga fall då utskänkning i slutet sällskap, t. ex. vid bemärkelsedagar och dylikt, sker genom att drycker framsättes i lokalen och gästerna därefter själva får förse sig med vad de önskar. Någon anledning att hindra ett sådant förfarande bör ej föreligga, men det synes ej uteslutet att den föreslagna bestämmelsen kan tolkas såsom ett förbud mot dylikt förfarande, anser länsstyrelsen.

Även *länsstyrelsen i Malmöhus län* uttalar en uppfattning om denna form av rusdrycksutskänkning, som i stort sett sammanfaller med utredningens. Länsstyrelsen anför vidare.

Beträffande utredningens förslag till bestämmelser i ämnet vill emellertid länsstyrelsen, delvis på grund av erfarenheter från tillämpningen av nyssnämnda ordningsföreskrift, framhålla önskvärdheten av att förbudet ges en sådan utformning, att det endast åsyftar utlämning av spritdrycker och vin vid självbetjäningsskål. Det finns nämligen även en annan form av utskänkning genom självbetjäning än den utredningen torde ha åsyftat, nämligen den på restaurangerna praktiserade metoden att framsätta hela flaskor spritdrycker och viner på bordet, från vilka gästerna serverar sig själva. Häremot torde i allmänhet icke finnas anledning till invändning, då det gäller exempelvis viner eller punsch. Då det är fråga om andra spritdrycker än punsch kan möjligen finnas fog för en annan uppfattning. På grund av den relativt ringa frekvensen i sistnämnda fall, anser dock länsstyrelsen icke tillräckliga skäl föreligga för att denna specialform av självbetjäning bör innefattas av förbudet. I klarläggande syfte bör vidare enligt länsstyrelsens mening dispensregeln (rörande utskänkning av vin genom självbetjäning) tydligt ange, att det här är fråga om utskänkning av vin å vinrestaurang och att undantag icke skall kunna medgivas för vin å restaurang, som äger utskänka även spritdrycker. Utskänkning av vin förekommer ju nämligen mycket ofta på en spritrestaurang utan samband med utskänkning av spritdrycker.

De remissmyndigheter, som ställer sig tveksamma till förslaget eller avstyrker detta, anser att kontrollen inte är sämre på en restaurang med självbetjäning än på en restaurang med vanlig bordsservering.

Länsstyrelsen i Hallands län föreslår att frågan tas upp till förnyat övervägande. Dock anser länsstyrelsen att måltidstvängat skall bibehållas vid självbetjäning av rusdrycker. Länsstyrelsen anför.

Den rationalisering av restaurangrörelsen som detta system innebär har nödvändiggjorts av personalbrist eller andra likartade orsaker. Möjligheterna till kontroll av gästernas rusdryckskonsumtion och uppträdande torde inte behöva bli väsentligt sämre på en självbetjäningsrestaurang än på en restaurang där serveringspersonal betjänar gästerna vid borden. Härvid ut-

går dock länsstyrelsen från att måltidstvänget bibehålles för tillstånd beträffande utskänkning på restaurang, där sådan form av servering skall förekomma. Länsstyrelsens uppfattning i denna sak synes för övrigt vinna stöd av vad som utredningen uppgivit rörande de erfarenheter, som man hittills haft av självbetjäningens principens införande och tillämpning vid utskänkning av rusdrycker vid vissa restauranger.

Sveriges hotell- och restaurangförbund framhåller att självbetjäning av sprit och vin i mindre omfattning förekommit även under den nuvarande försöksverksamheten med måltidsfri utskänkning samt att förbundet i betänkandet icke funnit något uttalande vare sig från utskänkningssintendenterna eller från kontrollstyrelsen, som gör gällande att några olägenheter följt med denna form av rusdrycksförsäljning. Förbundet framhåller vidare att det med hänsyn till de allmänna kostnadsstegringarna inom restaurangnäringen är synnerligen viktigt att inte försvåra rationaliseringar och personalminskningar.

Sveriges centrala restaurangbolag åberopar som stöd för sitt avstyrkande den erfarenhet bolaget vunnit i den egna verksamheten. Den 1 juli 1961 fanns inom bolaget, framhåller detta, 29 självserveringar med rätt till utskänkning av rusdrycker, i flertalet fall omfattande en avdelning inom en större restaurangrörelse men i vissa fall hela företagsenheten. Skälen för avstyrkande sammanfattar bolaget på följande sätt.

a) Erfarenheterna har icke visat, att något behov av den föreslagna skärpta regleringen föreligger. Utredningen, vars konstaterande av detta förhållande redan förut åberopats, har vid motiveringen av sitt nu ifrågavarande förslag varit hänvisad till allmänna uttalanden av typen att slopandet av serveringspersonalen »i och för sig» skulle innebära minskad kontroll av gästernas konsumtion och uppträdande. Då detta alltså skulle gälla, trots att inga skadeverkningar därav framträtt, hade en närmare utveckling av argumentets innebörd varit i hög grad påkallad. Är det utan vidare givet, att bar- och kassapersonalen — som ingenting har att vinna på en ökad alkoholförsäljning — är sämre skickad än serveringspersonalen att handha utlämningen? Om den förstnämnda personalens möjlighet av tillsyn och överblick under rusningstillfällen kan försvåras, har då de av företagen med hänsyn härtill vidtagna åtgärderna visat sig otillräckliga? Är det lättare att konstatera en eventuell alkoholberördhet hos den gäst som sitter stilla vid ett bord, än hos den som har att röra sig mellan bordet och bardisken? Är risken för överlämnande av rusdrycker gäster emellan eller för medförande från lokalen större, om dryckerna måste hämtas i kassan eller vid baren, än om de serveras vid bordet? Är det bärandet av »mat o. dyl.» som är speciellt belastande för självserveringarna mera än bärandet av rusdrycker, vilket ju kan förekomma även på drinkbarerna? Och, slutligen, om alla dessa frågor besvaras jakande, hur kan det då komma sig att alla dessa olägenheter i samband med utskänkningen på självserveringarna icke resulterat i otrevnad, dålig ordning, onykterhet på dessa restauranger? Utredningen lämnar ingen förklaring till detta, och bolaget kan icke tillmäta dess vaga argumentation för förslaget i denna del vitsord gentemot bolagets vid ett flertal rörelser under åtskilliga år vunna erfarenheter.

b) Där behov av en sådan reglering, som utredningen föreslår, skulle yppa sig och ifrågakommande företagare icke visar sig kunna bemästra situatio-

nen, har länsstyrelsen redan med nuvarande lagstiftning möjlighet att ingripa och kan därvid meddela föreskrifter exempelvis av det slag utredningen avser. Det nya i utredningens förslag är alltså, dels att bordsservering genom särskild serveringspersonal beträffande spritdrycker skall vara generellt föreskriven utan hänsyn till behovet, dels att kommunen skall med för länsstyrelsen bindande verkan kunna påyrka införandet av sådan serveringsform även beträffande vin. I sistnämnda hänseende innebär förslaget ett principiellt avsteg från de grunder för bestämmandet av den kommunala vetorättens innebörd, som antogs av 1954 års riksdag.

c) Förslaget står enligt bolagets uppfattning i dålig samklang med den i utredningsdirektiven åberopade grundsatsen, att man så långt möjligt bör avstå från detaljregleringar och i stället överlämna åt restauratörerna att under utskänkningsintendenternas kontroll själva ta ansvaret för utskänkingsverksamheten.

Bolaget anför vidare.

Ett lagstiftningsvägen infört åläggande för restauratörerna att på självserveringarna anordna utskänkningen enligt utredningens förslag skulle vidare i ett särskilt avseende medföra en oformlighet, som skulle kunna innebära komplikationer även av annan art än rent driftsmässiga. Om nämligen avsikten icke är att omintetgöra självservering av andra varor i samband med utskänkning av spritdrycker och vin, skulle den föreslagna ordningen medföra, att man finge en kår av serveringspersonal, som väsentligen hade till uppgift att servera spritdrycker och (eventuellt) vin, och vars inkomst helt eller till övervägande del skulle vara beroende av denna försäljning. En personalgrupp med sådana uppgifter och sådan ställning skulle försättas i en påfrestande situation med oavlåtliga konflikter mellan vederbörandes egna ekonomiska intressen och lojaliteten mot det allmänna. Vid ett av dotterbolagen har man gjort den erfarenheten, att då man vissa veckodagar ersatt utlämningen av rusdrycker genom kassa med bordsservering genom särskild serveringspersonal, så har försäljningen av dessa drycker stigit jämfört med motsvarande veckodagar tidigare. Erfarenheten hade begränsad räckvidd och skulle måhända icke åberopats här, om icke ett bifall till utredningens förslag i förevarande del enligt bolagets mening skulle innebära en stark ökning av riskerna för en liknande utveckling i större skala.

Så gott som samtliga remissinstanser, som yttrat sig över utredningens förslag om skärpning av kontrollen över *d r i n k b a r e r*, tillstyrker detta förslag. Ett flertal remissinstanser föreslår en ytterligare skärpning av bestämmelserna för denna utskänkning. Några remissinstanser föreslår att drinkbarerna skall helt förbjudas. Härvid framhålles särskilt barernas dåliga inverkan på ungdomens alkoholvanor.

Kontrollstyrelsen har inte något att invända mot utskänkingsutredningens förslag i denna del. Enligt styrelsens mening bör man söka hindra att olämpliga lokaler användes för barutskänkning. Baren bör t. ex. inte få ha egen ingång direkt från gatan. Inrättande av drinkbar i rusdrycksrestaurang bör enligt styrelsen inte heller få ske förrän intendenten för utskänkingsärenden godkänt barlokalens utformning. Det synes kontrollstyrelsen ändamålsenligt att Kungl. Maj:t, såsom utredningen förutsatt, bemyndigar styrelsen att utfärda föreskrifter i ämnet.

Socialstyrelsen erinrar om vikten av att restauranglokalernas utform-

ning ägnas uppmärksamhet. Det är här av betydelse, framhåller styrelsen, att barlokalerna godkännes av intendenten för utskänkningsärenden.

Sveriges centrala restaurangaktiebolag förklarar sig inte ha något att erinra mot vad utredningen föreslagit i ämnet. Bolaget förutsätter emellertid att intendentens prövningsrätt beträffande barlokalernas utformning genom uttryckliga föreskrifter begränsas till förläggningen och planeringen i stort av dessa lokaler i anslutning till vad utredningen anfört härom och således inte kommer att beröra lokalernas mera detaljmässiga inredning eller utrustning.

Enligt *länsstyrelsen i Örebro län* bör måltidsfri spritutskänkning få ske i drinkbar endast under förutsättning att baren är anordnad i restaurangens matsal. Barer förlagda till andra rum har enligt länsstyrelsen med hänsyn till den särskilda inredning och dunkla belysning, som oftast förekommer där, en stor dragningskraft på de yngre gästerna. De kan därför bli samlingspunkter för ungdom. På grund av de risker för ökat alkoholmissbruk, som sådana barer innebär, anser länsstyrelsen att spritutskänkning där endast bör få ske i samband med måltid.

Länsstyrelsen i Malmöhus län påpekar att drinkbarerna under försöksverksamheten med måltidsfri utskänkning blivit allt vanligare. Det finns enligt länsstyrelsens mening anledning förmoda att denna tendens kommer att fortsätta, om måltidstvänet slopas. Länsstyrelsen anför i detta sammanhang följande.

Utvecklingen inom restaurangnäringen har på senare år medfört, att ett flertal restauranger i större utsträckning än tidigare inriktat sig på att tillgodose allmänhetens behov av nöje och avkoppling genom att anordna artistuppträdanden och dans. Härigenom har en ny typ av näringsställen uppkommit, nämligen nöjesrestaurangerna. Det är framför allt denna typ av restauranger som har inrättat drinkbarer. Sådana förekommer visserligen även på några typiska matställen, men tjänar där i allmänhet ändamålet att vara en samlingspunkt före måltiden. På de flesta nöjesrestauranger sker utskänkningen i barerna ofta utan samband med intagande av mat. Utredningens uppfattning, att baravdelningarna icke tillfört restaurangerna nya gäster, som regelbundet frekventerar desamma, och att någon utpräglad skillnad i gästsammansättningen mellan barerna och matsalarna icke föreligger kan länsstyrelsen utifrån sina erfarenheter icke dela, när det gäller nöjesrestauranger. Det är tvärt om ganska påfallande, inte minst på senare tid, att ungdom i högre grad än förr besöker sådana restauranger och att de företrädesvis håller till i barerna. Frekvensen av ungdomliga gäster är givetvis störst under kvällar med dans. Ungdomarnas dragning till dessa avdelningar torde sammanhånga med den lockelse baren utövar på dem genom sin speciella inredning och det förefaller som om den risk för utbildning av tidigare alkoholvanor, vilken föreligger även när det gäller de utskänkta rusdryckerna, är störst i fråga om serveringen i drinkbarerna. En fara för sådan tidig vanebildning torde även ligga däri, att de drinkar som vanligen serveras där har en för ungdom tilltalande och ofta oskyldig smak och därför kan ha särskilt förrädiska verkningar för den vid starka drycker ovane. En annan omständighet, som i detta sammanhang är värd uppmärksamhet, är drinkbarens placering inom ett restaurangföretag. När baren är belägen i själva matsalen eller i dess omedelbara närhet, understrykes dess uppgift

att vara en matserveringen tillhörande serviceavdelning. En helt annan karaktär får ofta en avsides belägen bar, där övervakningen försvåras. Detta torde alldeles särskilt vara fallet, om baren har direkt ingång från gatan.

Eftersom gästtillströmningen till barerna är störst under danskvällar och inslaget av yngre gäster då ofta är framträdande, förordar länsstyrelsen ett uttalande om restauratörernas särskilda ansvar vid servering till ungdom i barerna och om vikten av att utskänkningen där ägnas speciell uppmärksamhet vid övervakningen. Om rörelsen i en drinkbar lämnar rum för anmärkning mot nykterhet, ordning och trevnad eller om denna rörelse utvecklas till att bli den dominerande på en restaurang, bör det ankomma på vederbörande intendent att åvägabringa rättelse. Vidare bör sådana omständigheter utgöra en anledning för polismyndighet att antingen temporärt eller helt vägra en restaurang danstillstånd, framhåller länsstyrelsen.

Som nämnts förordar flera remissinstanser en skärpning av bestämmelserna beträffande utskänkningen i drinkbarerna. Sålunda föreslås höjd utskänkningsålder och förbud mot utskänkning i samband med dans.

Länsstyrelsen i Hallands län anser att frågan om högre åldersgräns, mat-tvång eller förbud mot spritutskänkning i samband med dans bör övervägas beträffande drinkbarerna.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län framhåller att en höjning av åldern för utskänkning av spritdrycker till 21 år avsevärt skulle minska problemen beträffande barutskänkningen, medan *länsstyrelserna i Kalmar, Göteborgs och Bohus* samt *Jämtlands län* liksom *Föreningen Nya systemaktiebolagets distriktschefer och biträdande intendent* för sin del föreslår förbud mot servering av rusdrycker vid eller från bar i samband med dans i restauranglokalerna. Förslag om sådant förbud och om höjning av utskänkningsåldern till 21 år framföres av *kontrollstyrelsen*.

Även *Nya systemaktiebolaget* anser att vådorna med barerna är så stora, att de inte bör få hållas öppna i samband med dans inom restauranglokalerna. För att undvika att utskänkningen av drinkar utan samband med intagande av måltid endast flyttas från baren till matsalen föreslår bolaget även att måltidstvång skall tillämpas vid de tillfällen, då allmän dans pågår i restauranglokalen. Bolaget anför vidare.

Beträffande den av utredningen föreslagna ordningen, att inrättande av särskilda baravdelningar skulle få ske endast efter samråd med vederbörande utskänkningsintendent, anser bolaget att man rent principiellt bör utgå från, att ett tillstånd till rusdrycksutskänkning givits under så bestämda förutsättningar, innefattande såväl lokalernas utformning som deras användning ur utskänkningssynpunkt, att ändringar i dessa förutsättningar måste föranleda ny ansökan om ändrat eller utvidgat tillstånd. I den mån en restauratör, sedan utskänkningstillstånd erhållits för en viss ockroperiod, skulle önska inrätta särskild baravdelning bör härför krävas särskilt tillstånd, varvid samma remissförfarande bör användas som vid behandling av ansökan om ny utskänkningsrättighet.

De remissinstanser, som förordar eller ifrågasätter förbud mot inrättande av drinkbarer, betonar särskilt den fara från nykterhetssynpunkt som barerna utgör.

Länsstyrelsen i Västerbottens län finner det betänkligt att drinkbarer inrättas. Länsstyrelsen anser vissa restriktioner nödvändiga och anför följande.

Det synes uppenbart att barerna utgöra en lockelse för ungdom, som vill pröva på spritförtäring och som ej vill besöka restaurangmatsalar, där de ej torde känna sig hemma. Ett besök där för också med sig större utgifter. I anslutning till restaurangerna finns numera ofta ruletter, som drar ungdom till sig. Då såväl drinkbarer som rulettspel förekommer i anslutning till lokaler där restaurangdans förekommer blir frestelserna för ungdom mycket stora. Med den senaste tidens ökade ungdomsfylleri för ögonen synes det nödvändigt att vissa restriktioner införes.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län uttalar bl. a., att drinkbarerna från nykterhetssynpunkt måste anses särskilt farliga därför att de genom sin speciella inredning och atmosfär blir en samlingsplats för ungdom. Det finns enligt länsstyrelsens mening grundad anledning antaga att de spritdrin- kar och spritdrycker, som där får serveras utan samband med lagad mat, från tillvänjningssynpunkt utgör en fara för personer, som tidigare ej har några alkoholvanor. Det kan, fortsätter länsstyrelsen, över huvud taget ifrågasättas om särskilda drinkbarer, som ej utgör del av restaurangmat- salen, med hänsyn till dessa barers speciella lockelse för ungdom bör få förekomma ens i samband med måltidsbunden utskänkning. Några från nykterhetssynpunkt positiva verkningar av drinkbarer kan inte påvisas, medan risken för en stegring av alkoholvanorna särskilt för ungdom är på- taglig, anser länsstyrelsen.

Sveriges nykterhetsvänners landsförbund förordar ett generellt förbud mot drinkbarer. Förbundet anför.

Restaurangägarna har genom sina organisationer utfärdat varningar för att sprit utskänkes till omyndig ungdom och kontrollstyrelsen har även fäst uppmärksamheten på denna sak. Därtill kommer den oro man visat bland företrädarna för samhällets nykterhetsvård på denna punkt. Den ståndpunkt Landsförbundet vill hävda rörande drinkbarernas sociala skad- lighet delas sålunda även av en opinion utanför nykterhetsrörelsen. Utred- ningen hävdar att försöksverksamheten inte medfört olägenheter ur nyk- terhetssynpunkt. Men utredningens egen beskrivning av drinkbarernas funk- tion talar för sannolikheten av att dessa barer ogynnsamt påverkat nykter- hetsförhållandena bland ungdomen under de senaste åren. Då ett genom- förande av utredningens förslag om måltidstvängets avgränsning till bränn- vinsdryckerna skulle stimulera till en snabb och omfattande utbyggnad av drinkbarsystemet påyrkar Landsförbundet att, om denna lagändring ge- nomföres, ett generellt och bestämt förbud mot drinkbarer meddelas inne- fattande även att hittills upprättade sådana barer försvinner. Även en mål- tidsfri utskänkning måste enligt Landsförbundets mening hänvisas till att äga rum under samma former som den som kombineras med måltid.

Även *IOGT* framhåller att de erfarenheter, som vunnits under de senaste åren, berättigar till slutsatsen att den form av måltidsfri utskänkning, som bedrivs genom drinkbarer, är skadlig från nykterhetssynpunkt och framförallt utgör ett hot mot ungdomens nykterhet. Denna utskänkingsform bör därför enligt organisationen avskaffas. Liknande synpunkter anför *Nationaltemplarorden*.

Länsstyrelsen i Kristianstads län slutligen framhåller för sin del att utredningens förslag i denna fråga inte synes helt klart. Länsstyrelsen anför härom.

Sålunda framhåller utredningen att barlokalernas utformning för framtiden skall godkännas av intendenten. Någon föreskrift om krav på sådant godkännande synes dock icke ha lämnats. I annat sammanhang rekommenderar utredningen Kungl. Maj:t att med stöd av 44 § tredje stycket rusdrycksförsäljningsförordningen bemyndiga kontrollstyrelsen att utfärda bestämmelser om att inrättande av särskilda baravdelningar får äga rum endast i samråd med (alltså ej efter godkännande av) vederbörande utskänkingsintendent. I sagda lagrum talas dock endast om Konungens rätt att utfärda de bestämmelser angående beskaffenheten av utskänkingsställe som kunna erfordras utöver vad i livsmedelsstadgan föreskrives om serveringslokal. Enligt länsstyrelsens mening kan det ifrågasättas om särskilt författningsstöd erfordras för att i överlåtelsekontrakt eller i tillägg därtill intaga föreskrift om skyldighet att inhämta intendents godkännande för vissa slag av omändringar av »insynade» utskänkingslokaler. Skulle emellertid så ej anses kunna ske, bör en särskild bestämmelse i frågan lämpligen införas i rusdrycksförsäljningsförordningen. Hur denna fråga än löses bör möjlighet att anföra besvär mot intendentens beslut i nu förevarande hänseende givetvis föreligga.

Förtärrings- och förvaringsförbuden. Utredningens förslag angående dessa förbud tillstyrkes i princip eller lämnas utan erinran av flertalet remissinstanser, som berört frågan. Folketshusföreningarnas centralorganisation har — under viss av organisationen i yttrandet närmare angiven förutsättning — förklarat sig intet ha att invända mot att förslaget prövas på försök under några år. Bygdegårdarnas riksförbund accepterar förslaget i princip men föreslår att vederbörande kommun i vissa fall skall kunna besluta om undantag från förbuden.

Förslaget avstyrkes helt av länsstyrelsen i Södermanlands län, medan överståthållarämbetet samt länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län ställer sig tveksamma. Länsstyrelsen i Skaraborgs län föreslår överarbetning av förslaget, och Sveriges centrala restaurangaktiebolag anser att lagstiftning i ämnet bör anstå till dess en omläggning av utskänkingsbeskattningen blir aktuell.

Enligt de remissinstanser, som tillstyrker utredningens förslag i denna fråga, bör ett genomförande av förslaget kunna undanröja vissa av de nu föreliggande tillämpningssvårigheterna. Förslaget anses sålunda vara godtagbart, även om det innebär en viss skärpning i förhållande till nuvarande ordning.

Länsstyrelsen i Norrbottens län framhåller att förtärrings- och förvarings-

förbuden blir enklare och entydigare genom de föreslagna ändringarna och att dessa även i övrigt får anses väl motiverade. Mot bakgrunden av de svåra gränsdragningsproblem, som nuvarande lagstiftning på området vållat, finner *Föreningen Sveriges landsfiskaler* nödvändigt att klarare bestämmelser meddelas. Enligt föreningens mening torde utredningens förslag vara ägnat att undanröja många av de oklarheter som nu råder.

Även *kontrollstyrelsen* anser för sin del utredningens förslag väl motiverat. Beträffande den skärpning, som förslaget innebär i förhållande till nuvarande bestämmelser, gör styrelsen bl. a. följande uttalanden.

Enligt nuvarande ordning medför ett tillhandahållande av mat i och för sig icke att förbuden blir tillämpliga. Så blir däremot fallet om någon dryck, t. ex. kaffe, serveras till maten. För att undgå förbudens tillämpning har då i vissa fall tillgripits (eller fingerats) det tillvägagångssättet, att beställaren själv fått medföra kaffe i fast form, som sedan kokats på platsen. Denna tillämpning av bestämmelserna — som innebär att frågan huruvida och på vad sätt kaffe tillhandahålles till maten skall vara avgörande för om förbuden blir gällande i sådana fall — måste anses otillfredsställande. En ändring av bestämmelserna i huvudsaklig anslutning till utredningens förslag för att undanröja nuvarande olägenheter vid förbudens tillämpning på denna punkt synes därför väl motiverad. Enbart tillhandahållande av mat i samband med yrkesmässig lokalupplåtelse skulle alltså, om maten tillhandahålles av lokal innehavaren eller genom dennes försorg, medföra att förbuden blir tillämpliga.

Den föreslagna skärpningen synes, anmärker styrelsen vidare, få mycket ringa betydelse med avseende på folketshus och bygdegårdar. Styrelsen ifrågasätter för övrigt i detta sammanhang, om inte innebörden av förbudsbestämmelserna skulle kunna mildras något när det gäller att bedöma huruvida regelbunden verksamhet föreligger. Man skulle nämligen enligt styrelsen för sådan verksamhet kunna kräva, att servering eller upplåtelse i allmänhet sker minst två gånger i veckan.

Folketshusföreningarnas riksorganisation har intet att invända mot att utredningens förslag provas under några år, dock endast, uttalar organisationen, under förutsättning att bestämmelserna i författningen utformas så att gränsdragningen i praktiken bedömes så som utredningen synbarligen avsett, d. v. s. att förtärlings- och förvaringsförbuden inträder först då lokaluthyraren yrkesmässigt driver serveringsrörelse eller lokaluthyrning för slutna sällskap. Det är vidare viktigt, framhåller organisationen, att tillämpningen kan bringas att ske i samma anda som utredningen avsett.

Även *Bygdegårdarnas riksförbund* accepterar i princip förslaget och uttalar att de föreslagna bestämmelserna bör gälla som allmän regel. Förbundet föreslår emellertid att kommun i vissa fall skall kunna undanta inom kommunen befintliga allmänna samlingslokaler från förbudens tillämpningsområde. Förbundet anför härom.

Vi föreslår följande:

För att kommun skall äga rätt bevilja befrielse från tillämpningen av förtärlings- och förvaringsförbuden för en samlingslokal fordras att sam-

lingslokalen är att betrakta som allmän samlingslokal enligt SFS nr 367/1957, att serveringsverksamhet i lokalen inte får en sådan omfattning att föreningslivets behov av lokaler blir eftersatt samt att nettovinsten på serveringsverksamheten icke får användas till annat ändamål än täckandet av omkostnader för samlingslokalens drift och underhåll samt till räntor och amorteringar på befintliga lån.

Skulle det visa sig att en så viktig befogenhet som att meddela undantag från en allmän bestämmelse inte ryms inom den kommunala bestämmanderätten, vill vi som alternativt förslag föreslå att allmänna samlingslokaler beviljas generell befrielse från tillämpningen av förtärrings- och förvaringsförbuden, men att kommun äger rätt besluta att förtärrings- och förvaringsförbuden skall tillämpas på inom kommunen befintliga samlingslokaler om detta visar sig vara ett kommunalt och allmänt intresse — inte minst med hänsyn till eventuell konkurrens med inom kommunen verk samma och önskvärda näringsställen.

Flera av de remissinstanser, som tillstyrker förslaget, framhåller att, även om ett genomförande av detta skulle undanröja en hel del av de nuvarande oklarheterna, stora tillämpningssvårigheter kommer att kvarstå i fortsättningen. *Länsstyrelsen i Malmöhus län* anför sålunda bl. a. följande.

Länsstyrelsen anser, att utredningens förslag är ett steg i rätt riktning. Det vidgar förbudens tillämplighetsområde till att omfatta även sådana lokaler, där medhavda rusdrycker hittills opåttat kunnat förtärras inom serveringsrörelse, som endast till namnet skiljer sig från verklig restaurangrörelse, och det tillgodoser i viss mån allmänhetens legitima behov av att helt i festarrangörens regi kunna anordna familjetillställningar i lokaler, som eljest användes för andra ändamål såsom sammanträden och dylikt. Förslaget är emellertid behäftat med vissa brister, liknande dem som vidlåder de nu gällande bestämmelserna. Av utredningens motivuttalande synes framgå, att de tre omständigheter — självständighet, viss regelbundenhet och varaktighet — som skall karaktärisera yrkesmässigheten hos en serveringsrörelse, samtidigt skall vara förhanden, för att förbuden skall vara tillämpliga. I det avseendet vill länsstyrelsen framhålla, att en självständigt bedriven serveringsrörelse som pågår regelbundet under en kortare tid, exempelvis under en vecka eller fjorton dagar i samband med en utställning eller mäs sa, bör anses såsom yrkesmässig, trots att kravet på varaktighet knappast kan sägas vara uppfyllt. I praktiken torde vidare vid de föreslagna reglernas tillämpning besvärliga gränsdragningsproblem komma att uppstå, då det gäller att avgöra hur länge en serveringsrörelse skall ha pågått för att kunna sägas vara regelbunden och varaktig och hur lång tid som skall förflyta, innan den kan anses ha förlorat sin karaktär av yrkesmässighet på grund av upphörd regelbundenhet. Vidare torde liknande svårigheter som hittills förelegat, då det gäller att avgöra när utskänkning förekommit, komma att uppstå, när man skall ta ställning till frågan om vem som försäljer, anskaffar eller tillhandahåller mat och dryck i festvåningar. Kvar såsom olöst står också problemet om samköp, vilket genom de föreslagna reglerna icke endast kommer att som hittills få betydelse för gemensamma inköp av drycker utan även för gemensamhetsköp av andra varor, som anskaffas för exempelvis en föreningsfest.

Sveriges hotell- och restaurangförbund förklarar för sin del att förbundet är väl medvetet om att lagstiftningen på detta område alltid måste ge

anledning till besvärliga gränsdragningsproblem och att man sannolikt inte kan åstadkomma en författningstext som på ett fullt tillfredsställande sätt undanröjer alla svårigheter. En huvudsynpunkt i sammanhanget måste därför enligt förbundet alltid bli, att restaurangerna skall ha förutsättningar att konkurrera med de fria festvåningarna under fullt jämställda ekonomiska villkor. Detta skulle i första hand innebära att kontrollen över festvåningarna kraftigt skärps med avseende på lokalernas utformning och sanitära beskaffenhet, personalens kvalifikationer och lönevillkor samt icke minst utskänkningsintendenternas och polisens kontroll över ordning, nykterhet och trevnad. En grundläggande förutsättning för att lösa frågan måste också, anser förbundet, vara att man slutligt slopar den del av utskänkningskatten, som för närvarande inlevereras till statsverket, så att utskänkningspriserna på sprit överstiger utminuteringspriserna endast med det belopp, som svarar mot restauratörens ersättning för utskänkningen. Förbundet delar visserligen utredningens uppfattning, att man icke löser festvåningsproblemet helt genom att slopa utskänkningskatten, men vill framhålla att en sådan åtgärd är en första förutsättning för den eftersträlvade lösningen. Med den uppmjukning av förbuden, som utredningens förslag enligt förbundets mening innebär, finner förbundet denna åtgärd än mera påkallad.

Svenska turisthotellens riksförbund har intet att erinra mot förslaget. Förbundet framhåller att den föreslagna ordningen kommer att ytterligare eliminera ännu förefintlig illojal konkurrens.

Sveriges centrala restaurangaktiebolag finner för sin del att det framlagda förslaget har vissa förtjänster men förordar att ny lagstiftning i ämnet får anstå till dess förslag till ändringar av utskänkningsbeskattningen kan genomföras. I övrigt anmärker bolaget bland annat att förslaget, såvitt avser lokalupplåtelse utan samband med rörelse, för att icke vid tillämpningen lämna alltför stora luckor öppna borde ha skärpts till att avse upplåtelse av lokal annorledes än rent tillfälligt. Bolaget vill också ifrågasätta om inte anmälningsplikt bort föreskrivas för lokaler, vilka annat än tillfälligtvis upplåtes för sådana ändamål som avses i den föreslagna förbudsbestämmelsen.

Nya systemaktiebolaget föreslår för sin del att förbuden, för att man skall få en klarare avgränsning av deras tillämpningsområde, utformas så att de omfattar även sådana lokaler som uthyres yrkesmässigt för feständamål utan att lokalinnehavaren tar någon befattning med anskaffning av mat och dryck. Bolaget anför härvid följande.

Bolaget har för sin del ingenting att invända mot bestämmelser som innebär att innebörden av förtäring- och förvaringsförbuden blir klarare fastställd. Det framlagda förslaget, som med vissa modifikationer är detsamma som 1953 års utskänkningsvinstkommittés, innebär ett dylikt klarläggande av förbuden men innehåller emellertid ett moment, som med all sannolikhet kommer att vålla svårigheter i tillämpningen, nämligen begreppet »rörelse». Vissa former av rörelse kommer fortfarande att kunna drivas utan att påverkas av förbudens ändrade innehåll. Bolaget tänker härvid närmast på lo-

kaler som yrkesmässigt uthyres, men där lokaluthyraren i varje fall rent formellt inte har något att göra med anskaffningen av varor m. m. Med hänsyn till den stora omfattning som vissa sådana rörelser har, vore det enligt bolagets mening önskvärt att giltighetsområdet för förbuden anknöts inte bara till förekomsten av serveringsrörelse utan även till fall av yrkesmässig uthyrning av lokaler, även om lokalinnehavaren inte på något sätt medverkar vid anskaffningen av varorna. Det är möjligt att ett dylikt utformat system skulle komma att innebära, att ett något större antal av bygdegårdar m. fl. kom att bli berörda av förtärlings- och förvaringsförbuden, men olägenheterna för dessa kan knappast bli av en sådan storleksordning att de skulle överväga fördelarna av att få en utformning av förbuden som gav en klarare avgränsning.

De remissinstanser, som avstyrker förslaget eller ställer sig tveksamma till detta, hävdar att det inte innebär några avgörande förbättringar.

Länsstyrelsen i Södermanlands län anför sålunda bl. a. följande.

De nu gällande förtärlings- och förvaringsförbuden torde tillhöra de föreskrifter för rusdrycksförsäljningen, som ofta skapar irritation hos allmänheten, särskilt vid anordnande av privata tillställningar. Överträdelse av förbuden torde förekomma i stor utsträckning utan att bli föremål för beivrande. Detta har lett till minskad respekt för gällande lag. Om föreskrifter, som i och för sig är mindre lyckligt utformade, blir föremål för skärpning, torde irritationen i motsvarande grad öka och respekten för lagen ytterligare minska. Länsstyrelsen anser sig därför icke kunna godtaga någon som helst skärpning av förbuden. De sakkunnigas förslag innebär delvis en sådan skärpning. Visserligen syftar förslaget till erhållande av en mera rationell avgränsning av de fall, där en offentlig kontroll av rusdrycksförtärlingen är påkallad, men länsstyrelsen betvivlar att detta syfte i någon högre grad uppnås genom ändringsförslaget i synnerhet som det knappast blir möjligt att i erforderlig utsträckning beivra överträdelse. Även om en del gränssfall bortfaller genom förslaget i fråga, kommer säkerligen nya sådana att träda i stället. Länsstyrelsen avstyrker därför förslaget i sin nuvarande utformning.

Även *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* framhåller att man med den föreslagna konstruktionen visserligen har vunnit klarhet i vissa avseenden men att ändock betydande tillämpningssvårigheter kvarstår. Länsstyrelsen finner det därför tveksamt om utredningens förslag bör läggas till grund för lagstiftning.

Överståthållarämbetet ifrågasätter, om något står att vinna genom att man inför nya bestämmelser på området, och anför.

De praktiska svårigheterna vid tillämpningen av nu gällande förtärlings- och förvaringsförbud ha enligt utredningen främst rört tolkningen av begreppen utskänkning och utskänkningslokal för alkoholfria drycker samt oftast gällt de så kallade fria festvåningarna. Genom den under de senaste åren väsentligt ökade tillståndsgivningen avseende tillfällig utskänkning synes tolkningssvårigheterna emellertid i stor utsträckning ha kunnat undvikas i vad avser de fria festvåningarna. De av utredningen föreslagna ändrade bestämmelserna avseende förtärlings- och förvaringsförbuden innebära, att förbuden komma att utsträckas till lokaler, som nu icke beröras av desamma. Härjämte införas i bestämmelserna en del nya begrepp, vilka kunna komma att bli svårtolkade. Dessa omständigheter kunna enligt

ämbetets uppfattning väntas medföra minst lika stora, om icke större problem vid den praktiska tillämpningen än vad som varit fallet vid tillämpningen av de nu gällande bestämmelserna.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län, slutligen, anser att de nya bestämmelserna visserligen är mera klart och koncist utformade än de nu gällande men hävdar att de likväl kan föranleda tolkningssvårigheter. Då de nya bestämmelserna dessutom väntas bli väl rigorösa i tillämpningen, förordar länsstyrelsen en överarbetning av förslaget.

Utskänkning av rusdrycker på färdmedel i inrikes trafik. Utskänningsutredningens förslag i denna del tillstyrkes av det övervägande antalet remissinstanser, som yttrat sig i frågan. Länsstyrelsen i Gävleborgs län ställer sig dock mycket tveksam till förslaget och säger sig närmast vara böjd att avstyrka detta. Även länsstyrelsen i Kronobergs län hyser viss tveksamhet i frågan.

De remissinstanser som tillstyrker förslaget finner det väl avvägt.

Kontrollstyrelsen anser sålunda att utredningens förslag utgör en lämplig kompromiss mellan samfärdsel- och nykterhetsintressena. Även *socialstyrelsen* finner förslaget väl avvägt.

Aktiebolaget Trafikrestauranger framhåller att förslaget är välmotiverat och anser det vara i sin ordning med restriktiv tillståndsgivning för den föreslagna utskänkningen. Beträffande de villkor, som uppställts för medgivande av spritutskänkning, anför bolaget att utskänkningstillstånd bör kunna få meddelas, även om resan inte sträcker sig över ett dygn, samt att det inte synes vara motiverat att fordra att hela tåget är abonnerat. Det borde enligt bolaget vara till fyllest att de abonnerade vagnarna är så placerade i tåget, att deltagarna i sällskapet under resans gång inte behöver tillträde till övriga vagnar.

Länsstyrelsen i Kronobergs län ifrågasätter som nämnts för sin del om inte de särskilda risker från nykterhetssynpunkt, som torde ha förorsakat gällande begränsningar inom trafikutskänkningen, i stort sett föreligger även vid sådana resor som avses i utredningens förslag. Det är dock, anför länsstyrelsen, möjligt att riskerna i dessa fall får anses mindre framträdande, men å andra sidan torde det förekomma tågkryssningar och liknande företag, som är av helt annan karaktär än de av utredningen avsedda, och där de angivna riskerna torde vara avsevärt större. Om fullständig utskänkning anses böra medgivas, bör enligt länsstyrelsen tillstånd härtill lämnas ytterst restriktivt och avse endast tillfällig utskänkning.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län säger sig, som nämnts, närmast vara böjd för att avstyrka förslaget.

Förutom att tillstyrka utredningens förslag har *järnvägsstyrelsen*, efter förslag från *Aktiebolaget Trafikrestauranger*, även föreslagit viss utvidgning av tillämpningsområdet för den föreslagna spritutskänkningen utöver vad utredningen föreslår. Sålunda anser järnvägsstyrelsen att spritutskänkning

bör få ske även i restaurang- och byffévagnar i de större för vanliga resenärer upplåtna tågen på huvudlinjerna. Med hänvisning till svårigheterna att övervaka efterlevnaden av förtäringss- och förvaringsförbuden på tågen anför styrelsen att en restriktivt ökad utskänkning skulle tjäna rusdrycks- lagstiftningens ändamål. Ordningshållningen i tågen skulle inte försvåras, och smygdrickandet i övriga delar av tågen skulle minska, menar styrelsen. Utskänkningen skulle enligt styrelsens uppfattning kunna hållas på ofarlig nivå genom restriktioner liknande dem som för närvarande tillämpas vid utskänkning av starköl och viner. Styrelsen framhåller att den med sitt förslag i första hand avsett att skapa möjlighet till en försöksverksamhet med spritutskänkning i ett par större tåg på någon linje. Skulle denna verksamhet inte utfalla väl, skulle styrelsen, enligt vad vidare sägs i yttrandet, kunna avskrivna ytterligare försök med sådan friare utskänkning.

Aktiebolaget Trafikrestauranger anför för sin del följande.

Inom trafikutskänkningen intar emellertid de stora järnvägstågen en särställning så tillvida, att de för ett mycket stort antal människor regelmässigt utnyttjas för dagslånga resor, vilka omfattar ett eller flera reguljära lunch- eller middagsmål. Att resenärerna i dessa tåg vid intagandet av måltid i restaurangvagnen ej kan erbjudas samma service i utskänkingshänseende som vid flertalet »fasta» restauranger runt om i landet synes ej rimma med dessa tågs ställning och nuvarande allmänna lagstiftningsprinciper inom området. De stora järnvägstågen mellan Stockholm, Malmö, Göteborg och Norrland är exempel härpå.

Det förtjänar även att framhållas, att spritutskänkning är tillåten ombord på järnvägstågen i flertalet europeiska länder (Danmark, England, Finland, Frankrike, Italien, Spanien, Schweiz, Tyskland, Österrike m. fl.).

Att upprätthålla förtäringss- och förvaringsförbuden i järnvägstågen har efter spritens frisläppande inom utminutereringen blivit svårare och restriktiviteten med avseende på restaurangvagnens utskänkingsrättigheter har blivit ett slag i luften. Man torde i stället ha anledning förmoda, att möjlighet att i restaurangvagnen få en spritdryck till måltiden komme att minska resenärernas benägenhet att medföra egen sprit. I så fall skulle möjligheterna att upprätthålla ordning, nykterhet och trevnad i tågen snarast öka. I de fall där berusning förekommer i järnvägståg i Sverige är denna i alldeles övervägande antalet fall föranledd av medhavda och ej av utskänkta rusdrycker.

Sedan de nu återgivna förslagen om spritutskänkning även på de reguljära tågen kommit till allmän kännedom, har protestskrivelser mot förslagen, såsom antytts i inledningen, inkommit från bl. a. ett flertal organisationer.

Övriga frågor. Utredningens förslag att deklaration för utskänkning skall avse två månadersperioder i stället för, som nu, en månad tillstyrkes eller lämnas utan erinran av i stort sett alla remissinstanser som berört frågan.

Kontrollstyrelsen föreslår dock för sin del att deklarationerna skall avges kvartalsvis. Styrelsen framhåller att det skulle te sig mest rationellt att

gå över till kvartalsdeklarationer i enlighet med vad som redan nu gäller i fråga om flera punktskatter.

Förslaget om viss förenkling av reglerna för beräkning av restauratörernas kostnadsersättning för spritdrycksutskänkningen tillstyrkes eller lämnas utan erinran av de remissinstanser, som berört frågan, utom Nya systemaktiebolaget.

Kontrollstyrelsen framhåller att ett genomförande av förslaget skulle möjliggöra administrativa förenklingar.

Nya systemaktiebolaget kan däremot inte finna att den föreslagna åtgärden skulle minska besväret med fastställandet av utskänkningssättningen i sådan omfattning att åtgärden är motiverad.

Förslaget att göra förordningen om förfarandet vid konsumtionsbeskattning tillämplig även på utskänkningsskatten har godtagits av alla remissinstanser.

Departementschefen

Av de nu aktuella förslagen på utskänkingsområdet är endast de som rör måltidsfri utskänkning av egentlig nykterhetspolitisk betydelse. De övriga kan i stort sett sägas mera vara av teknisk natur.

Att utskänkning av spritdrycker bör förekomma endast i samband med måltid har länge varit en ledande princip i den nykterhetspolitiska lagstiftningen. I sin tidigaste utformning infördes detta s. k. måltidstvång redan vid mitten av 1800-talet. Under motbokstiden utgjorde det vid sidan av de speciella kvantitetsrestriktionerna ett av de viktigaste momenten i regleringarna på utskänkingsområdet. Under den långa tid måltidstvånget varit gällande har det kommit att starkt inverka på restaurangernas allmänna karaktär liksom på utformningen av restaurangvanorna hos den stora allmänheten.

När motbokssystemet slopades och hela den samhällseliga regleringen på rusdrycksområdet omformades efter nya principer, kunde det i och för sig hävdas att måltidstvånget efter övriga restriktioners avskaffande inte längre var lika motiverat som tidigare och att dess bibehållande i viss mån stred mot den nya ordningens grundläggande idéer. Med hänsyn till den stora betydelse måltidstvånget sedan länge haft fann man det emellertid lämpligast att ta upp frågan till slutligt bedömande först sedan närmare kännedom om verkningarna av en måltidsfri utskänkning vunnits genom särskild försöksverksamhet.

Efter vissa förberedande utredningar påbörjades under sommaren 1956 på ett mindre antal orter den alltfört pågående försöksverksamheten. Den har sedermera successivt utvidgats till att omfatta allt större områden, och måltidsfri utskänkning förekommer nu på över hälften av de för allmänheten öppna spritrestaurangerna i landet. Sätillvida har försöken hela tiden varit begränsade, att de endast omfattat andra spritdrycker än brännvin.

När utskänkingsutredningen tillkallades, fann jag lämpligt att i utredningsuppdraget låta ingå att följa upp försöksverksamhetens utveckling

och att närmare granska de efter hand samlade erfarenheterna av den måltidsfria utskänknings. Efter slutförandet av sina utredningar har de sakkunniga kommit till uppfattningen att tillräckliga erfarenheter nu vunnits för ett ställningstagande. Enligt de sakkunnigas mening är de vunna erfarenheterna av så positiv art, att det finns anledning antaga att ett generellt slopande av måltidstvänget i allmänhet inte skulle orsaka några allvarliga problem i ordnings- eller nykterhetskänseende. Utredningen har därför ansett sig kunna förorda att måltidstvänget nu definitivt slopas för andra spritdrycker än brännvin. Vid remissbehandlingen har det helt övervägande antalet hörda myndigheter och organisationer anslutit sig till denna uppfattning. Även hos många av dessa remissinstanser kan dock konstateras oro inför de mera långsiktiga verkningarna av en måltidsfri spritutskänkning.

Såvitt jag för egen del kunnat finna synes den måltidsfria utskänknings i de områden, där den hittills förekommit, ha från restauratörernas sida bedrivits med ansvarskänsla och tillbörligt hänsynstagande till de speciella svårigheter och problem en måltidsfri utskänkning alltid kan medföra. Några egentliga olägenheter i nykterhets- eller ordningskänseende synes hittills inte heller ha förorsakats av den friare ordning som en sådan utskänkning inneburit. Flera skäl kan sålunda i och för sig anses tala för att tiden nu är mogen för ett definitivt avskaffande av måltidstvänget.

Vissa omständigheter av mer allmän natur synes emellertid motivera att man tills vidare intar en avvaktande hållning.

Såsom jag inledningsvis framhållit, har flera oroande drag under senare tid kommit att i viss mån prägla utvecklingen på det nykterhetspolitiska området — ett förhållande som för övrigt klart framträtt först efter det att utskänkingsutredningens betänkande framlagts. Även om de negativa tendenserna inte i högre grad gjort sig gällande på restaurangområdet, måste den allmänna situationen anses påkalla försiktighet också när det gäller utskänknings. Inte minst bör det beaktas att de aktuella nykterhetspolitiska problemen i stor utsträckning är knutna till ett vidgat alkoholbruk bland ungdomen och att — såsom också belysts i betänkandet — den måltidsfria utskänknings, exempelvis på drinkbarerna, ofta kan öva ett olyckligt inflytande på ungdomens alkoholvanor.

Jag vill vidare erinra om att endast en relativt kort tid förflutit sedan den måltidsfria utskänknings blev tillåten i mera betydande utsträckning. Visserligen har åtskillig erfarenhet vunnits, som belyser de mera näraliggande problem vilka kan vara förbundna med denna utskänkning. En säkrare bedömning av den nya ordningens mera långsiktiga inverkan på formerna för utskänkningens bedrivande och på restauranglivet överhuvud synes emellertid knappast ännu möjlig. Till svårigheterna bidrar också det förhållandet att restaurangbranschen, som under tiden närmast efter motboks-systemets avskaffande undergick mycket genomgripande omvälvningar, fortfarande befinner sig i ett skede av stark förändring. Det synes därför i många hänseenden vara svårt att nu bedöma den roll som den måltidsfria

utskänkningen kan få och det behov av reglerande bestämmelser som kan komma att föreligga efter ett definitivt slopande av måltidstvänget.

Med hänsyn till de nu antydda förhållandena har jag kommit till den uppfattningen, att försöksverksamheten bör fortgå ännu någon tid innan definitiv ställning tas till frågan om måltidstvängets slopande. Samtidigt synes erfarenhetsunderlaget för den kommande bedömningen böra breddas genom att försöken utvidgas till att i princip omfatta hela landet. Jag förordar sålunda att försöksverksamheten med måltidsfri utskänkning tills vidare fortsättes och att den nuvarande begränsningen i 46 § 2 mom. rusdrycksförsäljningsförordningen till viss ort eller visst område upphör.

Någon anledning att för den fortsatta försöksverksamheten vidtaga ändringar i villkoren för utskänkningens bedrivande föreligger enligt min mening inte. Ändring synes inte heller böra ske i fråga om den kommunala vetorätten mot måltidsfri utskänkning. Jag vill dock framhålla att värdet av försöksverksamheten givetvis blir större ju flera orter med varierande struktur och skilda lokala förhållanden i övrigt som blir i tillfälle att deltaga.

Det torde böra ankomma på kontrollstyrelsen att — vid behov även genom särskilda undersökningar — närmare följa försöksverksamhetens fortsatta utveckling och att vid lämplig tidpunkt inkomma med den utredning och de förslag som kan vara erforderliga för ett slutligt ställningstagande.

Mot bakgrunden av de erfarenheter, som hittills vunnits av den måltidsfria utskänkningen, har utredningen i ett par hänseenden funnit sig förelåten att föreslå skärpningar i den allmänna regleringen på utskänkingsområdet, nämligen dels med avseende på *d r i n k b a r e r*, dels beträffande utskänkning genom *s j ä l v b e t j ä n i n g*.

När det gäller barerna, har utredningen kommit till uppfattningen, att varken den allmänna utvecklingen på området eller erfarenheterna från den måltidsfria utskänkningen motiverar några inskränkningar i själva rätten att bedriva utskänkning i barer. Enligt utredningens mening är det emellertid tydligt att barerna bland annat genom sin speciella atmosfär kan verka särskilt attraherande på vissa kategorier av gäster, inte minst ungdom, och att de även i övrigt kan främja en ökad alkoholkonsumtion. Utredningen har därför funnit påkallat att skärpa kontrollen över barerna. Sålunda bör man se till att baren endast blir en underordnad och inte en dominerande del av restaurangen. Den bör därför förläggas i nära anslutning till den egentliga matsalen och inte förses med egen ingång. Vidare bör den vara tillgänglig endast under de tider då matsalen är öppen.

Vad åter angår frågan om självbetjäning, har utredningen funnit skäl tala för att man åtminstone tills vidare, i avvaktan på närmare erfarenheter av en vidgad måltidsfri utskänkning, helt utesluter självbetjäningssystemet för utskänkning av spritdrycker och vin på spritrestaurangerna. För vinrestaurangerna bör enligt utredningens mening i princip motsvarande ordning gälla. Utredningen framhåller visserligen att några större olägenheter i ordnings- eller nykterhetshänseende veterligen inte uppkommit genom

självbetjäningssystemet. Detta system innebär enligt utredningens uppfattning — genom inskränkningen av personal och genom den ändrade organisationen av rörelsen i övrigt — att möjligheterna till övervakning av gästernas rusdryckskonsumtion och uppträdande måste bli avsevärt mindre än på vanliga restauranger. Utredningen anser detta motivera att självbetjäning tills vidare inte tillåtes på spritrestauranger och i princip inte heller på vinrestauranger.

Vid remissbehandlingen har utredningens förslag om skärpning av kontrollen över drinkbarerna tillstyrkts av så gott som samtliga remissinstanser. Förslaget i fråga om självserveringarna har också i princip tillstyrkts av ett flertal remissinstanser. Från restaurangnäringens sida har man dock i stort sett ställt sig avvisande till det sistnämnda förslaget, varvid man understrukt att några olägenheter av de hittills inrättade självserveringarna inte kunnat påvisas och att ett förbud av nu föreslagen art skulle utgöra ett avsevärt hinder för en fortsatt rationalisering av restaurangverksamheten.

Såväl drinkbarerna som självbetjäningen på rusdrycksrestaurangerna får anses vara relativt nya företeelser i vårt land. Egentliga förutsättningar för anordnande av barer eller självserveringar har förelegat först efter restriktionssystemets slopande. Självservering av spritdrycker förekommer fortfarande på mycket få ställen och praktiskt taget endast inom det allmänna restaurangbolagets sektor. Båda företeelsernas uppkomst får i övrigt ses mot bakgrunden av å ena sidan rent affärsmässiga strävanden från restaurangföretagens sida — inte minst ansträngningarna att genom kostnadsbesparingar förbättra lönsamheten — å andra sidan ändrade konsumtionsvanor hos allmänheten och en ändrad inriktning av efterfrågan på restaurangernas service överhuvud.

Det förhållandet att barerna och självserveringarna först på senare tid blivit ett inslag i restaurangernas verksamhet återspeglas i viss mån i avsaknaden av särskilda föreskrifter beträffande dessa former av utskänkning. Att sådana föreskrifter inte infördes i den nya rusdrycksförsäljningsförordningen sammanhänger emellertid ej minst med att man rent principiellt sökte undvika speciella detaljregleringar och att man ville lägga en väsentlig del av ansvaret för en tillfredsställande utveckling på företagen själva. Avsaknaden av bestämmelser har emellertid, som det sedermera visat sig, medfört att vederbörande myndigheter — främst utskänkningssintendenterna — inte haft några egentliga möjligheter att kontrollera utvecklingen och effektivt ingripa mot icke önskvärda tendenser.

De nu framlagda förslagen syftar till att fylla den lucka i den författningsmässiga regleringen på utskänkingsområdet som sålunda i viss utsträckning kan sägas föreligga. Även om — såsom framgått av det förut anförda — några direkta olägenheter i nykterhets- eller ordningshänseende hittills inte kunnat påvisas i samband med utskänkningen i barer eller självserveringar, föreligger också enligt min mening ett klart behov av bättre tillsynsmöjligheter och ökade befogenheter för de övervakande myndigheterna. Att sådana tillskapas synes fullt motiverat inte minst med hänsyn till den allt större betydelse den måltidsfria utskänkningen kan väntas få.

Vad beträffar barerna har jag sålunda för min del i huvudsak intet att erinra mot utredningsförslaget. För dess genomförande synes dock enligt min mening erforderligt att i rusdrycksförsäljningsförordningen införa en särskild bestämmelse i 45 § att en så väsentlig ändring i utskänkningslokalernas anordnande som inrättandet av en bar innebär får ske först efter godkännande av utskänkningssintendenten. Vidare bör i 47 § 1 mom. rusdrycksförsäljningsförordningen införas en särskild regel om tiden för utskänkning i drinkbar. De allmänna regler som skall gälla för anordnandet av barutskänkning bör i övrigt — i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer utredningen föreslagit — kunna fastställas av Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bemyndigande, av kontrollstyrelsen. Något obetingat krav på egen ingång till baren bör dock inte uppställas. Sålunda utfärdade bestämmelser blir självfallet en utgångspunkt för bedömningen också vid rättighetsöverlåtelseerna inför en ny oktrojperiod. I övrigt förutsätter jag — i likhet med utredningen och ett stort antal remissinstanser — att de övervakande myndigheterna ägnar förhållandena på drinkbarerna särskild uppmärksamhet och effektivt ingriper vid förekommande missförhållanden även med de befogenheter som försäljningsförordningen redan erbjuder.

Vad härefter angår självserveringarna har ej heller beträffande dessa några direkta missförhållanden påvisats. Med hänsyn härtill och då tillräcklig kontroll enligt min mening synes kunna uppnås genom åtgärder motsvarande dem jag nyss förordat i fråga om drinkbarerna har jag kommit till den uppfattningen, att en så radikal åtgärd som det av utredningen föreslagna förbudet bör undvikas i varje fall tills vidare. Jag förordar sålunda att även inrättande av självservering i fortsättningen skall godkännas av utskänkningssintendenten. Likaledes bör även i fråga om självserveringar erforderliga föreskrifter rörande utskänkingslokalernas anordnande och beskaflenhet kunna utfärdas av Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bemyndigande, av kontrollstyrelsen. Vad jag här förordat synes böra gälla all självservering av rusdrycker, vare sig utskänkningen avser spritdrycker, vin eller starköl. Givetvis utgår jag från att självserveringarna, liksom drinkbarerna, ägnas särskild uppmärksamhet från de övervakande myndigheternas sida.

Såsom den tidigare lämnade redogörelsen visar, har utskänkingsutredningen även framlagt förslag till ändrad utformning av de s. k. förtärrings- och förvaringsförbud, som finns införda i såväl rusdrycksförsäljningsförordningen och ölförsäljningsförordningen som förordningen om försäljning av alkoholfria drycker. Dessa förbud syftar, som också redan antytts, till att hindra gäster på ett utskänkingsställe från att dricka medförd sprit eller på liknande sätt kringgå utskänkingsbestämmelserna. Gästerna får sålunda i princip inte förtära eller tillåtas förtära rusdrycker eller öl, som inte utskänkts i laga ordning på utskänkingsstället. Starkare drycker än sådana som får serveras där får inte heller förvaras i lokalen eller eljest på sådant sätt att det kan befaras att de förtärs av gästerna. Förbuden omfattar enligt gällande bestämmelser, med vissa smär-

re undantag, alla lokaler där utskänkning bedrivs. Lokaler, i vilka utskänkning överhuvud ej förekommer, berörs inte av bestämmelserna.

Förtäring- och förvaringsförbuden fyller en mycket väsentlig funktion i regleringarna på utskänkingsområdet. Rent generellt är de en nödvändig följd av själva rättighetssystemet, vilket skulle bli meningslöst om det vore tillåtet exempelvis att förtära medförda spritdrycker i lokaler där endast vin eller öl får serveras. I sin nuvarande utformning har förbuden emellertid gett upphov till avsevärda tillämpningssvårigheter. Dessa har i stor utsträckning varit knutna till de s. k. fria festvåningarna, d. v. s. lokaler där fester med förtäring av medförda rusdrycker mer eller mindre regelbundet anordnas.

Under senare år har betydande ansträngningar nedlagts på försök att med olika metoder komma till rätta med de uppkomna problemen. Bland annat har förslag framlagts — av 1953 års utskänkingsvinstkommitté — i syfte att nå en lösning genom ändrad utformning av förbuden. Detta förslag mötte emellertid vid remissbehandlingen allvarliga erinringar och ledde inte heller till några lagstiftningsåtgärder.

Det nu framlagda förslaget bygger visserligen i väsentliga delar på vad utskänkingsvinstkommittén förordade. På flera punkter innebär det emellertid betydande modifikationer avsedda att tillmötesgå den kritik som riktades mot det tidigare förslaget. Det har också tillstyrkts av det stora flertalet hörda remissinstanser. Endast i ett par yttranden har man motsatt sig dess genomförande.

I huvudsak går det nu föreliggande förslaget ut på en sådan ändring i bestämmandet av förbudens tillämpningsområde, att förbuden kommer att gälla för lokal eller plats, där yrkesmässig serveringsrörelse bedrivs, samt för lokaler, som yrkesmässigt upplåtes för sammankomster i slutna sällskap vid vilka mat eller dryck tillhandahålles av lokalinnehavaren eller genom dennes försorg. Förbuden avses, liksom för närvarande, även omfatta lokaler, vilka organiskt eller affärsekonomiskt sammanhänger med de lokaler som primärt omfattas av förbuden.

Även enligt min mening synes det nu framlagda förslaget i jämförelse med den nuvarande ordningen innebära inte oväsentliga fördelar genom att förbudens giltighetsområde får klarare konturer. Man torde därför också kunna utgå från att en ändring i enlighet med vad utredningen förordat i betydande mån skulle undanröja de hittillsvarande tillämpningssvårigheterna och överhuvud underlätta kontrollen över förbudens efterlevnad. En fördel med förslaget är vidare — och inte minst — att den klarare gränsdragningen kan väntas öka förståelsen bland allmänheten för förbudens upprätthållande. Med den lösning utredningen kommit fram till har man visserligen inte kunnat undvika en viss utvidgning av området för förbudens tillämplighet. Då de fall det härvidlag är fråga om inte synes ha nämnvärd betydelse i praktiken och några egentliga olägenheter överhuvud inte torde uppkomma genom förändringen, torde man emellertid inte heller i detta hänseende kunna resa berättigade invändningar mot förslaget.

Jag finner mig sålunda i allt väsentligt kunna biträda utredningens förslag om förtärlings- och förvaringsförbuden. Detta innebär, att jag inte kan tillstyrka den betydande skärpning av förbuden som föreslagits av Nya systemaktiebolaget i syfte att göra dem tillämpliga på all yrkesmässig lokaluthyrning för feständamål. En så radikal skärpning synes nämligen enligt min mening inte motiverad och skulle för övrigt knappast möta förståelse från allmänheten. Inte heller kan jag förorda att kommunerna — såsom Bygdegårdarnas riksförbund ifrågasatt — får möjlighet att i vissa fall undanta allmänna samlingslokaler från förbuden. Det torde nämligen stå fullt klart att förbud av nu ifrågavarande typ knappast kan upprätthållas utan allvarliga svårigheter eller olägenheter — om det överhuvud låter sig göra — därest de inte tillämpas generellt och utan undantag för särskilda områden eller särskilda institutioner eller företag.

Mot utredningens förslag att bryta ut bestämmelserna om förtärlings- och förvaringsförbuden ur de olika försäljningsförfattningarna och sammanföra dem i en särskild förordning föreligger från min sida ingen erinran. Jag tillstyrker sålunda förslaget även i detta hänseende.

Utskänkningsutredningens förslag att möjlighet i speciella fall öppnas för spritutskänkning på tåg och andra färdmedel i inrikes trafik, huvudsakligen i samband med vissa särskilt arrangerade gruppresor, har vid remissbehandlingen inte mött några egentliga invändningar. Jag kan också för egen del tillstyrka förslaget och förordar däremot svarande ändringar av 37 och 41 §§ rusdrycksförsäljningsförordningen. Vidare bör i detta sammanhang, i anslutning till vad som gäller enligt ölförsäljningsförordningen, vissa mindre jämkningar ske i 35 och 49 §§ förstnämnda förordning. Att såsom järnvägsstyrelsen förordat genomföra en generell utvidgning av rätten till rusdrycksutskänkning på tågen till att omfatta även spritdrycker bör däremot inte komma i fråga.

Vad slutligen angår de övriga förslag, som utredningen framlagt rörande bland annat förfarandet vid utskänkningsskattens uttagande, finner jag ingen anledning att motsätta mig genomförande av dessa. Den år 1959 antagna processordningen för punktskatterna blir härigenom tillämplig även på utskänkningsskatten. Det sagda innebär vidare, att jag funnit övervägande skäl tala för att deklaration för utskänkningsskatt — liksom för allmän varuskatt — i enlighet med utredningens förslag i princip lämnas för en tvåmånadersperiod och inte, såsom kontrollstyrelsen i sitt yttrande ifrågasatt, för ett kvartal. Det anförda föranleder ändringar i 7, 10, 19 och 24 §§ förordningen om skatt på sprit och vin samt upphävande av 8, 12—18, 21 och 23 §§ samma förordning.

V. Ciderfrågan

Inledning

Med cider förstår man i de flesta länder ett fruktvin som erhållits genom förjäsning av äpple- eller päronsaft. Alkoholhalten kan variera mellan 0,5 och 8 men håller sig vanligen mellan 4 och 6 volymprocent. Någon egentlig cidertillverkning förekommer för närvarande inte i Sverige. En betydande tillverkning äger däremot rum i åtskilliga andra europeiska länder, främst England, Frankrike, Schweiz och Tyskland.

För cider som innehåller mer än 2,25 volymprocent alkohol gäller i Sverige såväl beträffande tillverkning och försäljning som i beskattningshänseende samma bestämmelser som för annat lättvin. Detta innebär att sådan cider i princip får tillverkas endast efter tillstånd av Kungl. Maj:t och säljas inom landet endast genom Nya systemaktiebolaget. Skatt uttages enligt förordningen angående skatt å spritdrycker och vin i form av omsättningsskatt och utgår dels med en särskild tillverkningsavgift av 20 öre för liter dels med en procentavgift motsvarande 36 procent av utminuteringspriset. Cider med lägre alkoholhalt än 2,25 volymprocent betraktas som alkoholfri dryck. Den får sålunda tillverkas fritt och enligt förordningen om försäljning av alkoholfria drycker säljas utan särskilt tillstånd. Skatt utgår här enligt förordningen om tillverkning och beskattning av malt- och läskedrycker med 33 öre per liter liksom för andra läskedrycker.

Frågan om ändrade bestämmelser för ciderdryckerna aktualiserades hos statsmakterna första gången år 1950 genom en framställning till Kungl. Maj:t från fruktodlarhåll. Härvid föreslogs att ciderdrycker med en alkoholhalt högst motsvarande den för öl respektive starköl tillåtna skulle få säljas efter samma regler som gällde för dessa drycker. Framställningen föranledde dock ej annan åtgärd än att ärendet — efter remissbehandling — för närmare utredning överlämnades till 1944 års nykterhetskommitté, vars arbete då pågick. Motioner i frågan vid 1951 och 1952 års riksdagar lämnades utan bifall under hänvisning till det sålunda påbörjade utredningsarbetet.

Nykterhetskommittén kom för sin del (SOU 1952: 52) — efter att ha slutfört sitt utredningsuppdrag i denna del — till uppfattningen att en liberalisering av de bestämmelser, som gällde för cidern, snarast kunde väntas bidra till en breddning av alkoholkonsumtionen i landet. Någon ändring i den gällande ordningen föreslogs därför inte från kommitténs sida. Visserligen hade cidern i förhållande till ölet den fördelen att den på grund av sin fruktsyrehalt endast i mindre utsträckning kunde användas i berusnings-syfte. Man kunde emellertid enligt kommitténs mening befara att cidern snarare skulle komma att konkurrera med de alkoholfria läskedryckerna än med öl eller vin. Kommittén anförde vidare.

Den enda alkoholförtäring, som möjligen skulle kunna minska genom en ciderkonsumtion, torde vara den som gäller svaga viner. Konsumtionen härav är emellertid relativt ofarlig och mycket obetydlig. Cidern kan därför inte

få en nykterhetsfrämjande effekt av någon betydelse, även om den mot förmodan skulle minska svagvinskonsumenterna. Ej heller kan man vänta att de personer som för närvarande använder den traditionella beska måltidsdrycken, öl, i någon nämnvärd omfattning skulle övergå till cider. Däremot torde cidern komma att tävla med de alkoholfria läskedryckerna; såväl de rena fruktmusterna som de kolsyrade lemonaderna. Det finns sålunda anledning befara att cidern skulle få en viss utbredning bland den ungdom, som nu huvudsakligen är läskedryckskonsumenter. Varje landvinning, som cidern skulle göra på läskedryckernas bekostnad, skulle innebära en nettoökning av alkoholkonsumenterna. Ur de synpunkter, som nykterhetskommittén har att beakta, måste en sådan nettoökning av alkoholkonsumenterna betraktas som icke önskvärd.

Vidare måste — framhöll kommittén — beaktas den från experthåll framförda uppfattningen, att en cidertillverkning inte skulle medföra de ekonomiska fördelar för fruktodlingen som väntades bland odlarna. Frågan om fruktöverskottets tillvaratagande syntes, menade kommittén, inte kunna lösas genom tillkomsten av en cidertillverkning. I stället borde man enligt kommitténs mening uppmuntra den för folkhälsan betydligt värdefullare konsumtionen av färsk, konserverad och torkad frukt samt fruktmuster.

När ciderfrågan på grundval av nykterhetskommitténs betänkande sedermera upptogs till behandling i 1954 års proposition angående riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken, anslöt sig departementschefen till den ståndpunkt, som nykterhetskommittén intagit. Han anförde bl. a. följande.

Om man skulle genomföra de från fruktodlarhåll framkomna förslagen, skulle detta innebära att marknaden tillföres en ny lättillgänglig alkoholdryck. Möjligt är att man härigenom skulle vinna någon minskning av konsumtionen av starkare drycker. Den totala effekten skulle emellertid troligen bli en nettoökning av alkoholkonsumenterna. Såsom nykterhetskommittén och flera remissorgan framhållit, finns nämligen stor anledning antaga att cidern i första hand skulle konkurrera med alkoholfria fruktdrycker och läskedrycker. Jag finner därför liksom nykterhetskommittén icke anledning att föreslå ändrade bestämmelser rörande cider. Självfallet måste här som eljest i frågor av nykterhetspolitisk betydelse producentintresset träda i bakgrunden.

Vid riksdagsbehandlingen av propositionen och de i anledning av denna väckta motionerna — i vilka framfördes såväl det tidigare nämnda förslaget om ändrade försäljningsregler för cider som förslag om lättnader i fråga om beskattningen av ciderdrycker — gjorde det för ärendet tillsatta särskilda utskottet bl. a. följande uttalande.

Departementschefen har ej funnit anledning att föreslå ändrade bestämmelser rörande cider. De ifrågasatta lättnaderna skulle innebära att marknaden tillfördes en ny lättillgänglig alkoholdryck. Den totala effekten härav skulle troligen bli en nettoökning av alkoholkonsumenterna, då cidern icke väntas kunna minska konsumtionen av starkare drycker men väl kunna konkurrera med alkoholfria fruktdrycker och läskedrycker.

Utskottet vill framhålla att delade meningar råder om en eventuell cidertillverknings möjligheter att stödja fruktodlingen. Frågan om eventuella stödåtgärder för denna näringsgren torde böra prövas i ett vidare sammanhang. Utskottet får härvid erinra om trädgårdsutredningens år 1952 avgivna

betänkande med förslag rörande avsättningen av trädgårdsprodukter m. m., vilket för närvarande är beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

Utskottet kan sålunda icke tillstyrka att åtgärder i motionens syfte, innan sådan prövning ägt rum, vidtages från riksdagens sida.

Riksdagen anslöt sig till utskottets ståndpunkt.

Vid 1955, 1956 och 1957 års riksdagar väcktes ånyo motioner om att ciderdrycker med en alkoholhalt av högst 2,8 viktprocent skulle få tillverkas och säljas enligt samma bestämmelser som gällde för maltdrycker med motsvarande alkoholhalt. Samtliga motioner avslogs dock under hänvisning till att det från nykterhetssynpunkt inte kunde anses vara lämpligt att på marknaden införa en ny lättillgänglig alkoholdryck, som skulle kunna konkurrera med läskedryckerna.

Ciderfrågan aktualiserades åter genom motioner vid 1959 års riksdag. I dessa motioner föreslogs att cider med en alkoholhalt motsvarande den som finns i det vanliga ölet skulle jämföras med detta i fråga om försäljning och beskattning. Bevillningsutskottet konstaterade i sitt utlåtande att en markant övergång från starkare till svagare drycker inom alkoholkonsumtionen hade ägt rum under den senaste tiden. Även den totala konsumtionen av alkohol hade gått ned betydligt. Med hänsyn härtill ansåg man sig kunna antaga att införandet av ciderdrycker inte skulle medföra de konsekvenser i nykterhetshänseende som tidigare befarats. Cidern ansågs av utskottet inte heller vara ägnad att i nämnvärd utsträckning konkurrera med läskedryckerna. Utskottet var emellertid inte berett att i den dåvarande ovissa nykterhetspolitiska situationen tillstyrka lagstiftningsåtgärder, innan ytterligare utredning förelåg som klarade verkningarna i olika hänseenden av en cidertillverkning, och föreslog att motionerna inte skulle föranleda någon riksdagens åtgärd. Riksdagen beslutade i enlighet med vad utskottet sålunda föreslagit.

Utskänningsutredningen

Utskänningsutredningen har för sin del kommit till uppfattningen, att upptagandet av en svensk cidertillverkning endast i mycket begränsad omfattning kan väntas bli ett verksamt stöd för den yrkesmässiga fruktodlingen i landet. Utredningen har emellertid å andra sidan inte funnit anledning föreligga att från nykterhetspolitiska synpunkter motsätta sig vissa lättnader för tillverkning och försäljning av cider.

De lättnader, som utredningen sålunda förordar, avser ciderdrycker med en högsta alkoholhalt av 4,5 viktprocent — starkare cider bör enligt utredningens mening fortfarande omfattas av de bestämmelser som gäller för vin.

De ciderdrycker, som har en lägre alkoholhalt än 4,5 viktprocent, föreslås i anslutning till den uppdelning, som gäller för maltdryckerna, få benämningarna starkcider om alkoholhalten överstiger 2,8 viktprocent, cider om alkoholhalten överstiger 1,8 men inte 2,8 viktprocent och lättcider om alkoholhalten inte överstiger 1,8 viktprocent vilket motsvarar 2,25 volym-

procent eller den övre gränsen för s. k. alkoholfria drycker. I fråga om rätten att tillverka starkcider och cider förordas att tillstånd — liksom fallet är beträffande starköl och öl — skall meddelas av kontrollstyrelsen och inte av Kungl. Maj:t, såsom nu gäller enligt de för cider tillämpliga bestämmelserna om vin. För försäljningen av ciderdrycker med en alkoholhalt överstigande 2,8 men inte 4,5 viktprocent (starkcider) föreslås ingen ändring i gällande ordning. Detta innebär att försäljning enligt förslaget liksom för närvarande inte skall få ske annat än genom systembutikerna. Cider skulle däremot enligt förslaget få säljas efter de bestämmelser, som gäller för öl, sålunda bl. a. i alla egentliga livsmedelsbutiker. Lättcider, slutligen, skulle liksom hittills få tillverkas och säljas i huvudsak fritt på samma sätt som andra alkoholfria drycker. Såsom tidigare nämnts, beskattas sådana ciderdrycker som inte betecknas som alkoholfria för närvarande som lättvin. Utredningsförslaget innebär att skatt skall uttagas med 90 öre per liter för starkcider och med 48 öre per liter för cider. Någon ändring av beskattningen för lättcider förordas inte. Skatt förutsättes således liksom hittills utgå som för läskedrycker med 33 öre per liter.

Utredningen framlägger slutligen förslag till erforderliga ändringar i tulltaxan. Härvid har förordats att tullen på cider och starkcider skall utgöras av nuvarande tull med tillägg för den skatt som föreslås av utredningen.

I sina motiv framhåller utredningen inledningsvis att i riksdagen under den senaste tioårsperioden vid upprepade tillfällen motionsvägen framförts önskemål om gynnsammare betingelser för cidertillverkningen här i landet. Man har särskilt från fruktodlarhåll varit intresserad av att få nya avsättningsmöjligheter för landets yrkesmässiga fruktodling, som haft vissa svårigheter att hävda sig i konkurrensen med importörerna av utländsk frukt och med den icke yrkesmässiga inhemska fruktodlingen. Utredningen anför härom.

Endast genom tillverkning av ciderdrycker anser yrkesodlarna sig ha möjlighet att på ekonomiskt godtagbara villkor få en ökad avsättning för sådana äpplen, som icke uppfyller de höga krav man med hänsyn till den utländska konkurrensen måste ställa på konsumtionsfrukt. Det anses nämligen icke tillräckligt ekonomiskt lönande att för en mos- och musttillverkning, som redan nu täcker marknadens behov och som icke väntas få nämnvärt förbättrade avsättningsmöjligheter, försälja äpplen av god kvalitet, vilka på grund av olämplig storlek eller mindre skönhetsfel ej fyller de krav man ställer på fullgod frukt. Som förhållandena nu är, måste även sådana äpplen föras ut i marknaden som konsumtionsfrukt och för att få dem sålda tvingas man till prissänkningar, som återverkar på prissättningen i de högsta kvalitetsklasserna. Från fruktodlarhåll har framförts, att råvarutillgången skulle möjliggöra en användning av genomsnittligt omkring 25 000 ton äpplen årligen för cidertillverkning.

Om möjligheten att använda den svenska frukten för cidertillverkning har tidigare rätt delade meningar, framhåller utredningen. De erfarenheter, som numera vunnits, visar emellertid enligt utredningens mening, att den svenska frukten lämpar sig för sådan tillverkning och att det sålunda vad

råvaran beträffar finns tekniska förutsättningar för en inhemsk cidertillverkning. Utredningen anför.

Flertalet av våra vanliga höst- och vinteräpplen är, enligt vad som framgår av på fruktodlarhåll företagna försök, väl ägnade för ciderframställning. I mindre utsträckning kan även sommarfrukt och stormriven frukt användas under förutsättning att frukten utan längre tidsspillan kommer fabriken tillhanda. I de sistnämnda fallen måste man dock räkna med lägre kvalitet på den färdiga varan, men denna produkt torde närmast komma till användning vid förskäring.

Utredningen framhåller att ciderdryckernas alkoholhalt vid fullständig förjäsning av saft från svenska äpplen uppgår till omkring sex volymprocent, motsvarande 4,8 viktprocent, men att den utan större svårighet kan begränsas till den alkoholhalt som för närvarande gäller för starköl, nämligen 4,5 viktprocent. Enligt utredningen erbjuder det inte heller några tekniska problem att framställa cider med lägre alkoholhalt, t. ex. 2,8 eller 1,8 viktprocent, d. v. s. de maximivärden som gäller för öl respektive lättöl. Utredningen framhåller vidare att tillverkningen av cider skiljer sig från tillverkningen av must och kräver särskild apparatur.

Enligt utredningens mening kan, som tidigare nämnts, upptagande av en svensk cidertillverkning endast i mycket begränsad omfattning väntas tillgodose fruktodlarnas förhoppningar om ett verksamt stöd för den yrkesmässiga fruktodlingen i landet. För närmare uppgifter om den svenska äppleodlingen och förutsättningarna för en inhemsk cidertillverkning må i övrigt hänvisas till den särskilda redogörelse härom, som lämnats i betänkandet. Redogörelsen torde få fogas vid statsrådsprotokollet i detta ärende som *Bihang G*.

När man tidigare från statsmakternas sida motsatt sig en liberalisering av bestämmelserna för ciderdrycker, har detta, erinrar utredningen, motiverats med betänkligheter från nykterhetspolitisk synpunkt. Enligt utredningens uppfattning har emellertid dessa betänkligheter efter hand minskat. Utredningen anför i detta sammanhang bl. a. följande.

Det främsta argumentet mot saluförandet av ciderdrycker har varit att införandet på marknaden av en ny lättillgänglig alkoholdryck, som kunde befaras konkurrera med alkoholfria läskedrycker och därför bli särskilt begärlig för ungdomen, icke vore lämpligt ur nykterhetssynpunkt. Därvid synes man närmast ha haft i tankarna en ciderdryck med högst samma alkoholhalt som öl, d. v. s. 2,8 viktprocent. Uppfattningen torde ha varit, att yngre personer, som ej förtär vare sig spritdrycker, vin eller öl, kunde börja dricka cider och därigenom vänja sig vid alkoholförtäring för att efter hand övergå till starkare drycker. I vad mån försäljning av alkoholstarkare respektive alkoholsvagare ciderdrycker skulle kunna få samma effekt har överhuvud icke diskuterats.

Utredningen konstaterar för sin del rent allmänt att det i ett läge med en ökning i utminuterings av spritdrycker och en stegrad fyllerifrekvens, inte minst bland ungdomen, skulle vara betänkligt att på marknaden släppa ut en ny alkoholhaltig dryck, om denna kunde antagas antingen locka köpare, som inte tidigare regelmässigt använt alkoholdrycker, eller medföra en

kraftigare berusningseffekt än redan saluförda drycker med motsvarande alkoholhalt. Utredningen anför emellertid att för närvarande redan tillgängliga svagviner och maldrycker företer en stor provkarta på olika typer av drycker med varierande innehåll och smak. Med hänsyn härtill finner utredningen inte sannolikt att införandet av en ny alkoholhaltig dryck, framställd enbart av äpplen och följaktligen jämförelsevis enhetlig till sin sammansättning, i och för sig skulle kunna medföra en ökning av antalet alkoholkonsumenter, under förutsättning att denna nya dryck med hänsyn till pris och försäljningsbestämmelser inte placeras i någon gynnad ställning i förhållande till andra drycker med motsvarande alkoholhalt. Den enda omständighet, som enligt utredningens mening skulle kunna få en sådan effekt, vore om ciderdryckernas inverkan på den mänskliga organismen vore märkbart större än de andra dryckernas. Närmast kommer härvid i fråga en jämförelse mellan ciderdrycker och maldrycker.

För att få klarhet i sist berörda hänseende har utredningen uppdragit åt professorn Leonard Goldberg vid Karolinska institutets institution för teoretisk alkoholforskning att utföra en särskild undersökning rörande ciderdryckers verkan i den mänskliga organismen.

Resultatet av Goldbergs undersökning har närmare redovisats i en särskild bilaga till utredningens betänkande. Denna redogörelse torde få fogas vid statsrådsprotokollet i detta ärende som *Bihang H*.

Utskänkningsutredningen har för sin del sammanfattat undersökningsresultaten på följande sätt.

Av Goldbergs undersökning framgår, att blodalkoholkurvan efter förtäring av ciderdrycker stiger relativt långsamt och når sitt maximum efter 30—60 minuter. Maximivärdet är relativt lågt. De utförda försöken talar enligt Goldberg för att det för maldrycker tidigare påvisade sambandet mellan dryckernas sammansättning och blodalkoholkurvan (SOU 1959: 46) också synes äga sin tillämpning för ciderdrycker. Detta innebär, kort sagt, att vid jämförelse av drycker med samma alkoholhalt de drycker, som har en relativt hög extrakthalt i förhållande till alkoholhalten och en låg förjäsningsgrad förväntas kunna uppvisa en lägre blodalkoholkurva än drycker med låg extrakthalt och hög förjäsningsgrad samt att såväl malt- som ciderdrycker synes kunna jämföras sinsemellan på basis av den relativa extrakthalten och förjäsningsgraden.

Sammanfattningsvis har Goldberg på basis av de utförda försöken funnit, att ciderdrycker med en alkoholhalt motsvarande öl, men med något högre extrakthalt och lägre förjäsningsgrad, vid förtäring ger upphov till en blodalkoholkurva, som i allt väsentligt överensstämmer med den för öl och med säkerhet ej förlöper på en högre nivå. Snarare talar försöken för att sådana ciderdrycker skulle kunna medföra en något lägre blodalkoholkurva än öl. Av ciderdrycker med en alkoholhalt motsvarande starköl, men likaledes med högre extrakthalt och lägre förjäsningsgrad, erhöles en blodalkoholkurva, som med säkerhet ej översteg den för starköl påvisade och i flertalet fall förlöpte på en något lägre nivå.

Av vad sålunda framkommit drar utskänkningsutredningen den slutsatsen att cider i fråga om berusningseffekten i stort sett är jämförbar med maldrycker av motsvarande alkoholstyrka. Härtill kommer, framhåller utredningen, del av 1944 års nykterhetskommitté vitsordade och av Goldbergs

försök bekräftade förhållandet att cidern på grund av sin fruktskyrehalt svårigen kan konsumeras i större kvantiteter. Den kan följaktligen enligt utredningens mening av rent fysiologiska orsaker i mindre utsträckning än maltdryckerna användas i berusningssyfte. Utredningen anser därför att cidern från nykterhetssynpunkt medför mindre risker än maltdryckerna.

Utredningen kommer därefter in på frågan i vad mån ciderdrycker skulle komma att konkurrera med och tränga ut andra alkoholdrycker inom konsumtionen. Såvitt angår konkurrensen med lätta viner, starköl eller öl, skulle det enligt utredningens mening inte vara någon olägenhet från nykterhetssynpunkt, om cidern ersatte någon av dessa drycker. Att ciderdryckerna åter skulle komma att tävla med de alkoholfria läskedryckerna betvivlas av utredningen. Utredningen anför härom.

1944 års nykterhetskommitté ansåg, att den enda alkoholförtäring som möjligen skulle kunna minska genom en ciderkonsumtion, vore den som gällde svaga viner. Denna konsumtion ansåg emellertid kommittén vara relativt ofarlig och mycket obetydlig. Sålunda såldes under år 1950 endast 2,5 miljoner liter svaga viner mot 43 miljoner liter spritdrycker och 5,6 miljoner liter starkviner. Läget i dag är väsentligt annorlunda. År 1960 hade den totala konsumtionen av lättvin stigit till 15 miljoner liter, d. v. s. sexfaldigats på tio år. Spritdryckskonsumtionen utgjorde oförändrat 43 miljoner liter, men starkvinskonsumtionen hade ökat till 9,5 miljoner liter.

Om ciderdryckerna skulle visa sig kunna, om än i ringa omfattning, konkurrera med svagvinerna, innebär detta ur nykterhetssynpunkt en fördel. I den mån cidern kan ersätta starköl eller öl som måltidsdryck, innebär detta med hänsyn till vad förut anförts icke heller någon olägenhet ur nykterhetssynpunkt. Det återstår då frågan om ciderdryckerna, såsom bl. a. nykterhetskommittén befarade, kan komma att tävla med de alkoholfria läskedryckerna, härinräknat såväl de kolsyrade lemonaderna som de rena fruktmusterna. Svaret på denna fråga är i hög grad beroende av det konsumentpris som kommer att åsättas de olika produkterna. Priset bestämmes i sin tur såväl av produktionskostnaden som, icke minst, av hur beskattningen av ciderdryckerna utformas. Redan här vill utskäkningsutredningen framhålla, att ciderdrycker torde ställa sig dyrare i tillverkning än nyssnämnda alkoholfria produkter och att de i likhet med andra alkoholhaltiga drycker icke kan bli befriade från skatt, så som fallet är med de rena fruktmusterna. Utredningen vill också erinra om att cider av lägsta alkoholhalt redan nu kan produceras och säljas som alkoholfri dryck. Någon konkurrens med läskedryckerna har likväl icke etablerats, synbarligen därför att sådan cider vid försök till introduktion på marknaden icke efterfrågats av konsumenterna.

Avslutningsvis påpekar utredningen i detta sammanhang att försäljning av cider med högre alkoholhalt än 4,5 viktprocent enligt utredningens förslag skall ske under samma betingelser som för närvarande, d. v. s. enligt samma bestämmelser som för vin. Utredningen tillägger.

De otillfredsställande nykterhetsförhållanden, som på vissa håll i utlandet kan ha skapats av överdriven konsumtion av företrädesvis hemtillverkad cider med en högre alkoholhalt än 4,5 viktprocent — efter svenska förhållanden således hänförlig till vin — bör alltså icke påverka bedömningen av frågan om tillverkning och försäljning av cider med lägre alkoholhalt.

Sammanfattningsvis finner utskänkingsutredningen att det från nykterhetspolitiska synpunkter inte föreligger tillräckliga skäl att motsätta sig de från fruktodlarhåll framförda önskemålen om ett saluförande av ciderdrycker under gynnsammare betingelser än nu. Utredningen förutsätter dock därvid att försäljningsformerna inte utformas förmånligare än för drycker av andra slag med motsvarande alkoholhalt.

Såsom tidigare nämnts, föreslår utredningen lättnader i försäljningsbestämmelserna för såväl starkcider som cider. Starkcider skulle sålunda få säljas enligt samma bestämmelser som gäller för starköl och cider enligt bestämmelserna i ölförsäljningsförordningen. Lättcider skulle få säljas på samma sätt som lättöl och läskedrycker. I sin motivering för dessa förslag anför utredningen följande.

För en allsidig belysning av ciderfrågan har utskänkingsutredningen ansett det nödvändigt att överväga försäljning av ciderdrycker med högst 4,5 viktprocents alkoholstyrka. Det ligger då närmast till hands att behandla ciderdrycker under nämnda alkoholgräns på samma sätt som maltdrycker av motsvarande styrka. Ciderdryck med högre alkoholhalt än 2,8 viktprocent skulle alltså jämföras med starköl och följaktligen såsom rusdryck få säljas till allmänheten endast i systembolagets butiker samt på rusdrycksrestaurangerna. Dylig ciderdryck skulle på så sätt icke framstå som något alternativ till de alkoholfria dryckerna, vilka får säljas fritt till allmänheten. På motsvarande sätt skulle ciderdryck, vars alkoholhalt överstiger 1,8 men icke 2,8 viktprocent, i försäljningshänseende komma att likställas med öl och bli underkastad den tillståndsgivning, övervakning och kontroll, som gäller för handeln med öl. Ciderdryck med högst 1,8 viktprocents alkoholhalt slutligen skulle liksom nu betraktas som alkoholfri dryck.

I anslutning till vad som sagts i föregående avsnitt må framhållas, att utredningen icke anser något större marknadsmässigt behov av ciderdrycker föreligga ur konsumentsynpunkt. Utredningen betraktar ciderdryckerna som alternativ till på marknaden redan nu förekommande drycker, och en försäljning av ciderdrycker av nämnvärd omfattning torde förutsätta en i stort sett motsvarande nedgång av försäljningen av andra drycker, närmast maltdrycker respektive läskedrycker. Någon större försäljning av ciderdrycker är knappast sannolik. De kalkylerade försäljningssiffror som stundom framförts från fruktodlarhåll — 15 miljoner liter eller lika stor kvantitet som den nuvarande lättvinskonsumtionen eller halvannan gång starkölskonsumtionen — torde icke tillnärmelsevis kunna uppnås ens på mycket lång sikt. Mot denna bakgrund har utredningen övervägt om försäljningen av ciderdrycker åtminstone tills vidare, i avvaktan på närmare erfarenhet, borde begränsas till någon av de grupper som bildas genom de nyssnämnda alkoholhaltsgrensarna. Något bärande skäl att utesluta ciderdrycker med viss alkoholhalt har utskänkingsutredningen emellertid ej kunnat finna. Tvärtom förefaller i dagens läge, då marknadsmässiga erfarenheter saknas, riktigtast att icke i förväg dirigera den efterfrågan som kan finnas utan låta konsumenterna själva göra sitt val.

Vad beträffar tillverkningsrätten föreslår utredningen den ändringen att tillstånd för tillverkning av starkcider och cider skall meddelas av kontrollstyrelsen, d. v. s. i samma ordning som nu gäller för starköl och öl. Tillstånd att tillverka motsvarande ciderdrycker kan nu, enligt de regler som gäller

för vin, meddelas endast av Kungl. Maj:t. Liksom nu gäller beträffande starköl och öl skulle tillståndsprovningen i huvudsak begränsas till en bedömning, huruvida tillverkningsställets tekniska utrustning är av sådan standard att betryggande kontroll av tillverkning och beskattning kan ordnas. Någon provning av lämpligheten i övrigt att upptaga tillverkning bör sålunda enligt utredningens mening inte komma i fråga. I övrigt föreslås att det bör ankomma på kontrollstyrelsen att följa utvecklingen inom cidertillverkningen på samma sätt som beträffande maltdryckshanteringen.

Vad sedan gäller beskattningen av ciderdrycker framhåller utredningen att möjligheterna att inom landet vinna avsättning för sådana drycker uppenbarligen i främsta rummet är avhängiga av vilka priser som kan komma att åsättas dryckerna i detaljhandelsledet. Frågan om ciderdryckernas beskattning är därför enligt utredningens mening av stor betydelse. Utredningen har funnit övervägande skäl tala för att beskattningen av dryckerna utformas som en ren literskatt. Det skulle då ligga närmast till hands, menar utredningen, att på de olika ciderdryckerna (starkcider, cider och lättcider) tillämpa samma skattesatser som gäller för motsvarande maltdrycker, d. v. s. för starkcider 1 krona 41 öre per liter, för cider 48 öre per liter och för lättcider 12 öre per liter.

Utredningen har emellertid kommit till uppfattningen att skatten för starkcider inte bör sättas högre än 90 öre per liter och att skatten för lättcider bör utgå med samma belopp som för läskedrycker, d. v. s. 33 öre per liter. Någon anledning att för cider tillämpa annan skattesats än den som gäller för öl anser utredningen inte föreligga. Utredningen anför.

Man får icke bortse från att lättcider i praktiken närmast torde få karaktär av läskedryck och att läskedrycker är belagda med en skatt av 33 öre per liter. Den låga skatten på lagrat lättöl har till uppgift att främja en förskjutning i konsumtionen från vanligt öl till lättöl, medan den jämförelsevis höga skatten på starköl har sin förklaring i att man vid starkölets återinförande i samband med motbokssystemets slopande ville motverka en befärad försämring av nykterhetstillståndet genom övergång från öl till starköl. Farhågorna för starkölet som berusningsskälla har sedermera visat sig överdrivna.

Redan dessa förhållanden ger vid handen, att de skattesatser som för närvarande tillämpas beträffande maltdrycker icke utan vidare bör komma i fråga för ciderdrycker. Det måste vidare beaktas, att ciderdrycker torde komma att ställa sig dyrare i tillverkning än motsvarande maltdrycker och att ciderdryckernas saluförande icke har någon mening om de icke kan åsättas ett konkurrenskraftigt pris. Skatten måste följaktligen avvägas med hänsyn härtill. Ett skäl för en något lägre beskattning av cider och starkcider än av öl och starköl skulle kunna ligga däri, att de båda förstnämnda dryckerna ur nykterhetssynpunkt — såsom förut närmare utvecklats — kan anses medföra mindre risk än motsvarande maltdrycker.

I fråga om lättcider finnes enligt utskäkningsutredningens mening ingen anledning att ens vid ett beaktande av behovet att stödja fruktodlingen fastställa en lägre skatt än för läskedryckerna, med vilka lättcidern närmast kommer att konkurrera. Även läskedryckerna är ju i många fall framställda med äpplen som råvara. Skattesatsen för lättcidern bör sålunda bestämmas

till 33 öre per liter. På cider och starkeider bör skatten med hänsyn till den högre alkoholhalten utgå med högre belopp. Bestämmandet av dessa måste — med hänsyn till att försäljningsmässig erfarenhet saknas och till svårigheterna att i avvaktan på resultatet av trädgårdsnäringsutredningens arbete bedöma behovet av stöd åt fruktodlarna — ske skönsmässigt. Med beaktande dels av att skillnaderna i skattesatserna å de olika slagen av ciderdrycker icke bör vara alltför obetydliga, dels av de förut lämnade uppgifterna rörande produktions- och försäljningskostnader föreslår utredningen, att skatten bestämmas för cider till 48 öre per liter, dvs. densamma som för öl, och för starkeider till 90 öre per liter.

Remissyttrandena

Om utredningens förslag i ciderfrågan råder bland remissinstanserna delade meningar. Förslaget tillstyrkes i princip eller godtages av generaltullstyrelsen, socialstyrelsen, lantbruksstyrelsen, kommerskollegium, länsstyrelserna i Stockholms, Södermanlands, Kronobergs, Kalmar, Gotlands, Blekinge, Kristianstads, Malmöhus, Skaraborgs, Örebro, Västmanlands, Gävleborgs, Västernorrlands och Jämtlands län, Aktiebolaget Vin- & spritcentralen, Föreningen Nya systemaktiebolagets distriktschefer och biträdande intendenten, Föreningen Sveriges polismästare, Föreningen Sveriges stadsfiskaler, Föreningen Sveriges landsfiskaler, Svenska landskommunernas förbund, Föreningen Skattepliktiga bryggerier, Malt- och läskedrycksförbundet, Svensk industriförening, Svenska bryggareföreningen, Kooperativa förbundet, Sveriges köpmannaförbund, Sveriges centrala restaurangaktiebolag, Sveriges hotell- och restaurangförbund, Hotell- och restauranganställdas förbund, Stockholms kaféidkareförening, Riksförbundet Landsbygdens folk, Sveriges pomologiska förening, Sveriges yrkesfruktodlares riksförbund, Urshultsbygdens fruktintressenters samorganisation samt Svenska landsbygdens ungdomsförbund. Flera av dessa remissinstanser uttrycker dock tveksamhet inför förslaget. Medicinalstyrelsen och länsstyrelsen i Jönköpings län anser bl. a. att verkningarna från nykterhetssynpunkt av en vidgad ciderkonsumtion bör utredas ytterligare innan definitiv ställning tas i frågan. Länsstyrelsen i Hallands län tillstyrker förslaget endast under förutsättning att cider med en alkoholhalt över 1,8 upp till och med 2,8 viktprocent skall följa samma regler som starköl. Länsstyrelsen i Älvsborgs län ifrågasätter, huruvida tillräckliga skäl föreligger att nu införa ciderdrycker på den svenska marknaden. Länsstyrelsen i Östergötlands län avstyrker förslaget i vad det avser den friare försäljningen av starkeider men anser att hinder inte bör resas mot tillverkning och försäljning av annan cider.

Förslaget avstyrkes av kontrollstyrelsen, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Uppsala, Göteborgs och Bohus, Värmlands, Kopparbergs, Västerbottens och Norrbottens län, övervägande antalet länsnykterhetsnämnder, Nya systemaktiebolaget, Svenska stadsförbundet, Svenska nykterhetsvårdsförbundet, Centralförbundet för nykterhetsundervisning, Svenska nykterhetsfrämjandet, Sveriges nykterhetsvänners landsförbund, IOGT, Nationaltemplarorden, De kristna samfundens nykterhetsrörelse, Föreningen All-

männyttiga kafébolag, Folketshusföreningarnas riksorganisation samt Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund.

Åtskilliga av de remissinstanser, som tillstyrker utredningens förslag, framhåller den betydelse en cidertillverkning här i landet skulle få för den inhemska fruktodlingen.

Sålunda påpekar *lantbruksstyrelsen* att den föreslagna tillverkningen och försäljningen av cider kan komma att innebära förbättrade möjligheter för avsättningen av överskottsfrukt från de svenska fruktodlingarna. Styrelsen anmärker, att styrelsen i olika sammanhang framhållit angelägenheten av att alla möjligheter att genom industriell bearbetning omvandla överskottsfrukten till en lagringsduglig och säljbar konsumtionsvara hålles öppna. För närvarande användes en stor del av denna överskottsfrukt till must-, mos- och marmeladberedning, men överskottet är enligt styrelsen ofta för stort för att kunna tillvaratagas för enbart dessa ändamål. I flertalet fruktproducerande länder i Europa är cidertillverkning en vanlig metod att nyttiggöra överskottsfrukt, framhåller styrelsen.

Även *kommerskollegium* understryker den stora betydelsen för de svenska fruktodlarna av en cidertillverkning. Enligt kommerskollegium bör vidare beaktas att de europeiska marknadsförhållandena efter hand kan leda till att det stöd, som från statens sida för närvarande lämnas fruktodlingen i form av importförbud och skyddstullar, väsentligt måste minskas eller rent av slopas. Med hänsyn härtill finner kommerskollegium ändamålsenligt att redan nu åtgärder, ägnade att underlätta för fruktodlarna att anpassa sig till de ändrade förhållandena, förberedes. Härvidlag anses det naturligt att öppna möjligheter till användning av frukt för cidertillverkning.

Länsstyrelsen i Kristianstads län erinrar för sin del om att fruktodlingen utgör en viktig näringsgren inom länet och att det synes länsstyrelsen angeläget att den möjlighet att ekonomiskt utnyttja överskottsfrukt, som upptagande av cidertillverkning medför, tillvaratages. Även *Riksförbundet Landsbygdens folk* vill starkt poängtera den betydelse som en cidertillverkning kan få för den inhemska fruktodlingen.

Sveriges yrkesfruktodlares riksförbund, som med stor tillfredsställelse tagit del av förslaget, framhåller att värdet av en cidertillverkning för yrkesfruktodlingen inte ligger i att man får avsättning för yrkesodlad frukt utan i det förhållandet att den icke yrkesodlade frukten, med undantag för den s. k. villafrukten, vinner avsättning, vilket indirekt skulle främja yrkesodlingen. Enligt förbundet är det svårt att i dag ange vilka kvantiteter äpplen man vid ciderframställning kan tänkas få avsättning för. Intresse för saken finns emellertid bland såväl befintliga musterier som vissa bryggerier.

Sveriges pomologiska förening framhåller att tillverkning av cider från svenska äpplen enligt utredningens förslag för fruktodlingen skulle bli ett värdefullt komplement till mos- och musttillverkningen, detta inte minst på grund av att cidern efter buteljering kan lagras under förhållandevis lång tid. Ett rikt fruktår kan enligt föreningen topparna i utbudet av industri-

frukt kapas, förutsatt att tillverkningen kommer att bedrivas i relativt stor skala och att fabrikerna utrustas med erforderliga lagerutrymmen. Vidare skulle en ciderproduktion enligt föreningen kunna ge ett bättre ekonomiskt underlag för investeringar inom fruktindustrin än vad enbart musttillverkning möjliggjort. Föreningen anför vidare.

Den svenska fruktodlingen av i dag är ungefär 2,5 gånger större än år 1939. Den kraftigaste expansionen ägde rum under tiden för det andra världskriget och föranleddes av att vi i Sverige då huvudsakligen var hänvisade till egen fruktproduktion. Även inom andra länder i Europa ökade fruktodlingen, främst då odlingen av äpple, starkt under dessa år och det anges att exempelvis den italienska äppleodlingen nu är 6 gånger så stor som 1939, den holländska 4 gånger, den danska 3 gånger osv. Dessa förhållanden har rika fruktår medfört överproduktion av äpplen i Europa, och i samband med att för Sveriges del de kvantitativa importrestriktionerna slopades i början av 1950-talet ökade de svenska fruktodlarnas avsättningssvårigheter ytterligare. Som exempel kan anföras att år 1960 kunde miljontals kilo svensk frukt inte tas tillvara utan fick förfaras.

Det industriella tillvaratagandet av svensk frukt har tidigare i huvudsak begränsats till musttillverkning och mosframställning och inte minst inom föreningen har stora ansträngningar nedlagts på en utveckling av dessa industrigrenar. Rika fruktår har emellertid kapaciteten varit otillräcklig varför stora mängder industrifrukt fått gå tillspillo. Detta ur nationalekonomisk och folkhushållningssynpunkt mindre önskvärda förhållande har lett till att man från fruktodlarkåll genom upprepade motioner i ciderfrågan sökt få denna avsättningsmöjlighet öppen. När utskäkningsutredningen nu efter noggrant övervägande föreslagit att cider skall få tillverkas av svenska äpplen och försäljas efter i princip samma bestämmelser som gäller för maltdrycker hälsar föreningen förslaget med stor tillfredsställelse.

Vad angår de svenska äpplesorternas lämplighet som råvara vid cidertillverkning anser föreningen att det genom den försökstillverkning av cider från svenska äpplen, som Knut R. Stanler bedrivit vid sin fabrik i Urshult, blivit klarlagt att flertalet i Sverige odlade äpplesorter lämpar sig för tillverkning av cider. Den stanlerska cidern har enligt föreningen ingått i jämförande prov vid försöksstationen i Long Ashton i England och befunnits helt jämförbar med engelsk cider av »medium sweet» typ.

Enligt *Urshultsbygdens fruktintressenters samorganisation* kan alla svenska äpplesorter komma till användning för cidertillverkning. Sommarfrukten liksom trädgårds- och skogsbär bör kunna användas till förskärning. I yttrandet återopas i övrigt ett uttalande av Stanler enligt vilket cider, framställd av svenska äpplen, erhållit mycket högt betyg av ciderexpertis.

Aktiebolaget Vin- & spritcentralen förklarar för sin del att vissa svårigheter att anskaffa äpplen för bolagets vintillverkning kan väntas bli accentuerade om tillverkning av ciderdrycker upptas. Bolaget anför härvidlag bl. a. följande.

Spritcentralen vill med det sagda peka på den svårighet, som tydligen kommer att uppstå att förse tillverkarna av ciderdrycker med frukt under svaga fruktår. Det har upplysts, att ciderdrycker icke lämpligen kan lagras mycket längre tid än ett år, varför tillverkning av en större kvantitet under

rika fruktår, för att motverka en bristsituation under svaga år, icke torde kunna genomföras.

Svenska bryggareföreningen, som i och för sig inte har något att erinra mot förslaget, framhåller att fruktodlarnas förhoppningar om ett verksamt stöd för den yrkesmässiga fruktodlingen i landet endast i begränsad omfattning kan väntas bli tillgodosedda genom upptagande av en svensk cider-tillverkning. Beträffande de tekniska förutsättningarna för sådan tillverkning anför föreningen.

Utredningen har i korthet redogjort för de tekniska förutsättningarna vid tillverkning av ciderdrycker men därvid främst uppehållit sig vid jäsningsgraden och dryckernas slutliga alkoholinnehåll. Väsentligt viktigare är enligt föreningens uppfattning frågan om dryckernas kvalitet. Skall en inhemsk cidertillverkning kunna ge fruktodlarna ett verkligt stöd, fordras nämligen en god hållbarhet hos drycken och en avsevärt högre kvalitet än hos den cider som ofta utomlands, vanligtvis enligt uråldriga metoder, produceras i musterier och andra företag utan laboratoriemässiga och andra tekniska resurser. Det är för åsyftat resultat också nödvändigt att tillverkningen sker enligt kontrollerbara metoder och att den i möjligaste mån göres oberoende av variationerna i äpplenas kvalitet och fluktuationerna i frukttillgång år från år.

Tekniska förutsättningar för en sådan tillverkning av högklassiga ciderdrycker föreligger och tillämpas med mycket gott resultat på ett par platser i Europa. För att vara lönsam innebär en dylik fabrikation en komplicerad framställning av lagringsbeständigt äpplesaftkoncentrat och ett noggrant tillvaratagande av fruktens naturliga smak- och aromämnen. Vidare måste man för att kunna hålla jäsningsprocessen under kontinuerlig kontroll och därigenom alltid kunna garantera en jämn kvalitet använda renodlade jästkulturer och även i övrigt arbeta under strängt hygieniska former. Beredning av ciderdrycker med den kvalitet som här avses kan med framgång ske blott i industriell skala och i fabriker med avancerad teknisk utrustning.

De kapitalkrävande anläggningar, som erfordras härför, saknas i stort sett i vårt land. Endast för tappning av den färdiga varan torde apparaturen vid vissa bryggerier och läskedrycksfabriker — vilka ju borde ligga närmast till för en rationell tillverkning och distribution av ciderdrycker — kunna tagas i anspråk utan alltför kostsamma kompletteringar. Under förutsättning av en ekonomiskt betingad koncentration av tillverkningen kan emellertid den svenska bryggeri- och läskedrycksindustrin inom ramen av en måttlig kapitalinvestering vid ett befintligt närstående företag upptaga tillverkning av högklassiga ciderdrycker, om så skulle bli aktuellt.

Svensk industriförening, *Föreningen Skattepliktiga bryggerier* samt *Malt- och läskedrycksförbundet* anser att en tillverkning av ciderdrycker i vårt land kräver avsevärt större investeringskostnader än vad utredningen synes ha förutsatt. Vid företag av den storleksordning, som föreningarna representerar, anses de kapitalkrävande anläggningar, som fordras för cidertillverkning, i allmänhet överstiga företagens ekonomiska resurser. Däremot torde, heter det, de mindre och medelstora malt- och läskedrycksfabrikanterna kunna starta ett par cidrefabriker i landet genom producentkooperativt samarbete. För närvarande kan man dock inte bedöma huruvida intresse för att starta sådana fabriker föreligger bland de mindre malt- och läskedryckstillverkarna.

I ett flertal av de yttranden, vari kommittéförslaget avstyrkes, betvivlar man att införandet av en svensk cidertillverkning skulle bli till större hjälp för den svenska fruktodlingen. *Kontrollstyrelsen* anser det sålunda vara tveivel underkastat, om tillverkning och försäljning av cider i mera betydande mån skulle öka de svenska äppleodlarnas avsättningsmöjligheter. Det kan i stället med visst fog göras gällande, framhåller styrelsen, att cidertillverkningen kan medföra minskad avsättning av den inhemska frukten. Bryggeriindustrin, som för närvarande förbrukar betydande kvantiteter svenska äpplen för tillverkning av läskedrycker, skulle nämligen i samband med att en införsel av äppleextrakt för cidertillverkningen kommer till stånd kunna finna fördelaktigt att tillgodose även sitt behov av fruktextrakt för läskedryckstillverkning på denna väg. Vidare anser styrelsen det icke vara möjligt att under nu rådande handelspolitiska förhållanden införa skyddstullar för fruktextrakt. En sådan åtgärd skulle te sig helt främmande i en eventuell blivande europamarknad, där även den säsongmässiga importregleringen för äpplen kan bli slopad. Styrelsen anför vidare i denna fråga.

Enligt vad kontrollstyrelsen erfarit beträffande förhållandena i de länder i Europa, där ciderproduktionen är av större omfattning, bl. a. Schweiz och England, förekommer där huvudsakligen två typer av cidertillverkare, nämligen dels mindre företag som bedriver försäljning inom ett begränsat område kring tillverkningsstället, dels riksförsäljande större företag av samma typ som bryggerikoncernerna och delvis i samarbete med dessa. De sistnämnda cidertiföretagen svarar för den övervägande delen av produktionen. Det kan finnas anledning anta att utvecklingen av en eventuell ciderproduktion här i landet skulle bli likartad.

Det är vidare troligt att en svensk cidertillverkning på grund av lagringsproblem m. m. kommer att ske med användande icke av den färska pressade saften utan av extrakt eller koncentrat av sådan saft. Dylikt saftextrakt kan enligt uppgift lagras under avsevärt längre tid än den färska saften och kan även importeras utan hinder av de temporära införselförbud, som nu skyddar den inhemska frukten under hösten. Möjligheterna att under dessa förutsättningar garantera att den svenska fabriksfrukten i första hand skulle finna avsättning för cidertillverkning blir därför helt beroende av dess möjlighet att prismässigt konkurrera med importerat fruktextrakt. Till frågan hör också att industrin torde ha möjlighet att lagra extrakt för mer än ett års förbrukning och att den således kan utnyttja de lägre fruktpriserna under goda skördeår.

En stor del av cidertillverkningens äpplebehov skulle vidare enligt styrelsens mening tillgodoses av andra än yrkesodlarna. Härom anmärkes bl. a. följande.

Men även om man förutsätter att all cidertillverkning skulle ske med användande av uteslutande inhemsk frukt, synes tvekan kunna råda om man härigenom skulle bereda yrkesfruktodlarna några avsättningsgarantier. Av de ca 50 000 ton äpplen, som anses utgöra fabriksfrukt och kan vara disponibla för cidertillverkning, torde yrkesodlarna svara för endast ca 15 000 ton. Cidertillverkarnas behov av beräknade 25 000 ton äpplen kan alltså, även med hänsyn tagen till den nuvarande förbrukningen av 10 000 ton fabriksfrukt för andra ändamål (must, mos o. d.), komma att i större eller mindre utsträckning tillgodoses av de icke yrkesmässiga odlarna, som i allmänhet torde kunna leverera billigare frukt än yrkesodlarna.

Centralförbundet för nykterhetsundervisning har för att utarbeta sitt yttrande bl. a. inhämtat material från olika ciderproducerande länder såsom Schweiz, England, Frankrike, Tyskland och Österrike. Av detta utredningsmaterial framgår enligt förbundet att endast en begränsad del av de svenska äpplesorterna kan användas för framställning av cider. Vid gjorda undersökningar har sålunda framkommit att sommarfrukt och tidig höstfrukt, som mognar snabbt, inte lämpligen kan användas till vare sig ciderframställning eller förskärning. Vidare har, enligt vad förbundet anför, framgått att exempelvis Cox Orange, den troligtvis vanligaste äpplesorten inom yrkesodlingen i vårt land, inte är lämplig för cidertillverkning. För övrigt skulle man, menar förbundet, vid en tillverkning med vår bättre frukt som råvara inte kunna erhålla en cider av så hög kvalitet att den kan tävla med bättre, utländska produkter. Den svenska cidern skulle därtill enligt förbundets beräkningar troligen bli förhållandevis dyr att framställa.

Förbundet påpekar vidare att de ciderproducerande länderna utan undantag har en betydande odling av speciell ciderfrukt som bas för produktionen, även om andra sorter också kommer till användning. Förbundet har sig inte heller bekant huruvida det finns något land utan egna odlingar av ciderfrukt som kunnat bedriva en cidertillverkning av mera nämnvärd omfattning. För övrigt skulle öppnandet av en svensk cidermarknad, hävdar förbundet, få till följd en avsevärd import av cider eller av koncentrat för cidertillverkning från utlandet.

Avslutningsvis uttalar förbundet att utvecklingen i andra länder ger anledning förmoda att den alkoholfria musten alltmer kommer att vinna terräng. Enligt förbundets mening talar mycket för att den svenska frukten lämpar sig bättre för framställning av alkoholfri äpplemust än av cider. Om vi i Sverige fick tillgång till tekniskt välutrustade industrier, skulle det troligen gå att göra ännu bättre produkter än dem som nu saluföres.

Nationaltemplarorden hävdar att en förutsättningslös utredning om de tekniska förutsättningarna för svensk cidertillverkning med ganska stor visshet skulle ha för alltid avfört ciderfrågan ur debatten. Enligt denna organisations mening finns det inte i Sverige någon frukt som lämpar sig för framställning av högklassig cider. En jämförelse med prisförhållandena i andra länder ger vidare enligt Nationaltemplarorden vid handen att svensk cider inte skulle kunna hävda sig ens på hemmamarknaden. I övrigt gör Nationaltemplarorden bl. a. följande uttalande.

Nationaltemplarorden vill på denna punkt med skärpa framhålla, att även om det skulle varit möjligt att genom cidertillverkning lösa problemet med överskottsfrukten, borde denna synpunkt inte på något sätt ha varit avgörande. Huvudlinjen i svensk nykterhetspolitik har varit och är alltså att eliminera det privata vinstintresset ur alkoholhanteringen. Det skulle därför vara ett uppenbart brott mot dessa principer att öppna ett nytt fält för det privata vinstintresset på alkoholfrågans område.

Även i andra yttranden uttalas tvivel om betydelsen för den svenska fruktodlingen av en ciderproduktion. *De kristna samfundens nykterhetsrörelse* anför sålunda.

Bakgrunden till utredningens förslag angående lagstiftning om framställning och försäljning av svensk alkoholhaltig cider är fruktodlingens betryckta läge. Fruktodlarna talar om mycket stora avsättningssvårigheter. I det läget anser man framställning av alkoholhaltig cider som en lösning av problemet. Här anser vi det yttrande, som Vin- och Spritcentralen avgivit, innebära en viss korrigering. Däri säges att bolaget haft svårigheter att svaga fruktår kunna få tillräckliga mängder svensk frukt för tillverkning av starkvinet Dessert. Vidare kan erinras om att enligt uppgift, som inkommit från länder, där cidertillverkning är vanlig, man där anser att för en fullgod vara fordras en speciell sorts frukt med särskilt hög sockerhalt. Frukt av den typ som den svenska betyder en sämre kvalitet på den framställda cidern. Om man tar detta i beaktande, kan man inte blunda för risken att under svaga fruktår och även eljest en icke oväsentlig import av för cidertillverkning lämplig frukt kan komma att ske. Likaledes kan man befara en nyplantering av fruktträd, som ger för ciderframställning lämplig frukt. Detta kan då i sin tur leda till försök att ytterligare öka ciderkonsumtionen.

Flertalet av de remissinstanser, som tillstyrkt utredningens förslag, delar utredningens uppfattning att det från nykterhetspolitisk synpunkt inte finns anledning motsätta sig en liberalisering av bestämmelserna om cider.

Länsstyrelsen i Stockholms län erinrar om att det i den allmänna diskussionen stundom uttalats farhågor för att ciderdryckerna på grund av sin karaktär och smak skulle bli en tillvänjningsdryck för ungdom. Även om sådana farhågor måhända inte anses böra avfärdas såsom under alla förhållanden helt ogrundade, är länsstyrelsen likväl närmast benägen att ansluta sig till uppfattningen att nykterhetspolitiska hänsyn knappast ger tillräcklig anledning motsätta sig de från fruktodlarhåll framförda önskemålen om vidgade möjligheter för cidertillverkning. Liknande uttalanden gör *länsstyrelserna i Kronobergs och Jämtlands län*.

Länsstyrelsen i Örebro län anser för sin del att konsumtionen av ciderdrycker knappast torde komma att bli av sådan omfattning att den från nykterhetssynpunkt kan medföra någon fara. Enligt *länsstyrelsen i Gävleborgs län* skulle det stå i överensstämmelse med de tidigare uppdragna nykterhetspolitiska riktlinjerna att söka skapa lämpliga alternativ till spritdryckerna. Prissättningen på cidern måste emellertid ägnas särskild uppmärksamhet så att cidern inte blir ett alternativ till de alkoholfria dryckerna, betonar länsstyrelsen.

Sveriges pomologiska förening hävdar att de från olika håll tidigare framförda farhågorna beträffande ciderns skadliga verkningar nu visat sig obefogade. Föreningen framhåller sålunda särskilt att blodalkoholkurvan vid cidertiförtäring enligt den undersökning, som gjorts genom utredningens försorg, ligger lägre än för motsvarande maltdrycker och att cidern genom sin halt av fruktsyra normalt inte kan konsumeras i samma kvantiteter som maltdryckerna. Man måste också beakta, framhåller föreningen, att de föreslagna försäljningsbestämmelserna kan betraktas som rigorösa och att tillverkningskostnaden oundgängligen måste bli högre än för motsvarande maltdrycker med högre försäljningspris som följd.

Sveriges yrkesfruktodlares riksförbund anför.

De av professor L. Goldberg gjorda undersökningarna bekräftar de påståenden, vilka hävdats av förbundet vid de olika framställningar som gjorts i ciderfrågan under senare år. Med den mycket rika tillgång på alla slags alkoholdrycker, inte minst importerade sådana som finnes i Sverige, kan en alkoholsvag fruktdryck som cider inte vara avgörande för alkoholmissbruket i landet. Ett motsättande av utredningens förslag, på grund av nykterhetspolitiska skäl, att tillverka och försälja cider i landet enl. anförda principer, får anses som helt omotiverat och är det förbundets förhoppning att dylika argument med de vetenskapliga bekräftelser utredningen erhållit, skall vara avförda från diskussionen om ciderfrågan.

Urshultsbygdens fruktintressenters samorganisation tillstyrker, som förut nämnts, förslaget. Organisationen anmärker dock följande.

Vi ställer oss betänksamma mot tillverkning av klass I cider. I starkcider är syrahalten så hög som 0,8 %, denna höga syrahalt motverkar ökad konsumtion i berusningssyfte, en syrahalt som är ungefär lika med den som finns i flertalet äppelsorter, medan den ringa syrahalten i klass I cider gör det möjligt att konsumera avsevärt mera och därför kan verka skadlig och farlig för barn och ungdom vid ökad användning, då denna dryck vid försäljning blir lika lättillgänglig som klass I öl.

Som tidigare nämnts har medicinalstyrelsen och länsstyrelsen i Jönköpings län för sin del hävdats att de verkningar i nykterhetshänseende, som en framtida cidertiförsäljning kan få, bör utredas ytterligare innan man tar definitiv ståndpunkt i frågan. Särskilt anses de utländska erfarenheterna böra studeras närmare.

Sålunda framhåller *medicinalstyrelsen* att de eventuella vådor för nykterhetstillståndet, som en svensk cidertillverkning skulle kunna komma att medföra, inte låter sig bedömas enbart i belysning av ett studium av den akuta berusningseffekten. Styrelsen anför.

Det torde för närvarande vara svårt att med någon större grad av säkerhet bedöma den inriktning konsumtionsvanorna kan förväntas taga under förutsättning av fri tillgång till olika ciderdrycker. Mot utredningens uppfattning att cidern på grund av sin fruktskyrehalt svårigen torde komma att konsumeras i några större kvantiteter talar de erfarenheter som föreligger i länder med egen cidertillverkning såsom Schweiz och Frankrike, och som ger vid handen, att ciderns betydelse ur nykterhetsvårdssynpunkt icke bör underskattas. Inom vissa socialskikt spelar nämligen cidern i dessa länder en framträdande roll som berusningskälla och de kvantiteter, som kan förbrukas av en enskild individ per dygn, är betydande. Därtill kommer, att i den mån en svensk cider till smak och kvalitet icke skulle kunna konkurrera med utländska cidersorter en import kan bli följden, varigenom det främsta syftet med de nu föreslagna åtgärderna — nämligen stödet åt de svenska fruktodlarna — skulle äventyras. En svarbedömd fråga är vidare i vilken utsträckning cidern kan komma att tänkas konkurrera med å ena sidan vin och å den andra sidan läskedrycker. Utredningen drar emellertid vissa slutsatser som torde kunna tjäna som utgångspunkt för ett bedömande härav. Det framhålles sålunda bl. a., att starkölsutskänkning i icke obetydlig utsträckning torde ha medfört en minskad utskänkning av vanligt öl. I den mån denna tendens låter sig appliceras även på ciderdrycker, torde en motsvarande övergång från läskedrycker till ciderdrycker kunna befaras. I be-

lysning av de erfarenheter beträffande konsumtion av cider som otvivelaktigt föreligger utomlands, hyser medicinalstyrelsen betänkligheter, särskilt med tanke på ungdomen, mot att ytterligare öka sortimentet av alkoholhaltiga drycker.

Länsstyrelsen i Jönköpings län finner att förtäring av cider inte i och för sig synes innebära större olägenheter från nykterhetssynpunkt än förtäring av öl med motsvarande alkoholstyrka, eftersom enligt Goldbergs undersökningar berusningseffekten snarare är mindre av ciderdrycker än av malt-drycker med motsvarande alkoholhalt. Länsstyrelsen anser det emellertid vara tveksamt, om man bör introducera cidern då problemet ungdom och alkohol är så allvarligt som för närvarande. Enligt länsstyrelsens mening hade det varit värdefullt, om utredningen kunnat redovisa utländska erfarenheter rörande ciderkonsumtionen och dess verkningar.

Av de remissinstanser, som avstyrker utredningens förslag, framhåller flertalet att det från nykterhetspolitisk synpunkt måste anses betänkligt att på marknaden införa en ny alkoholdryck som kan väntas tilltala ungdomen.

Kontrollstyrelsen hävdar att det inte kan betraktas som uteslutet att en svensk cider av lämplig söthetsgrad kommer att falla den svenska publiken, särskilt ungdomen, i smaken och att efterfrågan på sådan dryck kan bli mycket större än utredningen beräknat. Prisfrågan anses härvid vara av relativt underordnad betydelse, eftersom stora delar av ungdomen numera har god tillgång på pengar för privat konsumtion. Cider av mellantypen, med 1,8—2,8 viktprocent alkohol, skulle därtill, framhåller styrelsen, med de föreslagna försäljningsbestämmelserna bli mycket lättillgänglig. I samband med en ökad försäljning av sådan mellancider kan det enligt styrelsen även tänkas uppkomma en marknad för den ännu lättillgängligare lätt-cidern, exempelvis bland barn och yngre tonåringar. Styrelsen erinrar dessutom om att den sammanlagda konsumtionen av läskedrycker och malt-drycker här i landet rör sig om cirka 500 miljoner liter per år. Det behövs inte många procents förskjutning i efterfrågan, påpekar styrelsen, för att den beräknade ciderkonsumtionen om cirka 15 miljoner liter per år skall uppnås.

Kontrollstyrelsen kan inte heller biträda utredningens slutsats att saluhållande av cider från nykterhetssynpunkt skulle medföra mindre risker än försäljning av maldrycker. Utredningens påstående att erfarenheterna från Goldbergs försök bekräftat uppfattningen att cider på grund av sin fruktskyrehalt svårigen kan konsumeras i större kvantiteter anser styrelsen jävas av tillgängliga uppgifter om ciderkonsumtionen i de europeiska cider-länderna. I dessa länder finns, påpekar styrelsen, cider av mycket skiftande fruktskyrehalt. Särskilt i England och Frankrike förekommer cider med låg fruktskyrehalt men ofta med stor sockerhalt. Styrelsen finner det sannolikt att om en ciderkonsumtion i Sverige skulle inriktas på sådana söta drycker — eventuellt baserad på importerat extrakt — cider mycket väl skulle kunna konsumeras i större kvantiteter.

Även länsstyrelsen i Kopparbergs län befarar att cidern kan komma att bli en populär ungdomsdryck. Länsstyrelsen anför.

Länsstyrelsen vill erinra om att när ciderfrågan tidigare behandlats i riksdagen har det främsta skälet mot saluförandet av ciderdrycker varit att dessa skulle kunna bli en konkurrent till de alkoholfria dryckerna och bli särskilt begärliga för ungdomen. Detta skäl anser länsstyrelsen fortfarande ha relevans. Det kan befaras att cidern genom sin smak kommer att bli en populär ungdomsdryck. Vanlig cider, som kommer att hålla samma alkoholhalt som ölet, skulle komma att bli tillgänglig i de flesta livsmedelsbutiker och sålunda synnerligen lättåtkomlig. Det vore en ur nykterhetssynpunkt olycklig utveckling om cidern delvis komme att ersätta läskedryckerna som speciell ungdomsdryck. Särskilt allvarligt är enligt länsstyrelsens mening att cidern — även om den icke användes som egentligt berusningsmedel — genom sin karaktär av fruktdryck kan leda till tillvänjning av alkoholhaltiga drycker hos ungdomen.

Vid en tidpunkt då samhället insätter särskilda kraftåtgärder mot alkoholmissbruket hos ungdomen synes det länsstyrelsen vara oriktigt att samtidigt på marknaden utsläppa en ny alkoholdryck, vilken kan av nyss angivna skäl befaras bli särskilt skadlig för ungdomen.

Länsstyrelsen i Norrbottens län anser för sin del att konsumtionen av i varje fall lättcider och cider företrädesvis kommer att ske bland ungdom. Dessa drycker torde nämligen enligt länsstyrelsen lämpa sig mera som läskedrycker än för förtäring i samband med måltid. Länsstyrelsen erinrar vidare om att ungdom i allmänhet ej torde dricka lättöl och öl. Ciderdryckerna väntas därför knappast komma att bli ett alternativ till maldryckerna. Man skulle sålunda genom att tillåta tillverkning och försäljning av alkoholhaltiga ciderdrycker under samma former som maldrycker vidga kretsen av människor som mer vanemässigt begagnar alkoholhaltiga drycker, hävdar länsstyrelsen.

Länsstyrelsen i Värmlands län finner det, särskilt med tanke på den oroväckande tendens till ökning som ungdomsfylleriet under senare tid visat, betänkligt att införa ännu en alkoholhaltig dryck, som kan väntas bli särskilt attraktiv för ungdom och om vars verkningar man helt saknar erfarenhet här i landet. Länsstyrelsen anser att fruktdrarnas intressen måste få vika med hänsyn till de befarade konsekvenserna i nykterhetshänseende.

Svenska nykterhetsvårdsförbundet anför bl. a. följande.

Erfarenheterna från England tyder på att cidern — med annan smaksättning än t. ex. den i Schweiz vanliga — med hjälp av intensiv reklam blivit en rätt vanlig ungdoms- och kvinnodryck. Den aktuella situationen är icke sådan att man bör tillåta sig en chanstagning, där risken för ytterligare alkoholtillvänjning hos ungdomen står mot en hypotetisk vinst för vissa svenska fruktdlare.

Utredningens påstående att cidern på grund av sin fruktsyrehalt svårigen kan konsumeras i större kvantiteter motsägs av erfarenheter från andra länder, särskilt Schweiz. Där förekommer ett icke obetydligt missbruk av cider och alkoholister med cider som huvudsaklig berusningsdryck är inte ovanligt. Av utredningar om på vårdhem intagna »cideralkoholister» har det framkommit, att en dagsförtäring av upp till tio liter cider (i enstaka fall även större mängd) förekommer.

Svenska nykterhetsfrämjandet anser det visserligen inte uteslutet att experiment med alkoholsvaga drycker av den typ som cidern representerar kan vara motiverade i vissa lägen men hävdar att ett införande av cider och starkcider inte bör tillåtas för närvarande. Nykterhetsfrämjandet anmärker i sammanhanget bl. a. följande.

En ny, läskande äppledryck, vilken på förhand av den stora allmänheten bedöms som »ofarlig» men som ändå är alkoholhaltig, skulle kunna få en genomslagskraft bland ungdom väl jämförbar med den som Coca-Cola-drycken på sin tid erhöll. Den skulle kunna bli ett tonårsmode och därmed den givna introduktionsdrycken till en lätt alkoholvana — vilket Coca-Colan inte kunde bli.

Sveriges nykterhetsvänners landsförbund finner utredningens undersökningar om förutsättningarna för tillverkning och försäljning av alkoholhaltig cider otillfredsställande och behäftade med stora brister. Sålunda borde man enligt förbundet ha bättre belyst riskerna för att ciderdryckerna skall komma att hos ungdomen och bland kvinnorna konkurrera med läskedryckerna på ett helt annat sätt än maltdryckerna förmår. Förbundet pekar också på de erfarenheter, som kan hämtas från andra länder i dessa hänseenden, och understryker behovet av en ingående analys av hithörande problem mot bakgrunden av dagens nykterhetsläge. Förbundet antar att utredningen, om den skaffat upplysningar angående alkoholhaltig ciders ogynnsamma inverkan på nykterhetstillståndet i andra länder (t. ex. Schweiz, Frankrike, Storbritannien och Väst-Tyskland), säkerligen inte skulle ha framlagt sitt förslag. Förbundet anför.

Det försök till vetenskaplig underbyggnad av sina förslag om tillverkning i Sverige av alkoholhaltiga ciderdrycker, som utredningen gjort genom att låta professor Leonard Goldberg på grundval av en ingående undersökning bekräfta, att cider med samma alkoholhalter som motsvarande maltdrycker icke ger annan rusverkan än dessa maltdrycker, saknar enligt Landsförbundets mening värde som bidrag till den nykterhetspolitiska bedömningen av en tänkt situation i vårt land med tillgång för ungdomen av även läskedrycksliknande alkoholdrycker. Risken för ytterligare ökning av alkoholtillvänjningen bland ungdomen är enligt Landsförbundets mening uppenbar. Här framstår ett begränsat och påtagligt enskilt näringsintresse i skarp motsättning till samhällets krav på att inte ytterligare risker och frestelser skapas för vår ungdom.

Centralförbundet för nykterhetsundervisning anser att det hade varit önskvärt att utredningen införskaffat upplysningar om ciderkonsumtionen från sådana länder där ett utbrett ciderbruk förekommer. Till frågans belysning har förbundet för sin del därför samlat material från flera länder, som närmare redovisas i remissyttrandet. Enligt förbundets uppfattning skulle ett genomförande av utredningens förslag bidra till en ökning av alkoholskadorna. Förbundet anför.

De undersökningar som gjorts i utlandet visar, att en utbredd konsumtion av cider åtminstone med den alkoholstyrka, som starkcidern skulle få, är förknippad med ett betydande alkoholmissbruk. Påståendet att cidern inte

kan drickas i större kvantiteter är ohållbart. Det kan troligen sägas om vissa konsumenter, att de relativt fort får en mättnadskänsla av cider. Men i det stora hela har man i ciderländerna inte erfarenheten, att den påstådda »fruktsyrahalten» skulle bromsa konsumtionen. I det föregående har också anförts en rad konkreta exempel som visar, att konsumtionen i själva verket kan bli mycket hög. Det verkar vidare, som om själva sättet att dricka cider medför särskilda risker. Den dricks av många tämligen kontinuerligt och detta medför en alkoholpåverkan utan avbrott.

Av redogörelserna för ciderfrågan i några olika länder framgår, att utbredda cidervanor inte bara orsakar akut missbruk utan också kan skapa en avsevärd kronisk alkoholism. Bäst synes detta kunna studeras i Schweiz, där det sedan länge finnes en relativt väl utbyggd alkoholistvård och där man sålunda har en skärpt uppmärksamhet på alkoholismens yttringar och orsakssammanhang. Det framgår att cidermisshuset vållar såväl medicinska som sociala skadeverkningar av stor omfattning. Förutom det starkt traditionsbundna i cidervanan torde till det utbredda bruket och missbruket bidra, att cidern är en billig alkoholhaltig dryck. Det är uppenbart, att cidern missbrukas och orsakar både medicinska och sociala skadeverkningar också i andra ciderländer. Särskilt för Storbritanniens del omvittnas, att vissa cidertyper där i betydande utsträckning användes av ungdom och också orsakar missbruk bland ungdom.

Vid diskussionerna i ciderfrågan har, uttalar förbundet, såsom något positivt för ciderns del framhållits att den skulle kunna i viss utsträckning ersätta utländska viner, i synnerhet lättviner. Det undersökningsmaterial, som förbundet förfogar över, anses inte ge belägg för att cidern har förmåga att i smakhänseende konkurrera med vinet. Bland tillfrågade sakkunniga i Schweiz var det t. ex. en enhällig mening att folk inte går över från vin till cider, framhåller förbundet.

Det finns, uttalar förbundet vidare, stora möjligheter att variera cidertyperna. Att den vanliga schweiziska cidern med dess ganska sträva, sura smak inte passar ungdom och kvinnor särskilt bra anser förbundet ganska naturligt. I England är emellertid, erinrar förbundet, de sötare typerna vanligast, och dessa har en betydande marknad bland ungdomar och kvinnor. Härtill har enligt förbundet inte minst bidragit den kraftiga reklam som inriktats på dessa grupper. Erfarenheterna visar, anför förbundet sammanfattningsvis, att cidern kan grundlägga en vana att förtära alkohol-drycker. De långsiktiga skadliga verkningarna av att införa cider i Sverige kan därför bli betydande.

Även *De kristna samfundens nykterhetsrörelse* och *Nationaltemplarorden* ställer sig från nykterhetssynpunkt kritiska till förslaget. Nationaltemplarorden anser de sakkunnigas utredning i frågan vara ytterst bristfälligt genomförd. För att råda bot mot denna påstådda brist redovisar organisationen i sitt yttrande material, som organisationen inhämtat från sådana ciderproducerande länder som Frankrike, Schweiz, Storbritannien, Väst-Tyskland och Österrike. Nationaltemplarorden framhåller till en början att de undersökningar av blodalkoholhalten, som genomförts genom utredningens försorg, har högst begränsat värde och anför härom följande.

I sin bilaga till utredningen omtalar professor Goldberg att han vid sina experiment haft tillgång till jäst pressaft från AB Fructus. Denna har sedan utspåtts med tunnsaft så att man erhållit varierande nivåer av alkoholhalt. Blandningsprodukten har i försöken kallats cider. Under benämningen starkcider har försök anställts med en produkt från Urshult med en alkoholhalt på 3,96 viktprocent. Om denna alkoholhalt uppnåtts genom full utjäsning och spädning eller genom avbruten jäsning anges icke i redogörelsen. Under alla omständigheter torde det vara klart att dessa båda laboratoriemässigt framställda jäsningsprodukter högst osannolikt kommer att överensstämma med i fabriksmässig skala framställd svensk cider och under inga omständigheter kommer att ha några större likheter med hit importerad utländsk cider. Och det bör också framhållas att man inte helt utnyttjat ens den snäva grund, som försökens begränsning till två svenska laboratorieprodukter inneburit. Sålunda är det svårt att förstå varför starkciderförsöken begränsats till en jäsningsprodukt med en alkoholhalt på 3,96 viktprocent, när man hade tillgång till en jäsningsprodukt, som nådde upp till den föreslagna övre gränsen 4,5 procent. Dessutom anställdes inga försök med »cider» framställd efter utredningens billigaste alternativ — den utjästa pressaftens spädning med vatten. Om dylika försök anställt skulle sannolikt grunden ryckts undan för de antydningar, som framförts om att blodalkoholkurvorna vid cidertiföräring skulle förlöpa ännu lägre än vid ölföräring, antydningar, som för övrigt med fördel bort lämnas outtalade redan på grund av undersökningens speciella material och begränsade omfattning.

Som motiv för den åt professor Goldberg uppdragna specialundersökningen, anger utskäkningsutredningen att man velat utröna om ciderdryckernas inverkan på den mänskliga organismen vore märkbart större än andra drycker av motsvarande alkoholhalt. Här har utredningen, synbarligen mera av en slump, råkat snudda vid ett problem som faktiskt diskuteras i ciderländerna: Har cidern speciella fysiologiska verkningar som inte enbart står i samband med alkoholen. I Storbritannien finns en segt fasthållen folklig föreställning att cidern i större utsträckning än andra alkoholdrycker av motsvarande styrka »slår sig på benen». I Tyskland talar man ständigt om att cidern »köpft schnell» även om de flesta tillskriver detta fenomen den omständigheten att cidern är ganska alkoholstark.

Skolbarnens efterblivenhet i typiska ciderdistrikt är ofta omvittnad och har också blivit föremål för särskilda undersökningar.

Frågan om ciderns eventuella särskilda fysiologiska verkningar kan inte anses uttömmande besvarad genom att 12 män underkastats enkla blodalkoholkurveundersökningar på ett laboratorium i Stockholm.

Flertalet av de remissinstanser, som i princip tillstyrker utredningens förslag i ciderfrågan eller lämnar det utan erinran, har inte närmare berört frågan om beskattningen av ciderdryckerna. Några av dem tar dock upp frågan till behandling. Sålunda har *Sveriges pomologiska förening* för sin del inlett att erinra mot utredningens förslag. Föreningen anför.

Beträffande skattesatserna för olika typer av cider har viss modifikation skett i förhållande till maltdryckerna, och även om sålunda lättcidern föreslagits en högre beskattning än lättölet bör det som föreningen ser det vara tillrådligt att åsätta dylik cider samma skatt som gäller för läskedrycker. Skattesatsen för starkcider har satts lägre än för öl med motsvarande alkoholhalt men på grund av högre tillverkningskostnader torde starkcidern likväl komma att betinga ett högre pris än starkölet i handeln.

Lantbruksstyrelsen anser, med hänsyn till att ciderdryckerna ställer sig dyrare i tillverkning och från nykterhetssynpunkt är ofarligare än motsvarande maltdrycker, det vara motiverat med en lindrigare beskattning av ciderdryckerna än den utredningen föreslagit. Styrelsen anmärker vidare att råvaran för ciderframställning kommer att utgöras av svenska äpplen utan inblandning av socker eller liknande tillsatsmedel och att fruktmust, som också tillverkas av svenska äpplen, är skattefri. Styrelsen anför i detta sammanhang.

Under förutsättning att de tre olika cidersorterna kan åsättas ett tillverkarepris av 60, 55 och 50 öre per 1/3 liter samt med de beräkningsgrunder i övrigt, som utredningen använt sig av skulle en jämförelse mellan utförsäljningspriserna för de olika dryckerna per 1/3 liter exklusive glas giva följande resultat.

Starkcider	109 öre	Starköl	97 öre
Cider	85 »	Öl	53 »
Lättcider	74 »	Lättöl	38 »
		Socketdricka	46 »

Jämförelsen visar, att priserna för ciderdrycker med de föreslagna skattesatserna blir väsentligt högre än för maltdrycker.

Urshultsbygdens fruktintressenters förening framhåller att en förutsättning för att cidertillverkningen skall bli ett verksamt stöd för den svenska äppleodlingen är att cidern inte beskattas. Föreningen anför.

I de flesta länder där cidertillverkning sker, är denna dryck ej skattebelagd utan i skattehänseende jämställd med mustdrycker. Om cidern blir skattebelagd måste detta främst gå ut över odlarna, som då endast kan er hålla ett pris av 10—15 öre pr. kg. För att odlarna skall kunna få sina kostnader för odlingarna täckta fordras ett pris av 25—30 öre pr. kg, då det gäller, att bland den för industriproduktion avsedda frukten få fram en vara som fyller kraven för cidertillverkning. En viktig sak i detta sammanhang är att ciderdrycken inte får bli dyrare i konsumentledet än ölet. Med det pris som här nämnts för råvaran till cidern, blir denna dyrare än vad som torde vara fallet för maltdryckerna. För odlarna är det av största betydelse att ciderfrukten blir så betald att den täcker produktionskostnaden.

Beträffande de särskilda skattesatser, som utredningen föreslagit för de olika ciderdryckerna, hyser några av de remissinstanser, som i princip accepterar utredningens förslag i ciderfrågan, en i förhållande till utredningen avvikande mening. Sålunda framhåller *länsstyrelserna i Jämtlands och Kalmar län* ävensom *Föreningen Nya systemaktiebolagets distriktschefer och biträdande intendent* samt *Svenska bryggareföreningen* att det bör vara samma skattesats för starkcider som för starköl. *Kommerskollegium* anser visserligen att samma skattesats bör gälla för starkcider som för starköl men hävdar att denna skattesats bör sättas väsentligt lägre än den som nu gäller för starköl.

Föreningen Skattepliktiga bryggerier, Malt- och läskedrycksförbundet samt *Svensk industriförening* anser att fullständig likformighet i fråga om beskattningen bör råda mellan maltdrycker och ciderdrycker. *Sveriges*

yrkesfruktodlares riksförbund framhåller för sin del att det för ciderdrycker med en alkoholhalt av högst 2,8 viktprocent vore önskvärt med en lindrigare beskattning än den föreslagna.

Av de remissinstanser, som avstyrker utredningens förslag i ciderfrågan, har endast ett par tagit upp frågan om beskattningen av ciderdryckerna till behandling. Sålunda anser *kontrollstyrelsen* och *Nya systemaktiebolaget* att skatten för starkeider bör vara densamma som för starköl.

Beträffande tullskyddet för ciderdrycker över 1,8 viktprocent anför *kontrollstyrelsen*.

Tullskyddet på ciderdrycker över 1,8 viktprocent alkohol har av utredningen föreslagits allttjämt skola vara detsamma som för vin. Detta förslag kan kontrollstyrelsen icke biträda. Därest ciderdryckerna (bortsett från cider med mer än 4,5 viktprocent alkohol, vilken allttjämt skall betraktas som vin) i fortsättningen skall i tillverknings-, försäljnings- och beskattningshänseende jämföras med resp. läskedrycker, öl och starköl, fordrar konsekvensen, inte minst ur handelspolitisk synpunkt, att även tullskyddet på ciderdryckerna blir detsamma som för dessa drycker.

Departementschefen

Cider har i vårt land aldrig tillverkats eller konsumerats i nämnvärd utsträckning. Sedan gammalt är cider däremot en vanlig dryck i vissa västeuropeiska länder, bl. a. i England, Frankrike och Schweiz. De i dessa länder förekommande ciderdryckerna är i hög grad varierande i fråga om såväl smaktyp som alkoholhalt. Alkoholhalten kan skifta från 0,5 till omkring 8 volymprocent. De alkoholsvagaste sorterna motsvarar sålunda de produkter som hos oss faller under begreppet alkoholfria drycker. Vanligen har de emellertid en alkoholhalt av 4—6 volymprocent, motsvarande halten i vårt starköl eller något högre. Ett karakteristiskt drag har varit och är att ciderkonsumtionen ofta nått en stor omfattning inom vissa lokalt begränsade områden, där samtidigt framställningen ofta äger rum vid smärre tillverkningsställen eller i hemmen, medan den vidare utbredningen av cidern baseras på större och mera kommersiellt inriktade företag som saluför andra typer av drycken ägnade att tilltala en allmänare smakinriktning.

Enligt hittills gällande ordning har i vårt land ciderdrycker med en alkoholhalt av mer än 2,25 volymprocent såväl i tillverknings- och försäljningshänseende som i fråga om beskattning följt samma bestämmelser som annat lättvin. Ciderdrycker med en alkoholhalt av högst 2,25 volymprocent — motsvarande 1,8 viktprocent — har däremot fått tillverkas och försälas enligt de regler som gäller för alkoholfria läskedrycker. Beskattningen har också varit densamma som för dessa drycker.

Från fruktodlarehåll, där man efter den betydande utvidgningen av den svenska fruktodlingen under kriget varit starkt intresserad av ökade avsättningsmöjligheter för frukten, har sedan 1940-talets slut flera framställningar gjorts i syfte att få till stånd lättnader främst i de bestämmelser, som gäller för de starkare ciderdryckerna d. v. s. de som håller mer än 2,25 volymprocent alkohol. Därvid har de framställda önskemålen varit att dessa drycker

skulle få tillverkas och säljas enligt de bestämmelser som gäller för malt-drycker med motsvarande alkoholhalt. Krav på lättnader i beskattningen har också framförts.

När utskäkningsutredningen nu haft att närmare utreda de med cider-frågan sammanhängande spörsmålen, har den kommit till uppfattningen, att en svensk cidertillverkning visserligen endast i mycket begränsad om-fattning kan väntas bli ett stöd för den yrkesmässiga fruktodlingen i landet. Den har emellertid å andra sidan inte funnit anledning föreligga att från nykterhetspolitiska synpunkter motsätta sig vissa lättnader för ciderdryc-kerna. Utredningens förslag innebär att ciderdrycker med en alkoholhalt motsvarande starkölets respektive ölets skulle få tillverkas och säljas enligt de regler som gäller för dessa drycker. Beskattningen av dessa cidersorter skulle enligt förslaget i princip utformas på samma sätt som för maldryc-kerna med det undantaget att skattesatsen för starkcider satts till 90 öre per liter i stället för vid den nivå — 1 krona 41 öre — som gäller för starköl.

Vid remissbehandlingen har förslaget blivit föremål för delade meningar, och från många håll har stark oro uttalats för de verkningar i nykterhets-hänseende som tillkomsten av en ny typ alkoholdrycker skulle kunna med-föra.

Ett ställningstagande till frågan om en liberalisering av villkoren för fram-ställning och försäljning av ciderdrycker måste givetvis — såsom också framhållits vid olika tillfällen då frågan tidigare varit aktuell — i alldeles avgörande utsträckning ske från nykterhetspolitiska utgångspunkter. Frå-gan om eventuella åtgärder för främjande av fruktodlingens avsättnings-möjligheter måste prövas och avgöras i annat sammanhang. Det må här endast anmärkas att motsatta uppfattningar nu liksom tidigare uttalats om möjligheterna att genom cidertillverkning i mer avsevärd grad förbättra fruktodlarnas avsättningsvillkor. Till de många obekanta faktorerna hör bland annat frågan vilken roll import av exempelvis fruktextrakt på den svenska marknaden skulle få.

När det sedan gäller att från nykterhetssynpunkt ta ställning till den fö-religgande frågan, måste det konstateras, att den nu genomförda utredning-en lämnat bidrag av stort värde för bedömningen. Av de undersökningar, som på utredningens uppdrag utförts av professorn Leonard Goldberg, synes — även om vissa reservationer måste göras med hänsyn till det relativt be-gränsade undersökningsmaterialet — framgå, att ciderdryckerna till sin verkan i stort sett inte skiljer sig från maldryckerna. Värdefullt material till frågans belysning har också framkommit vid remissbehandlingen, inte minst rörande förhållandena i de länder där cidern sedan gammalt haft en ej obetydlig andel i alkoholkonsumtionen.

Trots att åtskilligt utredningsmaterial sålunda nu är tillgängligt, måste en bedömning av verkningarna i nykterhetshänseende av ciderns införande på den svenska marknaden alltjämt till väsentlig del bygga på antaganden. Man har sålunda inte någon närmare kännedom om vilka typer av cider-drycker, som skulle komma att saluföras. Självfallet vet man än mindre om

hur dessa drycker skulle mottagas av allmänheten och hur konsumtionen på längre sikt skulle utvecklas. Vad som synes vara obestridligt är däremot att stor risk finns för att införandet av en helt ny typ av alkoholdryck skulle bidra till en ökad alkoholkonsumtion och sprida alkoholvanorna till nya grupper främst bland ungdomen. I detta sammanhang må anmärkas att de tidigare redovisade erfarenheterna från andra länder tyder på att ciderns förmåga att konkurrera med de egentliga vinerna är förhållandevis begränsad och på att farhågorna för att cidern skulle i viss mån tränga ut de alkoholfria läskedryckerna inte utan vidare kan avvisas. Hur stora de nu antydda riskerna är kan man självfallet i dag inte bedöma. Det förhållandet att de föreligger måste emellertid inge betänkligheter mot åtgärder av nu ifrågasatt art. Då här till kommer att det aktuella nykterhetspolitiska läget — såsom jag tidigare haft anledning att närmare belysa — är ägnat att inge bekymmer och särskilt med hänsyn till att alkoholmissbruket bland ungdomen intar en så central ställning i det aktuella problemkomplexet, har jag blivit övertygad om att en liberalisering av bestämmelserna på ciderområdet inte nu är tillrådlig. Jag finner mig därför böra avstyrka utskänkingsutredningens förslag i denna fråga.

VI. Ansvarsbestämmelser m. m.

Gällande ordning

Straffbestämmelser. Rff:s straffbestämmelser finns, såvitt nu är i fråga, intagna i 80 § 1 mom., som är huvudbestämmelsen, samt i 81, 83 och 85 §§.

Enligt 80 § 1 mom. straffas den, som säljer rusdrycker utan att äga rätt därtill eller överskrider sådan rätt, för olovlig försäljning med dagsböter eller fängelse i högst sex månader. I ringa fall skall straff dock inte utdömas. Är brottet grovt kan straffet enligt samma lagrum sättas till fängelse i högst ett år. Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, om försäljningen bedrivits i större omfattning eller yrkesmässigt.

Bortsett från en rent formell ändring år 1961 erhöll 80 § 1 mom. sin nuvarande lydelse genom förordning den 24 maj 1957 (nr 212). Tidigare föreskrevs dagsböter som normalstraff, medan straffet för grovt brott var dagsböter, minst trettio, eller fängelse i högst ett år. Vid bedömande huruvida brottet var grovt skulle särskilt beaktas bl. a. om försäljningen bedrivits i större omfattning eller yrkesmässigt eller skett till underårig.

Olovligt innehav av rusdrycker är straffbelagt i 80 § 2 mom. Rff. Enligt detta stadgande skall sålunda den, som innehar rusdrycker i uppenbart syfte att olovligen försälja dem, straffas med dagsböter eller fängelse i högst sex månader.

I 20 § första stycket Rff stadgas förbud mot att såsom ombud eller på därmed jämförligt sätt med anskaffande av rusdrycker tillhandagå den, som kan antagas inte ha fyllt tjugoett år eller missbruka alkoholhaltiga

drycker eller vara berörd av sådana drycker eller annat berusningsmedel. Jämlikt 81 § 1 mom. första stycket bestraffas brott mot 20 § första stycket Rff såsom olovlig försäljning enligt bestämmelserna i 80 § samma förordning. Såsom olovlig försäljning enligt 80 § 1 mom. bestraffas även viss försäljning och anskaffande av teknisk sprit enligt 9 § och 10 § 2 mom. förordningen den 26 maj 1961 om försäljning av teknisk sprit och alkoholhaltiga preparat.

Försäljning av rusdrycker på restauranger och andra utskänkingsställen i annan form än genom utskänkning är förbjuden. I 3 § Rff finns nämligen förbud stadgat mot all försäljning av rusdrycker, vartill rätt ej föreligger enligt Rff. Detaljhandel får enligt förordningen ske antingen genom utminuteri, vartill endast detaljhandelsbolaget äger rätt, eller genom utskänkning. Rätt att bedriva utskänkning innebär rätt att sälja till förtäring på stället. Annan försäljning av rusdrycker på utskänkingsställe strider mot försäljningsförbudet i 3 § Rff. Överträdelse av detta förbud bestraffas enligt 80 § 1 mom. Under försäljning inbegripes enligt 3 § Rff allt tillhandahållande mot ersättning. Utlåning av rusdrycker är däremot inte straffbelagd.

Enligt 55 § Rff får den som handhar utskänkning eller den som är anställd hos honom inte tillåta att rusdrycker, som sålts på utskänkingsstället, medföres därifrån. Förseelse mot detta stadgande straffas enligt 85 § med dagsböter. 55 § Rff stadgar också förbud för gäst att medföra utskänkt rusdryck från utskänkingsstället. Överträdelse av detta förbud kan enligt 83 § medföra böter, högst etthundra kronor.

Anmärkas må i detta sammanhang att Rff ger möjlighet att även på administrativ väg komma till rätta med den som bryter mot bestämmelserna för utskänkning. I sådana fall äger nämligen intendenten för utskänkingsärenden enligt 43 § Rff tillhålla rättighetsinnehavaren att vidtaga rättelse. Intendenten kan också hos länsstyrelsen hemställa om förklaring att överlåtelseavtalet skall upphöra att gälla eller, om så finnes lämpligt med hänsyn till särskilda förhållanden, att länsstyrelsen meddelar särskilda föreskrifter rörande utskänkningen.

Bestämmelser om förverkande m. m. Bestämmelser om förverkande av rusdrycker meddelas i åtskilliga författningar.

I Rff föreskrives förverkande av rusdrycker jämte kärl och emballage i samband med olovlig rusdrycksförsäljning och olovligt innehav av rusdrycker (80 § 3 mom.) samt vid olovligt tillhandagående med anskaffande av rusdrycker (81 § 1 mom. andra stycket). Med sålunda förverkade rusdrycker skall enligt 90 § 2 mom. första stycket förfaras på följande sätt. Rusdrycker i försäljningsdugligt skick skall hembjudas till detaljhandelsbolaget eller partihandelsbolaget. Kan dryckerna på grund av sin beskaffenhet inte tillhandahållas allmänheten, skall de hembjudas till partihandelsbolaget. Bolag, till vilket rusdrycker sålunda hembjuds, är skyldigt att till skäligt pris inköpa den hembjudna varan. Är emellertid värdet så litet, att det

inte kan anses motsvara forslingskostnaderna, skall varan bevisligen förstöras i stället för att hembjudas till detaljhandels- respektive partihandelsbolaget.

Bestämmelser om förverkande finns vidare i 9 § lagen den 30 juni 1960 om straff för varusmuggling. Där stadgas förverkande av gods jämte emballage och förvaringskärl, som varit föremål för smuggling eller smugglingsförsök. Dessa regler gäller enligt 2 § lagen den 30 juni 1960 om förbud i vissa fall mot införsel av spritdrycker även sådana spritdrycker som införts i strid mot bestämmelserna i denna lag.

Enligt 1 § lagen den 9 maj 1958 om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m. skall sådana drycker eller andra berusningsmedel, vilka påträffas hos bl. a. den som gör sig skyldig till fylleri eller rattfylleri, vara förverkade, om ej särskilda skäl är däremot.

Vidare gäller enligt 63 § lagen om nykterhetsvård att polisman får omhänderta alkoholhaltiga drycker, vilka påträffas hos den som enligt samma lag är underkastad föreskrift om avhållsamhet från bruk av sådana drycker. Samma befogenhet tillkommer föreståndare för allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare i fråga om alkoholhaltiga drycker, som ankommer till eller påträffas hos den som är intagen på anstalten.

I samtliga nu angivna fall gäller beträffande förfarandet med de förverkade respektive omhändertagna rusdryckerna 90 § 2 mom. första stycket Rff. Enligt andra stycket i detta moment skall samma förfarande tillämpas beträffande rusdrycker, som inte förklarats förverkade men som skall säljas på grund av bestämmelser i tullstadgan eller andra författningar.

Slutligen må nämnas att enligt 27 kap. 10 § rättegångsbalken beslagtagna egendom skall vårdas väl och noggrann tillsyn skall hållas över att egendomen inte förbytes eller förändras eller att på annat sätt missbruk sker med densamma.

Förslag och remissyttranden

I sin inledningsvis omnämnda framställning förordar *riksåklagarämbetet* att straffet för grov olovlig rusdrycksförsäljning skärpes genom att straffskalan utsträcker att omfatta straffarbete. Som motivering för sin hemställan hänvisar ämbetet till vad som anförts i en skrivelse från åklagarmyndigheten i Göteborg. I denna skrivelse uttalas bl. a. följande.

I Göteborg har den olovliga rusdrycksförsäljningen tagit sådana proportioner att den för samtliga berörda myndigheter blivit ett problem, som för närvarande svårigen kan bemästras. Detta så mycket mera som några möjligheter att på utredningsstadiet omhändertaga yrkeslangare, som fortsätter sin brottsliga verksamhet, normalt icke förefinnes. Enligt statistiska redogörelser ligger över 45 % av samtliga i landet avdömda mål på detta område i Göteborg.

Av dom den 3 maj 1961 av hovrätten för Västra Sverige framgår, att en person dömts för bl. a. grova olovliga rusdrycksförsäljningar till det i 88 § ovannämnda förordning bestämda straffmaximum fängelse i två år. Nu

föreligger misstanke mot henne för ett flertal dylika försäljningar begångna ett par dagar innan huvudförhandlingen i hovrätten samt en sådan försäljning i mitten av maj månad detta år. Skulle åtalen för dessa nya brott bifallas av härvarande rådhusrätt föreligger antingen en s. k. 4:3-situation, varigenom hovrättens ovanstående dom undanröjes och den dömdes brottsliga verksamhet, som är under prövning, bedömes i ett sammanhang, vid vilket förhållande regeln om straffmaximum såvitt jag kan se måste tillämpas, eller också kommer 4 kap. 4 § strafflagen att tillämpas på verkställighetsstadiet något som principiellt icke synes kunna leda till annat resultat än att den dömda tvingas avtjäna fängelse i två år. Någon möjlighet att tvångsmässigt avhålla den dömda från brottslig verksamhet eller att döma till högre straff torde således icke finnas. Den dömda kan fortsätta sin hantering utan risk för vidare påföljd intill dess straffet börjar verkställas. Situationen har enligt mitt förmenande blivit helt orimlig — detta så mycket mer som hennes möjligheter att ytterligare skjuta på straffverkställigheten ännu icke äro uttömda. Myndigheternas strävanden att stävja hennes asociala beteende har blivit helt illusoriska.

Av de i ärendet hörda remissinstanserna har kontrollstyrelsen, socialstyrelsen, 1961 års nykterhetslagkommitté och Nya systemaktiebolaget tillstyrkt framställningen, medan utredningen rörande specialstraffrätten ställt sig avvisande.

I yttrandet från *kontrollstyrelsen* framhålles att spritlangningen kraftigt ökat i omfattning under de senare åren. Antalet domar för olovlig försäljning av rusdrycker och olovligt tillhandagående med anskaffande av sådana drycker har — efter en minskning från 700 år 1954 till 260 år 1956 — därefter varit stadigt stigande. Sålunda var antalet domar 500 år 1957, 760 år 1958, 1 300 år 1959, 1 640 år 1960 och 1 980 år 1961. Denna kraftiga stegring får enligt styrelsens uppfattning anses återspegla en tilltagande aktivitet inom den illegala rusdryckshanteringen. Enligt styrelsens mening föreligger ett orsakssammanhang mellan den illegala försäljningen och det växande ungdomsfylleriet.

Styrelsen erinrar i övrigt om att den tidigare i olika sammanhang föreslagit åtgärder mot langning och liknande verksamhet. Behovet av sådana åtgärder framträder, betonar styrelsen, med alldeles särskild styrka i dagens nykterhetspolitiska läge. Ett genomförande av riksåklagarämbetets framställning om skärpt straff för grov olovlig rusdrycksförsäljning måste därför, uttalar styrelsen, anses angeläget. Det saknas enligt styrelsens mening anledning att bedöma illegal rusdrycksförsäljning mildare än olovlig sprittillverkning, för vilken maximistraffet är straffarbete i högst två år.

Även enligt *socialstyrelsens* mening är den nu föreslagna straffskärpningen av behovet påkallad.

Enligt vad *Nya systemaktiebolaget* anför synes nuvarande straffsats för langningsbrott åtminstone i vissa fall inte vara tillräcklig för att utgöra en effektiv spärr mot langningen. Bolaget finner det därför önskvärt att överväga alla förslag, som innebär att missbrukare och ungdomar får svårare att komma åt rusdrycker.

1961 års nykterhetslagkommitté framhåller för sin del till en början att frågan, om straffarbete bör införas som påföljd för grov olovlig rusdrycksförsäljning, hittills framstått som tveksam, eftersom brottet åtminstone formellt endast består i överträdelse av monopolbestämmelser. Dessa bestämmelser har visserligen, påpekar kommittén, ett socialt syfte, men de framträder inte med anspråk på att utgöra ett effektivt hinder för ungdom och missbrukare att komma åt rusdrycker. Kommittén erinrar i detta sammanhang om att under motbokstiden svårare straff än fängelse inte kunde ådömas för olovlig försäljning. Från etisk synpunkt finner kommittén emellertid den yrkesmässiga langningen till ungdomar och missbrukare djupt förkastlig. Kommittén anför.

Den oroväckande ansvällningen av langningsbrotten alltsedan 1956 — som föranlett skärpningar av straffbestämmelserna 1957 och 1961 — innebär också ett tungt vägande skäl för att med särskild energi ingripa mot denna art av brottslighet. Det i remisshandlingarna behandlade fallet pekar vidare på att den nuvarande straffsatsen i vissa fall framstått som otillräcklig. Några tendenser till minskning av langningsverksamheten kan inte förmärkas. Tvärtom tyder vissa tecken från senaste tid på att spritlangningen tager alltmer elakartade former.

Kommittén tillägger att ett genomförande av dess förslag om skärpta regler för rusdrycksinköp kan befaras öka efterfrågan på langarsprit och medföra ökade förtjänstmöjligheter i den illegala hanteringen, även om man kan förutsätta att det också för langarna blir svårare att anskaffa rusdrycker. I ett sådant läge är det enligt kommitténs mening angeläget att spritlangning kan beivras med kraft. Kommittén anför.

Viktigast härvidlag blir utan tvivel vilka resurser polisen kan insätta. Det torde emellertid icke bli betydelselöst om straffarbete införes i skalan för grova fall. En särskild fördel med den föreslagna skärpningen av straffsatsen är, att häktning i extrema fall kan tillgripas för att hindra en åtalad att fortsätta sin brottsliga verksamhet.

Enligt vad *utredningen rörande specialstraffrätten* anser bör avgörande för frågan om höjning av straffmaximum vara, om brottet bedömes vara av så allvarlig art att det i grova fall och vid upprepad brottslighet bör förskylla högre straff än som är möjligt att utdöma inom nu gällande strafflatituder.

I sitt nyss redovisade yttrande över riksåklagarämbetets framställning har *utredningen rörande specialstraffrätten* även tagit upp frågan om brottskonkurrens vid olovlig försäljning. Utredningen erinrar inledningsvis om att i Rff:s ansvarsbestämmelser tidigare ingått ett stadgande (88 §), enligt vilket — i fall då någon fortsatte sitt brottsliga förfarande under tid då han var ställd under åtal — som särskilt brott skulle anses vad han före varje åtal förbrutit. För brotten gemensamt ådömt fängelsestraff fick enligt denna regel inte överstiga två år.

När det gäller att bedöma konsekvenserna av upphävandet av nyssnämnda lagrum, föreligger enligt utredningens mening tre möjliga tolkningsalternativ.

I de två första alternativen förutsättes att olovlig rusdrycksförsäljning är ett s. k. kollektivdelikt, d. v. s. att flera sådana försäljningar i vissa fall betraktas som ett enda brott. Enligt det ena av dessa båda alternativ kan upphävandet av 88 § Rff ha inneburit att nytt brott fortfarande anses föreligga, då olovlig rusdrycksförsäljning begås efter åtal för tidigare brott. Enligt det andra av dessa alternativ skulle såsom nytt brott betraktas blott gärningar, som begås efter dom för tidigare gärningar. Upphävandet av 88 § Rff skulle med denna senare tolkning ha inneburit att all olovlig försäljning, som ligger i tiden före en dom, alltid betraktas som ett brott.

Enligt det tredje alternativet, åter, skulle olovlig rusdrycksförsäljning inte längre betraktas som ett kollektivdelikt utan varje försäljning utgöra ett brott för sig. En sådan lösning synes enligt utredningen sakligt ha fog för sig.

Utredningen påpekar emellertid att valet mellan de tre antydda tolkningsalternativen är vanskligt utan stöd av lagstiftaren. Om straffbestämmelserna i Rff ändras, skulle det därför enligt utredningens åsikt vara synnerligen önskvärt, att i samband därmed i någon form — helst genom en justering av lagtexten — klargjordes hur konkurrensfrågorna vid utmätandet av straff för olovlig rusdrycksförsäljning skall lösas.

Även 1961 års *nykterhetslagkommitté* behandlar detta problem i sitt yttrande över riksåklagarämbetets framställning. Därvid framlägger kommittén förslag till ändring av 80 § 1 mom. tredje stycket Rff. I sitt yttrande erinrar kommittén till en början om att i praxis tvekan synes ha uppkommit huruvida varje olovlig försäljning skall anses som särskilt brott eller flera försäljningar skall tillsammans betraktas som ett enda brott. Kommittén gör härvidlag följande anmärkningar.

Den ståndpunkt som intages härvidlag får betydelse vid tillämpning av strafflagens konkurrensregler. Ännu betydelsefullare är måhända, att utgången blir olika i det fallet att en langare dömts för två olovliga försäljningar och det sedan upptäcks att han gjort sig skyldig till ytterligare försäljningar begångna under tiden mellan det första brottet och delgivningen av stämning i det redan avdömda målet. Anses varje försäljning som ett särskilt brott, kan de senare upptäckta försäljningarna åtalas och bestraffas i vanlig ordning. Betraktar man däremot den olovliga försäljningsverksamhet som bedrivits under viss tidsperiod som ett enda brott, går langaren fri från straff för de senare upptäckta brotten på grund av reglerna om *res judicata*. En hovrätt har nyligen av här återgivna skäl avvisat ett åtal för en olovlig försäljning, för vilken den åtalade fällts till ansvar i underrätten (SvJT 1960 ref. s. 74), en utgång som från materiell synpunkt givetvis är otillfredsställande.

Det sagda ger enligt kommitténs mening vid handen att straffbestämmelserna i Rff i deras nuvarande utformning inte är tillfredsställande. Kommittén finner visserligen inte ordalagen i 80 § 1 mom. första stycket — där det talas om den som säljer rusdrycker utan att äga rätt därtill eller överskrider sådan rätt — ge stöd för åsikten att flera olovliga försäljningar skulle utgöra ett enda brott. Däremot anser kommittén att avfattningen av 80 § 1 mom.

tredje stycket, där det sägs att vid bedömande huruvida brottet är grovt särskilt skall beaktas om försäljningen skett i större omfattning eller yrkesmässigt, liksom stadgandet i den nu upphävda 88 § skulle kunna åberopas som belägg för en sådan åsikt.

Under hänvisning till det nu anförda föreslår kommittén en sådan avfattning av 80 § 1 mom. tredje stycket Rff, att vid bedömande huruvida brottet är grovt särskilt skall beaktas om gärningen utgjort led i en verksamhet som bedrivits i större omfattning eller yrkesmässigt.

Nykterhetslagkommitténs förslag har, som nämnts i inledningen, gjorts till föremål för särskild remissbehandling. Förslaget har därvid i princip tillstyrkts av samtliga remissinstanser. Utredningen rörande specialstraffrätten har dock i sitt yttrande uttryckt viss tvekan huruvida avfattningen av förslaget ger klart uttryck åt det eftersträfvade syftet. Någon invändning mot utformningen har dock inte gjorts. Samma ståndpunkt intar statsåklagaren i Malmö. Vidare har kontrollstyrelsen menat att man bör beakta bestämmelserna om grovt brott även i vissa andra författningar.

Riksåklagarämbetet finner att kommitténs förslag ger tillräckligt klart uttryck för att brottet inte skall betraktas som kollektivdelikt. Ämbetet anmärker dock att i den föreslagna bestämmelsen om grovt brott inte anges det fall, då en enda försäljning av stor omfattning föreligger. Enligt ämbetets mening torde en sådan försäljning emellertid vanligen böra bedömas som grovt brott, även om särskild föreskrift härom inte lämnas i författningstexten.

Förslaget tillstyrkes också av *Nya systemaktiebolaget*, som bl. a. anför följande.

Det kan inte anses tillfredsställande, om domstolarna skulle anse, att nuvarande utformning av straffbestämmelserna i Rff skall innebära, att den olovliga försäljningsverksamhet, som bedrivits under viss tidsperiod, bör betraktas som ett enda brott. Detta medför, att om det sedermera upptäcktes, att en langare, som dömts för två olovliga försäljningar, gjort sig skyldig till ytterligare försäljningar begångna under tiden mellan tidigare omnämda brott, så går han fri från straff för de senare upptäckta brotten.

Utredningen rörande specialstraffrätten utvecklar i sitt yttrande de tankgångar, som framkommit redan i utredningens yttrande över riksåklagarämbetets framställning, och anför.

Det torde förhålla sig så, att varje försäljning i allmänhet utgör en så självständig och lätt särskiljbar företeelse att det leder till både otillfredsställande och konstlade resultat, om man låter en person gå fri från straff för vissa försäljningar endast därför att han redan dömts för likartat handlande vid helt andra tillfällen. Varken hänsyn till rättssäkerheten eller några andra särskilt beaktansvärda skäl torde egentligen tala för att olovlig rusdrycksförsäljning alltså skall betraktas som ett kollektivdelikt. Tvärtom synes ett bedömande av varje försäljning som ett särskilt brott ligga helt i linje med de allmänna tendenser till ett mera kraftfullt ingripande mot langning, som på senare tid gjort sig gällande.

Utredningen finner det emellertid tveksamt, om den av nykterhetslagkommittén föreslagna avfattningen ger ett alldeles klart uttryck för vad man åsyf-

tar. Doktrin och rättspraxis har, påpekats det, visat en tendens att anta kollektivdelikt i de fall, då förhöjt straff avses skola inträda för upprepade brottsliga handlingar och detta anges genom t. ex. uttrycken »vanemässigt» eller »yrkesmässigt». I sådana fall har erforderligt straff ansetts kunna utmätas för hela den upprepade brottsligheten utan anlitan av strafflagens konkurrensregler. Att finna en formulering, som fullständigt klart ger uttryck för ett avståndstagande från denna tolkningstendens, är dock inte lätt, framhåller utredningen. Emellertid skulle — om kommitténs förslag genomföres — vad som förekommit i ärendet enligt utredningens uppfattning ge de rättstillämpande myndigheterna klart belägg för att lagstiftaren velat fränkänna olovlig rusdrycksförsäljning karaktären av kollektivdelikt.

Statsåklagaren i Malmö ifrågasätter om det inte kan ytterligare understrykas, att varje försäljning bör bedömas som ett särskilt brott, genom att även 80 § 1 mom. första stycket Rff ändras så att orden »Den som säljer rusdrycker utan att äga rätt därtill» utbytes mot »Den som till annan säljer rusdrycker utan att äga rätt därtill».

Kontrollstyrelsen, slutligen, påpekar att man i detta sammanhang också bör beakta bestämmelserna om grovt brott i 32 § 1 mom. andra stycket Öff, i 7 § 1 mom. tredje stycket förordningen om tillverkning av sprit och vin samt i 9 § andra stycket förordningen den 27 maj 1960 om tillverkning och beskattning av malt- och läskedrycker.

I sitt yttrande över riksåklagarämbetets tidigare berörda framställning har *utredningen rörande specialstraffrätten* påpekat att vid sidan av straff även förverkande av vinning är en tänkbar sanktion mot olovlig rusdrycksförsäljning. Enligt utredningens uppfattning kan det knappast riktas principiella erinringar mot att man — efter mönster i 2 kap. 16 § andra stycket strafflagen — i Rff inför ett stadgande, som gör det möjligt att förverka vinning av olovlig rusdrycksförsäljning. Det skulle emellertid i detta fall, framhåller utredningen, av praktiska skäl möjligen vara motiverat att utforma en sådan regel så, att förverkande får avse inte endast vinningen utan värdet av hela det vederlag, som utgått vid försäljningen. Utredningen finner det dock ovisst om en förverkanderegeln av det antydda slaget i praktiken skulle få mera väsentlig betydelse vid bekämpandet av spritlangningen.

Vid remissbehandlingen har utredningens förslag i denna del tillstyrkts i huvudsak, även om i några fall tvekan uttalats om betydelsen av den föreslagna förverkanderegeln. Vad angår bestämmelsernas utformning har det stora flertalet remissinstanser ansett, att det bör överlåtas åt domstolarna att avgöra om och i vilken utsträckning förverkande bör ske.

Riksåklagarämbetet framhåller att ett stadgande, som möjliggör konfiskation av vinning vid olovlig rusdrycksförsäljning, enligt ämbetets mening kan få viss betydelse i kampen mot den yrkesmässiga spritlangningen. Ämbetet anser att det, såsom utredningen antytt, av praktiska skäl torde bli nödvändigt att låta förverkandepåföljden anknyta till det vederlag säljaren

uppburit. Detta kan emellertid i vissa fall, påpekar ämbetet, leda till obilliga resultat. För att undvika detta och möjliggöra att förverkandepåföljden som regel begränsas till vad som efter uppskattning kan antagas motsvara vinningen bör bestämmelsen enligt riksåklagarämbetets mening utformas så, att domstolen efter vad som anses skäligt kan förklara vederlag för olovliga försålda rusdrycker förverkat.

Statsåklagaren i Göteborg anför bl. a. följande.

Erfarenheterna från detta slag av brott utvisa, att de i hög grad kommit till stånd för att förbättra säljarens ekonomi. Ofta börjar den olovliga hanteringen med att säljaren inköper en relativt liten kvantitet rusdrycker för att, sedan dessa försålts, med de erhållna medlen inköpa en häremot svarande större kvantitet. För att förhindra ett sådant förfaringsätt vore det lyckligast om icke blott vinningen utan hela vederlaget av den olovliga försäljningen kunde förverkas. För sistnämnda utformning av förverkandebestämmelsen talar att förverkande kan ske av de rusdrycker, som äro avsedda för försäljning. Säljaren skulle då drabbas av samma ekonomiska förlust vare sig han hunnit sälja sitt lager eller ej.

Statsåklagaren framhåller att en förverkanderegeln av nu ifrågavarande art enligt hans förmenande skulle få väsentlig betydelse i kampen mot den olovliga rusdrycksförsäljningen.

Även *Nya systemaktiebolaget* anser det önskvärt att överväga alla förslag, som innebär att ungdomar och missbrukare får svårare att komma åt rusdrycker, och tillstyrker därför i princip utredningens förslag. Bolaget påpekar dock att en undantagslös lagbestämmelse med det av utredningen föreslagna innehållet skulle kunna medföra en dubbel konfiskation i sådana fall, då varan redan kan ha beslagtagits och förverkats hos köparen. Skulle fråga uppkomma om att hos köpare förverka rusdrycker, för vilka langaren samtidigt fått avstå från vederlaget, synes det enligt bolagets mening rimligt, att domstolen får möjlighet att underlåta förverkande av de hos köparen beslagtagna varorna.

1961 års nykterhetslagkommitté ifrågasätter i och för sig, om behov finns av att införa ytterligare en förverkandepåföljd vid olovlig rusdrycksförsäljning. Kommittén anför.

Förverkandebestämmelserna i Rff tar sedan gammalt uteslutande sikte på att oskadliggöra varor, som användes i illegal hantering. Härvidlag har man emellertid gått ganska långt. Hos försäljaren skall hans lager av för försäljning avsedda drycker i regel förklaras förverkat — en påföljd, som ofta nog är betydligt mera kännbar än ett förverkande av den vinning han haft av försäljningstransaktioner, om vilka han kan överbevisas.

Kommittén anser att, om ytterligare en förverkandepåföljd införes, denna bör avse hela det vederlag säljaren uppburit. Vidare bör förverkandebestämmelserna enligt kommitténs mening utformas så, att domstolarna får möjlighet att efter fri prövning förklara vederlaget förverkat. Kommittén anför.

Tydligt är, att om den ifrågasatta förverkandepåföljden skulle bli det normala, en och samma olovliga försäljning ofta skulle medföra en hel serie förverkandepåföljder avseende vederlaget, säljarens lager och till äventyrs

även den försålda varan. Enligt nykterhetslagkommitténs mening måste man ställa sig tveksam inför en sådan ordning. Däremot skulle ett förverkande av vederlaget i och för sig kunna te sig motiverat i särskilda fall, exempelvis då något lager icke kunnat anträffas hos säljaren och den sålda varan inte finnes kvar, likaså i fall då förverkande av säljarens lager är utslutet, därför att säljaren äger rätt att sälja rusdrycker, såsom fallet är då den olovliga försäljningen innebär ett överskridande av utskänkingsrätt.

Kontrollstyrelsen ansluter sig till den utformning av bestämmelsen, som sålunda föreslagits av nykterhetslagkommittén. Styrelsen anser visserligen att värdet av den regel utredningen rörande specialstraffrätten föreslagit troligen blir ringa på grund av svårigheter vid tillämpningen. Eftersom det enligt styrelsens mening — med hänsyn till alkoholmissbruket bland ungdom — är angeläget att söka på olika vägar bekämpa langningen, bör man dock, anser styrelsen, överväga åtgärder av ifrågasatt art.

Statsåklagaren i Malmö förordar för sin del att domstolarna ges möjlighet förklara vederlag förverkat då fråga är om langning som skett i större omfattning eller yrkesmässigt.

Förslag om förenklingar av förfarandet med beslagtagna eller omhändertagna rusdrycker har, såsom framgår av inledningen, framlagts av *poliskammaren i Göteborg* samt av *Stockholms stads rätts- och polisdirektion*. De har därvid hemställt om erforderliga författningsändringar.

De remissmyndigheter, som yttrat sig över framställningarna, har framhållit behovet av ändring i de nuvarande bestämmelserna. Dessa medför nämligen enligt remissmyndigheternas uppfattning, att förfarandet med försäljning och redovisning av förverkade och eljest omhändertagna rusdrycker blir alltför arbets- och kostnadskrävande.

Poliskammaren i Göteborg har i sin framställning anhållit om sådan ändring av 90 § 2 mom. Rff att rusdrycker, som förklarats förverkade, utan undantag skall få förstöras. I framställningen påpekas att det nuvarande förfarandet med sådana rusdrycker orsakar stora kostnader. I Göteborg beräknas dessa uppgå till 7 850 kronor årligen, varav endast 550 kronor hänförs sig till transporter. Av totalbeloppet kan vidare kostnaderna för spritdrycker i obruten förpackning beräknas till 3 438 kronor. Mot dessa siffror bör, påpekar poliskammaren vidare, ställas inkomsterna av de rusdrycker, som säljes till partihandelsbolaget i obruten förpackning. Dessa inkomster uppgår till omkring 2 200 kronor årligen, motsvarande 1 krona 55 öre per liter.

Stockholms stads rätts- och polisdirektion har för sin del hemställt om sådana författningsändringar att innehållet i brutna spritbuteljer, som påträffats hos för fylleri gripna personer eller omhändertagits enligt 63 § lagen om nykterhetsvård, omedelbart får förstöras samt att innehållet i obrutna och oskadade buteljer omedelbart får säljas till Nya systemaktiebolaget. I de fall, då en för fylleri misstänkt frikännts eller åklagare avskrivit målet,

bör enligt förslaget i princip spritens ägare i förekommande fall erhålla ekonomisk kompensation. Sådan kompensation föreslås dock av praktiska skäl inte skola utgå, när fråga är om brutna buteljer. Direktionen har, framhålls det, begränsat förslaget på det nu angivna sättet under hänvisning till att i Stockholm huvuddelen av ärendena om förverkande av sprit hänförlig sig till de av förslaget berörda kategorierna. Direktionens förslag grundas på ett av direktionens hittegodskommitté avgivet betänkande.

Det förslag, som framlagts av poliskammaren i Göteborg, har vid remissbehandlingen tillstyrkts av Aktiebolaget Vin- & spritcentralen och av länsstyrelsen i Malmöhus län. I något modifierad form har det godtagits av Nya systemaktiebolaget liksom av länsstyrelserna i Göteborgs och Bohus län samt Västernorrlands län. Dessa remissinstanser föreslår sålunda att större, oskadade partier rusdrycker inte skall förstöras utan liksom hittills hembjudas för försäljning till detaljhandelsbolaget eller partihandelsbolaget. Riksåklagarämbetet och generaltullstyrelsen föreslår att försäljning av varor skall ske endast i sådana fall då inkomsten kan antas täcka inte bara, såsom nu, transportkostnaderna utan alla kostnader som föranledes av försäljningen.

Förslaget från Stockholms stads rätts- och polisdirektion har i princip tillstyrkts eller lämnats utan erinran av kontrollstyrelsen, överståthållarämbetet och utredningen rörande specialstraffrätten. Kontrollstyrelsen har dock föreslagit att det förenklade förfarandet bör få tillämpas även i andra fall, då rusdrycker beslagtagits. Överståthållarämbetet intar en liknande ståndpunkt. Vissa detaljfrågor i anslutning till direktionens förslag har av en del remissmyndigheter upptagits till särskild behandling. Sålunda har statsåklagaren i Stockholm framhållit att ett särskilt förverkandebeslut inte kan undvaras. Enligt hans mening bör sådant beslut ankomma på polismyndighet. Vidare har Nya systemaktiebolaget och överståthållarämbetet framfört betänkligheter mot förslaget att ersättning vid frikännande inte skall utgå för rusdrycker i brutna buteljer.

Av de remissinstanser, som förordar förslaget av poliskammaren i Göteborg, förklarar sig *Aktiebolaget Vin- & spritcentralen* inte ha något att erinra mot förslaget under förutsättning att förbrutna varor förstörs hos polisen under betryggande kontroll.

Generaltullstyrelsen anser att rusdrycker, som befinner sig i försäljningsdugligt skick, bör mot ersättning överlämnas direkt till detaljhandelsbolaget utan omgång över partihandelsbolaget.

Vad åter angår de instanser, som närmast anslutit sig till förslaget från Stockholms stads rätts- och polisdirektion, förklarar *överståthållarämbetet* att ett genomförande av förslaget visserligen skulle medföra viss inkomstminskning för statsverket men att denna minskning dock avsevärt skulle understiga besparingarna med det förenklade förfarandet, särskilt för polismyndigheterna.

Utredningen rörande specialstraffrätten framhåller att, även om vissa

principiella invändningar kan göras mot direktionens förslag, detta likväl har så stora praktiska fördelar att det förtjänar övervägande.

Kontrollstyrelsen anser att skäl talar för en reform i anslutning till direktionens förslag. Förfarandet bör dock, menar styrelsen, tillämpas även i andra fall än de av direktionen föreslagna. Styrelsen framlägger därvid följande förslag.

Förfarandet utvidgas till att omfatta också andra rusdrycker som avses i spritförverkandelagen, dvs. sådana som påträffats vid militärfylleri, trafikfylleri och brott mot förvaringsförbudet enligt allmänna ordningsstadgan, ävensom rusdrycker som i övrigt avses i 90 § 2 mom. Rff, dvs. som påträffats vid langning, smuggling o. d. eller omhändertagits enligt tullstadgan, hittegodslagen m. m. Vidare bör inte bara försäljningsodugliga varor (brutna och skadade buteljer) utan också eljest varor av ringa värde kunna få bevisligen förstöras. Förekommande försäljning bör liksom hittills kunna ske till systembolaget eller spritcentralen. Närmare föreskrifter om bestämmelsernas tillämpning bör förslagsvis utfärdas av kontrollstyrelsen.

I sist angivna föreskrifter skulle innefattas en värdegräns. Rusdryckspartier med värde under denna gräns skulle få förstöras.

Vissa detaljfrågor i anslutning till direktionens förslag har, som nämnts, särskilt behandlats av några remissmyndigheter.

Överståthållarämbetet anför sålunda att reglerna angående förverkande och beslag inte torde kunna göras tillämpliga i fråga om rusdrycker, som omedelbart efter omhändertagandet förstörs utan ersättningsrätt för den enskilde. Begreppet förverkande synes nämligen, fortsätter ämbetet, kunna användas endast om vid en judiciell prövning skall bedömas huruvida den enskilde skall gå miste om godset (dess värde) eller ej. Om beslagtaget gods gäller som allmän regel, påpekar ämbetet slutligen under hänvisning till 27 kap. 8 § rättegångsbalken, att rätten då målet avgöres skall pröva huruvida beslaget skall bestå.

Frågan om ersättning vid frikännande eller åtalseftergift tas upp av *Nya systemaktiebolaget*, som anser att ersättning i dessa fall bör utgå även för rusdrycker i brutna förpackningar och då efter en skönsmässig och ungefärlig uppskattning av kvantiteten. Det synes nämligen bolaget kunna vålla betänkligheter, om en person som frikänts skall åsamkas ekonomisk förlust på grund av att polismyndigheterna av besparingsskäl fått tillstånd att fritt förfoga över rusdryckerna redan i samband med att dessa beslagtagits.

Överståthållarämbetet ifrågasätter, om förslaget i denna del står i överensstämmelse med allmänna rättsgrundsatser. Ämbetet hänvisar till innehållet i § 16 regeringsformen. Ämbetet anför vidare.

Väl finnes en reglering, likartad med den av direktionen föreslagna, intagen i 63 § nykterhetsvårdslagen. I denna paragraf är dock fråga om personer, vilka antingen brutit mot en dem genom särskilt beslut ålagd förpliktelse att iakttaga avhållsamhet i fråga om bruk av starka drycker eller äro intagna på allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare. Fråga synes således vara mera om en nykterhetsvårdande åtgärd än om ett konfiskatoriskt förfarande.

Vissa remissmyndigheter har berört frågan om prissättning av hembjudna rusdrycker.

Kontrollstyrelsen anför.

För närvarande är praxis i detta hänseende växlande. I Stockholm m. fl. orter inköps sådana rusdrycker i stor utsträckning av systembolaget, i Göteborg och Malmö däremot regelmässigt av spritcentralen. Frågan härom är betydelsefull med hänsyn till den stora skillnaden i fråga om det pris som utbetalas (av systembolaget: minutpris minus »oms» och rabatt; av spritcentralen: visst partipris).

Kontrollstyrelsen föreslår att exempelvis styrelsen skall kunna utfärda föreskrifter med prisregler vid försäljning till de båda bolagen samt eventuellt även riktlinjer för de fall, i vilka försäljning skall ske till det ena eller andra bolaget.

Aktiebolaget Vin- & spritcentralen upplyser att man i de fall, då buteljen är bruten, betalar 1 krona 4 öre per liter 50-procentig vara samt att, då fråga är om obruten vara, ersättning utgår efter ett grundpris, som ungefär motsvarar inköpspriset minskat med 10 procent. Bolaget påpekar vidare att det pris bolaget betalar för bruten vara överstiger vad bolaget erlägger för råvara av den egna tillverkningen och att inte heller ersättningen för obrutna varor ger täckning för de kostnader bolaget har för att mottaga och hantera varorna. Bolaget upplyser i detta sammanhang att förverkad vara inte i något fall säljes direkt till detaljhandelsbolaget utan att varan i stället omdestilleras eller på annat sätt användes för beredning av rusdrycker.

Stockholms stads rätts- och polisdirektion påpekar att sprit i obrutna buteljer återförsäljes till Nya systemaktiebolaget till 90 procent av katalogvärdet under det att sprit i brutna förpackningar återförsäljes till Aktiebolaget Vin- & spritcentralen till ett genomsnittspris av ungefär 50 öre per liter, varför problemet rent ekonomiskt sett blir olika i Stockholm och Göteborg.

Vissa ansvarsbestämmelser i Rff berörs även av den fråga *kontrollstyrelsen* tagit upp i sin framställning rörande utlämning av rusdrycker från utskänkningsställen.

Styrelsen hemställer om sådana ändringar i Rff och Öff, att det blir klart utsagt att gäst inte får medföra rusdrycker eller öl från utskänkningsställe. De nuvarande bestämmelserna i Rff (55 §) kan, heter det i framställningen, inte i avsedd omfattning förhindra, att gäster medför utlämnade rusdrycker från utskänkningsställen. Bl. a. hänvisas härvid till en av rådhusrätten i Kalmar i juni 1962 meddelad dom, vilken enligt styrelsens mening innebär att utlåning till gäst av rusdrycker från det för utskänkningen avsedda rådet inom restaurangen är tillåten och att gästen inte är förhindrad att från restaurangen medföra rusdryck som ej blivit utskänkt. Styrelsen anför.

Ur nykterhetssynpunkt måste en sådan utlåning, vilken lätt kan ta formen av en förtäckt utminuterings, anses vara olämplig. Utlåningen torde regelmässigt ske under tider, då utminuterings på systembolagets försälj-

ningsställen icke är öppen. Den, som önskar begagna sig av denna möjlighet till anskaffning av rusdrycker, kan vara påverkad av rusdrycker, förtärda under besöket på restaurangen. Skadeverkningarna av en sådan utlåning kan jämföras med den olovliga försäljning — langning — som, särskilt i tätorter, förekommer under kvällar och helgdagar och som för de skador den åstadkommer måste betecknas vara samhällssvårlig.

Styrelsen föreslår att 55 § Rff ändras så, att det där stadgade förbudet kommer att avse utlämnade rusdrycker i stället för sålda respektive utskänkta rusdrycker.

Ett liknande problem föreligger, framhåller styrelsen vidare, beträffande utskänkingsställen för öl. Öff innehåller emellertid inte något stadgande motsvarande 55 § Rff. Styrelsen finner det därför önskvärt med en ny bestämmelse i Öff av samma innebörd som de föreskrifter styrelsen nu föreslår införda i 55 § Rff.

Kontrollstyrelsens förslag har vid remissbehandlingen tillstyrkts eller lämnats utan erinran av överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Göteborgs och Bohus samt Kopparbergs län, utredningen rörande specialstraffrätten, Nya systemaktiebolaget, Sveriges centrala restaurangaktiebolag, Föreningen Sveriges stadsfiskaler samt Föreningen Sveriges landsfiskaler. Av dessa remissinstanser har Nya systemaktiebolaget ifrågasatt, om inte den som bryter mot 55 § Rff borde straffas enligt 81 § såsom för olovlig rusdrycksförsäljning i stället för, såsom nu, enligt 85 §. Föreningen Sveriges landsfiskaler ställer sig tveksam inför den av kontrollstyrelsen föreslagna utformningen av 55 § Rff. Riksåklagarämbetet anser att de av kontrollstyrelsen åsyftade missförhållandena borde kunna undanröjas genom föreskrifter i överlåtelseavtalen i stället för genom författningsändring. Föreningen Sveriges landsfogdar, Sveriges hotell- och restaurangförbund samt Föreningen Allmännyttiga kaféforetag avstyrker helt kontrollstyrelsens framställning.

Bland de remissinstanser, som tillstyrker förslaget, finner *överståthållarämbetet* ett genomförande av detta vara nykterhetspolitiskt motiverat. *Sveriges centrala restaurangaktiebolag* förklarar att kontrollstyrelsens uttalanden torde stå i full överensstämmelse med den allmänna uppfattningen i frågan.

Nya systemaktiebolaget framhåller att det — om domstolen i det av kontrollstyrelsen anförda rättsfallet tolkat 55 § Rff riktigt — i praktiken skulle ges mycket små möjligheter att fälla en restauratör, som förfarit på det i rättsfallet angivna sättet. Liksom kontrollstyrelsen anser bolaget att utlåning av rusdrycker från restauranger kan jämföras med langning i fråga om skadeverkningarna. I anslutning till kontrollstyrelsens förslag förordar bolaget sådan ändring av ansvarsbestämmelserna, att den som bryter mot 55 § Rff straffas enligt 81 § 1 mom. såsom för olovlig rusdrycksförsäljning. Bolaget anför.

Brott mot 55 § Rff torde för närvarande i allmänhet straffbeläggas enligt 85 § Rff, vilket innebär att straffet är dagsböter. Enligt bolagets mening synes emellertid den såväl av Kontrollstyrelsen som bolaget accepterade jäm-

ställigheten mellan utlåning i dessa fall och langning medföra, att straffbestämmelser samt förverkandemöjligheter borde vara i stort sett identiska för bägge förseelserna.

Statsåklagaren i Stockholm anlägger liknande synpunkter på frågan och anför.

Vad till en början angår utskänkningsinnehavaren torde för dennes vidarekommande straffbarhet för överträdelse av förbudet i dess föreslagna nya lydelse inträda jämlikt 85 § rusdrycksförsäljningsförordningen resp. 34 § ölförsäljningsförordningen. Med hänsyn till arten av brottet, som uppenbarligen ligger den olaga utminuterings nära, får det emellertid anses påkallat, att överträdelse av förbudet skall föranleda ansvar jämlikt de strängare straffbestämmelserna i 80 § rusdrycksförsäljningsförordningen resp. 32 § ölförsäljningsförordningen. De i förhållande till förslaget mera vittgående författningsändringar, som föranledas härav torde lämpligen böra intagas i, såvitt angår rusdrycksförsäljningsförordningen, 81 § och, såvitt angår ölförsäljningsförordningen, 33 §.

Utredningen rörande specialstraffrätten anser den föreslagna ändringen i Rff välmotiverad. Det är även enligt utredningens mening i och för sig befogat att uttryckligen kriminalisera medförande av utlämnat öl från utskänkningsställe. Utredningen ifrågasätter emellertid, om man inte borde undvika att kriminalisera bagatellfall. Här om anför utredningen.

Ett beivrande av bagatellfall kan ge allmänheten intryck av trakasseri från myndigheternas sida. Detta gäller t. ex. då en kund vid ett enstaka tillfälle medför en flaska öl från utskänkningsstället, särskilt om det därvid är fråga om ett sådant ställe, där tillstånd till utskänkning icke erfordras. Måhända kunde det med hänsyn härtill böra övervägas, om icke i den straffbestämmelse, som blir tillämplig — vilken torde vara 34 § — infördes en motsvarighet till stadgandet i 32 § 1 mom. 1 st., enligt vilket i ringa fall av olovlig försäljning av öl ej skall till straff dömas.

Föreningen Sveriges stadsfiskaler förklarar att föreningen inte vill motsätta sig de föreslagna författningsändringarna men beklagar det intrång i utlåningsrätten som därigenom sker. Föreningen medger dock att betydelsefulla skillnader föreligger mellan lån från en privatperson och lån från en restauratör. Stod det restauratören fritt att låna ut rusdrycker, kunde detta sätt att överlåta sprit, anser föreningen, om det blev mera allmänt känt lätt bli flitigt utnyttjat.

Föreningen Sveriges landsfiskaler finner det tveksamt, om den av kontrollstyrelsen föreslagna utformningen av 55 § Rff är tillfredsställande. Föreningen ifrågasätter, huruvida inte bestämmelserna skulle bli klarare och mer entydiga om det direkt utsades att den som handhar utskänkning eller någon hos honom anställd inte på utskänkningsstället får utlämna dryck som motlagaren kan antagas medföra därifrån.

Riksåklagarämbetet finner det för sin del angeläget från nykterhetssynpunkt att söka hindra nu ifrågavarande förtäckta utminuterings men ifrågasätter om kontrollstyrelsens förslag är ändamålsenligt. Ämbetet anser att de av kontrollstyrelsen åsyftade missförhållandena borde kunna undanröjas

genom föreskrifter i överlåtelseavtalen i stället för genom författningsändring. Överträdelse av sådana föreskrifter skulle kunna beivras både genom åtgärd — anpassad efter det enskilda fallet — enligt 43 § Rff och genom utdömande av straff enligt 85 § Rff.

Föreningen Sveriges landsfogdar ifrågasätter, om man genom den föreslagna författningsändringen skulle effektivt avhjälpa de svårigheter i bevishänseende som kan möta i de av kontrollstyrelsen åsyftade situationerna. Föreningen anför bl. a. följande.

Uttrycket »utlämnad rusdryck» torde väl icke kunna avse annat än det som kan visas vara uttaget ur restaurangens förråd. Invänder den som misstänkes för brott mot ifrågavarande bestämmelser, att det som överlämnats till restauranggästen utgör gåva eller lån av egendom som privat tillhörde restaurangens ägare eller någon av dess personal, så torde åklagaren ställas inför bevisssvårigheter av minst lika allvarlig natur som de i kontrollstyrelsens rättegångsreferat antydda. Skulle den företeelse som förslaget riktar sig mot verkligen utgöra en så allvarlig fara ur nykterhetsvårdssynpunkt att Rff och Öff böra omarbetas, torde böra övervägas bestämmelser av större räckvidd än de nu föreslagna.

Sveriges hotell- och restaurangförbund framhåller att, såvitt förbundet har sig bekant, utlämning av rusdrycker på det av kontrollstyrelsen angivna sättet förekommer i mycket ringa utsträckning. Förbundet finner det därför tveksamt, om någon ändring är påkallad från nykterhetssynpunkt, och ifrågasätter riktigheten av den jämförelse med langning som antytts av kontrollstyrelsen. Förbundet anför.

Skulle i något enskilt fall ett ingripande vara befogat, har enligt förbundets mening kontrollmyndigheterna redan nu tillräckliga medel av administrativ art för att vinna rättelse. I sista hand kan ju vederbörande restauratör skiljas från sin utskänkningsrättighet. Det synes för övrigt kunna ifrågasättas, om den av Kontrollstyrelsen föreslagna ändrade lydelsen täcker det avsedda syftet. Förslaget reglerar endast en restauranggästs rätt att medtaga utlämnad rusdryck; man skulle kunna draga den slutsatsen att andra personer skulle ha rätt att — exempelvis såsom lån — medföra rusdrycker från en restaurang.

Beträffande ölförsäljningen finner förbundet den föreslagna skärpningen än mindre påkallad från nykterhetssynpunkt. Förbundet ifrågasätter här, om man inte i stället borde återinföra den rätt att idka viss minuthandel med öl som intill 1954 års alkohollagstiftning tillkom restauranger och kaffer med öl rättighet. Förbundet fortsätter.

På många välskötta smårestauranger förekommer avhämtning av smörgåsar eller enklare färdiglagad mat i icke ringa utsträckning. Det förefaller inte orimligt, att kunderna i samband därmed även skulle få köpa och medföra vanligt öl. Det torde vara tillräckligt om polismyndighet har möjlighet att, därest på något ställe olägenhet skulle uppstå ur nykterhets- eller ordningssynpunkt, ingripa med lämpliga åtgärder.

Förbundet uttalar slutligen att kontrollstyrelsen inte anfört några skäl för införande av ett förbud för restauratör att söka förmå gäst att inköpa öl.

Departementschefen

I det föregående har jag i olika sammanhang haft anledning framhålla hur stor omfattning spritlangningen numera fått och i hur hög grad råddande missförhållanden är att hänföra till den illegala sprithanteringen. Självfallet är det angeläget att denna verksamhet bekämpas effektivt. Uppenbart är likaledes att skärpningar av straffsanktionerna kan bidra till att skapa bättre förutsättningar för den brottsbekämpande verksamheten. Då det numera torde stå fullt klart att den illegala sprithanteringen representerar en brottslighet som från social synpunkt är av utomordentligt allvarlig natur, är relativt stränga straffsanktioner på detta område påkallade. Några avgörande principiella invändningar synes inte kunna riktas här emot.

De förslag till skärpningar i ansvarsbestämmelserna för olovlig rusdrycksförsäljning som nu föreligger har också vid remissbehandlingen i allt väsentligt vunnit anslutning bland de hörda instanserna. Även för min del kan jag i huvudsak tillstyrka de framlagda förslagen. Däremot har jag inte funnit lämpligt att, såsom i något sammanhang ifrågasatts, utvidga det straffbelagda området till att omfatta exempelvis fall där minderårig blivit bjuden på sprit.

I enlighet med det sagda förordar jag sålunda att, såsom riksåklagarämbetet föreslagit, straffskalan för grov olovlig rusdrycksförsäljning i 80 § 1 mom. rusdrycksförsäljningsförordningen utsträcks till att omfatta straffarbete. Detta innebär att man kan häkta den, som misstänkes för langning, om det finns anledning antaga att han skall fortsätta sin brottsliga verksamhet. Maximitiden för straffarbete synes — liksom vid olovlig sprittillverkning — böra bestämmas till två år.

Av det tidigare anförda har framgått att viss osäkerhet för närvarande råder i frågan om brottskonkurrens vid olovlig försäljning. Sålunda har tvekan framkommit, huruvida varje särskild försäljning skall anses som ett särskilt brott eller om flera försäljningar tillsammans skall betraktas som ett brott. De flesta instanser som yttrat sig i frågan har, bland annat med hänsyn till gärningens karaktär, i sak ansett det rimligt att varje försäljning behandlas som ett särskilt brott. För egen del tillstyrker jag att ansvarsbestämmelserna i 80 § 1 mom. rusdrycksförsäljningsförordningen ändras så att däri klart kommer till uttryck att varje försäljning utgör ett särskilt brott. Detta bör ske genom ändring i beskrivningen av olovlig försäljning och genom den av nykterhetslagkommittén föreslagna ändringen i beskrivningen av grov olovlig försäljning. Den senare brottsbeskrivningen bör sålunda utformas så att domstolen vid bedömande huruvida ett brott är grovt särskilt skall beakta, om gärningen utgjort led i en verksamhet som bedrivits i större omfattning eller yrkesmässigt. Ändringar bör ske även i vissa andra ansvarsbestämmelser i rusdrycksförsäljningsförordningen och i 32 § 1 mom. ölförsäljningsförordningen beträffande olovlig försäljning av öl.

I detta sammanhang bör ansvarsbestämmelsen i 82 § rusdrycksförsäljningsförordningen såsom numera obehövlig upphävas.

När det gäller den ifrågasatta vidgade användningen av förverkande institutet, har vid ärendets behandling enighet i stort sett förelegat om att förverkande skall kunna ske av inte blott vinningen utan hela det vederlag som utgått vid olovlig försäljning och att det bör överlätas åt domstolarna att avgöra om och i vilken utsträckning förverkande bör ske. Jag delar denna uppfattning och förordar således att en i enlighet härmed utformad bestämmelse om förverkande av vederlag vid olovlig rusdrycksförsäljning införes i 80 § 4 mom. rusdrycksförsäljningsförordningen.

När det gäller förfarandet med beslagtagna rusdrycker, synes, såsom av det föregående framgått, den nuvarande ordningen för försäljning och redovisning ha blivit alltför arbets- och kostnadskrävande för polismyndigheterna. Betydande förenklingar bör kunna genomföras. Rusdrycker, vilka varit föremål för olovlig försäljning eller smuggling eller påträffats hos den som gjort sig skyldig till fylleri, rattfylleri eller vissa liknande brott, skall enligt gällande bestämmelser tas i beslag och sedermera, regelmässigt i samband med dom eller strafföreläggande, förklaras förverkade. Beslagtagen egendom skall enligt de allmänna reglerna i rättegångsbalken vårdas väl av vederbörande myndighet tills beslaget häves eller egendomen förklaras förverkad. Förverkade rusdrycker skall hembjudas till Nya systemaktiebolaget eller Aktiebolaget Vin- & spritcentralen, vilka är skyldiga att till skäligt pris inköpa hembjudna varor.

Av de förslag om förenklingar, som nu föreligger, innebär ett — framlagt av poliskammaren i Göteborg — att rusdrycker som förklarats förverkade utan undantag skall få förstöras. Ett annat förslag — framlagt av Stockholms stads rätts- och polisdirektion — är i huvudsak begränsat till de fall, då rusdrycker påträffas hos personer som gripits för fylleri och rattfylleri. För dessa fall har förordats att innehållet i brutna spritbuteljer skall få omedelbart förstöras samt att innehållet i obrutna och oskadade buteljer skall få omedelbart säljas till Nya systemaktiebolaget.

De olika remissinstanser, som yttrat sig över förslagen, har allmänt anslutit sig till kravet på förenklingar i det nuvarande förfarandet. Även enligt min mening synes betydande förenklingar utan olägenhet kunna genomföras. Av olika tillgängliga utredningar framgår, att härigenom kan vinnas avsevärda besparingar och rationaliseringar. Den lämpligaste lösningen härvidlag har jag funnit vara att förfarandet regleras på följande sätt.

Beslagtagna rusdrycker skall kunna omedelbart förstöras, om varans värde är ringa eller egendomens förstörande eljest måste anses försvarligt. Hit hör bland annat fall där varan med hänsyn till det skick, vari den befinner sig, eller av annan orsak överhuvud inte går att avyttra eller att det vederlag, som kan påräknas vid en försäljning av varan, inte kan antagas nämnvärt överstiga kostnaderna för tillvaratagande av varan och en separat

försäljning av denna. I andra fall skall möjlighet stå till buds att redan på beslagsstadiet försälja varan till Vin- & spritcentralen. Även i sådana fall som nu nämnts kan givetvis omständigheterna någon gång vara sådana, att egendomen bör bevaras. Exempel härpå är det fall att den beslagtagna varan kan antagas bli av betydelse för utredningen i målet. Beslut om förstörande eller försäljning meddelas av åklagaren eller undersökningsledaren. Förstörande av varan skall ske på sådant sätt, att bevisning om vad som förekommit tryggas.

Om beslagtagen vara säljes, skall köpeskillingen omedelbart tillfalla kronan. Frågan om förverkande av den beslagtagna varan skall handläggas i vanlig ordning, även om varan förstörts eller försålts. Går i fall, där varan sålts eller förstörts, beslaget åter, skall av allmänna medel betalas ersättning för varan. Ersättningen skall motsvara det pris varan betingar vid försäljning till allmänheten. Om sådant pris inte kan fastställas, får ersättningen bestämmas efter en skälighetsbedömning med ledning av detaljhandelspriset för närmast jämförbara varor. Beslut om ersättning skall meddelas av åklagaren. Den som drabbats av beslaget, skall kunna påkalla rättens prövning av ersättningsbeslutet.

Ersättning för beslagtagen vara skall efter framställning av åklagaren utbetalas av länsstyrelsen. De kostnader, som i detta hänseende kan uppkomma under budgetåret 1963/64, torde få bestridas från förslagsanslaget till landsfiskalerna m. fl.: omkostnader. Den beräknade anslagsramen påverkas ej härav.

Förklaras beslagtagen vara, som fortfarande finnes i behåll, förverkad skall försäljning och förstörande ske efter samma principer som gäller då åtgärden vidtages på beslagsstadiet.

Regler om det nu beskrivna förfarandet bör intagas i 1958 års lag om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m. som avser främst fylleri och rattfylleri. Reglerna bör göras tillämpliga inte enbart på rusdrycker utan i princip även på annan egendom som skall vara förverkad enligt denna lag. Beslagtaget öl bör dock säljas till tillverkare av sådan vara. Annan beslagtagen egendom än rusdrycker eller öl bör avyttras på det sätt som befinnes lämpligt med hänsyn till egendomens särskilda beskaffenhet.

Genom ändring av 90 § rusdrycksförsäljningsförfordningen bör det nya förenklade förfarandet införas även i fråga om beslag och förverkande enligt denna förfordning. Det kommer således att bli tillämpligt på varor, som tagits i beslag i samband med exempelvis olovlig försäljning av rusdrycker. Samma förfarande bör genom föreskrift i 23 § av 1960 års lag om straff för varusmuggling införas i fråga om rusdrycker, som tagits i beslag enligt denna lag. Då i enlighet härmed beslagtagen rusdryck blivit såld eller förstörd, blir vid tillämpning av förverkandereglerna i 9 § första stycket av samma lag den sålda eller förstörda egendomen och givetvis inte dess värde föremål för förverkande.

I detta sammanhang bör även viss jämkning ske i nykterhetsvårdslagens

bestämmelser rörande rusdrycker, vilka omhändertages bl. a. hos den som är underkastad föreskrift om avhållsamhet från bruk av sådana drycker.

Kontrollstyrelsens förslag om förbud mot medförande av utskänkt eller eljest utlämnad rusdryck från utskänkningsställe har vid remissbehandlingen i någon mån blivit föremål för delade meningar. Sålunda har viss tveksamhet uttalats om behovet av ett sådant förbud. Bland annat har hävdats, att tillräckliga möjligheter redan finns att på administrativ väg komma till rätta med de av kontrollstyrelsen berörda missförhållandena. Flertalet remissinstanser har dock i stort sett lämnat förslaget utan erinran. Också enligt min mening bör de påtalade förfarandena vara principiellt förbjudna samt belagda med straff och inte enbart föranleda administrativa åtgärder. Jag tillstyrker därför kontrollstyrelsens förslag om ändring i 55 § rusdrycksförsäljningsförordningen, som i samband därmed bör ges en enklare utformning. Sålunda bör, såsom styrelsen förutsatt, överträdelse av förbudet straffas med böter enligt 83 eller 85 § rusdrycksförsäljningsförordningen. Någon anledning att låta överträdelsen medföra högre straff synes inte föreligga. Inte heller synes det vara påkallat att i ölförsäljningsförordningen införa ett förbud av här ifrågavarande slag.

VII. Övriga frågor

Såsom inledningsvis nämnts, har kontrollstyrelsen inkommit med förslag om ändrade bestämmelser beträffande införsel av rusdrycker i gåvoförsändelser. Vidare har, som också omtalats i inledningen, genom ny lagstiftning på läkemedelsområdet aktualiserats vissa detaljändringar i Rff och andra författningar. Förslag till sådana ändringar har framlagts av kontrollstyrelsen.

Gällande ordning

Gåvoförsändelser. Enligt 12 § 1 mom. Rff får endast partihandelsbolaget införa rusdrycker till Sverige. I 12 § 2 mom. föreskrives att rusdrycker, som inkommit från utlandet, får utlämnas endast till partihandelsbolaget eller den som erhållit bolagets medgivande att mottaga varorna. I 12 § 4 mom. anges vissa undantag från de nu återgivna huvudreglerna. Sålunda får bl. a. resande, som ankommit från utrikes ort, för eget eller familjens bruk eller som gåva till närstående för personligt bruk tullfritt eller mot erläggande av stadgad tull införa rusdrycker i enlighet med särskilda av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser.

Enligt numera tillämpad praxis kan emellertid privatinförsel av rusdrycker, vilken annars inte vore tillåten, ske på så sätt att mottagaren av en från utrikes ort inkommen försändelse med rusdrycker vid införseltillfället överlåter förfoganderätten på partihandelsbolaget. Därvid tillgår i praktiken på följande sätt.

Den postanstalt (utväxlingspostanstalten), till vilken försändelsen först inkommer från utlandet, underrättar adressaten om försändelsens ankomst och informerar samtidigt adressaten om vad han bör iakttaga för att försändelsen skall kunna lämnas ut till honom. Adressaten uppmanas härvid bl. a. att ta kontakt med någon av Nya systemaktiebolagets minutaffärer. Vid besök i sådan affär överlämnar mottagaren, såvida han inte önskar att försändelsen skall returneras eller vill avstå de alkoholhaltiga dryckerna till tullverket, fullmakt för AB Vin- & spritcentralen att utkvittera försändelsen från postverket. Därvid deponerar mottagaren ett belopp, som ungefärligen motsvarar de beräknade avgifter (skatt, expeditionsavgifter, post- och tullavgifter) vilka kan komma att påläggas försändelsens innehåll av AB Vin- & spritcentralen, postverket resp. tullverket. Adressaten underrättas sedan utväxlingspostanstalten om bl. a. vilken systembolagsaffär, som han anlitat, medan vederbörande affär informerar AB Vin- & spritcentralen om mottagarens önskemål att få införa den ifrågavarande försändelsen. AB Vin- & spritcentralen lämnar därefter i skrivelse till utväxlingspostanstalten besked om att försändelsen skall expedieras till en systembolagsaffär, om adressaten är bosatt på ort med tullkammare, och i annat fall till AB Vin- & spritcentralen i Stockholm. Utväxlingspostanstalten skickar försändelsen till adresspostanstalten för vederbörande systembolagsaffär på tullkamarort eller till postkontoret Stockholm Tull. Efter det att försändelsen förtullats, överlämnas den till ifrågavarande systembolagsaffär eller till AB Vin- & spritcentralen mot erläggande av tull- och postavgifter. Omsättningsskatten beräknas sedan. Därefter översändes försändelsen i förekommande fall från AB Vin- & spritcentralen till den systembolagsaffär, som förmedlat uppdraget. Slutligen lämnas försändelsen ut till adressaten mot att denne erlägger omsättningsskatt, expeditionsavgifter samt tull- och postavgifter.

Vidare gäller generellt beträffande frankosedelsförsändelser att avsändaren är skyldig betala alla postala eller icke postala avgifter (således även eventuella varuskatter), som kan komma att påföras försändelsen. Detta innebär åliggande för postverket att för avsändarens räkning förskotta skatt och andra avgifter, som AB Vin & spritcentralen debiterar de ifrågavarande dryckerna.

Läkemedelslagstiftningen. Inom alkohollagstiftningen förekommer definitioner och andra bestämmelser, som bygger på stadganden i den nu gällande läkemedelslagstiftningen. Sålunda definieras i 1 § Rff som spritdryck sådan sprit, som inte är att hänföra till bl. a. apoteksvara. Vidare skall enligt 1 § förordningen om försäljning av teknisk sprit och alkoholhaltiga preparat med alkoholhaltigt preparat förstås vara, som innehåller mer än 2,25 volymprocent eller, såvitt avser icke flytande vara, 1,8 viktprocent etylalkohol och som inte är bl. a. apoteksvara. I 5 § 1 mom. andra stycket samma förordning föreskrives att för försäljning av alkoholhaltiga läkemedel på apotek skall gälla de särskilda bestämmelser som Kungl. Maj:t meddelar. Vidare skall enligt 2 § 3 mom. förordningen den 24 maj 1957 (nr 209) om skatt på sprit och vin omsättningsskatt, som i övrigt utgår för teknisk sprit, inte utgå för bl. a. odenaturerad teknisk sprit, vilken skall användas för tillverkning av apoteksvaror eller är avsedd att av apotek utlämnas mot vederbörligt recept.

Förslag och remissyttranden

Gåvoförsändelser. *Kontrollstyrelsen* syftar i sin framställning beträffande gåvoförsändelser till att åstadkomma förenklingar i det nuvarande förfarandet. Detta skulle enligt styrelsen kunna ske genom att i 12 § 4 mom. Rff införes ett nytt stadgande av innehåll att rusdrycker, som inkommer till riket i enstaka gåvoförsändelser till enskild person för eget eller familjens bruk, får införas mot erläggande av stadgad tull i enlighet med av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser. I anslutning härtill förordas vissa formella ändringar i 86 § 1 mom. Rff samt i tulltaxan och i förordningen om allmän varuskatt.

Till grund för kontrollstyrelsens framställning ligger en skrivelse från generalpoststyrelsen med förslag till författningsändringar i det inledningsvis angivna syftet.

Generalpoststyrelsen påpekar i sin skrivelse att den nuvarande proceduren är både omständlig och tidsödande samt upplyser att ett rutinschema vid Stockholms tullpostkontor vid införsel av postpaket upptar 21 och vid frankosedelspaket 30 olika rutiner. Styrelsen framhåller vidare att det för postverket och förmodligen även för tullverket skulle innebära stora fördelar om det förfarande, som numera i vissa fall tillämpas beträffande rusdrycker vilka medföres av resande, kunde få användas även beträffande drycker, som inkommer till riket i postförsändelser. Enligt gällande bestämmelser kan resande, framhåller generalpoststyrelsen, mot erläggande av stadgad tull införa högst fem liter spritdrycker eller vin, som avses i anmärkning efter kapitel 22 i tulltaxan, samt högst fem liter starköl. Proceduren vid införsel av postförsändelser, som i allmänhet innehåller små rusdrycksmängder, skulle i hög grad förenklas om enskild person, mot erläggande av den för resande i nämnda fall gällande tullen, kunde i postförsändelse importera samma mängd rusdrycker som resande är berättigad införa från utrikes ort.

Generalpoststyrelsens hemställan till kontrollstyrelsen har av denna för yttrande remitterats till Aktiebolaget Vin- & spritcentralen samt Nya systemaktiebolaget.

Aktiebolaget Vin- & spritcentralen har härvid för sin del uttalat att bolaget befarar att den av generalpoststyrelsen föreslagna metoden — som innebär att tull inklusive skatter och andra avgifter skall erläggas med schablonbelopp — skulle komma att missbrukas. Bolaget erinrar bl. a. om att 21 § Rff ålägger bolaget att på vissa villkor anskaffa sådana rusdrycker som privatpersoner önskar inköpa och som inte hålles i lager, om så lämpligen kan ske och hinder inte möter till följd av särskilda bestämmelser i Rff. En utvidgning av tillämplighetsområdet för import mot erläggande av schablonavgifter skulle enligt bolagets mening sätta ifrågavarande bestämmelser ur kraft. Bolaget vill i stället föreslå följande lösning.

Då gåvoförsändelser innehållande rusdrycker inkommit från utlandet, aviserar tullmyndigheten bolaget härom för att bolaget skall prissätta va-

rorna. Sedan detta skett, underrättas varumottagaren av tullmyndigheten om försändelsens ankomst samt om kostnaderna, d. v. s. tull inklusive skatter och andra avgifter. Försändelsen avhämtas därefter av varumottagaren hos tullmyndigheten, och i samband därmed betalas kostnaderna.

Bolaget påpekar att det sålunda föreslagna tillvägagångssättet är enkelt men att det har vissa konsekvenser som bör beaktas. Bolaget anför härom.

Nya System AB:s medverkan har helt eliminerats och likaså den förskotts-betalning av skatter och övriga kostnader som för närvarande förekommer. Vidare medför förslaget, att tullmyndighetens inleverans av de av varumottagaren erlagda kostnaderna kommer att ske såsom tull oaktat en del därav utgöres av omsättningsskatt, vilken rätteligen skulle redovisas i annan ordning. Denna ojämnhet bör dock inte ingiva några större betänkligheter, eftersom en sådan ordning redan tillämpas vid inleverans av tull inklusive skatt, som uttages genom schablonavgifterna för resandegods. Dessutom torde det här gälla relativt små skattebelopp. Spritcentralen vill påpeka, att någon större minskning av bolagets arbetsuppgifter med hithörande ärenden icke kan förväntas. Det kan också antagas, att arbetet för tullmyndigheterna kommer att öka. Däremot innebär det nyss skisserade förslaget sådana förenklingar, att allmänhetens besvär och tidsutdräkt nedskäres till ett minimum. En sannolik följd av förslagets genomförande kan emellertid bli, att antalet ärenden av ifrågavarande typ kommer att öka.

Bolaget påpekar slutligen att det utgår från att den nuvarande ordningen bibehålles vid andra slag av privatimport än gåvoförsändelser.

Nya systemaktiebolaget framhåller i sitt yttrande bl. a. att ett införande av schablonavgifter i stor utsträckning skulle beröva de statliga monopolbolagen för rusdrycker deras möjligheter till ingripande i fall, där import av olika orsaker lämpligen inte bör ske. Bolaget förordar därför den lösning, som föreslagits av Aktiebolaget Vin- & spritcentralen.

Generaltullstyrelsen, som under hand tagit del av handlingarna i ärendet, har framfört två alternativa författningsförslag. Det första alternativet avser ett förfarande med tillämpning av schablontull i likhet med vad som gäller för resandes införsel av rusdrycker. Det andra alternativet innebär att tull efter Aktiebolaget Vin- & spritcentralens beprövande skall utgå antingen enligt nyssnämnda schablonregel eller med belopp, som Aktiebolaget Vin- & spritcentralen räknar ut i varje särskilt fall. Generaltullstyrelsen förordar för sin del det förstnämnda alternativet.

Kontrollstyrelsen anför i sin framställning att en lösning i strid mot de båda statliga monopolbolagens uppfattning inte synes böra förekomma. Samma mening har för övrigt, anmärker styrelsen, vid överläggningar med generaltullstyrelsen och generalpoststyrelsen uttalats från dessa båda styrelsers sida.

Kontrollstyrelsens förslag ansluter sig också till vad de båda bolagen förordat. Kontrollstyrelsen anför härom.

Det av spritcentralen föreslagna förfarandet, som även förordats av systembolaget, skulle innebära icke oväsentliga förenklingar. Särskilt för allmänheten, som i normalfallen icke skulle aviseras om försändelsen förrän

lullkostnaden är uträknad och försändelsen klar för avhämtning, skulle denna ordning vara fördelaktig och underlätta kontakten med tull- och postverkens personal. Samtidigt innebär detta förslag, att den risk för missbruk som ett schablonförfarande skulle kunna innebära, uteslutes. Med den aktivitet som i vissa fall präglar försäljare av utländska rusdrycker kan det vara välbetänkt att icke medvetet lämna sådana möjligheter öppna som är frestande att utnyttja för ekonomisk vinning. En lösning enligt generaltullstyrelsens alternativ 2 med antingen schablontull eller med i varje särskilt fall uträknad tull skulle innebära, att spritcentralen kontinuerligt fick komplettera och till olika tullmyndigheter utsända spärllistor över vissa företag och märken. Detta skulle för spritcentralen och även för tullverket medföra särskilda arbetsuppgifter, samtidigt som spritcentralen ändå icke på ett betryggande sätt kunde följa införseln av rusdrycker genom gåvoförsändelser.

Kontrollstyrelsen upplyser i övrigt att bl. a. frågan om kontroll av mottagarens ålder behandlats vid överläggningarna mellan kontrollstyrelsen, generaltullstyrelsen och generalpoststyrelsen. Enighet rådde därvid, enligt vad kontrollstyrelsen uppger, om att bl. a. rätten att anlita bud och ombud vid avhämtning av försändelser gör det omöjligt att upprätthålla en fullt betryggande kontroll av mottagarens ålder. Det ansågs dock att åtgärder skulle kunna vidtagas för att i görligaste mån fullfölja en ålderskontroll.

Kontrollstyrelsens framställning har vid remissbehandlingen tillstyrkts eller lämnats utan erinran.

Generaltullstyrelsen förordar för sin del i första hand ett system, varigenom en viss mindre kvantitet rusdrycker får fritt införas mot erläggande av schablontull i likhet med vad som nu gäller för resande. Styrelsen vill emellertid inte motsätta sig ett genomförande av kontrollstyrelsens förslag.

Generalpoststyrelsen förklarar sig inte ha något att erinra mot kontrollstyrelsens förslag, om den av generalpoststyrelsen tänkta lösningen med hänsyn till vad de båda monopolbolagen anfört inte anses kunna realiseras.

Läkemedelslagstiftningen. Såsom inledningsvis nämnts, har den 14 december 1962 utfärdats en läkemedelsförordning, som ersätter bl. a. den nu gällande apoteksvarustadgan. Till följd härav kommer det i denna stadga definierade begreppet apoteksvara att försvinna ur lagstiftningen och ersättas med begreppet läkemedel. Detta begrepp är definierat i 1 § 1 mom. i den antagna läkemedelsförordningen, vilken som nämnts träder i kraft den 1 januari 1964. Enligt 1 § 3 mom. samma förordning skall dock vissa läkemedel i regel vara undantagna från tillämpningen av förordningens bestämmelser.

Som ovan nämnts, användes bl. a. begreppet apoteksvara inom alkohollagstiftningen. Genom att apoteksvarustadgan upphör att gälla aktualiseras således ändringar i de tidigare angivna författningarna inom alkohollagstiftningen.

Kontrollstyrelsen påpekar i sin skrivelse till en början att de skiljaktigheter, som finns mellan det nuvarande begreppet apoteksvara och det nya

begreppet läkemedel, medför vissa ändringar i sak, om man i de berörda författningarna utbyter ordet apoteksvara mot ordet läkemedel. Styrelsen anför härom vidare.

Vid en dylik ändring skulle vissa alkoholhaltiga varor, som enligt läkemedelsförordningens definition är läkemedel, men för vilka förordningens stadganden icke skall gälla, komma att brytas ut ur alkohollagstiftningen utan att bli reglerade i annan författning annat än i den mån de säljes på apotek. I huvudsak gäller detta alkoholhaltiga varor, som avses i 1 § 3 mom. läkemedelsförordningen. Ett väsentligen oförändrat läge kan uppnås om ordet apoteksvara ersättes med »läkemedel på vilka läkemedelsförordningens stadganden äro tillämpliga». En sådan formulering skulle i viss mån tynga definitionen av spritdryck respektive alkoholhaltigt preparat. Syftet med att införa läkemedelsbegreppet torde till dels vara att få ett ur definitions- och språksynpunkt mera allmängiltigt begrepp än apoteksvara. Meningen torde även vara att tulltaxans och läkemedelsförordningens i viss mån skiljaktiga läkemedelsbegrepp skall samordnas så att terminologin på detta område blir mera entydig. Det synes under sådana förhållanden lämpligt att ändra alkohollagstiftningen i överensstämmelse med dessa intentioner genom att införa läkemedelsförordningens läkemedelsbegrepp i de nämnda definitionerna.

Styrelsen framhåller att genom den sålunda förordade ändringen inte sker någon innehållsändring i definitionen av spritdrycker. Däremot skulle, fortsätter styrelsen, genom den förordade ändringen en mindre sektor överföras från gruppen alkoholhaltiga preparat till läkemedelsområdet, där för närvarande reglering med hänsyn till varornas alkoholhalt förekommer endast vid försäljning av vissa läkemedel på apotek. Vidare bör man, anför styrelsen, för att erhålla en likformig reglering av de alkoholhaltiga läkemedlen ändra det i 5 § 1 mom. andra stycket förordningen om försäljning av teknisk sprit och alkoholhaltiga preparat givna bemyndigandet för Kungl. Maj:t att meddela särskilda föreskrifter för försäljning av alkoholhaltiga läkemedel på apotek till att avse alla alkoholhaltiga läkemedel.

I fråga om bestämmelsen i 2 § 3 mom. förordningen om skatt på sprit och vin skulle, anför styrelsen vidare, ett utbyte av ordet apoteksvara mot ordet läkemedel medföra en viss icke avsedd rubbning av denna beskattning. Styrelsen anför härom.

Sålunda skulle sprit som användes för tillverkning av exempelvis liniment och antiseptiska lösningar bli obeskattad, medan skatt nu utgår för sådan sprit om varorna icke är apoteksvaror. Visserligen är varuområdet som berörs härav av mindre omfattning, men en saklig ändring i beskattningshänseende synes likväl i detta sammanhang opåkallad. Den erforderliga författningsändringen, som här icke berör någon definition, kan göras så att ordet apoteksvara ersättes med »läkemedel, för vilka läkemedelsförordningens bestämmelser gälla».

Styrelsen erinrar om att detta i sak innebär en ändring i fråga om de homeopatiska läkemedlen. Dessa är nu, påpekar styrelsen, apoteksvaror och kan därför tillverkas av obeskattad sprit. Eftersom läkemedelsförordningens bestämmelser inte skall tillämpas beträffande homeopatiska läkemedel, blir

dessas framdeles fria handelsvaror, fortsätter styrelsen. Denna menar emellertid att det torde stå i överensstämmelse med den nya läkemedelslagstiftningens syfte att homeopatiska läkemedel och andra för den allmänna handeln fria läkemedel behandlas på samma sätt i fråga om beskattningen av i varorna ingående sprit. Styrelsen påpekar i detta sammanhang att viss import av alkoholhaltiga homeopatiska läkemedel synes förekomma. För att undvika ett missgynnande av de inhemska tillverkarna av dessa varor ifrågasätter styrelsen införande av en mot den svenska spritskatten svarande tilläggstull på sådana alkoholhaltiga läkemedel som inte omfattas av läkemedelsförordningens stadganden.

Styrelsen har vid sin framställning fogat förslag till ändringar i 1 § rusdrycksförsäljningsförordningen, 1 § och 5 § 1 mom. förordningen om försäljning av teknisk sprit och alkoholhaltiga preparat samt 2 § 3 mom. förordningen om skatt på sprit och vin.

Över kontrollstyrelsens framställning har, efter remiss, yttrande avgivits av *medicinalstyrelsen*. Denna tillstyrker, efter underhandskontakt med apotekarsocieteten, de föreslagna ändringarna i de tre av kontrollstyrelsen berörda förordningarna.

Departementschefen

Kontrollstyrelsens förslag till förenkling av det nuvarande omständliga förfarandet beträffande gåvoförsändelser med rusdrycker från utlandet innebär uppenbarligen väsentliga fördelar för såväl allmänhet som myndigheter. Det har också vid remissbehandlingen mottagits med tillfredsställelse av de instanser vars verksamhet berörs, även om man i ett par fall skulle ha föredragit ett ytterligare förenklat förfarande. För egen del finner jag styrelsens förslag väl avvägt. I samband härmed bör — på motsvarande sätt som i fråga om tobak och andra varor — ges möjlighet att i begränsad utsträckning mottaga enstaka gåvoförsändelser tull- och skattefritt. Med en sådan jämkning vill jag tillstyrka att de av kontrollstyrelsen förordade författningsändringarna genomföres. De närmare bestämmelserna torde sålunda, liksom i fråga om gåvoförsändelser av andra varor, få utfärdas av Kungl. Maj:t. Därvid kan en lämplig avvägning vara att anknyta till den värdegräns, 100 kronor, som enligt tulltaxeringskungörelsen gäller i fråga om enstaka gåvor av tull- och skattebelagda varor i allmänhet. Vid bestämmelsernas utformande torde få övervägas i vad mån särskilda föreskrifter fordras i syfte att hindra missbruk av tull- och skattefriheten för gåvoförsändelser med rusdrycker.

Förslaget till de ändringar i alkohollagstiftningen, som sammanhänger med införandet av en ny läkemedelslagstiftning, innebär i allt väsentligt endast en formell anpassning av de berörda stadgandena. När det gäller ändringarna i förordningen om skatt på sprit och vin, innefattar emellertid förslaget den sakliga ändringen att teknisk sprit som används för tillverkning av homeopatiska läkemedel — vilken hittills varit skattefri — i fortsatt-

ningen skulle bli beskattad. Då andra ändringar i de nu aktuella författningarna än sådana som direkt följer av den nya läkemedelslagstiftningen inte synes böra komma i fråga, förordar jag att ifrågavarande bestämmelser utformas så att denna sprit även i fortsättningen blir obeskattad. Med nu angivna undantag och en annan mindre avvikelse beträffande förordningen om försäljning av teknisk sprit och alkoholhaltiga preparat vill jag tillstyrka det av kontrollstyrelsen framlagda förslaget.

VIII. Departementschefens hemställan

I enlighet med vad i det föregående anförts har inom finansdepartementet upprättats förslag till

1) *förordning om ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen den 26 maj 1954 (nr 521);*

2) *förordning om ändring i ölförsäljningsförordningen den 23 mars 1961 (nr 159);*

3) *förordning angående ändring i förordningen den 25 februari 1955 (nr 38) om försäljning av alkoholfria drycker;*

4) *förordning om förbud i vissa fall mot förtäring och förvaring av rusdrycker och öl m. m.;*

5) *förordning angående ändring i förordningen den 24 maj 1957 (nr 209) om skatt på sprit och vin;*

6) *förordning angående ändring i förordningen den 26 maj 1961 (nr 181) om försäljning av teknisk sprit och alkoholhaltiga preparat;*

7) *förordning om ändring i tulltaxan den 12 september 1958 (nr 475);*

8) *förordning angående ändrad lydelse av 10 § 1 mom. förordningen den 1 december 1959 (nr 507) om allmän varuskatt;*

9) *lag angående ändrad lydelse av 2 och 3 §§ lagen den 9 maj 1958 (nr 205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m.;*

10) *lag angående ändrad lydelse av 23 § lagen den 30 juni 1960 (nr 418) om straff för varusmuggling; samt*

11) *lag angående ändrad lydelse av 63 § lagen den 27 juli 1954 (nr 579) om nykterhetsvård.*

Författningsförslagen torde som *Bilaga* få fogas vid statsrådsprotokollet för denna dag.

Föredragande departementschefen hemställer härafter att lagrådets utlåtande över det under 1) nämnda förslaget till förordning om ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen, såvitt avser ändringarna i 80, 81, 86, 89 och 90 §§, samt de under 9)—11) nämnda förslagen måtte för det i § 87 regeringsformen angivna ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Sven-Olof Norberg

Förslag
till
Förordning
om ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen den 26 maj 1954 (nr 521)

Härigenom förordnas *dels* att 54 och 82 §§ rusdrycksförsäljningsförordningen den 26 maj 1954¹ skola upphöra att gälla, *dels* att 1 §, 12 § 4 mom., 17, 18, 20, 35, 37, 41, 44 och 45 §§, 46 § 2 mom., 47 § 1 mom., 49 och 55 §§, 63 § 2 mom., 64 § 1 mom., 80 §, 81 § 1 mom., 83 §, 86 § 1 och 2 mom., 89 § 2 mom. samt 90 § samma förordning skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

1 §.

Till r u s d r y c k e r — — — och starköl.

Med s p r i t d r y c k förstås sådan sprit som icke är att hänföra till teknisk sprit, alkoholhaltigt preparat eller *apoteksvara*.

Med v i n — — — volymprocent etylalkohol.

Med s t a r k ö l — — — tiondels viktprocent.

12 §.

4 m o m. Utan hinder — — — vanlig ordning;

c) resande, som ankommit från utrikes ort, eller person, som varit anställd på fartyg men därifrån avmönstrar, för eget eller familjens bruk eller som gåva till närstående för *personligt* bruk tullfritt eller mot erläggande av stadgad tull införa rusdrycker i enlighet med av Konungen meddelade bestämmelser;

d) till proviant — — — föreskriven ordning;

f) rusdrycker transiteras i enlighet med de föreskrifter generaltullstyrelsen meddelar; *samt*

(Föreslagen lydelse)

1 §.

Till r u s d r y c k e r — — — och starköl.

Med s p r i t d r y c k förstås sådan sprit som icke är att hänföra till teknisk sprit, alkoholhaltigt preparat eller *läkemedel*.

Med v i n — — — volymprocent etylalkohol.

Med s t a r k ö l — — — tiondels viktprocent.

12 §.

4 m o m. Utan hinder — — — vanlig ordning;

c) resande, som ankommit från utrikes ort, eller person, som varit anställd på fartyg men därifrån avmönstrar, för eget eller familjens bruk eller som gåva till närstående för *hans eller hans familjs personliga* bruk tullfritt eller mot erläggande av stadgad tull införa rusdrycker i enlighet med av Konungen meddelade bestämmelser;

d) till proviant — — — föreskriven ordning;

f) rusdrycker transiteras i enlighet med de föreskrifter generaltullstyrelsen meddelar;

¹ Senaste lydelse av 1 §, 12 § 4 mom., 18, 35 och 80 §§, 81 § 1 mom. samt 90 § 2 mom. se 1961: 184, av 17, 20, 37 och 41 §§, 46 § 2 mom., 89 § 2 mom. samt 90 § 1 mom. se 1957: 212, av 86 § 1 mom. se 1959: 133 och av 86 § 2 mom. se 1960: 430.

(Nuvarande lydelse)

g) vin och starköl, som medföras såsom proviant på järnvägståg i internationell trafik, införs i den utsträckning som erfordras för bespising av passagerare under tågets gång inom riket.

17 §.

Vid utminutering — — — varan erlagts.

Innan rusdrycker utlämnas eller försändas till köpare, skall denne på begäran styrka sin identitet och ålder medelst av myndighet utfärdad *handling eller på annat sätt som finnes kunna godtagas*. Samma skyldighet åvilar ombud för köpare i fråga om såväl honom själv som köparen. Ombud skall tillika på begäran styrka sin behörighet medelst skriftlig fullmakt, i vilken angivas de varor som skola köpas.

18 §.

Rusdrycker må — — — tjuguet år.

Utminutering må vägras den, beträffande vilken nykterhetsnämnd meddelat beslut som avses i 14 § 2 mom. lagen om nykterhetsvård, *så ock* den, som icke må försälja rusdrycker och som *enligt underrättelse från nykterhetsnämnd*, genom laga kraftgående dom *högst ett år dessförinnan* befunnits skyldig till brott som avses i 80 eller 81 § eller till försök eller medverkan som avses i 89 § 1 och 2 mom. denna förordning. *Det åligger detaljhandelsbolaget att för kommun eller annat lämpligt område upprätta och till utminuteringsställena inom området utsända förteckning över dem, som sålunda må vägras utminutering, samt att minst en gång varje kvartal med ve-*

(Föreslagen lydelse)

g) vin och starköl, som medföras såsom proviant på järnvägståg i internationell trafik, införs i den utsträckning som erfordras för bespising av passagerare under tågets gång inom riket; *samt*

h) rusdrycker, som inkomma till riket i enstaka gåvoförsändelse till enskild person för hans eller hans familjs personliga bruk, tullfritt eller mot erläggande av stadgad tull införas i enlighet med av Konungen meddelade bestämmelser.

17 §.

Vid utminutering — — — varan erlagts.

Innan rusdrycker utlämnas eller försändas till köpare, skall denne på begäran styrka sin identitet och ålder medelst av myndighet utfärdad *eller därmed likvärdig handling försedd med fotografi*. Samma skyldighet åvilar ombud för köpare i fråga om såväl honom själv som köparen. Ombud skall tillika på begäran styrka sin behörighet medelst skriftlig fullmakt, i vilken angivas de varor som skola köpas.

18 §.

Rusdrycker må — — — tjuguet år.

Utminutering må vägras den *som är upptagen på särskild förteckning (spärllista)*.

På spärllista skall upptagas

1) den beträffande vilken nykterhetsnämnd meddelat beslut som avses i 14 § 2 mom. lagen om nykterhetsvård;

2) den som icke må försälja rusdrycker och som genom laga kraftgående dom befunnits skyldig till brott som avses i 80 eller 81 § eller till försök eller medverkan som avses i 89 § 1 och 2 mom. denna förordning *eller till sådant förfarande med alkoholhaltiga drycker som avses i 69 § lagen om nykterhetsvård eller 89 § barnavårdslagen; så ock*

3) den som genom laga kraft

(Nuvarande lydelse)

derbörande nykterhetsnämnd upptaga frågan om vilka som böra upptagas på sådan förteckning.

(Föreslagen lydelse)

ägande dom befunnits hava vid mer än ett tillfälle inom en tidrymd av tolv månader gjort sig skyldig till rattfylleri eller fylleri.

Spärrlista skall av detaljhandelsbolaget upprättas för län eller annat lämpligt område. Den som enligt vad under 2) i tredje stycket sägs må vägras utminuterings skall upptagas på mer än en sådan förteckning i den mån så finnes erforderligt för att hindra honom från inköp. Förteckningarna skola förnyas för varje månad.

Om upptagande på spärrlista avslutar kontrollstyrelsen. Den som upptagits på spärrlista skall avföras därifrån, i fall som under 1) i tredje stycket avses vid utgången av den tid som nykterhetsnämnden bestämt, i det under 2) i tredje stycket nämnda fallet efter tolv månader samt i det under 3) i samma stycke avsedda fallet efter sex månader.

20 §.

Ej må någon såsom ombud eller på därmed jämförligt sätt med anskaffande av rusdrycker tillhandagå den som kan antagas ej hava fyllt tjuguetå år eller missbruka alkoholhaltiga drycker eller vara berörd av sådana drycker eller annat berusningsmedel.

Ej heller må någon genom särskild, för ändamålet driven rörelse eller eljest i större omfattning och mot ersättning tillhandagå annan med anskaffande av rusdrycker.

Det är — — — på utminuteringsställe.

35 §.

Tillstånd till utskänkning på passagerarfartyg, i restaurangvagn på järnvägståg eller på luftfartyg som i linjefart befordrar passagerare (trafikutskänkning) meddelas av länsstyrelsen i det län, där rederiet, järnvägens styrelse eller luftfartsfö-

20 §.

Ej må någon såsom ombud eller på därmed jämförligt sätt med anskaffande av rusdrycker tillhandagå den som kan antagas ej hava fyllt tjuguetå år eller missbruka alkoholhaltiga drycker eller vara berörd av sådana drycker eller annat berusningsmedel eller den som enligt 18 § må vägras utminuterings.

Ej må någon genom särskild, för ändamålet driven rörelse eller eljest i större omfattning tillhandagå annan med anskaffande av rusdrycker.

Det är — — — på utminuteringsställe.

35 §.

Tillstånd till utskänkning på fartyg, på järnvägståg eller på luftfartyg som i linjefart befordrar passagerare (trafikutskänkning) meddelas av länsstyrelsen i det län, där rederiet, järnvägens styrelse eller luftfartsföretaget har sitt säte. Har rede-

(Nuvarande lydelse)

retaget har sitt säte. Har rederiet, järnvägens styrelse eller luftfartsföretaget icke säte inom riket, meddelas tillstånd av överståthållarämbetet.

De i — — — å trafikföretaget.

37 §.

Rätt till — — — endast starköl.

Tillstånd till trafikutskänkning må avse vin och starköl. För fartyg, som förmedlar regelbunden persontrafik till utländsk hamn, eller luftfartyg, som i linjefart befordrar passagerare till eller från utländsk flygplats, må dock tillståndet avse alla slag av rusdrycker.

41 §.

Beträffande överlåtelse — — — avtal upprättas.

Är ej fråga om trafikutskänkning, följer med sådan överlåtelse skyldighet för rättighetsinnehavaren att hos detaljhandelsbolaget inköpa alla för rörelsen erforderliga rusdrycker. Överlåtelse av tillstånd till trafikutskänkning medför skyldighet att hos bolaget inköpa sådana rusdrycker, som äro avsedda för utskänkning i restaurangvagn samt på fartyg och luftfartyg vid färd mellan svenska hamnar och svenska flygplatser.

Vid överlåtelse — — — äger samband.

44 §.

Utskänkingsställe skall — — — ej försvåras.

Utskänkning må — — — av konditorivaror.

Angående *beskaffenheten av utskänkingsställe* äger Konungen utfärda de bestämmelser som kunna erfordras utöver vad i livsmedelsstadgan föreskrives om serveringslokal.

(Föreslagen lydelse)

riet, järnvägens styrelse eller luftfartsföretaget icke säte inom riket, meddelas tillstånd av överståthållarämbetet. *Tillstånd till utskänkning på järnvägståg må endast om särskilda skäl därtill äro avse annan del av tåget än restaurangvagn.*

De i — — — å trafikföretaget.

37 §.

Rätt till — — — endast starköl.

Tillstånd till trafikutskänkning må avse vin och starköl *eller alla slag av rusdrycker. Tillstånd att utskänka alla slag av rusdrycker må dock endast om särskilda skäl därtill äro meddelas i fråga om järnvägståg eller i fråga om fartyg, som ej förmedlar regelbunden persontrafik till utländsk hamn, eller luftfartyg, som ej i linjefart befordrar passagerare till eller från utländsk flygplats.*

41 §.

Beträffande överlåtelse — — — avtal upprättas.

Är ej fråga om trafikutskänkning, följer med sådan överlåtelse skyldighet för rättighetsinnehavaren att hos detaljhandelsbolaget inköpa alla för rörelsen erforderliga rusdrycker. Överlåtelse av tillstånd till trafikutskänkning medför skyldighet att hos bolaget inköpa sådana rusdrycker, som äro avsedda för utskänkning *på järnvägståg* samt på fartyg och luftfartyg vid färd mellan svenska hamnar och svenska flygplatser.

Vid överlåtelse — — — äger samband.

44 §.

Utskänkingsställe skall — — — ej försvåras.

Utskänkning må — — — av konditorivaror.

Angående *utskänkingslokalernas anordnande och beskaffenhet* äger Konungen *eller, efter Konungens bemyndigande, kontrollstyrelsen* utfärda de bestämmelser som kunna erfordras utöver vad i livsmedelsstadgan föreskrives om serveringslokal.

(Nuvarande lydelse)

45 §.

Ombyte av — — — vederbörande
tillståndsmyndighet.

46 §.

2 m o m. Spritdrycker må — — —
med måltid.

Föreskrifter angående — — —
första stycket.

Konungen må *beträffande viss ort eller visst område* medgiva undantag från stadgandet i första stycket. Innan sådant beslut fattas, skola fullmäktige i *därav berörda kommuner* genom intendentens för utskänkningsärenden försorg erhålla tillfälle att yttra sig i frågan. Medgivande må ej lämnas, om fullmäktige i kommunen förklarat att utskänkning av spritdrycker utan samband med måltid icke bör äga rum i kommunen. Lämnas medgivande, utfärdar Konungen de särskilda föreskrifter i avseende å utskänkningen som provas erforderliga. Medgivandet må när som helst återkallas.

47 §.

1 m o m. Rusdrycker må — — —
och helgdagar.

49 §.

På *passagerarfartyg* må rusdrycker utskänkas endast till besättning och passagerare. På luftfartyg må utskänkning äga rum endast under färd.

55 §.

Ej må den som handhar utskänkning eller *någon* hos honom anställd söka förmå gäst att å utskänkings-

(Föreslagen lydelse)

45 §.

Ombyte av — — — vederbörande
tillståndsmyndighet.

Inrättande av drinkbar eller annan väsentlig ändring i utskänkingslokalernas anordnande eller införande av självservering för rusdrycker må ske endast efter godkännande av intendenten för utskänkingsärenden.

46 §.

2 m o m. Spritdrycker må — — —
med måltid.

Föreskrifter angående — — —
första stycket.

Konungen må medgiva undantag från stadgandet i första stycket. Innan sådant beslut fattas, skola fullmäktige i *kommun, som beröres av beslutet*, genom intendentens för utskänkingsärenden försorg erhålla tillfälle att yttra sig i frågan. Medgivande må ej lämnas, om fullmäktige i kommunen förklarat att utskänkning av spritdrycker utan samband med måltid icke bör äga rum i kommunen. Lämnas medgivande, utfärdar Konungen de särskilda föreskrifter i avseende å utskänkningen som provas erforderliga. Medgivandet må när som helst återkallas.

47 §.

1 m o m. Rusdrycker må — — —
och helgdagar.

Utskänkning i drinkbar må ej förekomma med mindre utskänkning samtidigt bedrives i annan del av utskänkingslokalerna.

49 §.

På *fartyg* må rusdrycker utskänkas endast till besättning och passagerare. På luftfartyg må utskänkning äga rum endast under färd.

55 §.

Den som handhar utskänkning eller hos honom anställd må *ej* söka förmå gäst att å utskänkingsstället

(Nuvarande lydelse)

stället inköpa rusdrycker eller tillåta, att något av det sålda medföres därför; och vare det gäst förbjudet att sålunda medföra utskänkt rusdryck.

63 §.

2 m o m. Beslut som länsstyrelse eller polismyndighet meddelat enligt denna förordning länder omedelbart till efterrättelse, där ej annorlunda är föreskrivet eller särskilt förordnas.

64 §.

1 m o m. Avskrift av — — — kommunens nykterhetsnämnd.

Har polismyndighet — — — underrättas därom.

Har detaljhandelsbolaget — — — nykterhetsnämnd underrättas.

80 §.

1 m o m. Den som säljer *rusdrycker* utan att äga rätt därtill enligt denna förordning eller överskrider sådan rätt, straffes för olovlig försäljning med dagsböter eller fängelse i högst sex månader. I ringa fall skall dock ej till straff dömas.

Är brottet grovt, vare straffet fängelse i högst ett år.

Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, om försäljningen bedrivits i större omfattning eller yrkesmässigt.

2 m o m. Innehar någon *rusdrycker* i uppenbart syfte att olovligen försälja dem, straffes för olovligt innehav av *rusdrycker* med dagsböter eller fängelse i högst sex månader.

3 m o m. Begår någon, som icke må försälja rusdrycker, gärning som i 1 eller 2 mom. sägs, *skola*, i den mån särskilda skäl ej annat föranleda, på försäljningsstället med därtill höran-

(Föreslagen lydelse)

inköpa rusdrycker. Från utskänkingsställe må icke någon medföra eller tillåtas medföra utskänkt eller eljest utlämnad rusdryck.

63 §.

2 m o m. Beslut som länsstyrelse eller polismyndighet meddelat enligt denna förordning *så ock beslut som kontrollstyrelsen meddelat enligt 18 § förordningen* länder omedelbart till efterrättelse, där ej annorlunda är föreskrivet eller särskilt förordnas.

64 §.

1 m o m. *Meddelande om beslut, som avses i 18 § fjärde stycket förordningen, skall av kontrollstyrelsen i rekommenderat brev snarast tillsändas den som beslutet avser.*

Avskrift av — — — kommunens nykterhetsnämnd.

Har polismyndighet — — — underrättas därom.

Har detaljhandelsbolaget — — — nykterhetsnämnd underrättas.

80 §.

1 m o m. Den som säljer *rusdryck* utan att äga rätt därtill enligt denna förordning eller som överskrider sådan rätt, straffes för olovlig försäljning med dagsböter eller fängelse i högst sex månader. I ringa fall skall dock ej till straff dömas.

Är brottet grovt, vare straffet fängelse eller straffarbete i högst två år.

Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, om försäljningen *utgjort led i en verksamhet* som bedrivits i större omfattning eller yrkesmässigt.

2 m o m. Innehar någon *rusdryck* i uppenbart syfte att olovligen försälja den, straffes för olovligt innehav av *rusdryck* med dagsböter eller fängelse i högst sex månader.

3 m o m. Begår någon, som icke må försälja rusdrycker, gärning som i 1 eller 2 mom. sägs, *skall*, i den mån särskilda skäl ej annat föranleda, på försäljningsstället med därtill höran-

(Nuvarande lydelse)

de utrymmen *befintliga* eller eljest för försäljning *avsedda rusdrycker tillika med* kärl och emballage förklaras *förverkade*.

Hava rusdrycker av annat slag än som avses med utskänkningstillståndet utskänkts, skall i fråga om *sådana drycker med* kärl och emballage tillämpas vad nyss sagts.

4 m o m. *Rusdrycker*, som olovligen försålts, *skola*, jämte kärl och emballage, förklaras *förverkade*.

81 §.

1 m o m. Den som tillhandagår annan med anskaffande av *rusdrycker* i strid med föreskriften i 20 § första stycket, straffes såsom för olovlig försäljning enligt vad i 80 § stadgas.

Rusdrycker, med *vilka* förfarits på sätt i första stycket sägs, *skola*, jämte kärl och emballage, förklaras *förverkade*.

83 §.

Bryter någon mot 46 § 1 mom., 48 eller 59 § eller bryter gäst å utskänkningsställe mot 54 eller 55 §, straffes med böter, högst etthundra kronor.

86 §.

1 m o m. *Rusdrycker* som till riket *införes* av annan än den vilken enligt 12 § är berättigad till införsel *av sådana drycker* må, därest varan i behörig ordning anmälts till tullklarering, åter utföras i enlighet med de föreskrifter generaltullstyrelsen äger meddela. Sker ej återutförsel inom två månader efter det varan enligt vad i tullstadgan sägs skall anses hava mottagits av tullanstalt, tillfaller varan kronan, och skall för dess räkning med varan förfaras på sätt i 90 § 2 mom. är stadgat.

(Föreslagen lydelse)

de utrymmen *befintlig* eller eljest för försäljning *avsedd rusdryck jämte* kärl och emballage förklaras *förverkad*.

Har rusdryck av annat slag än som avses med utskänkningstillståndet utskänkts, skall i fråga om *sådan dryck jämte* kärl och emballage tillämpas vad nyss sagts.

4 m o m. *Rusdryck*, som olovligen försålts, *skall* jämte kärl och emballage förklaras *förverkad*.

Vid olovlig försäljning av rusdryck uppburet vederlag må, efter vad som prövas skäligt, förklaras förverkat till kronan. Utgjordes vederlaget av annat än penningar, och finnes det ej i behåll, må i stället värdet förklaras förverkat.

81 §.

1 m o m. Den som tillhandagår annan med anskaffande av *rusdryck* i strid med föreskriften i 20 § första stycket, straffes såsom för olovlig försäljning enligt vad i 80 § stadgas.

Rusdryck, med *vilken* förfarits på sätt i första stycket sägs, *skall* jämte kärl och emballage förklaras *förverkad*.

83 §.

Bryter någon mot 46 § 1 mom., 48 eller 59 § eller bryter gäst å utskänkningsställe mot 55 §, straffes med böter, högst etthundra kronor.

86 §.

1 m o m. *Rusdryck* som till riket *införes* av annan än den vilken enligt 12 § är berättigad till införsel må, därest varan i behörig ordning anmälts till tullklarering, åter utföras i enlighet med de föreskrifter generaltullstyrelsen äger meddela. Sker ej återutförsel inom två månader efter det varan enligt vad i tullstadgan sägs skall anses hava mottagits av tullanstalt, tillfaller varan kronan, och skall för dess räkning med varan förfaras på sätt i 90 § 2 mom. är stadgat.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

Av resande medförda rusdrycker, vilka efter utgången av tid som i föregående stycke sägs kvarligga hos tullverket, skola, ändå att den resande enligt 12 § är berättigad till införsel av dryckerna, behandlas på sätt i nämnda stycke för där avsedda rusdrycker är föreskrivet.

2 m o m. Angående påföljd för olovlig införsel av rusdrycker och för försök därtill stadgas i lagen om straff för varusmuggling. I fråga om försäljning av olovligt införda rusdrycker skall gälla vad i 90 § 2 mom. sägs.

89 §.

2 m o m. Hava flera medverkat till gärning, som i 80 § eller 81 § 1 mom. sägs, eller vid försök till sådan gärning eller ock till brott, som avses i 81 § 2 mom., gäller vad i 3 kap. 4 och 5 §§ strafflagen är stadgat. Den till vilken rusdrycker försålts eller eljest anskaffats vare dock ej förfallen till ansvar för annan medverkan än anstiftan.

90 §.

1 m o m. Rättighet att verkställa beslag tillkommer tulltjänsteman i fall som i 86 § sägs. I övrigt gäller angående beslag vad därom finnes stadgat i rättegångsbalken, dock icke i fråga om den tid inom vilken åtal sist skall hava väckts.

Rusdryck, vilken medföres av resande eller inkommer i gåvoförsändelse till enskild person och vilken efter utgången av tid som i föregående stycke sägs kvarligger hos tullverket, skall, ändå att den resande eller den till vilken försändelsen är ställd enligt 12 § är berättigad till införsel, behandlas på sätt i nämnda stycke för där avsedda rusdrycker är föreskrivet.

2 m o m. Angående påföljd för olovlig införsel av rusdrycker och för försök därtill stadgas i lagen om straff för varusmuggling. I fråga om försäljning av olovligt införda rusdryck, som förklarats förverkad, skall gälla vad i 90 § 2 mom. sägs. Vad i första stycket av nämnda moment stadgas skall gälla även i fråga om rusdryck, som ej förklarats förverkad men skall säljas på grund av bestämmelser i tullstadgan eller annan författning.

89 §.

2 m o m. Hava flera medverkat till gärning, som i 80 § eller 81 § 1 mom. sägs, eller vid försök till sådan gärning eller ock till brott, som avses i 81 § 2 mom., gäller vad i 3 kap. 4 och 5 §§ strafflagen är stadgat. Den till vilken rusdryck försålts eller eljest anskaffats vare dock ej förfallen till ansvar för annan medverkan än anstiftan.

90 §.

1 m o m. Angående beslag av egendom skall vad i allmänhet är stadgat om beslag i brottmål äga motsvarande tillämpning, där icke annat följer av vad nedan stadgas.

Rätt att verkställa beslag i fall, som i 86 § sägs, skall tillkomma tulltjänsteman.

Bestämmelserna i 2 § lagen den 9 maj 1958 om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m. skola tillämpas jämväl då beslag skett av egendom, som kan antagas vara förverkad enligt denna förordning.

(Nuvarande lydelse)

2 m o m. Rusdrycker som enligt denna förordning eller annan författning förklarats förverkade skola, därest de äro i försäljningsdugligt skick, hembjudas till detaljhandelsbolaget eller partihandelsbolaget. Kunna förverkade drycker på grund av sin beskaffenhet ej tillhandahållas allmänheten, skola de hembjudas till partihandelsbolaget. Bolag till vilket rusdrycker sålunda hembjudits vare skyldigt att till skäligt pris inköpa den hembjudna varan. Är värdet så ringa, att det ej kan anses motsvara forslingskostnaderna, skall varan bevisligen förstöras.

Samma lag vare där rusdrycker som ej förklaras förverkade skola försäljas på grund av bestämmelser i tullstadgan eller andra författningar.

Med den — — — till handa.

3 m o m. Värdet av förverkad egendom tillfaller kronan.

(Föreslagen lydelse)

2 m o m. Förverkad egendom tillfaller kronan. Med sådan egendom skall förfaras på sätt i 3 § lagen den 9 maj 1958 om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m. är föreskrivet.

Med den — — — till handa.

Övergångsbestämmelser

1. Denna förordning träder i kraft, såvitt avser 1 § den 1 januari 1964 och såvitt avser 17 § den 1 april 1964, samt i övrigt den 1 oktober 1963. Brott, som begåtts före sistnämnda dag och som ej enligt tidigare bestämmelser kunnat föranleda upptagande på sådan förteckning som avses i 18 §, må icke till följd av de nya bestämmelserna läggas till grund för beslut om sådan åtgärd.

2. Förordningens bestämmelser skola gälla redan före ikraftträdandet i avseende på åtgärder som erfordras för tillämpningen därefter. Äldre bestämmelser skola alltså äga tillämpning beträffande förhållanden som hänföra sig till tiden före ikraftträdandet, dock att de nya bestämmelserna i 90 § 1 mom. skola äga tillämpning jämväl å beslag som består den 1 oktober 1963.

**Förslag
till
Förordning**

om ändring i ölförsäljningsförordningen den 23 mars 1961 (nr 159)

Härigenom förordnas *dels* att 33 § ölförsäljningsförordningen den 23 mars 1961 skall upphöra att gälla *dels* att 25 §, 32 § 1 mom., 34 och 38 §§ samma förordning skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

25 §.

I lokal, där öl må utskänkas efter tillstånd enligt denna förordning, är det förbjudet att förtära eller låta någon förtära rusdrycker eller ersättningsmedel därför. Ej heller må rusdrycker eller sådana ersättningsmedel förvaras, i lokalen eller eljest, på sådant sätt att det kan befaras att de förtäras av gästerna.

Vid utminuteri — — — äger förfoga.

32 §.

1 m o m. Den som — — — straff dömas.

Är brottet grovt, vare straffet dagsböter eller fängelse i högst sex månader. Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, om den olovliga försäljningen bedrivits i större omfattning.

34 §.

Bryter någon i annat fall än i 32 eller 33 § sågs mot vad i denna förordning är stadgat eller mot föreskrift som meddelats med stöd av förordningen, straffes med böter, högst trehundra kronor.

38 §.

Har domstol avgjort mål mot någon som bedriver yrkesmässig försäljning av öl eller mot någon hos sådan försäljare anställd angående brott som avses i 32—34 §§, åligger det domstolen att inom fjorton dagar från domens meddelande översända

(Föreslagen lydelse)

25 §.

Vid utminuteri — — — äger förfoga.

32 §.

1 m o m. Den som — — — straff dömas.

Är brottet grovt, vare straffet dagsböter eller fängelse i högst sex månader. Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, om försäljningen *utgjort led i en verksamhet* som bedrivits i större omfattning.

34 §.

Bryter någon i annat fall än i 32 § sågs mot vad i denna förordning är stadgat eller mot föreskrift som meddelats med stöd av förordningen, straffes med böter, högst trehundra kronor.

38 §.

Har domstol avgjort mål mot någon som bedriver yrkesmässig försäljning av öl eller mot någon hos sådan försäljare anställd angående brott som avses i 32 eller 34 §, åligger det domstolen att inom fjorton dagar från domens meddelande översända

(Nuvarande lydelse)

avskrift av domen till den myndighet som utfärdat tillståndsbevis eller, om sådant bevis ej utfärdats, till länsstyrelsen.

(Föreslagen lydelse)

avskrift av domen till den myndighet som utfärdat tillståndsbevis eller, om sådant bevis ej utfärdats, till länsstyrelsen.

Denna förordning träder i kraft den 1 oktober 1963. Äldre bestämmelser skola dock alltjämt äga tillämpning beträffande förhållanden som hänföra sig till tiden före ikraftträdandet.

Förslag

till

Förordning

angående ändring i förordningen den 25 februari 1955 (nr 38) om
försäljning av alkoholfria drycker

Härigenom förordnas *dels* att 6 § förordningen den 25 februari 1955 om försäljning av alkoholfria drycker skall upphöra att gälla *dels* att 1 § och 10 § 2 mom. samma förordning skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

1 §.

Med alkoholfri — — — volymprocent alkohol.

Vad som är att hänföra till lättöl anges i förordningen *angående* tillverkning och beskattning av *malt-drycker*.

Under försäljning — — — på stället.

10 §.

2 m o m. *Låter den som bedriver utskänkning eller någon hos honom anställd rusdrycker, ersättningsmedel därför eller öl förtäras eller förvaras i strid mot 6 § första stycket, straffes med dagsböter.*

Bryter gäst mot 6 § första stycket, eller utskänker någon alkoholfria drycker på otillåten tid, straffes med böter, högst trehundra kronor.

(Föreslagen lydelse)

1 §.

Med alkoholfri — — — volymprocent alkohol.

Vad som är att hänföra till lättöl anges i förordningen *om* tillverkning och beskattning av *malt- och läskedrycker*.

Under försäljning — — — på stället.

10 §.

2 m o m. Utskänker någon alkoholfria drycker på otillåten tid, straffes med böter, högst trehundra kronor.

Denna förordning träder i kraft den 1 oktober 1963. Äldre bestämmelser skola dock alltjämt äga tillämpning beträffande förhållanden som hänföra sig till tiden före ikraftträdandet.

**Förslag
till
Förordning**

**om förbud i vissa fall mot förtäring och förvaring av rusdrycker
och öl m. m.**

Häri genom förordnas som följer.

1 §.

Rusdrycker eller öl, som ej i laga ordning utskänkts, eller ersättningsmedel för rusdrycker må icke någon förtära eller tillåtas förtära i lokal eller på plats

där serveringsrörelse bedrivs;

där innehavaren yrkesmässigt upplåter lokalen eller platsen för anordnande av sammankomster i slutna sällskap, då han genom anskaffande eller servering eller annorledes tillhandagår med mat eller dryck; eller

då där i annat fall än nu sagts rätt till utskänkning av rusdrycker eller öl föreligger.

Drycker, som icke få utskänkas i lokalen eller på platsen, eller ersättningsmedel för rusdrycker må ej förvaras på sådant sätt att det kan befaras att de förtäras av gästerna.

Förbuden skola gälla varje lokal eller plats, som användes i eller för sådan verksamhet som avses i första stycket.

Med serveringsrörelse förstås varje yrkesmässigt bedriven verksamhet, i vilken mat eller dryck mot ersättning tillhandahålles till förtäring på stället.

2 §.

Bestämmelserna i 1 § skola icke gälla, där på grund av stadgande i 10 § andra stycket ölförsäljningsförordningen öl må utskänkas utan tillstånd.

3 §.

Bryter den som bedriver serveringsrörelse, yrkesmässigt upplåter lokal eller plats eller i annat fall innehar rätt till utskänkning eller någon hos honom anställd mot bestämmelse i denna förordning, dömes till dagsböter.

Bryter annan mot bestämmelse i denna förordning, dömes till böter, högst trehundra kronor.

Husbonde ansvarar för sådant i första stycket avsett brott, som begås av hans husfolk eller i hans arbete antagen person, liksom vore brottet begånget av honom själv, såframt ej omständigheterna göra sannolikt att brottet skett utan hans vetskap och vilja.

Denna förordning träder i kraft den 1 oktober 1963.

**Förslag
till
Förordning
angående ändring i förordningen den 24 maj 1957 (nr 209) om skatt
på sprit och vin**

Häri genom förordnas *dels* att 8, 12—18, 21 och 23 §§ förordningen den 24 maj 1957 om skatt på sprit och vin¹ skola upphöra att gälla *dels* att 2 § 3 mom., 7, 10, 19 och 24 §§ samma förordning skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

2 §.

3 m o m. För teknisk sprit som av annan än detaljhandelsbolaget inköpes hos partihandelsbolaget eller som införes till riket för att användas i denaturerat skick för tillverkning av varor hänförliga till tulltaxenummer 22.09 C, 33.04 A och 33.06 A eller ock i odenaturerat skick skall omsättningsskatt utgå med 2 kronor 70 öre för liter. Sådan skatt skall dock icke utgå för odenaturerad teknisk sprit, som under särskild kontroll skall användas för annat ändamål än tillverkning av *nyss angivna* varor. *Skatt skall ej heller utgå för odenaturerad teknisk sprit, som* skall användas för tillverkning av *apoteksvaror* eller är avsedd att av apotek utlämnas mot vederbörligt recept.

7 §.

Kontrollen av utskänkningsskattens behöriga utgörande utövas av kontrollstyrelsen.

För skattekontrollen äger kontrollstyrelsen anlitat biträde av särskilda kontrolltjänstemän.

Kontrolltjänsteman äger att på anfordran när som helst erhålla tillträde till lokaler och utrymmen, som an-

(Föreslagen lydelse)

2 §.

3 m o m. För teknisk sprit som av annan än detaljhandelsbolaget inköpes hos partihandelsbolaget eller som införes till riket för att användas i denaturerat skick för tillverkning av varor hänförliga till tulltaxenummer 22.09 C, 33.04 A och 33.06 A eller ock i odenaturerat skick skall omsättningsskatt utgå med 2 kronor 70 öre för liter. Sådan skatt skall dock icke utgå för odenaturerad teknisk sprit, som

a) under särskild kontroll skall användas för annat ändamål än tillverkning av varor hänförliga till ovan angivna tulltaxenummer;

b) skall användas för tillverkning av läkemedel, för vilka läkemedelsförordningens bestämmelser gälla, eller för tillverkning av sådant medel som avses i 1 § 3 mom. första stycket läkemedelsförordningen; eller

c) är avsedd att av apotek utlämnas mot vederbörligt recept.

7 §.

Beskattningsmyndighet i fråga om utskänkningsskatt är kontrollstyrelsen. Beträffande sådan skatt skall vad i förordningen om förfarandet vid viss konsumtionsbeskattning är stadgat äga tillämpning.

Kontrollstyrelsen äger utfärda de föreskrifter rörande redovisning och särskilda kontrollanordningar, som

¹ Senaste lydelse av 2 § 3 mom. se 1961:182 och av 10 § se 1958:172.

(Nuvarande lydelse)

vändas för utskänkingsrörelsen, däri inbegripna lokaler och utrymmen för lagerhållning av rusdrycker eller andra varor, avsedda att tillhandahållas i rörelsen.

10 §.

Utskänkningsinnehavare skall senast å femtonde dagen i varje kalendermånad till kontrollstyrelsen avlämna en på tro och heder upprättad deklaration angående de spritdrycker som av honom utskänkts under nästföregående månad. När fråga är om utskänkning enligt 33 § rusdrycksförsäljningsförordningen, skall dock deklaration för kontrollstyrelsens räkning avlämnas till intendenten för utskänkningens ärenden i länet; sådan deklaration skall vara avlämnad senast å tredje dagen efter det utskänkningen ägt rum eller, om intendenten efter kontrollstyrelsens bemyndigande lämnar medgivande därtill, senast å femtonde dagen i den följande månaden.

Deklaration skall upprättas å blankett enligt formulär som fastställs av kontrollstyrelsen.

19 §.

Den som utskänker spritdrycker i strid med förbud, som meddelats med stöd av 12 eller 14 § eller 15 § andra stycket, straffes med dagsböter eller fängelse i högst sex månader.

Försummar utskänkningsinnehavaren

(Föreslagen lydelse)

styrelsen finner erforderliga för skattekontrollens utövande.

10 §.

Utskänkningsinnehavare åligger att utan anmaning avgiva deklaration rörande sin utskänkning av spritdrycker. Deklaration skall avse redovisningsperiod om två månader. Redovisningsperioderna under ett kalenderår utgöras av, den första månaderna januari och februari, den andra månaderna mars och april, den tredje månaderna maj och juni, den fjärde månaderna juli och augusti, den femte månaderna september och oktober samt den sjätte månaderna november och december. Kontrollstyrelsen äger, om särskilda skäl därtill äro, beträffande viss skattskyldig föreskriva kortare redovisningsperiod än nu sagts.

Deklaration skall avgivas till kontrollstyrelsen senast å tjugonde dagen i månaden närmast efter utgången av den redovisningsperiod, som deklarationen avser.

När fråga är om utskänkning enligt 33 § rusdrycksförsäljningsförordningen, skall dock deklaration för kontrollstyrelsens räkning avlämnas till intendenten för utskänkningens ärenden i länet; sådan deklaration skall vara avlämnad senast å tredje dagen efter det utskänkningen ägt rum eller, om intendenten efter kontrollstyrelsens bemyndigande lämnar medgivande därtill, senast å femtonde dagen i den följande månaden.

19 §.

Den som utskänker spritdrycker i strid med bestämmelsen i 6 § straffes med böter, högst trehundra kronor.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

vare att fullgöra vad honom åligger enligt denna förordning eller med stöd av densamma meddelade föreskrifter, straffes med böter högst trehundra kronor. Vad nu sagts gäller dock icke åliggande att inbetala skatt.

Till straff som i andra stycket sägs skall dömas, om spritdrycker utskänkas i strid med bestämmelsen i 6 §.

24 §.

Förseelse, som avses i 19 § andra och tredje styckena, må av åklagare åtalas allenast efter anmälan av kontrollstyrelsen.

24 §.

Förseelse, som avses i 19 §, må av åklagare åtalas allenast efter anmälan av kontrollstyrelsen.

Denna förordning träder i kraft, såvitt avser 2 § den 1 januari 1964, och i övrigt den 1 oktober 1963 men skall icke äga tillämpning å utskänknings-skatt, för vilken deklaration avgivits eller bort avgivas till kontrollstyrelsen före ikraftträdandet.

Förslag

till

Förordning

angående ändring i förordningen den 26 maj 1961 (nr 181) om försäljning av teknisk sprit och alkoholhaltiga preparat

Härigenom förordnas, att 1 och 4 §§ samt 5 § 1 mom. förordningen den 26 maj 1961 om försäljning av teknisk sprit och alkoholhaltiga preparat skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

1 §.

1 §.

Med teknisk — — — nu sagts. Teknisk sprit — — — starkdenaturerad sprit.

Med alkoholhaltigt preparat förstås vara som innehåller mer än 2,25 volymprocent eller, såvitt avser icke flytande vara, 1,8 viktprocent etylalkohol och som icke är apoteksvara eller hänförlig till tulltaxenummer 22.03—22.08 eller 22.09 A eller B.

Med teknisk — — — nu sagts. Teknisk sprit — — — starkdenaturerad sprit.

Med alkoholhaltigt preparat förstås vara som innehåller mer än 2,25 volymprocent eller, såvitt avser icke flytande vara, 1,8 viktprocent etylalkohol och som icke är hänförlig till tulltaxenummer 22.03—22.08 eller 22.09 A eller B och ej heller är sådant läkemedel, för vilket

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

läkemedelsförordningens bestämmelser gälla.

Med partihandelsbolaget
— — — omnämnda detaljhandelsbo-
laget.

Med partihandelsbolaget
— — — omnämnda detaljhandelsbo-
laget.

4 §.

Teknisk sprit må utan särskilt tillstånd införas till riket av partihandelsbolaget. Tillstånd erfordras ej heller i fall då denaturerad teknisk sprit eller alkoholhaltiga preparat införas annorledes än i handelssyfte eller för yrkesmässig förbrukning.

För annan — — — av kontrollstyrelsen.

Vad i — — — generaltullstyrelsen meddelar.

5 §.

1 m o m. Försäljning av — — — i allmänhet.

För försäljning av alkoholhaltiga läkemedel *på apotek* gälla de särskilda bestämmelser som Kungl. Maj:t meddelar.

4 §.

Teknisk sprit må utan särskilt tillstånd införas till riket av partihandelsbolaget. Tillstånd erfordras ej heller i fall då denaturerad teknisk sprit eller alkoholhaltiga preparat *av resande* införas annorledes än i handelssyfte eller för yrkesmässig förbrukning.

För annan — — — av kontrollstyrelsen.

Vad i — — — generaltullstyrelsen meddelar.

5 §.

1 m o m. Försäljning av — — — i allmänhet.

För försäljning av alkoholhaltiga läkemedel gälla de särskilda bestämmelser som Kungl. Maj:t meddelar.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 1964. Äldre bestämmelser skola dock alltjämt äga tillämpning beträffande förhållanden som hänföra sig till tiden före ikraftträdandet.

**Förslag
till
Förordning**

om ändring i tulltaxan den 12 september 1958 (nr 475)

Härigenom förordnas, att tulltaxan den 12 september 1958 skall i angiven del erhålla ändrad lydelse på sätt framgår av härvid fogad bilaga.

Denna förordning träder i kraft den 1 oktober 1963.

Kap. 22. Drycker, alkohol och ättika

A n m. För spritdrycker — — — 75 centiliter:

Andra spritdrycker, ej hänförliga till tulltaxenr 22.08 28:—.

För spritdrycker eller viner, vilka införs i den ordning som avses i 12 § 4 mom. h) rusdrycksförsäljningsförordningen, skall, där tullfrihet ej åtnjutes, tull utgå med av partihandelsbolaget för rusdrycker fastställt belopp, motsvarande:

1) tull enligt vad i kap. 22 sägs;

2) omsättningsskatt enligt 2 § 1 mom. förordningen om skatt på sprit och vin; samt

3) allmän varuskatt.

Förslag

till

Förordning

angående ändrad lydelse av 10 § 1 mom. förordningen den 1 december 1959 (nr 507) om allmän varuskatt

Härigenom förordnas, att 10 § 1 mom. förordningen den 1 december 1959 om allmän varuskatt¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

10 §.

1 m o m. Från skatteplikt — — — till sjukhus.

9. Spritdrycker och viner samt tobaksvaror och cigarretpapper, vilka införs i den ordning som avses i 12 § 4 mom. c) rusdrycksförsäljningsförordningen eller 1 § andra stycket förordningen om tobaksskatt.

(Föreslagen lydelse)

10 §.

1 m o m. Från skatteplikt — — — till sjukhus.

9. Spritdrycker och viner samt tobaksvaror och cigarretpapper, vilka införs i den ordning som avses i 12 § 4 mom. c) och h) rusdrycksförsäljningsförordningen eller 1 § andra stycket förordningen om tobaksskatt.

Denna förordning träder i kraft den 1 oktober 1963.

¹ Senaste lydelse av 10 § 1 mom. se 1961: 165.

Förslag

till

Lag**angående ändrad lydelse av 2 och 3 §§ lagen den 9 maj 1958 (nr 205)
om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m.**

Härigenom förordnas, att 2 och 3 §§ lagen den 9 maj 1958 om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m. skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

2 §.

Angående beslag av egendom som avses i 1 § skall vad i allmänhet är stadgat om beslag i brottmål äga motsvarande tillämpning, med följande avvikelser:

(Föreslagen lydelse)

2 §.

Angående beslag av egendom som avses i 1 § skall vad i allmänhet är stadgat om beslag i brottmål äga motsvarande tillämpning, med följande avvikelser:

1. Beslagtagen egendom må bevisligen förstöras, om dess värde är ringa eller egendomens förstörande eljest måste anses försvarligt. I annat fall må egendomen försälgas, rusdryck till det i rusdrycksförsäljningsförordningen omnämnda partihandelsbolaget, öl till tillverkare av sådan vara och annan egendom på sätt som med hänsyn till egendomens beskaffenhet finnes lämpligt. Belopp, som erhållits vid försäljning av beslagtagen egendom, tillfaller kronan.

Beslut om förstörande eller försäljning meddelas av åklagaren eller undersökningsledaren.

Går beslag åter och är egendomen jämlikt denna paragraf förstörd eller såld, skall ersättning av allmänna medel utgå med belopp, som motsvarar egendomens pris vid försäljning till allmänheten eller eljest finnes skäligt. Beslut om ersättning meddelas av åklagaren. Är den som drabbats av beslaget missnöjd med beslut om ersättning äge han inom en månad från det han erhöll del av beslutet påkalla rättens prövning därav. Ansökan härom göres vid den domstol, som ägt upptaga fråga om beslagets bestånd. Ersättning utbetalas av

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

1. Vad i 27 kap. 7 § rättegångsbal-
ken är stadgat om att åtal skall väc-
kas inom viss tid skall ej gälla i an-
nat fall än då rätten utsatt sådan tid.

2. Väckes ej åtal, prövar åklagaren,
huruvida egendomen skall vara för-
verkad enligt vad i 1 § sägs. Förord-
nande därom meddelas skriftligen.
Där ej påföljden förelagts och god-
känts i samband med strafföreläggan-
de, äge den, från vilken beslaget skett,
hos åklagaren anmäla missnöje med
förordnandet inom en månad från
det han erhöll del därav. Anmäles
missnöje, har åklagaren att, om ej
beslaget finnes böra hävas, väcka ta-
lan om egendomens förverkande. Sker
det ej inom en månad från det anmä-
lan gjorts, skall beslaget gå åter.

3 §.

Med rusdrycker som förklarats för-
verkade enligt denna lag skall förfa-
ras på sätt i 90 § 2 mom. *rusdrycks-*
försäljningsförrordningen föreskrives.
Annan förverkad egendom skall på
lämpligt sätt föryttras eller, om myc-
kenheten är ringa, bevisligen förstö-
ras.

Belopp, som — — — tillfaller kro-
nan.

*länsstyrelse efter framställning av
åklagaren.*

2. Vad i 27 kap. 7 § rättegångsbal-
ken är stadgat om att åtal skall väc-
kas inom viss tid skall ej gälla i an-
nat fall än då rätten utsatt sådan tid.

3. Väckes ej åtal, prövar åklagaren,
huruvida egendomen skall vara för-
verkad enligt vad i 1 § sägs. Förord-
nande därom meddelas skriftligen.
Där ej påföljden förelagts och god-
känts i samband med strafföreläggan-
de, äge den, från vilken beslaget skett,
hos åklagaren anmäla missnöje med
förordnandet inom en månad från
det han erhöll del därav. Anmäles
missnöje, har åklagaren att, om ej
beslaget finnes böra hävas, väcka ta-
lan om egendomens förverkande. Sker
det ej inom en månad från det anmä-
lan gjorts, skall beslaget gå åter.

3 §.

Egendom, som förklarats förver-
kad enligt denna lag, skall, i den mån
så ej förut skett, bevisligen förstöras
eller försäljas efter vad i 2 § är stad-
gat om beslagtagnen egendom.

Belopp, som — — — tillfaller kro-
nan.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 1963 och skall äga tillämpning
jämväl å beslag, som består vid lagens ikraftträdande.

Förslag

till

Lag**angående ändrad lydelse av 23 § lagen den 30 juni 1960 (nr 418)
om straff för varusmuggling**

Härigenom förordnas, att 23 § lagen den 30 juni 1960 om straff för varusmuggling skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

23 §.

Är beslagtagen — — — egendomens avyttring.

(Föreslagen lydelse)

23 §.

Är beslagtagen — — — egendomens avyttring.

Då beslag lagts å rusdryck, som kan antagas vara förverkad enligt denna lag, skola bestämmelserna i 2 § 1 lagen den 9 maj 1958 om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m. äga motsvarande tillämpning.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 1963 och skall äga tillämpning jämväl å beslag, som består vid lagens ikraftträdande.

Förslag

till

Lag**angående ändrad lydelse av 63 § lagen den 27 juli 1954 (nr 579)
om nykterhetsvård**

Härigenom förordnas, att 63 § lagen den 27 juli 1954 om nykterhetsvård¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

63 §.

Påträffas alkoholhaltiga — — — för anstalten.

(Föreslagen lydelse)

63 §.

Påträffas alkoholhaltiga — — — för anstalten.

¹ Senaste lydelse av 63 § se 1958: 206.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

Med *rusdrycker* som omhändertagits enligt första stycket skall förfaras på sätt i 90 § 2 mom. *rusdrycksförsäljningsförordningen* föreskrives. Annan omhändertagen *egendom* skall på lämpligt sätt *föryttas* eller, om *myckenheten är ringa, bevisligen förstöras*. Belopp, som erhållits vid försäljning av omhändertagen *vara*, tillfaller kronan.

Med *egendom*, som omhändertagits enligt första stycket, skall förfaras på sätt i 3 § *lagen den 9 maj 1958 om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m.* föreskrives. Belopp, som erhållits vid försäljning av omhändertagen *egendom*, tillfaller kronan.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 1963.

Utdrag av protokoll, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 8 mars 1963.

Närvarande:

justitieråden ROMANUS,
DIGMAN,
NORDSTRÖM,
regeringsrådet HOLMGREN.

Enligt lagrådet den 22 februari 1963 tillhandakommet utdrag av protokoll över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 25 januari 1963, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen angivna ändamålet inhämtas över upprättade förslag till

1) *förordning om ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen den 26 maj 1954 (nr 521)*, såvitt avser ändringar i 80, 81, 86, 89 och 90 §§;

2) *lag angående ändrad lydelse av 2 och 3 §§ lagen den 9 maj 1958 (nr 205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m.*;

3) *lag angående ändrad lydelse av 23 § lagen den 30 juni 1960 (nr 418) om straff för varusmuggling; samt*

4) *lag angående ändrad lydelse av 63 § lagen den 27 juli 1954 (nr 579) om nykterhetsvård.*

Förslagen, som finnas bilagda detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av lagbyråchefen Sven-Eric Nilsson.

Förslagen föranledde följande uttalande av *lagrådet*.

Förslaget till ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen avser bl. a. ansvarsbestämmelserna i 80 § 1 mom. Enligt departementschefen böra dessa bestämmelser ändras så, att däri klart kommer till uttryck att varje försäljning utgör ett särskilt brott. Lagrådet ansluter sig härtill.

Den åsyftade ändringen har i det remitterade förslaget skett på så sätt, att i beskrivningen av olovlig försäljning i 80 § 1 mom. första stycket »rusdrycker» utbytt mot »rusdryck» och att tredje stycket — där det nu sägs att vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, om försäljningen bedrivits i större omfattning eller yrkesmässigt — jämkats därhän att särskilt skall beaktas, om försäljningen utgjort led i en verksamhet som bedrivits i större omfattning eller yrkesmässigt. Den i första stycket vidtagna ändringen tar emellertid ej sikte på det i förevarande sammanhang väsentliga, nämligen huruvida flera försäljningar tillsammans skola betraktas som ett eller flera brott. Det vill synas som om brottsbeskrivningen ger

bättre uttryck för att varje försäljning skall betraktas som ett brott, om uttrycket »den som säljer» utbytes mot »den som till någon säljer». Med denna avfattning kan ordet »rusdrycker» — som i övrigt är det vanliga i rusdrycksförfattningarna — bibehållas. Genom den nyssnämnda brottsbeskrivningen tillsammans med tillägget i tredje stycket torde i författningstexten tillräckligt tydligt komma till uttryck, hur konkurrenssituationen enligt förslaget skall bedömas.

Lagrådet förordar sålunda, att 80 § 1 mom. rusdrycksförsäljningsförordningen ändras på sätt nu angivits. Godtages den föreslagna ändrade brottsbeskrivningen, bör motsvarande ändring i brottsbeskrivningen ske i 81 § 1 mom. rusdrycksförsäljningsförordningen, liksom i 32 § 1 mom. ölförsäljningsförordningen. Vidare föranleder bibehållande av uttrycket »rusdrycker» redaktionella jämkningar på åtskilliga punkter i de remitterade förslagen.

I övrigt lämnas förslagen utan erinran.

Ur protokollet:

Margit Hirén

*Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 8 mars
1963.*

Närvarande:

Statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING,
SKOGLUND, EDENMAN, AF GEIJERSTAM, HERMANSSON, HOLMQVIST, ASPLING.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Sträng, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter lagrådets denna dag avgivna utlåtande över det den 25 januari 1963 i vissa delar till lagrådet remitterade förslaget till *förordning om ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen den 26 maj 1954 (nr 521)* samt de samma dag till lagrådet remitterade förslagen till *lag angående ändrad lydelse av 2 och 3 §§ lagen den 9 maj 1958 (nr 205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m., lag angående ändrad lydelse av 23 § lagen den 30 juni 1960 (nr 418) om straff för varusmuggling samt lag angående ändrad lydelse av 63 § lagen den 27 juli 1954 (nr 579) om nykterhetsvård.*

Föredraganden redogör för lagrådets utlåtande och anför vidare.

Mot den av lagrådet föreslagna utformningen av gärningsbeskrivningen beträffande olovlig försäljning i 80 § 1 mom. rusdrycksförsäljningsförordningen samt däremot svarande ändring av gärningsbeskrivningarna i 81 § 1 mom. samma förordning och 32 § 1 mom. ölförsäljningsförordningen har jag ingen erinran. Härav följer vissa redaktionella jämkningar i de remitterade författningsförslagen. I sammanhanget bör också ske vissa andra tekniska justeringar av dessa förslag.

Förslagen till ändringar i förordningen om skatt på sprit och vin samt i tulltaxan avser jag att i annat sammanhang framlägga senare denna dag.

Föredraganden hemställer härefter att Kungl. Maj:t, med nyss angivna jämkningar, måtte genom proposition föreslå riksdagen att antaga de vid statsrådsprotokollet den 25 januari 1963 fogade förslagen till

- 1) *förordning om ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen den 26 maj 1954 (nr 521);*
- 2) *förordning om ändring i ölförsäljningsförordningen den 23 mars 1961 (nr 159);*
- 3) *förordning angående ändring i förordningen den 25 februari 1955 (nr 38) om försäljning av alkoholfria drycker;*
- 4) *förordning om förbud i vissa fall mot förtäring och förvaring av rusdrycker och öl m. m.;*

- 5) *förordning angående ändring i förordningen den 26 maj 1961 (nr 181) om försäljning av teknisk sprit och alkoholhaltiga preparat;*
- 6) *förordning angående ändrad lydelse av 10 § 1 mom. förordningen den 1 december 1959 (nr 507) om allmän varuskatt;*
- 7) *lag angående ändrad lydelse av 2 och 3 §§ lagen den 9 maj 1958 (nr 205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m. m.;*
- 8) *lag angående ändrad lydelse av 23 § lagen den 30 juni 1960 (nr 418) om straff för varusmuggling; samt*
- 9) *lag angående ändrad lydelse av 63 § lagen den 27 juli 1954 (nr 579) om nykterhetsvård.*

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Lars Wettergren

Nyktterhetslagkommitténs förslag

till

**förordning om ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen
den 26 maj 1954 (nr 521)**

Härigenom förordnas, att 17—20 §§ rusdrycksförsäljningsförordningen den 26 maj 1954¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

17 §.

Vid utminutering — — — varan erlagts.

Innan rusdrycker utlämnas eller försändas till köpare, skall denne styrka sin identitet och ålder medelst av myndighet utfärdad eller därmed likvärdig handling, som försetts med fotografi. Samma skyldighet åvilar ombud för köpare i fråga om såväl honom själv som köparen. Ombud skall tillika styrka sin behörighet medelst skriftlig fullmakt, i vilken angivas de varor som skola köpas. Fullmakt skall tecknas å blankett, vartill formulär fastställs av detaljhandelsbolaget.

18 §.

1 mom. Rusdrycker må ej utminuteras till den som ej fyllt tjuguetå år eller, såvitt angår värnpliktig krigsman i uniform, tjugutå år.

Utminutering må vägras den som upptagits på spärllista.

På spärllista skall upptagas

1) den, beträffande vilken nyktterhetsnämnd meddelat beslut som avses i 14 § 2 mom. lagen om nyktterhetsvård;

2) den, som icke må försälja rusdrycker och som, enligt underrättelse från kontrollstyrelsen, genom laga kraftäggande dom befunnits skyldig till brott som avses i 80 eller 81 § eller till försök eller medverkan som avses i 89 § 1 och 2 mom. denna förordning eller till sådant förfarande med alkoholhaltiga drycker som avses i 69 § lagen om nyktterhetsvård eller 89 § barnavårdslagen;

3) den som, enligt underrättelse från kontrollstyrelsen, genom laga kraftäggande dom befunnits skyldig till rattfylleri eller till mer än en fylleriförseelse inom en tidrymd av tolv månader.

Den som upptagits på spärllista skall avföras därifrån, i fall som avses i tredje stycket vid 2), efter ett år, i fall som vid 3) omförmålas, efter sex månader samt, i de vid 1) avsedda fallen, efter utgången av den tid som nyktterhetsnämnden bestämt.

Spärllista skall av detaljhandelsbolaget upprättas för län eller annat lämpligt område. Den, som skall antecknas på spärllista med stöd av tredje stycket vid 2), skall upptagas på flera spärllistor, om så erfordras för att på betryggande sätt hindra honom från inköp. Spärllista skall förnyas varje månad.

2 mom. På begäran av nyktterhetsnämnd eller polismyndighet skola för en tid av högst tre månader i sänder anteckningar föras om viss persons

¹ Senaste lydelse av 17, 19 och 20 §§ se 1957:212 samt av 18 § se 1961:184.

inköp av rusdrycker. Anteckningarna skola en gång i månaden överlämnas till den som begärt deras förande.

Anteckningar om inköp må jämväl eljest av detaljhandelsbolaget föras och överlämnas till nykterhetsnämnd eller polismyndighet.

19 §.

Rusdrycker må ej utlämnas till den som är synbarligen berörd av alkoholhaltiga drycker eller annat berusningsmedel.

Utlämning och försändning av rusdrycker må vägras, när anledning till misstanke föreligger, att varan är avsedd att olovligen tillhandahållas någon eller att missbrukas. Anledning till sådan misstanke skall, där ej annat framgår av omständigheterna, anses föreligga, om inköp gjorts förut samma dag, om inköpet avser påfallande stor myckenhet varor, som ofta missbrukas, eller, om köparen inom utminuteringsstället eller i dess närhet iakttagits tillsammans med någon som varit synbarligen berörd av alkoholhaltiga drycker eller kan antagas ej hava fyllt tjuguettt år eller som är upptagen på spärlista. Utlämning eller försändning må ävenledes vägras, om köparen är nära anhörig till någon som är upptagen på spärlista och det icke med hänsyn till myckenheten av de varor som skola inköpas eller andra omständigheter är uppenbart att varorna äro avsedda för köparens personliga bruk.

Rusdrycker må ej inköpas genom ombud som ej fyllt tjuguettt år eller, såvitt angår värnpliktig krigsman i uniform, tjuguttre år.

Är ombud upptagen på spärlista som i 18 § 1 mom. sägs, må utlämning av rusdrycker vägras.

20 §.

Ej må någon såsom ombud eller på därmed jämförligt sätt med anskaffande av rusdrycker tillhandagå den som kan antagas ej hava fyllt tjuguettt år eller, såvitt angår värnpliktig krigsman i uniform, tjuguttre år eller missbruka alkoholhaltiga drycker eller vara berörd av sådana drycker eller annat berusningsmedel, ej heller den som är upptagen på spärlista som i 18 § 1 mom. sägs.

Ej må någon genom särskild, för ändamålet driven rörelse eller eljest i större omfattning tillhandagå annan med anskaffande av rusdrycker.

Det är — — — på utminuteringsställe.

Denna förordning träder i kraft den 1 oktober 1962. Före den 1 april 1963 må dock för ändamål som i 17 § sägs godtagas handling utan fotografi. Äldre bestämmelser skola alltjämt äga tillämpning i avseende å förhållanden, som hänföra sig till tiden före den 1 oktober 1962.

Bihang B

Utskänkningsutredningens förslag

till

förordning om ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen
den 26 maj 1954 (nr 521)¹

Härigenom förordnas, att 28, 31, 35, 37, 38, 41, 41a och 46 §§, 47 § 1—4 mom., 49 och 51 §§, 52 § 2 mom. samt 53 och 83 §§ rusdrycksförsäljningsförordningen den 26 maj 1954 skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives, att till 80 § samma förordning skall fogas ett nytt moment, benämnt 5 mom., av nedan angiven lydelse samt att 54 § samma förordning skall upphöra att gälla.

28 §.

Över anmälan som i 27 § sägs skall intendenten för utskänkningsärenden, utom i fall som i 33 § avses, inhämta yttranden

a) i fråga om årsutskänkning från länsnykterhetsnämnden samt polismyndigheten och fullmäktige i den kommun där utskänkningen är avsedd att bedrivas,

b) i fråga om tillfällig utskänkning från polismyndigheten och fullmäktige i den kommun där utskänkningen är avsedd att bedrivas.

Fullmäktige skola i båda fallen höra kommunens nykterhetsnämnd.

Intendenten åligger — — — finnes erforderlig.

Är fråga om årsutskänkning skall, sedan utredningen slutförts, den i 13 § angivna nämnden höras.

31 §.

Till utskänkning — — — meddela tillstånd.

Finna fullmäktige med hänsyn till särskilda förhållanden inskränkningar erforderliga i fråga om utskänkningens bedrivande, är länsstyrelsen skyldig att vid tillstånd meddelande fastställa vad fullmäktige i sådant hänseende föreslagit, i den mån inskränkningarna icke

1) strida mot det i 7 § angivna syftet eller eljest mot bestämmelserna i denna förordning eller annan allmän författning,

2) röra måltidstvång, kvantitetsbegränsning eller tiden för utskänkningens början,

3) röra utskänkningens avslutande före klockan 24 eller

4) innebära förbud mot utskänkning till viss person eller viss kategori av personer.

Hava fullmäktige — — — i fråga.

35 §.

Tillstånd till utskänkning på fartyg, järnvägståg eller luftfartyg som i linjefart befordrar passagerare (trafikutskänkning) meddelas av länsstyrelsen i det län, där rederiet, järnvägens styrelse eller luftfarts-

¹ Av utredningens förslag har uteslutits de delar som avser enbart försäljningen av cider-drycker.

företaget har sitt säte. Har rederiet eller luftfartsföretaget icke säte inom riket, meddelas tillstånd av överståthållarämbetet.

De i — — — å trafikföretaget.

37 §.

Rätt till annan utskänkning än trafikutskänkning må avse alla slag av rusdrycker eller vin, starköl och starkcider eller starköl och starkcider.

Tillstånd till trafikutskänkning må avse vin, starköl och starkcider eller starköl och starkcider eller, om särskilda skäl därtill äro, alla slag av rusdrycker.

För fartyg, som förmedlar regelbunden persontrafik till utländsk hamn, eller luftfartyg, som i linjefart befordrar passagerare till eller från utländsk flygplats, må tillståndet avse alla slag av rusdrycker.

38 §.

När det finnes påkallat av särskilda förhållanden, äger länsstyrelsen vid tillståndets meddelande, jämte det länsstyrelsen fastställer av kommunen föreslagna inskränkningar enligt 31 §, lämna föreskrifter rörande utskänkningen, dock ej av sådan art som angives under 1), 2) och 4) i andra stycket av nämnda paragraf.

41 §.

Beträffande överlåtelse — — — avtal upprättas.

Är ej fråga om trafikutskänkning, följer med sådan överlåtelse skyldighet för rättighetsinnehavaren att hos detaljhandelsbolaget inköpa alla för rörelsen erforderliga rusdrycker. Överlåtelse av tillstånd till trafikutskänkning medför skyldighet att hos bolaget inköpa sådana rusdrycker, som äro avsedda för utskänkning på järnvägståg samt på fartyg och luftfartyg vid färd mellan svenska hamnar och svenska flygplatser.

Vid överlåtelse skall bolaget, med iakttagande av de föreskrifter kontrollstyrelsen utfärdar, meddela bestämmelser rörande utskänkingspris på spritdrycker, spritdrinkar undantagna, så ock rörande vad därmed äger samband.

41 a §.

Utsänkingspris på spritdrycker, spritdrinkar undantagna, skall motsvara utminuteringspriset för varan jämte därå belöpande utskänkingskatt.

Utsänkingspris på spritdrinkar skall innefatta därå belöpande utskänkingskatt.

I samband — — — av Konungen.

46 §.

1 mom. Vid utskänkning skall lagad mat vara att tillgå.

2 mom. Egentligt brännvin må utskänkas endast i samband med måltid bestående av lagad mat.

Föreskrifter angående vad som är att hänföra till egentligt brännvin utfärdas av kontrollstyrelsen. Styrelsen må vidare i mån av behov utfärda anvisningar till vägledning vid tillämpningen av bestämmelsen i första stycket.

3 mom. Utsänkning av spritdrycker och vin till allmänheten må icke bedrivas på sådant sätt att gäst därvid betjänar sig själv.

Från nämnda förbud äger länsstyrelsen, då särskilda skäl därtill äro, medgiva undantag beträffande sådan utskänkning av vin som icke äger rum i samband med utskänkning av spritdrycker.

Medgivande som nyss sagts skall lämnas i samband med utskänkningstillståndet eller, då fråga därom uppkommer under oktrojperioden, genom beslut efter särskild ansökan. I sistnämnda fall skall intendenten för utskänkningssärenden inhämta yttranden från polismyndigheten och fullmäktige i kommunen samt därefter med eget utlåtande överlämna handlingarna till länsstyrelsen.

Hava fullmäktige avstyrkt sådan utskänkning, må medgivande ej lämnas.

47 §.

1 mom. Rusdrycker må ej utskänkas före klockan 12 å söckendagar samt ej före klockan 13 å sön- och helgdagar, dock att utskänkning av starköl och starkcider må börja klockan 11 å söckendagar.

2 mom. Utskänkning skall avslutas senast klockan 24, där ej tidigare tidpunkt föreskrivits enligt 38 eller 43 § eller ock medgivande till utsträckt tid lämnats i den ordning nedan i 3 eller 4 mom. sägs, dock att utskänkning som avses i 33 § utan sådant medgivande må fortgå till klockan 1, där ej detaljhandelsbolaget finner skäligt föreskriva att utskänkningen skall avslutas tidigare.

3 mom. Föreligger stadigvarande behov av utskänkning efter klockan 24, äger länsstyrelsen lämna medgivande därtill i samband med utskänkningstillståndet eller, då sådant behov yppas under oktrojperioden, genom beslut efter särskild ansökan. I sistnämnda fall skall intendenten för utskänkningssärenden inhämta yttranden från polismyndigheten och fullmäktige i kommunen samt därefter med eget utlåtande överlämna handlingarna till länsstyrelsen.

Ej må — — — fullmäktige förordat.

4 mom. Yppas för särskilt tillfälle behov av utskänkning efter den eljest bestämda tiden, må polismyndigheten lämna medgivande därtill. Sådant medgivande må ej lämnas i strid med de grunder länsstyrelsen kan hava bestämt.

49 §.

På fartyg må rusdrycker utskänkas endast till besättning och passagerare. På luftfartyg må utskänkning äga rum endast under färd.

51 §.

Vid offentlig danstillställning må rusdrycker utskänkas endast efter medgivande av polismyndigheten. Medgivande må ej lämnas i strid med de grunder länsstyrelsen kan hava bestämt.

52 §.

2 mom. Medgivande att utskänka rusdrycker vid föreställning eller underhållning av annat slag än i 1 mom. andra stycket sägs lämnas i den ordning nedan stadgas.

Vill utskänkningssinnehavare regelbundet å restaurang anordna underhållning av annat slag än i 1 mom. andra stycket sägs, må medgivandet lämnas av länsstyrelsen i samband med utskänkningstillståndet eller, då fråga därom uppkommer under oktrojperioden, genom beslut efter särskild ansökan. I sistnämnda fall skall intendenten för utskänkningssärenden inhämta yttranden från polismyndigheten och fullmäktige i kommunen samt därefter med eget utlåtande överlämna handlingarna till länsstyrelsen. Medgivande må icke lämnas i strid med vad fullmäktige förordat.

Vill utskänkningssinnehavare för särskilt tillfälle anordna föreställning

eller underhållning som i första stycket sägs, äger polismyndigheten, efter den utredning som finnes erforderlig, lämna medgivande därtill. Medgivande må icke lämnas i strid med de grunder länsstyrelsen kan hava bestämt.

53 §.

Intendenten för utskänkningsärenden skall i god tid före varje oktroyperiods början lämna fullmäktige i kommunen tillfälle att yttra sig angående de grunder enligt vilka medgivande, varom stadgas i 47 § 4 mom., 51 § och 52 § 2 mom. tredje stycket, må lämnas. Intendenten skall därefter med eget utlåtande överlämna inkomna yttranden till länsstyrelsen. Länsstyrelsen skall meddela polismyndigheterna erforderliga anvisningar för utövandet av den beslutanderätt som på dem ankommer.

80 §.

5 mom. Den som olovligen utskänkt spritdrycker skall dömas att för den utskänkta myckenheten gälda utskänkningsskatt med en tredjedel av varornas beräknade utminuteringsvärde, dock minst etthundra kronor.

83 §.

Bryter någon mot 46 § 1 mom., 48 eller 59 § eller bryter gäst å utskänkningsställe mot 55 §, straffes med böter, högst etthundra kronor.

Övergångsbestämmelser

1. Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1962, dock att bestämmelserna i 31 och 38 §§, 47 § 2—4 mom., 51 § och 52 § 2 mom. skola träda i kraft den 1 januari 1963. Förordningens bestämmelser skola gälla redan före ikraftträdandet i avseende å åtgärder, som erfordras för tillämpningen därefter.

Äldre bestämmelser skola alltså äga tillämpning med avseende å förhållanden, som äro hänförliga till tiden före förordningens ikraftträdande.

2. I den mån de ändrade bestämmelserna medföra inskränkning i den rätt att utskänka rusdrycker som av detaljhandelsbolaget överlåtits på viss restauratör enligt avtal avseende oktroyperioden den 1 oktober 1961—den 30 september 1965 eller del därav, skola motsvarande äldre bestämmelser gälla intill avtalsperiodens slut.

3. I de fall länsstyrelsen jämlikt 47 § 2 mom. föreskrivit att utskänkningsskatt skall avslutas tidigare än klockan 24, skola fullmäktige i vederbörande kommun av intendenten för utskänkningsärenden beredas tillfälle att före den 1 november 1962 inkomma med yttrande över förlängningen av utskänkningstiden till klockan 24. Länsstyrelsen skall därefter pröva i vad mån tidigare tidpunkt för utskänkningens avslutande bör föreskrivas. Har länsstyrelsen förut föreskrivit tidigare stängningstid än klockan 22, skall beslutet härom icke omprövas.

4. Kommunernas fullmäktige skola av intendenten för utskänkningsärenden beredas tillfälle att före den 1 november 1962 för tiden den 1 januari 1963—den 30 september 1965 avgiva sådant yttrande som avses i 53 § enligt dess ändrade lydelse. Sedan intendenten med eget utlåtande överlämnat de inkomna yttrandena till länsstyrelsen, har denna att före den 1 januari 1963 besluta om eventuella ändringar av de anvisningar, enligt vilka polismyndigheterna utöva sin beslutanderätt.

Utskänningsutredningens förslag
till
förordning med vissa bestämmelser om förtäring och förvaring
av rusdrycker m. m.

Häriigenom förordnas som följer.

1 §.

Med *serveringsrörelse* förstås i denna förordning varje yrkesmässigt bedriven verksamhet, i vilken livsmedel mot ersättning tillhandahålles allmänheten till förtäring på stället.

Vad som är att hänföra till *rusdrycker* anges i rusdrycksförsäljningsförordningen.

Vad som är att hänföra till *öl* och *cider* anges i förordningen om försäljning av öl och cider.

2 §.

1 mom. I lokal eller å plats, där serveringsrörelse bedrives, samt i lokal, som eljest yrkesmässigt upplåtes för anordnande av sammankomster i slutna sällskap, vid vilka mat eller dryck tillhandahålles av lokalinnehavaren eller genom dennes försorg, må rusdrycker, öl eller cider, som icke i laga ordning utskänkts därstädes, icke förtäras.

Drycker, som ej få utskännas i lokalen eller på platsen, ävensom ersättningsmedel för rusdrycker må ej förvaras, därstädes eller eljest, på sådant sätt att det kan befaras att de förtäras av gästerna.

Förbuden gälla även lokaler, som organiskt eller affärsekoniskt sammanhånga med sådana lokaler, som i första stycket sägs.

2 mom. Från bestämmelserna i 1 mom. undantagas i 10 § förordningen om försäljning av öl och cider omförmälda kollektivhusmatsalar och personalmatsalar, dock att vad nu sagts gäller endast då sådan lokal användes av dem för vilka den är avsedd.

3 §.

Om förtäring och förvaring av rusdrycker vid offentlig tillställning stadgas i allmänna ordningsstadgan.

4 §.

Bryter den som bedriver serveringsrörelse eller tillhandahåller lokaler av slag, som i 2 § angivits, eller någon hos honom anställd mot bestämmelserna i förordningen, straffes med dagsböter.

Husbonde ansvarar för brott mot denna förordning, som begås av hans husfolk eller i hans arbete antagen person, liksom vore brottet begånget av honom själv, såframt ej omständigheterna göra sannolikt, att brottet skett utan hans vetskap och vilja.

5 §.

Bryter gäst mot bestämmelserna i denna förordning, straffes med böter, högst trehundra kronor.

6 §.

Där någon under tid, då han är ställd under åtal för brott mot denna förordning, fortsätter sitt brottsliga förfarande, skall såsom särskilt brott anses vad han före varje åtal förbrutit.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1962.

Bihang D

**PM ang. konsumtionsutvecklingen för spritdrycker och vin samt
frekvensen av fylleri¹**

För att få en överblick över konsumtionsutvecklingen för spritdrycker och vin under de senaste åren bör jämförelsen utsträckas till åren före motbokssystemets slopande. Som lämplig utgångspunkt har valts 1949, vilket tillika är basår för konsumentprisindex och kännetecknades av relativt normala ekonomiska förhållanden.

Tab. 1. Försäljning av spritdrycker och vin i liter per invånare över 15 år 1949—1962

År	Spritdrycker					Vin				
	Utmisnute-ring	Ut-skänk-ning	S:a	Därav		Utmisnute-ring	Ut-skänk-ning	S:a	Därav	
				Bränn-vin	Andra sprit-drycker				Stark-vin	Lätt-vin
1949	6,88	0,97	7,85	5,80	2,05	1,28	0,19	1,47	1,08	0,39
1950	7,01	0,99	8,00	6,07	1,93	1,30	0,20	1,50	1,04	0,46
1951	6,71	1,06	7,77	5,89	1,88	1,42	0,21	1,63	1,06	0,57
1952	6,96	1,07	8,03	5,45	2,58	1,78	0,24	2,02	1,26	0,76
1953	7,22	1,06	8,28	5,91	2,37	2,02	0,25	2,27	1,33	0,94
1954	6,96	0,97	7,93	6,04	1,89	2,25	0,29	2,54	1,37	1,17
1955	7,88	0,86	8,74	6,81	1,93	2,51	0,32	2,83	1,42	1,41
1956	9,74	0,60	10,34	7,94	2,40	2,31	0,27	2,58	1,02	1,56
1957	8,42	0,55	8,97	7,09	1,88	3,10	0,32	3,42	1,37	2,05
1958	7,25	0,54	7,79	6,29	1,50	3,33	0,36	3,69	1,40	2,29
1959	7,09	0,53	7,62	6,13	1,49	3,61	0,38	3,99	1,52	2,47
1960	6,88	0,53	7,41	5,82	1,59	3,82	0,40	4,22	1,64	2,58
1961	7,26	0,54	7,80	5,96	1,86	4,19	0,40	4,59	1,79	2,80
1962	7,44	0,54	7,98	5,93	2,05	4,41	0,40	4,81	1,80	3,01

I tab. 1 redovisas den totala försäljningen av spritdrycker och vin i liter per invånare över 15 år under åren 1949—1962. Uppdelning har gjorts på utminuter och utskänkning samt på varugrupper (brännvin och andra spritdrycker resp. starkvin och lättvin).

Den totala konsumtionen av spritdrycker är för närvarande av ungefär samma omfattning som under de senaste motboksåren. Motbokssystemets slopande den 1 oktober 1955 medförde en markant ökning, men efter skattehöjningarna i november 1956 och februari 1958 sjönk efterfrågan tillbaka under den tidigare nivån. Dessförinnan hade omsättningsskatten på spritdrycker höjts i december 1950 och i april 1954. Under senare år har införandet av allmän varuskatt den 1 januari 1960 och höjningen av samma skatt den 1 januari 1962 inneburit en viss prishöjning på rusdryckerna.

¹ PM upprättad inom finansdepartementets rättsavdelning av byrådirektören i kontrollstyrelsen John Collett.

De totala kvantiteter spritdrycker och vin som försålts under olika redovisningsperioder under åren 1960—1962 samt nämnda kvantiteter i relation till befolkningen över 15 år framgår av *tab. 2*.

Tab. 2. Spritdrycks- och vinförsäljningen 1960 — 1962

År	Spritdrycker					Vin				
	jan.— febr.	mars— april	maj— juni	3 kv.	4 kv.	jan.— febr.	mars— april	maj— juni	3 kv.	4 kv.
1000 liter										
1960	5 714	7 034	6 972	11 140	12 146	3 354	4 105	3 909	5 527	7 588
1961	6 130	7 594	7 515	11 743	12 795	3 649	4 434	4 315	6 175	8 371
1962	6 225	7 662	7 923	12 130	13 408	3 925	4 663	4 669	6 513	8 747
liter per inv. över 15 år										
1960	0,99	1,22	1,21	1,92	2,09	0,58	0,71	0,68	0,95	1,31
1961	1,05	1,30	1,29	2,00	2,18	0,63	0,76	0,74	1,05	1,43
1962	1,05	1,30	1,34	2,05	2,26	0,66	0,79	0,79	1,10	1,48

De variationer i konsumtionsutvecklingen för spritdrycker och vin som förekommit sedan 1954 belyses ytterligare i *tab. 3*.

Tab. 3. Spritdrycks- och vinförsäljningen 1954—1962. Procentuell förändring av literalet sedan motsvarande period året före

År	Spritdrycker					Vin				
	jan.— febr.	mars— april	maj— juni	3 kv.	4 kv.	jan.— febr.	mars— april	maj— juni	3 kv.	4 kv.
1954	— 0,1	+ 12,3	— 14,9	— 8,4	— 4,8	+ 12,6	+ 16,5	+ 6,2	+ 10,0	+ 14,4
1955	— 6,1	— 12,2	+ 15,8	+ 12,7	+ 32,8	+ 18,7	+ 23,1	+ 32,4	+ 32,9	— 16,2
1956	+ 37,6	+ 32,8	+ 37,9	+ 28,7	— 9,7	— 15,5	— 19,0	— 14,6	— 26,9	+ 25,9
1957	— 12,3	— 13,7	— 17,1	— 16,4	— 4,6	+ 41,9	+ 39,7	+ 31,3	+ 43,0	+ 24,1
1958	— 5,9	— 19,0	— 15,1	— 11,1	— 10,6	+ 22,7	+ 7,5	+ 10,2	+ 10,8	+ 2,1
1959	— 10,1	+ 2,1	— 0,9	— 0,6	+ 1,5	— 3,5	+ 9,7	+ 7,4	+ 12,2	+ 14,6
1960	— 7,4	— 1,8	— 0,2	+ 0,8	— 2,2	+ 7,4	+ 11,8	+ 11,6	+ 7,7	+ 1,0
1961	+ 7,3	+ 8,0	+ 7,8	+ 5,4	+ 5,3	+ 8,8	+ 8,0	+ 10,4	+ 11,7	+ 10,3
1962	+ 1,5	+ 0,9	+ 5,4	+ 3,3	+ 4,8	+ 7,6	+ 5,2	+ 8,2	+ 5,5	+ 4,5

Utskänkningsnumera för ca 7 procent av spritkonsumtionen och 8 procent av vinkonsumtionen. Jämfört med motbokstiden har utskänkningsnumera av spritdrycker minskat med omkring 50 procent, samtidigt som utskänkningsnumera av vin ökat med ungefär 1/3 (se *tab. 1*). Den 1 oktober 1957 ändrades de ekonomiska grunderna för utskänkningsnumera i syfte bl. a. att främja en förskjutning från starkare till svagare drycker på restaurangerna. En förskjutning i denna riktning förekom också under åren 1958—1960, men därefter har vinutskänkningsnumera stagnerat samtidigt som spritutskänkningsnumera ökat något. Detta har skett samtidigt med den kraftiga ökningen i utminuteringsnumera av vin. Restauratörerna har även icke oväsentligt höjt sina utskänkingspriser på vin, samtidigt som utskänkingspriserna på spritdrycker, vilka författningsenligt fastställas av kontrollstyrelsen, förblivit i stort sett oförändrade.

Bland spritdryckerna dominerar alltså det egentliga brännvinet. Under de senaste åren, då prisnivån för spritdrycker varit oförändrad, har efterfrågeökningen framför allt fallit på andra spritdrycker än brännvin. Går man tillbaka till 1953, finner man dock att brännvinets andel var något mindre än för närvarande.

Uppgången i vinkonsumtionen gäller på längre sikt huvudsakligen lättvinerna, vilka numera svarar för drygt 60 procent av vinkonsumtionen mot endast 27 procent 1949 och 46 procent 1954.

Den totala konsumtionen per invånare över 15 år av olika alkoholhaltiga drycker omräknad till liter ren alkohol kan för 1962 uppskattas till 5,11 liter vilket är något mera än under de sista motboksåren men avsevärt mindre än 1956, då den uppgick till 5,77 liter, se *tab. 4*. Jämfört med motbokstiden har en viss förskjutning från spritdrycker till vin ägt rum. Maltdryckernas andel är praktiskt taget oförändrad. Starkölet svarar för endast 2 % av den totala alkoholkonsumtionen.

Tab. 4. Total alkoholkonsumtion i liter ren alkohol per invånare över 15 år

År	Sprit- drycker	Vin	Starköl	Öl	Summa
1949	3,29	0,24	—	1,05	4,58
1950	3,39	0,24	—	1,06	4,69
1951	3,23	0,26	—	1,07	4,56
1952	3,43	0,32	—	1,12	4,87
1953	3,48	0,35	—	1,20	5,03
1954	3,31	0,39	—	1,20	4,90
1955	3,58	0,42	0,08	1,28	5,36
1956	4,14	0,37	0,09	1,17	5,77
1957	3,57	0,49	0,07	1,16	5,29
1958	3,13	0,52	0,07	1,10	4,82
1959	3,07	0,57	0,08	1,17	4,89
1960	2,99	0,60	0,09	1,12	4,80
1961	3,15	0,65	0,10	1,14	5,04
1962	3,22	0,68	0,10	1,11	5,11

Antalet fylleriförseelser, som ökade starkt i samband med ransoneringens slopande, ligger alltså på en högre nivå än under motbokstiden men lägre än under åren närmast efter motbokssystemets avskaffande, se *tab. 5*.

Efter 1956 har fyllerifrekvensen i stort sett varit nedåtgående. Under 1961 inträffade visserligen en uppgång men denna förbyttes mot slutet av året i en minskning. Antalet fylleriförseelser för vilka sakfällande ägt rum kan visserligen icke med någon säkerhet följas längre än till och med 1961, men enligt vad kontrollstyrelsen i särskild ordning inhämtat från vederbörande polismyndigheter har antalet omhändertaganden för fylleri i städerna från och med november 1961 till och med juli 1962 legat lägre än under motsvarande månader året före. För tiden augusti—december 1962 är siffrorna däremot obetydligt högre än för motsvarande tid 1961. År 1962 visar emellertid i dess helhet minskning från 1961 med totalt 5 procent. Siffrorna för ungdomar är något oförmånligare. Sålunda visar åldrarna under 21 år under månaderna september—december 1962 en ökning med i genomsnitt 12 procent. För hela året 1962 uppgår emellertid ökningen av fylleriet i åldrarna under 21 år till endast 2 procent. Då dessutom samtidigt motsvarande folk-

mängd torde ha ökat med ca 5 procent, föreligger i verkligheten en nedgång även här.

Tab. 5. Antal fylleriförseelser 1952—1961 enligt uppgifter till kontrollstyrelsens straffregister

År	Antal under året avdömda förseelser	Under året begångna förseelser		Motsvarande antal personer	
		Hela antalet	Per 1 000 inv. över 15 år	Hela antalet	Per 1 000 inv. över 15 år
1952.....	42 463	42 676	7,8	33 337	6,1
1953.....	41 567	41 808	7,6	32 427	5,9
1954.....	41 941	42 734	7,8	32 921	6,0
1955.....	50 060	54 930	9,9	38 735	7,0
1956.....	82 482	89 714	16,1	52 659	9,4
1957.....	85 677	87 203	15,5	51 350	9,1
1958.....	78 483	76 255	13,4	47 251	8,3
1959.....	76 296	75 676	13,2	47 195	8,2
1960.....	74 406	74 849	12,9	46 542	8,0
1961.....	82 926*	80 000**	13,6**	49 500**	8,4**

* Preliminär.

** Beräknad uppgift.

Bearbetningen av de avdömda fylleriförseelserna visar att ökningen är relativt störst i de yngsta åldersgrupperna. Från 1954 till 1961 har sålunda antalet avdömda fylleriförseelser i åldrarna 15—17 år ökat från 3,0 till 9,3 per 1 000 invånare och i åldrarna 18—20 år från 12,0 till 23,9. Totalsiffran för samtliga åldrar över 15 år har som framgår av tab. 5 ökat från 7,8 till 13,6 per 1 000 invånare.

Nycterhetslagkommitténs beräkningar av kostnaderna för genomförandet av framlagda förslag¹

Den av oss föreslagna obligatoriska legitimationskontrollen omfattar följande arbetsmoment:

1) försäljaren begär legitimation och kunden skall — om han i något fall inte skulle ha legitimationshandlingen i beredskap — ta fram denna ur ficka, handväska, plånbok eller dylikt,

2) försäljaren skall förvissa sig om att legitimationshandlingen är utställd för den som visar upp den,

3) försäljaren skall kontrollera i spärrlistan att kunden ej är avstängd från inköp och att inköpsanteckning inte skall göras,

4) försäljaren skall lämna tillbaka legitimationshandlingen till kunden.

Gjorda tidsstudier visar att dessa arbetsmoment vid slagning i den nuvarande stockholmsspärrlistan — inberäknat viss spilltid — tar omkring 30 sekunder att utföra. Detta innebär vid expediering av 77 milj. kunder 642 000 timmar per år eller ca 86 000 dagsverken à 7,5 timmar.

Såsom framgår av det föregående föreslår vi att nycterhetsnämnder och polismyndigheter skall få rätt att begära att viss persons inköp antecknas under en tid av högst tre månader. Sådana anteckningar torde i första hand komma i fråga beträffande personer som misstänkes för langning. Det kan förutsättas att dylika inkösuppgifter endast kommer att begäras i tämligen begränsad omfattning. Antalet framställningar om inköpsanteckningar låter sig dock icke på förhand bestämmas. Här räknas med att dylika anteckningar kommer att begäras för 8 000 personer per år. Detta antal antages bli relativt jämnt fördelat över året. Genomsnittligt innebär detta att ca 2 000 personer samtidigt kommer att vara antecknade i de gemensamma spärr- och registreringslistorna av denna anledning. Om man antar att nämnda personer i medeltal gör tre inköp per vecka blir det i hela landet ca 25 000 inköp per månad eller 1 000 inköp per försäljningsdag.

Bestyret med inköpsanteckning och rapportering beräknas kräva ca 2 000 dagsverken per år.

Inköpen i butikerna är starkt koncentrerade till veckosluten och dagarna före storhelger. Närmare hälften av veckoförsäljningen äger rum på fredagar och lördagar med sammanlagt 13 expeditionstimmar. Dessa båda dagar sker ungefär en tredjedel av dagsförsäljningen sista timmen. En generell legitimationskontroll vid sådana tillfällen kräver att butikscheferna får ägna betydligt mer tid än hittills åt att informera personalen samt medverka till att klara upp de missförstånd och den irritation som åtminstone den första tiden kan väntas följa med denna kontroll. Butikscheferna i större butiker bör under rusningstid i princip vara avkopplade från själva försäljningen och bör då huvudsakligen ägna sig åt förut nämnda uppgifter samt övervakning av kunderna. Man måste räkna med att köbildning emellanåt kan uppstå vissa tider, i vart fall innan butiks nätets hunnit anpassas till den större personalstyrkan och den längre expeditionstiden för varje kunds inköp. Det förutsättes att viss personal vid sådana tillfällen måste avdelas för att ordna med kundernas in- och utpassering och att hjälpa för-

¹ Redogörelsen lämnad av kommittén på s. 77—80 i dess betänkande (SOU 1962:13).

säljarna att tillse, att alkoholpåverkade personer inte får göra inköp, att hålla uppsikt över att rusdrycker inte säljes till kunder, som i butiken eller i dess omedelbara närhet varit tillsammans med ungdomar och alkoholpåverkade o. s. v.

De föreslagna skärpningarna i försäljningsbestämmelserna kan med utgångspunkt från vad ovan anförts beräknas medföra en ökning med i runt tal 90 000 dagsverken. Löne- och pensionskostnader till den personal som skall fullgöra dessa arbetsuppgifter har beräknats till ca 5 milj. kronor. Pensionskostnaderna har härvid beräknats utgöra 25 procent av lönekostnaden. Vi har vidare räknat med att i de minsta butikerna de nya uppgifterna skall kunna lösas utan nämnvärt ökade personalkostnader.

Utökningen av butikspersonalen och den längre tidsutdräkten för varje expedition drar med sig ett ökat behov av lokalutrymmen. Detta behov kommer att bli än mer märkbart under de närmaste åren på grund av ökningen av antalet invånare i inköpsberättigad ålder. De lokalutrymmen det är fråga om är de egentliga butikslokalerna, vilka är de i kostnadshänseende dyraste utrymmena. Denna utökning torde kunna erhållas endast genom att nya butikslokaler anskaffas och i vissa fall genom att äldre butikslokaler utbytes mot nya. Kostnaderna för nya lokaler är väsentligt högre än i motsvarande äldre lokaler. Systembolagets kvadratmeterpris på äldre butiker ligger mellan 40—60 kronor. Motsvarande kostnader i nya butiker varierar mellan ca 80—120 kronor. Gjorda beräkningar rörande kostnaderna för utökning av butikslokalerna visar att dessa kostnader torde komma att uppgå till ungefär 3 milj. kronor per år, inklusive inredning och utrustning samt löpande kostnader.

För distriktskontorens del beräknas kostnaderna för upprättande av spärlistorna komma att uppgå till 150 000 kronor per år. Beräkningarna är gjorda med ledning av kostnaderna för systembolagets nuvarande spärllistor.

För huvudkontorets och i viss utsträckning även för vissa distriktskontors del torde särskild personal behöva avdelas för att fortlöpande utöva tillsyn över att försäljningsbestämmelserna följes. I likhet med vad förhållandena var under motbokstiden får man också räkna med att avstängnings- och registreringsåtgärderna kommer att föranleda klagomål från personer, som är missnöjda med och oförstående inför åtgärderna. För att behandla dessa klagomål, ävensom för att fortlöpande uppehålla kontakt med nykterhetsnämnder och polismyndigheter, fordras härför kvalificerad personal. De årliga kostnaderna för nu nämnda arbetsuppgifter jämte övriga kostnadsökningar inom den centrala administrationen uppskattas till 200 000 kronor.

Kostnaderna för kontrollstyrelsens medverkan genom uppgiftslämning har av verket beräknats till 50 000 kronor.

För information om de nya bestämmelserna torde bolaget behöva genomföra en omfattande upplysningsverksamhet. Allmänheten bör informeras om innebörden av de nya reglerna genom annonsering i pressen, genom anslag i systembolagsbutikerna och på postanstalterna samt genom tryckta meddelanden, som lägges i paketen till kunderna. Härutöver får man räkna med att butikspersonalen i viss utsträckning får ge sig tid till att muntligen informera kunderna om legitimationsbestämmelserna och om vart kunderna skall vända sig för att erhålla fotografi och legitimationskort etc.

Vi förutsätter att butikspersonalen erhåller noggranna informationer — exempelvis vid lokala konferenser — om de nya bestämmelserna och den praktiska tillämpningen av desamma. Sådana informationer kan behöva upprepas med vissa mellanrum.

Vidare torde erforderliga statistiska och andra undersökningar rörande verkningarna av omläggningen komma att draga vissa kostnader.

Kostnaderna för informationsverksamheten beräknas under det första året (1962/63) komma att uppgå till 300 000 kronor och under andra året (1963/64) till omkring 200 000 kronor.

Sammanlagt kommer alltså de av oss föreslagna åtgärderna att medföra en årlig kostnadsökning på drygt 8 milj. kronor för år. Härtill kommer kostnader i övergångsskedet om 0,5 milj. kronor, fördelade på två år.

Sammandrag av kostnadsökningarna

(1961 års kostnadsnivå)

1. Kontrollstyrelsen

Uppgiftslämnande till systembolaget..... 50 000 kr.

2. Systembolaget

a) Personal för spärllistor m. m.	150 000	
b) Personalförstärkning i butikerna för generell legitimationskontroll samt registrering av inköpen i viss omfattning; lön jämte pensionskostnader ..	5 000 000	
c) Butikskostnader inkl. inredning och utrustning	3 000 000	
d) Centrala administrationskostnader	200 000	8 350 000 kr.
Summa årliga kostnader		8 400 000 kr.

Kostnader under en övergångstid för information av allmänhet och personal:

Under tiden 1962/63	300 000 kr.
Under tiden 1963/64	200 000 kr.

Till sist får vi erinra om att statsmakterna år 1954 beslöt, att de kostnadsbesparingar som uppnåddes genom motbokssystemets avskaffande icke skulle slå igenom i prissättningen på rusdryckerna. Genom besparingarna skulle i stället möjliggöras ökade statsanslag till positiva nykterhetsfrämjande åtgärder. Vi har inte ansett det ankomma på oss att taga ställning till hur de med vårt förslag följande kostnadsökningarna skall finansieras.

**Sammanställning rörande försöksverksamheten med måltidsfri
spritutskänkning år 1961¹**

Län	Antal kommuner med spritutskänkning till allmänheten				Antal restauranger med spritutskänkning till allmänheten			
	med rätt till måltidsfri spritutskänkning		utan rätt till måltidsfri spritutskänkning		med rätt till måltidsfri spritutskänkning		utan rätt till måltidsfri spritutskänkning	
	Städer	Landskommuner	Städer	Landskommuner	Totalt	Därav säsong	Totalt	Därav säsong
Stockholms stad ..	1	—	—	—	85	2	—	—
Stockholms	9	2	2	7	19	1	11	4
Uppsala	—	—	2	4	—	—	13	—
Södermanlands	—	—	9	4	—	—	22	2
Östergötlands	4	4	3	1	14	1	9	2
Jönköpings	—	—	9	1	—	—	13	1
Kronobergs	—	—	2	6	—	—	10	1
Kalmar	1	—	5	6	2	1	17	2
Gotlands	1	1	—	—	4	1	—	—
Blekinge	—	—	4	8	—	—	20	4
Kristianstads	4	15	—	14	39	7	22	4
Malmöhus	9	34	—	3	123	20	3	2
Hallands	4	3	1	3	18	7	3	1
Göteb. o. Bohus ..	4	1	3	5	41	7	18	6
Älvsborgs	1	—	5	8	6	—	20	2
Skaraborgs	—	—	7	5	—	—	16	1
Värmlands	1	1	5	4	4	—	12	1
Örebro	—	—	6	5	—	—	19	2
Västmanlands	—	—	5	4	—	—	17	2
Kopparbergs	—	—	6	8	—	—	21	1
Gävleborgs	—	—	5	3	—	—	14	—
Västernorrlands ..	3	—	2	5	7	—	12	1
Jämtlands	1	1	—	5	6	—	6	—
Västerbottens	—	—	3	1	—	—	5	—
Norrbottens	2	2	3	6	6	—	11	—
Hela riket	45	64	87	116	374	47	314	39
Därav landsbygd					104	28	142	21

¹ Sammanställningen upprättad inom kontrollstyrelsen.

Redogörelse av 1959 års utskänkingsutredning angående förutsättningarna för inhemsk cidertillverkning¹

Äppleodlingen i Sverige

Följande redogörelse är i huvudsak baserad på ett av utskänkingsutredningen från lantbruksstyrelsen erhållet yttrande. Vissa kompletterande upplysningar har även inhämtats från statens jordbruksnämnd, Sveriges yrkesfruktodlares riksförbund m. fl.

I vårt land är de klimatiska betingelserna i stort sett sådana, att äppleodling kan bedrivas söder om Dalälven och i kusttrakterna norr därom ganska långt upp. Säkra statistiska uppgifter saknas om fruktträdens antal här i landet. I 1951 års jordbruksräkning redovisades fruktträden — på grund av brister i det till jordbruksräkningen inkomna materialet — endast vid brukningsdelar med över en hektar åker. Det totala antalet fruktträd vid dessa brukningsdelar var då cirka 4,6 miljoner, varav 3,2 miljoner eller 69 procent äppleträd. Icke mindre än 45 procent av fruktträden hade planterats under åren 1941—1950. Jordbruksräkningen anförde emellertid, att man på goda grunder hade anledning antaga, att det totala antalet fruktträd i samtliga trädgårdar i landet uppgick till lågt räknat tolv miljoner. Antalet äppleträd skulle då, om man räknar med samma procentuella andel av trädantalet som den partiella räkningen utvisade, ha uppgått till cirka 8,5 miljoner. Under 1950-talet har nyplanteringarna av fruktträd varit av mindre omfattning än tidigare men torde enligt lantbruksstyrelsen ha varit stora nog för att mer än väl ersätta de fruktträd som blivit bortröjda av åldersskäl. Man torde därför i dagens läge kunna räkna med minst samma antal som år 1951. Den totala inhemska skörden av äpplen har dock under 1950-talet successivt ökats, efterhand som de under 1940-talet nyplanterade träden uppnått bördig ålder.

Enligt en av Sveriges pomologiska förening under tioårsperioden 1941—1950 genomförd kontroll av skördeutfallet inom svensk fruktodling skulle äppleträd, som uppnått fem års ålder, genomsnittligt lämna en årsskörd av cirka 27 kg per träd. Den årliga genomsnittsskörden hade enligt undersökningen växlat mellan 16 och 40 kg, beroende på väderleksförhållandena och andra yttre odlingsbetingelser. På de över fem år gamla äppleträden, vilkas antal lantbruksstyrelsen beräknat uppgå till 7,5 miljoner, skulle man följaktligen normalt erhålla en total årsskörd av 200 000 ton äpplen. Denna kvantitet skulle under goda skördeår kunna beräknas stiga till 300 000 ton och under svaga skördeår kanske stanna vid mindre än 150 000 ton.

Den svenska äppleodlingen bedrivs sedan gammalt såsom husbehovsodling i trädgårdar, ofta koncentrerad i egnahems- och koloniområden i anslutning till städer och större samhällen. Som yrkesodling är den jämförelsevis ung, med markanta ökningar i anslutning till de båda världskrigen. Denna odlingsform är koncentrerad till de fem områden av vårt land, som äger de bästa betingelserna för äppleodling, nämligen Mälardalen, ostkusten fr. o. m. Tjustbygden söderut med öarna Öland och Gotland, Urshultsbygden, de tvenne sydkustlandskapen Blekinge och Skåne samt västkusten.

¹ Redogörelsen lämnad av utredningen på s. 228—232 i dess betänkande (SOU 1961: 52).

I husbehovsodlingen domineras sortvalet av sommar-, höst- och tidiga vinteräpplen. Till grund för denna odlingsform ligger i regel inga ekonomiska eller odlingstekniska bedömanden och den anses bland yrkesodlarna vara starkt överdimensionerad i fråga om såväl antal träd som sortval. Odlingarnas läge kan ofta vara oförmånligt och skötseln stundom otillfredsställande. Överskottet söker man sälja till uppköpare, varvid ett lågt pris vanligen accepteras.

Yrkesodlarna har som målsättning att inom en snävt begränsad sortram förse den allmänna handeln med ett sortiment äpplen, som uppfyller internationellt gängse kvalitetsnormer. Verksamheten kräver god yrkesskicklighet och ett gynnsamt odlingsläge. De naturliga förutsättningarna för yrkesmässigt bedrivna odling finnes i regel inom de förut angivna fem distrikten och anses vara lika goda där som i andra länder.

Sveriges yrkesfruktodlares riksförbund har på grundval av statistiska uppgifter från medlemmarna beräknat, att yrkesmässig fruktodling i de viktigaste distrikten bedrivs på cirka 4 500 hektar. En genomsnittlig års-skörd av äpplen från dessa odlingar uppskattas till mellan 50 000 och 60 000 ton. Det goda skördeåret 1958 ansågs skörden ha uppgått till cirka 70 000 ton. Under år 1960, då den totala äppleskörden i landet var rekordartad, stannade dock yrkesodlarnas sammanlagda skörd vid 54 000 ton. Tilläggas må, att skörden under ett år av genomsnittlig karaktär kan utfalla väsentligt olika inom skilda delar av landet.

Den inhemska odlingens kapacitet är mer än tillräcklig för att täcka behovet av färska äpplen under den del av året, då svensk frukt har huvudsäsong. En sedan krigsåren bibehållen importreglering förhindrar införsel av äpplen och päron under de perioder, då den inhemska odlingen kan täcka behovet. Importen av citrusfrukter, plommon, persikor, bananer och vindruvor samt fruktkonserver är emellertid icke på samma sätt reglerad, varför stora mängder av dessa fruktslag införes och konsumeras jämsides med svenska äpplen, vilket självfallet måste begränsa efterfrågan på dessa. Konsumenterna har emellertid behov av omväxling och krav på ett rikhaltigt varusortiment. Effektivare försäljningsmetoder och ökad reklam skulle enligt lantbruksstyrelsens uppfattning möjligen kunna öka de svenska äpplenas andel i fruktkonsumtionen.

Enligt beräkningar av statens jordbruksnämnd undergår konsumtionen av frukt och bär här i landet en ständig stegring. År 1939 konsumerades per invånare 39 kg frukt och bär, varav 24 kg av inhemskt ursprung. År 1960 var motsvarande siffror 68 och 39.

Med den omfattning den svenska fruktodlingen nu har torde man trots utsikterna till ökad konsumtion och avsättning ändå icke kunna undgå att i synnerhet under rika fruktår få ett överskott av äpplen, som det är svårt att placera på färskvarumarknaden. Om de europeiska frihandelssträvandena skulle resultera i att den nu tillämpade säsongsmässiga importregleringen för äpplen blir slopad, kommer detta enligt lantbruksstyrelsen att innebära svåra påfrestningar, som kan få oöverskådliga återverkningar på den inhemska fruktodlingen.

Det är inom fruktodlingen ett normalt förhållande att viss del av skörden icke uppnår de egenskaper, som fordras för att den skall kunna säljas i kvalitetsförpackade handelssorteringar. Denna del jämte s. k. stormriven frukt klassificeras som fabriksfrukt och omhändertages i möjligaste mån för industriell bearbetning och förädling. Storleken av denna fränsortering växlar från år till år, beroende på yttre odlingsbetingelser, men anses normalt kunna uppskattas till 25 procent av totalskörden. Procentsatsen stiger under rika fruktår, då man till fabriksfrukt tvingas hänföra icke blott vissa

mellansorteringar, som normalt skulle ha kunnat säljas som konsumtionsfrukt, utan även huvudskörden av numera mindre efterfrågade äpplesorter. Anmärkas må, att nämnda procenttal sannolikt är lägre vid yrkesmässig fruktodling än vid husbehovsodling.

För att för framtiden säkra avsättningen av fabriksfrukt är det enligt lantbruksstyrelsens mening nödvändigt att tillvarataga alla till buds stående möjligheter att genom förädling av denna frukt skapa en säljbar konsumtionsvara. Endast om marknaden effektivt befrias från osorterad frukt, som skadar den svenska fruktens anseende och pressar priserna på den högklassiga frukten, torde det finnas utsikter till en framtida lönsam fruktproduktion.

De tekniska förutsättningarna för en inhemsk cidertillverkning

Utgår man från att en normal äppleskörd som förut nämnts är 200 000 ton och räknar med att 25 procent av denna klassificeras som fabriksfrukt, skulle årligen för industriell bearbetning stå till förfogande icke mindre än cirka 50 000 ton, en siffra som ett rikt fruktår skulle kunna ytterligare stegras. De mindre husbehovsodlingarnas överskottsfrukt torde dock icke finna vägen till fabrikena; i stället förfäres den i stor utsträckning eller också föres den av tillfälliga uppköpare ut på marknaden till förfång för yrkesfruktodlingen.

Av den nämnda kvantiteten om cirka 50 000 ton fabriksäpplen kommer för närvarande cirka 10 000 ton årligen industrierna tillhanda för mos-, must- och marmeladberedning. Hur mycket av den återstående kvantiteten som skulle kunna användas för cidertillverkning finner lantbruksstyrelsen svårt att bedöma, då detta bleve beroende av industriens möjligheter att tillverka en välsmakande och säljbar cider och göra den efterfrågad bland konsumenterna. Från fruktodlarhåll har emellertid uppgivits, att råvarutillgången skulle möjliggöra ett omhändertagande för cidertillverkning av omkring 25 000 ton äpplen per år motsvarande cirka 15 miljoner liter färdig cider. De anförda siffrorna tyder på att betydande kvantiteter äpplen skulle kunna användas för cidertillverkning utan att därmed tillgången på äpplen för annan fabrikstillverkning rubbades.

I sitt principbetänkande (SOU 1952: 53) har 1944 års nykterhetskommitté redovisat ett uttalande av dåvarande chefen för Svenska institutet för konserveringsforskning Georg Borgström att säljbar cider kunde framställas endast av särskilda cideräpplen men däremot icke av vanliga hushålls- eller dessertäpplen. Häremot hävdas nu från fruktodlarhåll, där man under senare år företagit upprepade försök med tillverkning av cider av olika slags äpplen, att till skillnad från vad fallet är med utländska äpplen samtliga svenska äpplesorter kan användas för sådan tillverkning. Vissa äpplesorter ger dock en bättre cider än andra. En del märken, såsom Gravensteiner, Signe Tillisch och ytterligare några sorter, säges kunna användas var för sig, medan övriga svenska äpplesorter däremot lämpligen bör blandas. Höst- och vinteräpplen anses på det hela taget användbara för cidertillverkning under förutsättning att de icke är maskstungna. Sommarfrukt säges däremot i allmänhet vara mindre lämpad för sådan tillverkning men av dylik frukt framställd cider lär kunna användas till förskäring av cider, som tillverkats av höst- eller vinteräpplen. Viss reservation göres dock för de klimatiska betingelserna för olika sorter.

Bortsett från sommarfrukt, som bör plockas innan den faller från träden, kan enligt lantbruksstyrelsen även stormriven frukt användas som fabriksfrukt. Under förutsättning att den kommer fabriken tillhanda inom kort

tidrymd, innan förskämning inträtt, är den mycket väl användbar till industriell bearbetning, däri inbegripen cidertillverkning. Då fruktindustrierna är lokaliserade till de mera betydande fruktodlingsbygderna, torde det icke orsaka några större svårigheter att omhändertaga den stormrivna frukten åtminstone i yrkesfruktodlingarna. Det anses vara ett ekonomiskt intresse av första ordningen för fruktodlarna att på snabbast möjliga sätt kunna leverera in sådan frukt till fabrikerna. Även med hänsyn till transportkostnaderna är det av betydelse att avståndet till fabrikerna icke är för stort.

Vid fullständig förjäsning av utspädd saft av vanliga svenska äpplen och utan tillsats av socker erhålles cider med en alkoholhalt som i allmänhet icke torde överstiga sex volymprocent, motsvarande 4,8 viktprocent. Om mindre söta äpplen användes, blir alkoholhalten lägre. Enligt uppgift från fruktodlarhåll äger dock total utjäsning av äpplesaften mera sällan rum. Å andra sidan kan man genom att tillsätta socker erhålla cider med betydligt högre alkoholhalt än nyss sagts. Det kan i många fall visa sig lämpligt att utspäda den färdigjasta cidern med vatten eller oförjäst äpplesaft. Alkoholhalten hos den konsumtionsfärdiga varan kan därför utan olägenhet maximeras till en något lägre alkoholhalt, exempelvis den som gäller för starköl, d. v. s. 4,5 viktprocent.

För tillverkning av cider med lägre alkoholhalt, t. ex. högst samma alkoholhalt som föreskrives för öl, eller 2,8 viktprocent, står olika utvägar till buds. Ett sätt är att avbryta jäsningen på ett tidigare stadium. Råvaruutgången per liter färdig vara blir då densamma som enligt starkcideralternativet, men den färdiga drycken kommer att innehålla en större mängd oförjäst extrakt. Billigast och enklast ur tillverknings- och lagringssynpunkt är att utspäda den slutförjasta cidern med vatten. Ett tredje sätt slutligen är att verkställa utspädningen med vatten innan jäsningen påbörjas. Utspädningen bör då lämpligen avpassas så, att alkoholhalten hos den slutförjasta produkten icke överstiger det på förhand fastställda maximivärdet.

Tillämpas den första av dessa tre metoder, måste särskild efterbehandling äga rum, lämpligen genom pastörisering, för att icke jäsningen skall fortsätta. Därigenom fördyras tillverkningsprocessen, utan att produkten torde bli mera hållbar eller lättare att lagra än enligt starkcideralternativet. Även enligt utspädningsmetoden tillverkad svagare cider kan fordra viss efterbehandling för att i dessa hänseenden kunna konkurrera med den starkare cidern, som i högre grad kan tillgodogöra sig alkoholens konserverande egenskaper.

Då råvaran vid cidertillverkning utgöres av äpplesaft, är det naturligt att tillverkningen försiggår i nära anslutning till redan befintliga musterier. Själva cidertillverkningen är emellertid väsensskild från musttillverkningen och kräver sin särskilda apparatur, vilken i sin tur fordrar relativt stora investeringar. Storleksordningen härav kan i dagens läge icke angivas. Antalet tillverkningsställen måste under alla förhållanden bli tämligen begränsat. För en cidertillverkning i den skala råvarutillgången medger skulle det enligt uppgift från fruktodlarhåll vara tillräckligt om en fabrik uppfördes i vart och ett av de fem i det föregående nämnda fruktodlingsdistrikten. Man måste emellertid räkna med att även maltdrycksbryggerier, musterier och läskedryckstillverkare kan komma att starta cidertillverkning. I den mån redan befintliga anläggningar härvid kan utnyttjas minskas givetvis investeringskostnaderna i motsvarande grad.

Bihang H

Undersökningar över ciderdryckers verkan i den mänskliga organismen¹

Några tidigare systematiska undersökningar över blodalkoholkurvans förlopp efter tillförsel av cider, i vilka kurvförloppet relaterats till den givna mängden, till alkoholhalten och till dryckens sammansättning och jämförts med förloppet efter andra slag av drycker, föreligga ej. Det har emellertid klarlagts, bland annat framlagt i en undersökning över maldryckernas verkan (SOU 1959: 46), att alkoholhalt, sammansättningen i övrigt av en alkoholdryck och den förtärda mängden utgöra några av de faktorer, som bestämma alkoholhalten i blodet och därmed dryckens verkan. För att kunna besvara frågan huru cider verkar på den mänskliga organismen är det därför nödvändigt att som en första orientering företaga direkta försök på människa med tillförsel av cider av varierande sammansättning och i varierande mängd för att studera ciderns verkan och klarlägga den uppträdande blodalkoholkurvans förlopp.

Undertecknad har på uppdrag av 1959 års utskänkingsutredning verkställt en dylik orienterande undersökning.

Problemställningen för den föreliggande studien är:

1. Att fastställa blodalkoholkurvans förlopp efter tillförsel av varierande mängder cider av olika sammansättning.

2. Att undersöka huruvida för olika slag av ciderdrycker ett samband kan fastställas mellan sammansättning och verkan.

3. Att jämföra verkan av olika slag av cider med den av andra drycker med motsvarande alkoholhalt, främst maldrycker med varierande sammansättning.

I. Material och metoder**1. Försökspersoner**

Som försökspersoner i de direkta ciderförsöken ha tjänat 12 män i åldern 20—25 år, vikt 60—87 kg, vana vid måttlig alkoholförtäring. Försökspersonerna deltog i sammanlagt 43 försök. Därjämte ha 22 försökspersoner deltagit i försök med öl och 18 i försök med starköl. Resultaten ha slutligen jämförts med resultaten av omkring 1 000 tidigare på laboratoriet utförda försök med ett 30-tal olika drycker på omkring 600 personer.

2. Drycker

Cider (ciderdryck med samma alkoholhalt som vanligt öl d. v. s. högst 2,8 viktprocent): Den använda produkten framställdes för experimentella ändamål i två omgångar av AB Fructus Fabriker. Utgångsmaterialet utgjordes vid varje tillfälle av ett koncentrat av äppelsaft med en invägd halt (motsvarande stamvörtstyrkan hos maldrycker) av omkring 11,6 procent. Koncentratet fick jäsa tills alkoholhalten uppgick till omkring 6 volymprocent

¹ Redogörelsen, som utarbetats av professorn Leonard Goldberg, Institutionen för teoretisk alkoholforskning, Karolinska Institutet, Stockholm, återfinnes å s. 273—282 i utskänkingsutredningens betänkande (SOU 1961: 52).

alkohol, då jäsningsen avbröts. Den jästa produkten späddes med tunnsaft till omkring 2,6—2,8 viktprocent alkohol.

Analysvärdena för båda serierna voro helt överensstämmande. Alkoholhalten visade sig vara 2,67 viktprocent, och halten verkligt extrakt var 6,69 procent. Ur dessa värden har utgångshalten (motsvarande stamvörtstyrkan hos maldrycker) beräknats enligt Berglunds formel (se SOU 1959: 46, s. 103) och befanns vara 11,72 procent, således en god överensstämmelse med den invägda halten av omkring 11,6 procent.

Liksom för maldrycker har en förjäsningssgrad beräknats ur alkoholhalt och extrakthalt (se SOU 1959: 46, s. 103); den var 42,9 procent.

Starkcider (ciderdryck med samma alkoholhalt som starköl d. v. s. högst 4,5 viktprocent): Den använda produkten var framställd för experimentella ändamål i Urshult (Hvembo cider). Vid analys var alkoholhalten 3,96 viktprocent och den verkliga extrakthalten 6,97 procent. Den ur dessa data som för maldrycker enligt Berglund beräknade utgångshalten (motsvarande stamvörtstyrkan för maldrycker) var 14,32 procent. Förjäsningssgraden, beräknad som för maldrycker ur alkoholhalt och extrakthalt, var 51,3 procent.

Öl: Som en jämförelsedryck användes öl, klass II, med en alkoholhalt av 2,74 viktprocent, en stamvörtstyrka av 8,50 procent, en verklig extrakthalt av 3,25 procent och en förjäsningssgrad av 61,9 procent. Beträffande tidigare studerade ölsorter se SOU 1959: 46, s. 102.

Starköl: Som andra jämförelsedryck tjänade exportöl, klass III, alkoholhalt 4,38 viktprocent, med en stamvörtstyrka av 12,67 procent, en verklig extrakthalt av 4,47 procent och en verklig förjäsningssgrad av 64,7 procent. Beträffande tidigare studerade starkölsorter se SOU 1959: 46, s. 102.

En översikt av sammansättningen av de prövade dryckerna återfinnes i tabell 1.

Tabell 1. Sammansättning av prövade drycker

Dryck	Alkoholhalt %	Extrakthalt % Verklig	Stamvört- styrka % Beräknad	Förjäsningss- grad %	Kvot Alkoholhalt /Extrakthalt
1	2	3	4	5	6
Cider	2,67	6,69	11,72	42,9	0,40
Starkcider	3,96	6,97	14,32	51,3	0,57
Öl	2,74	3,25	8,50	61,9	0,84
Starköl	4,38	4,47	12,67	64,7	0,98

Kol. 4. Beräknad (se t. ex. SOU 1959: 46, s. 103).

Kol. 5. " (se t. ex. SOU 1959: 46, s. 103).

Kol. 6. Beräknad som kvoten mellan Kol. 2 och Kol. 3.

En översikt av tidigare prövade drycker återfinnes i tabell 1 i SOU 1959: 46, s. 102.

3. Alkoholbestämning

Blodprov för alkoholanalys togs i preparerade Widmark-kapillärer, 3 kapillärer vid varje provtagning, 6—8 gånger under ett försök, sammanlagt 18—24 kapillärer per försök. Urinprov för alkoholanalys samlades i plastflaskor och överfördes efter uppmätning av totala mängden till preparerade provrör, ur vilka 3 Widmark-kapillärer fylldes för alkoholanalys.

Alkoholhalten i *blod* och *urin* bestämdes enligt den Widmarkska mikrometoden. Försöksfelet i en trippelanalys uppgick i genomsnitt till $\pm 0,025$ promille. Sammanlagt ha omkring 1 200 analyser verkställt. För detaljer, se SOU 1953: 20.

4. Analys av blodalkoholkurvans förlopp

För att medge en matematisk-statistisk bearbetning av blodalkoholkurvans förlopp ha följande av professor E. M. P. Widmark¹ uppställda formler använts:

a) *Mängden tillförd alkohol per kg kroppsvikt (a)*: Mängden tillförd alkohol per kg (a) har beräknats enligt formeln:

$$a = \frac{A}{p} \quad (1)$$

där A = total mängd tillförd alkohol i gram,
 p = kroppsvikt i kg.

b) *Eliminationshastigheten (β)*: Den hastighet, varmed alkoholen försvinner ur blodet, betecknas med β och definieras som lutningen av blodalkoholkurvans fallande, rätlinjiga del. β beräknas på den del av kurvan, som följer efter det resorptionen och distributionen äro avslutade (jfr SOU 1951: 44, s. 18—20 och 1953: 20, s. 275).

β uttryckes i promille per min och beräknas enligt formeln:

$$\beta = \frac{S(c) \times S(t) - n \times S(c \cdot t)}{n \times S(t^2) - S(t)^2} \quad (2)$$

där n = antalet prov,

c = blodalkoholhalten i resp. blodprov,

t = tiden för resp. blodprovstagning i min efter förtäringens början,

$S()$ = summan av alla t -värden, resp. c -värden.

c) *Totala tiden för alkoholens försvinnande (T_0)*: Den tid, det tar för alkoholen att helt lämna blodet kan beräknas enligt formeln:

$$T_0 = \frac{c_0}{\beta} \quad (3)$$

där c_0 = alkoholhalten i promille vid tiden 0 (se formel 4),

β = eliminationshastigheten i promille per min (se formel 2).

d) *Alkoholhalten vid tiden 0 (c_0)*: Den teoretiska halt, som alkoholhalten i blodet skulle uppnå vid tiden 0, om all intagen alkohol hade momentant uppsugits, betecknas med c_0 och kan beräknas enligt formeln:

$$c_0 = \frac{S(c) \times S(t^2) - S(t) \times S(c \cdot t)}{n \times S(t^2) - S(t)^2} \quad (4)$$

där n = antalet prov,

c = blodalkoholhalten i resp. blodprov,

t = tiden i min för resp. blodprov,

$S()$ = summan av alla t -värden, resp. c -värden.

¹ »Die theoretischen Grundlagen und die praktische Verwendbarkeit der gerichtlich-medizinischen Alkoholbestimmung.« Berlin och Wien 1932.

e) *Fördelningen av alkohol (r)*: Fördelningen av alkohol mellan organismen i sin helhet och blodet betecknas med r , och beräknas enligt formeln:

$$r = \frac{a}{c_0} \quad (5)$$

där a = mängd tillförd alkohol per kg kroppsvikt (formel 1),
 c_0 = teoretisk blodalkoholhalt vid tiden 0 (formel 4).

f) *Totala mängden försvunnen alkohol*: Den per tidsenhet ur organismen totalt försvunna mängden alkohol beräknas enligt formeln:

$$\text{Totalt försvunnen mängd alkohol} = \beta \cdot r \cdot 60 \text{ gram/kg/tim} \quad (7)$$

g) *Maximum ($c_{\max}$)*: Vid bestämning av blodalkoholkurvans *maximum* ha två olika kriterier evalverats:

Maximivärdet, således kurvmaximums höjd i promille,

Tiden för maximivärdets insättande, beräknad i minuter efter förtäringens början.

Beräkning av medeltal, standarddeviation, medelfel, regressionslinjer enligt minsta kvadratmetoden, regressionskoefficienter och korrelationskoefficienter och kovariansanalys har skett enligt gängse formler (se t. ex. Bonnier och Tedin, Biologisk variationsanalys, Stockholm 1940).

II. Resultat

1. Cider

Den vid denna undersökning studerade cidern hade en alkoholhalt av 2,67 viktprocent, motsvarande alkoholhalten i öl, klass II (se tabell 1). 1 flaska cider (1/3 lit.) innehöll 8,9 gram alkohol.

Tolv försökspersoner fingo förtära cider, som tillfördes på fastande mage och förtärdes inom 15—20 minuter. Den givna mängden, som varierades mellan 1 1/2 och 5 flaskor, motsvarande 0,13—0,71 gram alkohol per kg, fördelades dels slumpvis genom lottning, dels gavs den till de personer, som tidigare deltagit i försök med starkcider, i en mängd, som innehöll lika mycket alkohol som givits i starkciderförsöken. Även i starkciderförsöken fördelades den givna mängden slumpvis.

Blod- och urinalkoholkurvorna följdes med upprepade prov, tagna med täta intervaller. Några schematiserade typkurvor återfinnas i *figur 1*. De vid försöken funna värdena ha därvid omräknats till att gälla drycker med en alkoholhalt av 2,8 respektive 4,5 viktprocent.

Ur *figur 1* framgår att blodalkoholhalten liksom för andra prövade drycker med låg alkoholhalt, t. ex. maltdrycker (SOU 1951: 44, SOU 1959: 46), stiger relativt långsamt och når ett *maximum* efter 30—60 minuter. Maximums storlek beror i första hand på mängden tillförd alkohol, men även på andra faktorer, främst ciderns sammansättning i övrigt, uppsugningshastigheten m. m. Tidpunkten då kurvan når sitt maximum beror likaledes på mängden tillförd cider, på dennas sammansättning och på uppsugningshastigheten.

Förbränningsfasen, som ansluter sig till kurvans nedgående del, uppvisade liksom för samtliga andra hittills studerade drycker ett rätlinjigt fall. Förbränningshastigheten β var låg, sammanhängande med de relativt små mängderna given cider, och visade sig, beroende på mängden tillförd cider, variera

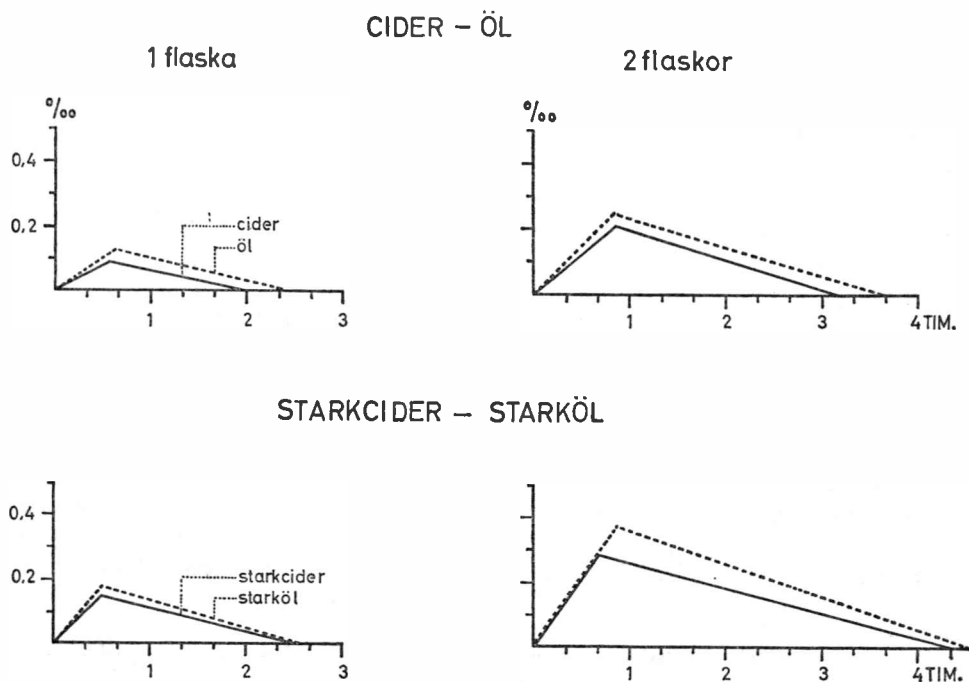

Fig. 1. Blodalkoholkurvans förlopp efter förtäring av 1, resp. 2 flaskor cider, starkcider, öl eller starköl. Schematiserade typkurvor, hänförande sig till en kroppsvikt av 70 kg och en alkoholhalt för cider och öl av 2,8 viktprocent och för starkcider och starköl av 4,5 viktprocent. De funna r -värdena återfinnas i figur 2, de funna maximivärdena i figur 3.

Kurvorna äro medeltal av 12 försök med varierande mängder av cider, resp. starkcider, 2 försök med öl och 18 försök med starköl.

mellan 0,0011 och 0,0020 promille per min. Denna hastighet motsvarar 0,07—0,12 promille per timme och är av samma storleksordning som för en rad andra tidigare prövade drycker, t. ex. maltdrycker förtärda i mindre mängder (SOU 1951: 44, 1959: 46). Som exempel må nämnas att för en genomsnittlig tillförd mängd alkohol av 0,40 gram alkohol per kg β i genomsnitt var 0,0016 promille per min eller 0,10 promille per timme.

Förbränningshastigheten ökade med mängden tillförd dryck, liksom tidigare visats gälla för andra drycker (se t. ex. SOU 1951: 44).

Fördelningskvoten r var hög, i genomsnitt 0,85—1,27. För en alkoholmängd av 0,40 gram alkohol per kg var r -värdet 1,00. Detta höga r -värde innebär att kurvans allmänna nivå under den nedgående fasen var låg.

I figur 2 ha de enskilda r -värdena återgivits i relation till den i varje enskilt fall givna mängden alkohol.

Den totalt försvunna mängden alkohol var i genomsnitt 68—110 mg alkohol per kg och timme och visade sig likaledes öka med stigande tillförsel; för en tillförsel av 0,40 gram alkohol per kg var den försvunna mängden 92 mg alkohol per kg och timme.

Förtäring av en flaska cider ger i genomsnitt en högsta blodalkoholhalt av 0,08—0,09 promille. Alkoholen har helt försvunnit ur blodet på omkring

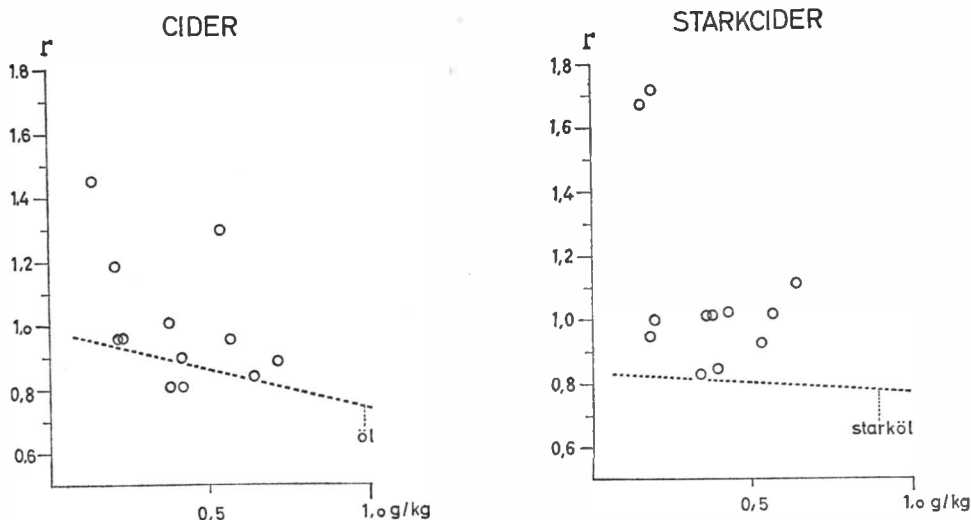

Fig. 2. Sambandet mellan blodalkoholkurvans r -värde och den förtärda mängden alkohol per kg kroppsvikt. (Ett högt r -värde innebär en lågt förlöpande kurva, ett lågt r -värde en högt förlöpande kurva.) Punkterna representera de enskilda r -värdena. Regressionslinjen är beräknad enligt minsta kvadratmetoden.

Öl: $y = 0,97 - 0,26 x$; $S_y - y = \pm 0,12$ ($n = 22$)

Starköl: $y = 0,82 - 0,04 x$; $S_y - y = \pm 0,09$ ($n = 18$).

1 1/2 timme. Efter förtäring av två flaskor cider ligger den maximala blodalkoholhalten omkring 0,17—0,20 promille, och alkoholen har försvunnit ur blodet efter i genomsnitt 3 timmar.

I figur 3 ha samtliga funna maximivärden på de erhållna blodalkoholkurvorna återgivits i relation till den i varje enskilt fall givna mängden alkohol. Ett starkt samband mellan maximum och given mängd återfinnes. Korrelationskoefficienten r var $0,94 \pm 0,03$ ($P < 0,001$) och regressionskoefficienten b var $0,84 \pm 0,09$ ($P < 0,001$).

2. Starkcider

Den prövade starkcidern höll 3,96 viktprocent alkohol, således omkring samma alkoholhalt som starköl (se tabell 1). 1 flaska starkcider (å 1/3 lit) innehåller 13,3 gram alkohol.

Sammanlagt 12 försökspersoner fingo förtära starkcider i mängd, varierande mellan 1 och 3 flaskor. Mängden fördelades slumpvis genom lottnings. Den givna alkoholmängden motsvarade 0,13—0,65 gram alkohol per kg.

Blod- och urinalkoholkurvor följdes genom upprepade prov, tagna med täta intervaller. Några schematiserade typkurvor återfinnas i figur 1. Ur figuren framgår att blodalkoholkurvan uppvisade ett förlopp, som principiellt erinrade om ciderkurvan. Blodalkoholkurvan stiger relativt långsamt och når sitt maximum efter 30—60 minuter.

Maximivärdet var relativt lågt. Maximums storlek beror i första hand på

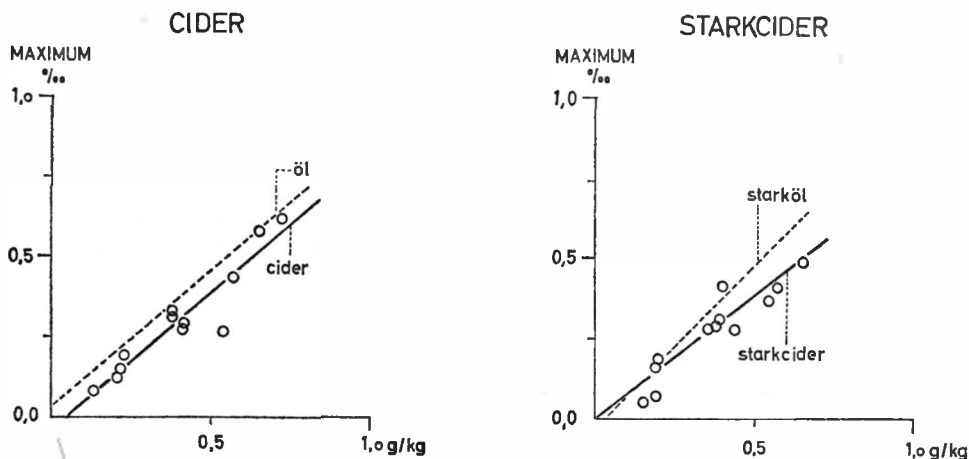

Fig. 3. Sambandet mellan blodalkoholkurvans maximum (i promille) och den förtärdas mängden alkohol per kg kroppsvikt.

Punkterna representera de enskilda maximivärdena. Regressionslinjerna äro beräknade enligt minsta kvadratmetoden.

Cider: $y = -0,03 + 0,84 x$; $S_y - y = \pm 0,06 \text{ ‰}$ ($n = 12$)

Starkcider: $y = -0,01 + 0,78 x$; $S_y - y = \pm 0,05 \text{ ‰}$ ($n = 12$)

Öl: $y = 0,04 + 0,78 x$; $S_y - y = \pm 0,08 \text{ ‰}$ ($n = 22$)

Starköl: $y = 0,03 + 1,00 x$; $S_y - y = \pm 0,08 \text{ ‰}$ ($n = 18$).

mängden tillförd alkohol men även på andra faktorer, främst starkciderns sammansättning i övrigt, uppsugningshastigheten m. m.

Förbränningsfasen uppvisade ett rätlinjigt fall. Förbränningshastigheten (β) varierade mellan 0,0010 och 0,0016 promille per min, motsvarande 0,07—0,10 promille per timme, således samma hastighet som efter förtäring av smärre mängder maltdrycker.

För en genomsnittlig tillförd mängd av 0,40 gram alkohol per kg var förbränningshastigheten i genomsnitt 0,0013 promille per min eller 0,09 promille per timme.

Förbränningshastigheten visade sig öka med stigande mängd tillförd starkcider. Detsamma gäller den per tidsenhet totalt försvunna mängden alkohol. Denna uppgick i genomsnitt till 66—90 mg alkohol per kg per timme, och var t. ex. vid 0,40 gram alkohol per kg i genomsnitt 83 mg alkohol per kg och timme. Den totalt försvunna mängden ökade med stigande tillförsel.

Fördelningskvoten r hade ett högt värde, 0,96—1,40. I genomsnitt t. ex. vid 0,40 gram alkohol per kg var $r = 1,08$. Det höga r -värdet innebär att kurvan förlöpte på en relativt låg nivå.

I figur 2 ha de enskilda r -värdena återgivits i relation till den i varje enskilt fall givna mängden alkohol.

Tillförsel av en flaska starkcider visade sig i genomsnitt ge en maximihalt av 0,14—0,15 promille. Den tillförda alkoholen hade lämnat organismen efter i genomsnitt 2 timmar.

Tillförsel av två flaskor medförde en genomsnittlig maximihalt av 0,29—0,30 promille. Alkoholen hade lämnat blodet efter i genomsnitt 4 timmar.

I figur 3 ha samtliga maximivärden på de erhållna blodalkoholkurvorna

relaterats till den i varje enskilt fall givna alkoholmängden. Ett starkt samband framkommer. Korrelationskoefficienten r var $0,93 \pm 0,04$ ($P < 0,001$) och regressionskoefficienten b var $0,78 \pm 0,10$ ($P < 0,001$).

3. Jämförelse mellan cider och starkeider

Sammansättning: I fråga om sin sammansättning uppvisade såväl den prövade cidern som starkeidern en relativt hög inbryggningsstyrka (motsvarande »stamvörtstyrka» i fråga om maltdrycker) och en i förhållande till alkoholhalten hög extrakthalt, vilket innebär en låg kvot alkoholhalt/extrakthalt och en låg förjämningsgrad (se tabell 1).

Den prövade cidern hade i förhållande till starkeidern en något lägre kvot alkoholhalt/extrakthalt, 0,40 mot 0,57, och en något lägre förjämningsgrad, 42,9 % mot 51,3 %.

Blodalkoholkurva: Båda dryckerna gävo en låg blodalkoholkurva med relativt långsam uppsugning och lågt maximum, en låg kurvsnivå, motsvarande ett högt r -värde, och en förbränningshastighet av samma storleksordning som hos andra drycker, förtärda i relativt liten mängd. Om jämförelse sker vid en och samma mängd förtärd alkohol, har cider i förhållande till starkcider samma uppsugningshastighet, ungefär samma maximum och samma förbränningshastighet. Detsamma gäller fördelningskvoten r ; skillnaderna äro icke statistiskt säkerställda.

4. Jämförelse med olika slag av maltdrycker

För att belysa betydelsen av de med ciderdrycker funna förhållandena ha omfattande jämförelser gjorts med olika slags maltdrycker. Dessa ha dels givits till samma försökspersoner som deltagit i cidernförsöken, dels även till andra försökspersoner, vilka icke deltagit i cidernförsöken. Enär de med maltdrycker på »cidermaterialet» erhållna kurvorna *helt* överensstämde med dem, erhållna på andra försökspersoner, har jämförelsen kunnat utsträckas att omfatta hela det vid institutionen undersökta materialet, omfattande sammanlagt 350 försök med maltdrycker.

a) Cider — öl

Sammansättning: Den prövade cidern hade en högre extrakthalt och en högre utgångshalt (»stamvörtstyrka») i förhållande till sin alkoholhalt än öl och därmed en lägre kvot alkoholhalt/extrakthalt och en lägre förjämningsgrad (se tabell 1).

Ciderns sammansättning motsvarar närmast den för specialölsorterna (jmf SOU 1959: 46), vilka ha en låg kvot alkoholhalt/extrakthalt, omkring 0,4—0,6, och en låg förjämningsgrad, omkring 40—55 %.

Blodalkoholkurva: Cidern ger samma eller något lägre blodalkoholkurva än öl. Maximivärdet var samma eller något lägre än för öl. Skillnaden var i genomsnitt 10—15 %.

I figur 3 är regressionslinjen för ölets maximivärden införd och visar den systematiska tendensen till något högre värden för öl.

Fördelningskvoten r var högre för cider, i genomsnitt 1,0 mot 0,87 för öl, vilket innebär att ciderkurvan förlöpte på en något *lägre* nivå än motsvarande ölkurva. Förhållandet belyses i figur 2, i vilken regressionslinjen för ölvärdena i ölförsöken införts.

Den hastighet β , varmed alkoholen försvinner ur blodet, var densamma för båda dryckerna, och den per tidsenhet totalt försvunna mängden alkohol var omkring 15 % högre för cider än för öl.

Verkan: Vid de tidigare utförda mycket omfattande försöken med olika slag av maltdrycker studerades verkan av olika drycker med en rad kvantitativa prov, bland annat genom studier av den upprätta kroppsställningen, av nystagmus och av hjärnaktiviteten. En klar relation mellan verkan och blodalkoholhalt framkom. Med ciderdrycker ha vissa orienterande försök företagits över verkan, vilka uppvisat samma förhållanden som tidigare iakttagits med maltdrycker, nämligen ett klart samband mellan verkan och blodalkoholhalt och samma samband som för maltdrycker. Diskussionen om de olika dryckernas verkan baseras därför i fortsättningen på deras blodalkoholkurva.

Relationen mellan sammansättning, blodalkoholkurva och verkan: I överensstämmelse med det samband som tidigare visats råda för maltdrycker mellan sammansättning, blodalkoholhalt och verkan (se SOU 1959: 46), skulle man förvänta sig — om samma förhållande skulle gälla för cider som för maltdrycker — att cider på grund av sin i förhållande till alkoholhalten något högre extrakthalt, lägre kvot alkoholhalt/extrakthalt och lägre förjäsningsgrad än öl skulle uppvisa en *lägre* blodalkoholkurva. Så var också tendensen i de här gjorda försöken, vilket tyder på att det för maltdrycker funna sambandet mellan sammansättning och blodalkoholhalt synes äga sin tillämpning även för cider.

b) Starkcider — starköl

Sammansättning: Starkcidern hade en i förhållande till sin alkoholhalt högre extrakthalt än de vanligaste slagen av i handeln förekommande starköl (exportöl), en låg kvot alkoholhalt/extrakthalt, och en låg förjäsningsgrad (se tabell 1).

Blodalkoholkurva: Om jämförelse sker vid *en och samma mängd* tillförd alkohol förlöpte starkciderns blodalkoholkurva på en lägre nivå än starkölets. Maximivärdet var 20—25 % lägre än för starkölet. Förhållandet belyses i figur 3, där regressionslinjen för starkölkurvornas maximivärden finnes införd.

Fördelningskvoten r var i genomsnitt 1,08 mot 0,80 för starkölet, vilket innebär att den allmänna kurvnivån för starkcidern låg omkring 20—30 % *lägre* än för starkölet. Se figur 2, där regressionslinjen för de enskilda r -värdena efter starköl införts.

Sammansättning — blodalkoholhalt: Skillnaden i sammansättning mellan starkcider och starköl förlöpte parallellt med den skillnad som påvisats mellan blodalkoholkurvorna för de båda dryckerna.

Om det för olika slag av maltdrycker påvisade sambandet mellan sammansättning och blodalkoholkurva även skulle ha viss giltighet för starkcider, skulle man med hänsyn till skillnaden i sammansättning av starkcider och starköl förvänta sig att starkciderns blodalkoholkurva skulle förlöpa på en lägre nivå än starkölets. Så var också fallet, vilket talar för att det för maltdrycker påvisade sambandet mellan sammansättning, blodalkoholhalt och verkan synes äga sin tillämpning även för starkcider.

III. Diskussion

Urinalkoholkurvan. I samtliga 12 cider- och 12 starkciderförsök samt i 6 ölförsök och 6 starkölförsök, utförda på samma försökspersoner som i cider- resp. starkciderförsöken, följdes även urinalkoholvärdena genom upprepade prov. Urinalkoholkurvorna uppvisade samma principiella förlopp som tidigare visats gälla för maltdrycker (SOU 1951: 44) och följde således blod-

alkoholkurvorna med viss tidsförskjutning, de förlöpte under uppsugningsfasen under blodalkoholkurvan, för att efter 1 1/2—2 timmar korsa densamma och sedan systematiskt förlöpa över densamma.

Liksom för blodalkoholkurvorna visade det sig att urinalkoholkurvornas maximivärden i cider- och starkciderförsöken voro desamma eller lägre än motsvarande maximivärden i öl- och starkölförsöken, vid samma mängd förtärd alkohol, således en vacker bekräftelse på resultaten av blodalkoholkurvorna.

Sammansättning — blodalkoholkurva. De orienterande försöken tala för att det för maltdrycker påvisade sambandet mellan sammansättning och blodalkoholkurva också synes äga sin tillämpning för ciderdrycker. Detta innebär först att vid jämförelse av drycker med samma alkoholhalt de drycker, som ha en relativt hög extrakthalt i förhållande till alkoholhalten och en låg förjäsningsgrad, förväntas kunna uppvisa en lägre blodalkoholkurva än drycker med låg extrakthalt och hög förjäsningsgrad. Vidare innebär det funna sambandet att ciderdrycker med olika alkoholhalt i viss utsträckning torde kunna jämföras på basen av den relativa extrakthalten och förjäsningsgraden. Slutligen innebär det funna förhållandet, att såväl malt- som ciderdrycker synas kunna jämföras sinsemellan på basen av den relativa extrakthalten och förjäsningsgraden.

IV. Sammanfattning

Sammanfattningsvis kan sägas på basen av de orienterande försöken, att den prövade cidern med en alkoholhalt motsvarande öl, klass II, men med något högre extrakthalt och lägre förjäsningsgrad, vid förtäring gav upphov till en blodalkoholkurva, som — efter omräkning till samma alkoholhalt som öl — i allt väsentligt överensstämde med den för öl, klass II, och som med säkerhet ej förlöpte på en högre nivå.

De skillnader som framkommit i dessa orienterande försök, tala för att cider med relativt hög extrakthalt och låg förjäsningsgrad snarare skulle kunna medföra en något lägre blodalkoholkurva än öl.

Den prövade starkcidern med en alkoholhalt motsvarande starköl, men med högre extrakthalt och lägre förjäsningsgrad, visade sig — efter omräkning till samma alkoholhalt som starköl — leda till en blodalkoholkurva, som med säkerhet ej översteg den för starköl, och i flertalet fall förlöpte på en något lägre nivå.

En analys av blodalkoholkurvornas förlopp i förhållande till de studerade dryckernas relativa extrakthalt och förjäsningsgrad antyder förekomsten av ett samband mellan ciderdryckernas sammansättning och den resulterande blodalkoholhalten, ett samband, som i allt väsentligt torde vara av samma slag som tidigare iakttagits för maltdrycker.

Innehåll

Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Författningsförslag	3
Statsrådsprotokoll den 25 januari 1963	21
I. Inledning	21
II. Allmänna synpunkter	27
III. Utminuteringsen	36
IV. Utskänkningsen	89
V. Ciderfrågan	138
VI. Ansvarsbestämmelser m. m.	163
VII. Övriga frågor	182
VIII. Departementschefens hemställan	189
Vid statsrådsprotokollet den 25 januari 1963 fogade författnings- förslag	190
Lagrådets utlåtande den 8 mars 1963	211
Statsrådsprotokoll den 8 mars 1963	213
Bihang	
Nykterhetslagkommitténs förslag till ändring i rusdrycksförsälj- ningsförrordningen	215
Utskänningsutredningens förslag till ändringar i rusdrycksför- säljningsförrordningen	217
Utskänningsutredningens förslag till förrordning med vissa be- stämmler om förtäring och förvaring av rusdrycker m. m.	221
PM ang. konsumtionsutvecklingen för spritdrycker och vin samt frekvensen av fylleri	223
Nykterhetslagkommitténs beräkningar av kostnaderna för ge- nomförandet av framlagda förslag	227
Sammanställning rörande försöksverksamheten med måltidsfri spritutskänkning år 1961	230
Redogörelse av 1959 års utskänningsutredning angående förut- sättningarna för inhemsk cidertillverkning	231
Undersökningar över ciderdryckers verkan i den mänskliga or- ganismen	235